

Καλλιόπη Άλκ. Μπουρδάρα

**ΚΑΘΟΣΙΩΣΙΣ ΚΑΙ ΤΥΡΑΝΝΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ
ΜΕΣΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ**

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ (867-1056)

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΑ
ΥΠΟΒΛΗΘΕΙΣΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΟΜΙΚΗΝ ΣΧΟΛΗΝ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Σ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑΙ 1981

33352

**ΚΑΘΟΣΙΩΣΙΣ ΚΑΙ ΤΥΡΑΝΝΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ
ΜΕΣΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ**

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ (867-1056)

Π Ι Ν Α Ξ Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Ω Ν

	Σελ.
Πρόλογος	11
Πηγαί	13
Βιβλιογραφία	18
Βραχυγραφία	29

A: Μ Ε Ρ Ο Σ

1) Βασίλειος 1ος Μακεδών (867-886)	35
2) Λέων 6ος ο Σοφός (886-912)	45
3) Κωνσταντίνος 7ος Πορφυρογέννητος (913-959)	55
4) Βασιλεία Ρωμανού 1ου Λακαπηνού (920-944)	67
5) Μοναρχία Κωνσταντίνου 7ου (945-959)	78
6) Ρωμανός 2ος (956-963)	80
7) Βασίλειος 2ος -Κωνσταντίνος 8ος (15/3/963-16/8/963) ..	81
8) Νικηφόρος 2ος Φωκᾶς (963-969)	85
9) Ἰωάννης Τζιμισκῆς (969-976)	88
10) Βασίλειος 2ος Βουλγαροκτόνος (976-1025)	94
11) Κωνσταντίνος 8ος (1025-1028)	103
12) Ρωμανός 3ος Ἀργυρός (1028-1034)	106
13) Μιχαήλ 4ος (1034-1041)	109
14) Μιχαήλ 5ος Καλαφάτης (1041-1042)	115
15) Κωνσταντίνος 9ος Μονομάχος (1042-1055)	118
16) Θεοδώρα (1055-1056)	128

B: Μ Ε Ρ Ο Σ

Κεφάλαιον 1ον

Ἡ θέσις τοῦ αὐτοκράτορος κατά τήν περίοδον τῆς Μακεδο- νικῆς δυναστείας	131
--	-----

«Ἡ ἔγκρισις διδακτορικῆς διατριβῆς ὑπὸ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καπο-
διστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν δὲν ὑποδηλοῖ ἀποδοχὴν τῶν γνωμῶν τοῦ συγγραφέως».

(Ὁργανισμὸς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀρθρον 202 § 2 τοῦ Ν. 5343/1932).

	Σελ.
Κεφάλαιον 2ον	
Ίστορική εξέλιξις τοῦ ἐγκλήματος τῆς καθοσιώσεως	135
Κεφάλαιον 3ον	
Καθοσιώσεις καί τυραννίς	137
Κεφάλαιον 4ον	
Ἀντικειμενική ὑπόστασις τοῦ ἐγκλήματος καθοσιώσεως	142
Κεφάλαιον 5ον	
Ἡ Δίωξις τοῦ Ἐγκλήματος καί τὰ συναφῆ Δικονομικά Ζητήματα	148
α) Ἀρμοδιότης καί σύνθεσις τοῦ δικαστηρίου	148
β) Ποινική δίωξις (ἄσκησις αὐτῆς)	151
γ) Ἀποδεικτικὴ διαδικασία	152
Κεφάλαιον 6ον	
Συνέπειαι διὰ τόν ἔνοχον ἐγκλήματος καθοσιώσεως	157
α) Δυσμενεῖς συνέπειαι ἐξέπόψεως ποινικοῦ δικαίου	157
Κεφαλικὴ ποινή	159
Περιορισμός	160
Δήμευσις	162
β) Αἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Μακεδόνων ἐπιβαλλόμεναι ποιναὶ εἰς τοὺς ἐπὶ καθοσιώσει καταδικασθέντας	164
Τύφλωσις	165
Ἡ ποινὴ τῆς κουρᾶς εἰς μοναχόν καὶ ὀγκλεισμός εἰς μονήν	167
Ἐξορία	167
Παρεπόμεναι ποιναὶ	168
Αἱ εἰς τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας ἐπιβαλλόμεναι ποιναὶ	168
Αἱ εἰς κληρικούς ἐπιβαλλόμεναι ποιναὶ	168
Ποιναὶ ἐπιβαλλόμεναι εἰς τοὺς ἐπιβούλους μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιβουλῆς	170
γ) Ἔτεροι δυσμενεῖς συνέπειαι διὰ τόν κατηγορηθέντα καὶ καταδικασθέντα ἐπὶ ἐγκλήματι καθοσιώσεως	171
δ) Περὶ στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων	174
Κεφάλαιον 7ον	
Καθοσιώσεις καί Ἐκκλησία	177
α) Καθοσιώσεις διαπραχθεῖσα ὑπὸ κληρικῶν	178
β) Πνευματικαὶ ποιναὶ	181

	Σελ.
Κεφάλαιον 8ον	
Τρόποι ἀποτροπῆς τῶν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐνεργειῶν ..	183
ΠΙΝΑΞ Πηγῶν	189
ΠΙΝΑΞ Νεωτέρων Συγγραφέων καὶ Ἐκδοτῶν	200
ΠΙΝΑΞ Ὀνομάτων καὶ Πραγμάτων	203

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην ἐρευνῶνται τὰ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος διαπραχθέντα ἐγκλήματα κατὰ τὴν περίοδον τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας (867-1056). Ἐπελέγη ἡ ἐποχὴ αὕτη διότι ἀποτελεῖ τὸ ἀπόγειον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ ἔτος 843 ἀπετέλεσεν ὀρόσημον διὰ τὸ Βυζάντιον. Τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἐγένετο ἡ ἀποκατάστασις τῶν εἰκόνων καὶ οὕτως διὰ τοῦ θριάμβου τῆς Ὀρθοδοξίας ἔληξεν ἡ περίοδος τῆς Εἰκονομαχίας, ἡ ὁποία εἶχε συγκλονίσει τὴν αὐτοκρατορίαν. Μία δὲ νέα λαμπρὰ περίοδος ἤρχιζε διὰ τὸ Βυζαντινὸν Κράτος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεκρυσταλλώθη ἡ πολιτικὴ καὶ πολιτειακὴ θεωρία τῶν Βυζαντινῶν ἐβασίλευσεν ἡ δυναστεία τῶν Μακεδόνων.

Ἡ μελέτη αὕτη διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος δίδονται τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν ἐγκλήματα κατὰ τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα ἐξετάζονται ἐξ ἐπόψεως νομικῆς, γίνεται δὲ σύγκρισις μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου θεσπιζομένων καὶ τῶν εἰς τὴν πρᾶξιν συμβαινόντων. Ἐξετάζεται, ἐπίσης, ἡ στάσις καὶ ἀντιμετώπισις τῶν ἐγκλημάτων αὐτῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐρευνήθησαν ἅπασαι αἱ πηγαὶ αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν περίοδον τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἤτοι χρονογραφαί, ἱστοριογραφαί, βίοι ἀγίων, ἐπιστολαί, ὁμιλίαι, αὐτοκρατορικὰ ἐγγράφα, πατριαρχικά ἐγγράφα, ἐπιγραφαί, νομικά κείμενα. Εἰς τὸν πίνακα τῶν μνημονευομένων πηγῶν ἀναφέρονται μόνον αἱ πηγαὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἠντλήθησαν στοιχεῖα πρὸς σύνταξιν τῆς παρούσης μελέτης.

Τὸ θέμα τῆς προκειμένης διατριβῆς ὑπέδειξεν ὁ Καθηγητὴς Ἱστορίας Ἑλληνικοῦ καὶ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου Νομικῆς Σχολῆς Πανεπι-

στημίου Ἀθηνῶν Ἰωάννης Τριανταφυλλόπουλος, ὁ ὁποῖος παρηκολούθησεν τὴν ὅλην ἐργασίαν. Ἐκφράζω ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὴν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην μου καὶ τὰς εὐχαριστίας μου πρὸς τὸν Καθηγητὴν Ἰωάννην Τριανταφυλλόπουλον διὰ τὸ ἐπιδειχθέν ἐνδιαφέρον εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐργασίας μου, τὰς πολυτίμους καὶ σοφὰς συμβουλὰς καὶ παρατηρήσεις του καὶ τὴν εὐμενῆ πρὸς τὴν Νομικὴν Σχολὴν Εἰσήγησίν του. Θερμὰς εὐχαριστίας ἐκφράζω πρὸς τὴν Πρόεδρον τοῦ Πανεπιστημίου Paris Ἡλένην Ahrweiler καὶ τὸν Καθηγητὴν τῆς Ecole Pratique des Hautes Etudes Νικόλαον Σθορῶνον, οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς διδασκαλίας των καὶ τῶν ὑποδείξεών των ἐβοήθησαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἔρευναν καὶ συγγραφὴν τῆς παρούσης διδακτορικῆς διατριβῆς, ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς τὸν Καθηγητὴν τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Σπυρίδωνα Τρωϊάνον διὰ τὰς παρατηρήσεις του. Ὡσαύτως εὐχαριστῶ τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν διὰ τὴν ἔγκρισιν τῆς διατριβῆς μου.

Π Η Γ Α Ι

- 1) Ἀ ρ έ θ α ς :Scripta Minora, I—II, ἔκδ. L.G. Westernik, Leipzig 1968 καὶ 1972.
- 2) Ἀνώνυμον ἀφιερωτικὸν ποίημα περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Α', ἔκδ. G. Moravcsik, ἐν εἰς μνήμην Κ. Ἀμάντου. Ἀθήναι 1960, σ. 1—10.
- 3) Ἀνωνύμου : Λόγος Νουθετικὸς πρὸς βασιλέα, ἔκδ. Wassiliewski—V. Jernstedt, Cecaumeni Strategicon et incerti scriptoris de officiis regis libellus, Petropoli 1896, σ. 91—104.
- 4) Abulfeda :Μουσουλμανικά Χρονικά, ἐν C.B. μετὰ Λέοντα Διάκονον, σ. 385—389.
- 5) Ἀττάλειάτης Μιχαήλ: Ἱστορία. ἔκδ. I. Bekker, C.B. Bonnae 1853.
- 6) Βασιλικά, ἔκδ. Heimbach: Basilicorum libri LX, Leipzig 1833 - 1870.
- 7) Βίος Μαρίας τῆς νέας, ἐν A.A.S.S. Nov. IV, 692—705.
- 8) Βίος Ἀγίας Θεοφανοῦς, ἔκδ. E. Kurtz (Zwei griechische Texte über die hl. Theophano die Gemahlin Leo VI), Mém. Acad. S.P.VIII sér. III, 2 (1898).
- 9) Βίος Εἰρηνης ἡγουμένης Χρυσοβαλάντου, ἐν A.A.S.S. Iul. VI, σ. 602 - 634.
- 10) Βίος Κωνσταντίνου τοῦ Ἑβραίου, ἐν A.A.S.S. Nov. IV, 628 - 656.
- 11) Βίος Ἀγίου Εὐθυμίου, ἔκδ. P. Karlin-Hayter, ἐν Byz.25/27 (1955 -1957), σ. 1-172.
- 12) Βίος Βασιλείου τοῦ νέου τοῦ ἄσκητοῦ, ἐν P.G. 109, σ. 653-664.
- 13) Βίος Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου, ἔκδ. L. Petit: Vie de Saint Athanase l' Athonite, ἐν A.B. 25 (1906), σ. 12-87.
- 14) Παραλλαγή τῆς βιογραφίας Ἀγίου Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου, ἔκδ. Ὁ Λαμψίδης, ἐν Βυζαντινά 6 (1974), σ.283-319.
- 15) Βίος Παύλου Ξηροποταμνοῦ, μοναχοῦ Ἀγιορείτου, ἐν Δουκάκης Ἰούλιος.

- 16) Βίος Λουκά του Στυλίου. έκδ. A.Vogt, έν Α.Β. 28 (1909), σ. 11-56.
 17) Βίος Μιχαήλ Μαλεΐνου, έκδ. L.Petit: Vie et office de Michel Maléinos suivie du traité ascétique de Basile le Maléinote. Paris 1903, 9 (Bibliothèque Hagiographique Orientale 4).
 18) Βίος όσίου Λουκά του νέου (του Στειριώτου), έν Ρ.Γ. 111, σ. 441-480.
 19) Βίος Ήλία του Σπηλαιώτου, έν Α.Α.Σ.Σ. Sept. III, σ. 848-887.
 20) Βίος Νίκωνος του Μετανοείτε, έκδ. Σπ.Λάμπρου: Ό Βίος του Νίκωνος του Μετανοείται, έν Ν.Ε. 3 (1906), σ. 131-228.
 21) Βίος Λαζάρου του έν τῷ ὄρει Γαλησίῳ, έν Α.Α.Σ.Σ. Nov. III, σ. 508-588, 588-606, 607-608.
 22) Βίος Νικολάου Στουδίτου, έν Ρ.Γ. 105, σ. 864-925.
 23) Βίος Συμεών του Νέου Θεολόγου, έκδ. I. Hausherr, έν Orientalia Christiana XII (1928), Un grand mystique byzantin. Vie de Syméon le Nouveau Théologien (949-1022), par Nicétaes Stéthatos, σ. 2-228.
 24) Βραχέα Χρονικά, έκδ. P. Schreiner: Die byzantinischen Klein-chroniken. Oster. Akademie der Wissenschaften. Wien 1975.
 25) Βρυέννιος Νικηφόρος, Ύλη Ίστορίας, έκδ. A. Meineke, C.B. Bonnae 1836 (μετά τόν Κίνναμον).
 26) Constantinus Porphyrogenitus : De Administrando Imperio, έκδ. G.Moravcsik-R.J.H. Jenkins: Dumbarton Oaks Texts One. Washington, D.C. 1967.
 27) Constantinus Porphyrogenitus: De Ceremoniis. Aulæ Byzantinae, έκδ. I.Reiske, C.B. I-II, Bonnae 1829-1830.
 28) Carmina graeca Medii Aevi, έκδ. G. Wagner, Lipsiae 1874.
 29) Eklogadior und Ekloga privata aucta, ed. D. Simon-Sp. Troianos, έν Fontes Minores II (Forschungen zur Byzantinischen Rechtsgeschichte) Frankfurt/Mein 1977.
 30) Έπαναγωγή, έν J.G. 2, σ. 236-238.
 31) Ηύημένη Έπαναγωγή, έν J.G. 6, σ. 51-216.
 32) Έπιτομή Νόμων, έν J.G. 4, σ. 263-585.
 33) Έpistoliers byzantins du Xe siècle, έκδ. J. Darrouzès. Paris 1960.
 34) Έφραΐμ: Χρονικόν, έκδ. I. Bekker, C.B. Bonnae 1840.
 35) Εΐσηγήσεις, έκδ. P. Krüger, Institutiones, Berlin 1911.
 36) Γεωργίου Μοναχού Συνεχιστής, έκδ. I. Bekker, Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus, C.B. Bonnae 1838, σ. 763 - 924.
 37) Γεώργιος Άμαρτωλός, Χρονικόν Σύντομον έκ διαφόρων χρονογρά-

- φων τε καί έξηγητών, έν Ρ.Γ. 110.
 38) Γλυκάς Μιχαήλ: Βίβλος Χρονική, έκδ. I. Bekker, C.B. Bonnae 1836.
 39) Gregorius Abulpharagius: Συριακόν Χρονικόν, έν C.B. μετά Λέοντα Διάκονον, σ. 377-384.
 40) Ίωήλ, Χρονογραφία έν Συνόψει, έκδ. I. Bekker. C.B. Bonnae 1836.
 41) Ίωάννης Κυριώτης Γεωμέτρης, έν Ρ.Γ. 106, σ. 901-1002.
 42) Ίωάννης Σκυλίτζης, Σύνοψις Ίστοριών, έκδ. I. Thurn, Berlin, W. De Gruyter, 1973 (Corpus fontium historiae byzantinae, V).
 43) Ίστορία αυτοκρατόρων, έν Ρ.Γ. 110, σ. 1202-1261.
 44) Ηύξημένη Έκλογή, έν J.G. 6, σ. 12-47.
 45) Κεκαυμένου, Στρατηγικόν, έκδ. B. Wassiliewski-V. Jernstedt, Caesariensis Strategicon et incerti scriptoris de officiis regis libellus, Petropoli 1896.
 46) Κώδιξ Ίουστινιανού, έκδ. P. Krüger, Codex Iustinianus 1-2, Berlin 1893, 1906.
 47) Κεδρηνός Γεώργιος, Σύνοψις Ίστοριών, έκδ. I. Bekker, Georgius Cedrenus, Ioannis Scylitzae opera I-II, C.B. Bonnae 1838-1839.
 48) Λέων 6ος ό Σοφός, Τακτικά, έν Ρ.Γ. 107, σ. 672-1120.
 49) Λέων 6ος ό Σοφός, Νεαραί, έκδ. P.Noailles-A. Dain: Les Nouvelles de Léon VI le Sage, Paris 1944.
 50) Λέων 6ος ό Σοφός, Έπαρχικόν Βιβλίον, έν J.G. 2, σ. 369-392.
 50α) Λέων 6ος ό Σοφός, Oracula, έν Ρ.Γ. 107, σ. 1121.
 51) Λιουπράνδος, έν F. Wright, The Works of Liudprand of Cremona. London, 1930.
 52) Λέων Διάκονος, Ίστορία, έκδ. C.B. Hasii, Leonis Diaconi Caloënsis Historiae, C.B. Bonnae 1828.
 53) Λέων Γραμματικός, Χρονογραφία, έκδ. I. Bekker, Leonis Grammatici Cronographia, C.B. Bonnae 1832, σ. 1-331.
 54) Λέοντος Διακόνου, ανέκδοτον εγκώμιον εις Βασίλειον Β', έκδ. I. Συκουτρή έν Ε.Ε.Β.Σ. 10 (1933), σ. 425-434.
 55) Ματθαΐος Έδέσσης, Χρονικόν. Mathieu d' Edesse, έκδ. Dulaurier. Paris 1858 (τ.Ι de la Bibliothéque historique arménienne).
 56) Μαυρόπους Ίωάννης, έκδ. P. de Lagarde, Johannis Euchaitarum metropolitae quae in codice Vaticano graeco 676 supersunt. Abhandlungen der hist.- philol. Klasse der königl. Gesellschaft d. Wiss. in Göttingen 28 (1882), σ. 195-202.
 57) Μυτιληναΐος Χριστόφορος, Στίχοι διάφοροι, έκδ. E. Kurtz: Die Ge-

- dichte des Christophoros Mitylinaios, Leipzig 1903.
- 58) Μιχαήλ ὁ Σύρος, Χρονογραφία, ἔκδ. J.B. Chabot: Chronique de Michel le Syrien, Patriarche jacobite d' Antioche (1166—1199) éditée pour la première fois et traduite en français, 1 - 3 Paris, 1899—1904.
- 59) Μανασσῆς Κωνσταντίνος, Σύνοψις Ἱστορική, ἔκδ. I. Bekker, C.B. Bonnae 1837.
- 60) Νικολάου Α Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως: Ἐπιστολαί. Ἐκδ. R.J.H. Jenkins—L.G. Westernik: Nicholas I, Patriarch of Constantinople, Letters. Dumbarton Oaks Texts two. Washington D.C. 1973.
- 61) Νικήτας Μάγιστρος: Ἐπιστολαί, ἔκδ. L.G. Westernik: Nicéetas Magistros. Lettres d'un exilé (928—946), Paris 1973.
- 62) Νεαραί Ἰουστινιανοῦ, ἔκδ. R. Schöll—G. Kroll, Novellae, Berlin 1912.
- 63) Πανδέκτης (Digesta), ἔκδ. Th. Mommsen, Digesta, Berlin 1893.
- 64) Πεῖρα, ἐν J.G. 4, σ. 9—260.
- 65) L. Petit: Office inédit en honneur de Nicéphore Phocas, ἐν B.Z. 13 (1904), σ. 398—421.
- 66) Φωτίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Ἐπιστολαί, ἔκδ. I. Βαλέττα: Φωτίου τοῦ σοφωτάτου καί ἀγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Ἐπιστολαί, Λονδῖνον 1864.
- 67) Μ.Ψελλός: Χρονογραφία, I—II, ἔκδ. E. Renauld, Paris 1926 - 1928 (φωτ. ἀνατ. 1967).
- 68) Μ.Ψελλός: Scripta minora magnam partem ad hunc inedita I, Milano 1936.
- 69) Μ. Ψελλός: Ἐγκωμιαστικός εἰς τόν μακαριώτατον πατριάρχην κύρ Μιχαήλ τόν Κηρουλλάριον. Ἐκδ. Σάθας, ἐν Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη Δ, σ. 303—387.
- 70) Πρόχειρος Νόμος, ἐν J.G. 2, σ. 114 - 228.
- 71) Ψευδοσυμεών Μάγιστρος, ἔκδ. I. Bekker, Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus, C.B. Bonnae 1838, σ. 603—780.
- 72) Κ. Ράλλης-Μ. Ποτλῆς: Σύνταγμα Θεῶν καί Ἱερῶν κανόνων, τ. 1—6, Ἀθῆναι 1852—1859.
- 72α. J. Sevckenko: Poems on the deaths of Leo VI and Constantine VII in the Madrid Manuscript of Skylitzes, ἐν D.O.P. 23 - 24 (1969/70), σ. 185 - 228.
- 73) Συμεών Λογοθέτου: Ἐπιτάφιος εἰς Στέφανον Λακαπηνόν. Ἐκδ. Wassiliewski: Epitaph on Stephen Lecapenus, ἐν V.V. III (1896), σ. 577—578.
- 74) G.Weiss: Die «Synopsis Legum» des Michael Psellos, ἐν Fontes Minores II, σ. 147-214.

- 75) Σοῦδα, ἔκδ. Ada Adler, Suidae Lexicon, I—V, Lipsiae 1928—1938.
- 76) Συνεχιστῆς Γεωργίου Μοναχοῦ, ἔκδ. I. Bekker: Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus, C.B. Bonnae 1838, σ. 763—924.
- 77) Συμεών Μάγιστρος καί Λογοθέτης, ἔκδ. I. Bekker, Leonis Grammatici chronographia, C.B. Bonnae, 1842, σ. 1—228.
- 78) Θεόδωρος Σκουταριώτης, Σύνοψις Χρονική, ἔκδ. Κ. Σάθας, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη 7, σ. 1—556.
- 79) Θεοδόσιος Μελιτηνός, ἔκδ. Th. F. Tafel, Theodosii Meliteni qui fertur chronographia (Monumenta saecularia, hrsg. von der königl. bayer. Akad. der Wiss. III. 1) Monachii 1859.
- 80) Θεοφάνους Συνεχιστῆς, Χρονογραφία συγγραφείσα ἐκ προστάγματος Κωνσταντίνου τοῦ φιλοχρίστου καί πορφυρογεννήτου δεσπότη, ἔκδ. I. Bekker, Theophanes Continuatus, C.B. Bonnae 1838, σ. 3 - 486.
- 81) A.A. Vasiliev: Byzance et les Arabes II.2. Bruxelles 1950.
- 82) Ζωναρᾶς Ἰωάννης, Ἐπιτομή Ἱστοριῶν, ἔκδ. M. Pinder—Th. Büttner—Wobst, I—III, C.B. Bonnae 1841—1897.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) **N. Adontz:** L'âge et l'origine de Basile I, *ἐν Byz.* 8 (1933), σ. 475-550
καί *Byz.* 9 (1934), σ. 223-260.
- 2) **N. Adontz-H. Grégoire:** Nicéphore au col roide, *ἐν Byz.* 8 (1933), σ. 202-212.
- 3) **N. Adontz:** Les Taronites à Byzance, *ἐν Byz.* 11 (1936), σ. 21-42.
- 4) **H. Ahrweiler-Glykatzi:** Recherches sur l'administration de l'empire byzantin aux IXe-XIe siècles, *ἐν B.C.H.* XXXIV (1969), σ. 1-109.
- 5) **H. Ahrweiler-Glykatzi:** Nouvelle hypothèse sur le tétartéron d'or et la politique monétaire de Nicéphore Phocas, *ἐν Zbornik de l' Institut Byzantin de l' Académie Serbe VIII* (1963), σ. 1-9.
- 6) **H. Ahrweiler:** Sur la carrière de Photius avant son patriarcat, *ἐν B.Z.* 58 (1965), σ. 348-363.
- 7) **H. Ahrweiler:** Byzance et la Mer. Presses Universitaires. Paris 1966.
- 8) **H. Ahrweiler:** L'idéologie politique de l'empire byzantin. Paris 1975.
- 9) **A. Albertoni:** Per una esposizione del diritto bizantino con riguardo all' Italia. Imola 1927.
- 10) **Σ. Ἀντωνιάδη:** Δοκίμιο γιά τήν ἠθική ἀποκατάσταση τοῦ Βασιλείου Β', *ἐν Μακεδονικά 3* (1953-1955), σ. 241-280.
- 11) **W. Ashburner:** The Byzantine Mutiny Act, *ἐν The Journal of Hellenic Studies X* (1926), Part I, σ. 81-109.
- 12) **F. Babinger:** Kavalla (Anatolien), *ἐν Islam* 29 (1950), σ. 301-302.
- 13) **E. Barker:** Social and Political thought in Byzantium. From Justinian I to the last Palaeologus. Oxford 1957.
- 14) **H.G. Beck:** Der byzantinische «Ministerpräsident», *ἐν B.Z.* 48 (1955), σ. 309-338.
- 15) **G. Bratianu:** Empire et Démocratie à Byzance, *ἐν B.Z.* 37 (1937), σ. 87-91.
- 16) **L. Bréhier:** Un discours inédit de Psellos, *ἐν R.E.G.* 16 (1903), σ. 375-383.
- 17) **L. Bréhier:** Les Institutions de l' Empire byzantin. Paris 1949 (ἀνατ. 1970).
- 18) **W.G. Brokkaar:** Basil Lacapenus. Byzantium in the tenth century, *ἐν Studia Byzantina et Neoellenica Neerlandica*, 1972, σ. 199-234.
- 19) **E.W. Brooks:** The age of Basil I, *ἐν B.Z.* 20 (1911), σ. 486-491.
- 20) **R. Browning:** The correspondence of a tenth century scholar, *ἐν Byz.* 24 (1954), σ. 397 - 452.
- 21) **J.B. Bury:** A History of the Eastern Roman Empire. From the Fall of Irene to the accession of Basil I (802-867), London 1912.
- 22) **J.B. Bury:** Selected Essays of J.B.Bury, ed. H.Temperly, Cambridge 1930.
- 23) **J.B. Bury:** The Imperial Administrative System in the Ninth Century. London 1911.
- 24) The Cambridge Medieval History. IV. The Byzantine Empire, part I: Byzantium and its neighbours. Cambridge 1966. -Part II: Government, church and civilization. Cambridge 1967.
- 24) **M. Canard:** Deux documents arabes sur Bardas Skléros., *ἐν Studi Bizantini e Neoellenici V* (1939), σ. 55-69.
- 25) **M. Canard:** Deux épisodes des relations diplomatiques arabobyzantines au Xe siècle, *ἐν Bulletin d' Etudes Orientales de l' Institut francais de Damas XIII*, 1949-1950, σ. 51-69.
- 26) **M. Canard:** Quelques «A-côté» de l'histoire des relations entre Byzance et les Arabes, *ἐν Studi medievali in onore de Giorgio Levi della Vida*. Roma 1956, σ. 98-119.
- 27) **M. Canard:** Les sources arabes de l'histoire byzantine aux confins des Xe et XIe siècles, *ἐν R.E.B.* XIX (1961), (Mélanges R. Janin), σ. 284-314.
- 28) **M. Canard:** Quelques noms de personnages byzantins dans une pièce du poète arabe Abû Firâs (Xe siècle), *ἐν Byz.* XI. (1936), σ. 451-460.
- 29) **P. Charanis:** On the ethnic origins of the emperor Nicephorus Phocas, *ἐν Eis Mνήμην Κ. Ἀμάντου*, σ. 42-45.
- 30) **P. Charanis:** The Monastic properties and the state in the byzantine empire, *ἐν D.O.P.* 1948, σ. 51-118.
- 31) **Ἄν. Χριστοφιλόπουλος:** Τό Ἐπαρχικόν Βιβλίον Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ καί αἱ συντεχνίαι ἐν Βυζαντίῳ. Ἀθήναι 1935.
- 32) **Ἄν. Χριστοφιλόπουλος:** Ζητήματά τινα ἐκ τοῦ Ἐπαρχικοῦ Βιβλίου, *ἐν Ἄν. Χριστοφιλοπούλου: Δίκαιον καί Ἱστορία*, σ. 119-129.
- 33) **Ἄν. Χριστοφιλόπουλος:** Περί τό ἐπαρχικόν Βιβλίον, *ἐν Ἄν. Χριστοφιλοπούλου: Δίκαιον καί Ἱστορία*, σ. 130-137.

- 33α) **Αικ. Χριστοφιλοπούλου:** Βυζαντινή Ἱστορία, Β1 610-867, Ἀθῆναι 1981.
- 34) **Αικ. Χριστοφιλοπούλου:** Ἡ Σύγκλητος εἰς τό βυζαντινόν κράτος, ἐν Ε.Α.Ι.Ε.Δ., τ. 2, 1949.
- 35) **Αικ. Χριστοφιλοπούλου:** Ἐκλογή, ἀναγόρευσις καί στέψις τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, ἐν Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. 22, ἀρ. 2, 1956.
- 36) **Αικ. Χριστοφιλοπούλου:** Ἡ ἀντιβασιλεία εἰς τό Βυζάντιον, ἐν Σύμμεικτα 2 (1970).
- 37) **Αικ. Χριστοφιλοπούλου:** Αἱ βάσεις τοῦ βυζαντινοῦ πολιτεύματος ἐν Ε.Ε.Φ.Σ.Π.Α., 1972, σ. 201-223.
- 38) **Αικ. Χριστοφιλοπούλου:** Ἐνδείξεις διὰ τήν χρονολόγησιν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, ἐν Ε.Ε.Β.Σ. 1966/1967, σ. 47-67.
- 39) **G. da Costa-Louillet:** La vie de Saint Paul de Xéropotamos et le chrysobulle de Romain I Lécapène, ἐν Byz. 11 (1936), σ. 181-211.
- 40) **G. da Costa-Louillet:** Saints de Constantinople, ἐν Byz. XXV—XXVII, II, 1955-1957, σ. 783-852 καί Byz. XXIV (1954), σ. 453-512.
- 41) **G. da Costa-Louillet:** Saints de Sicile et d' Italie méridionale aux VIIIe, IXe et Xe siècles, ἐν Byz. XXIX-XXX, 1959-1960, σ. 89-173.
- 42) **G. da Costa-Louillet:** Saints de Grèce aux VIIIe, IXe et Xe siècles, ἐν Byz. XXXI (1961), σ. 309-369.
- 43) **Ch. Darenberg-E. Saglio:** Dictionnaire des antiquités grecques et romaines. Akademische Druck. Graz 1962, τ. I-V.
- 44) **Ch. Diehl:** Figures byzantines. Paris 1906-1908.
- 45) **F. Dölger:** Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches. Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit. R. Oldenbourg, München 1924-1960.
- 46) **R.H. Dolley:** The Lord High Admiral E. Argyros and the betrayal of Taormina to the African Arabs in 902. Atti VIII Congr. Int. di Studi Bizantini (1951) (=Studi bizantini e neoellenici 7) 1953, σ. 340-353.
- 47) **R.H. Dolley:** The Date of St. Mokios attempt on the life of the Emperor Leo VI, ἐν Παγκάρπεια. Mélanges H. Grégoire II (=Annuaire Inst. Phil. et Hist. Orientales et Slaves 10, 1950, σ. 231-238).
- 48) **Du Cange:** Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis. I-II. Akademische Druck- und Verlagsanstalt, Graz 1958.
- 49) **A. Ducellier:** Le drame de Byzance. Paris 1976.
- 50) **F. Dvornik:** Early christian and byzantine political philosophy. Washington D.C., 1966.

- 51) **F. Dvornik:** The Photian Schism. History and Legend. Cambridge 1948.
- 52) **F. Dworschak:** Studien zum byzantinischen Münzwesen, ἐν N.Z.N.F. 29 (1936), σ. 77-81.
- 53) **F. Dvornik:** The Circus Parties, ἐν Byzantina-Metabyzantina, Symposium in honour of Prof. H. Grégoire and E. Honigmann (New York 1946), v. I, σ. 119-133.
- 54) **E. Follieri:** Le poesie de Cristoforo Mitileneo come fonte storica, ἐν Zbornik radova Vizant. inst. 8/2 (Mélanges Ostrogorsky II) 1964, σ. 133-148.
- 55) **A.S. Fotiou:** Byzantine Circus Factions and their riots, ἐν J.Ö.B. 27 (1978), σ. 1-10.
- 56) **J. Gaudemet:** Les institutions de l' Antiquité. Paris 1967.
- 57) **J. Gay:** L' Italie méridionale et l' empire byzantin (867-1071). Paris 1904.
- 58) **J. Gay:** Le Patriarche Nicolas le Mustique et son rôle politique, ἐν Mélanges Diehl I, σ. 91-101.
- 59) **C. Göllner:** Les expéditions byzantines contre les russes sous Jean Tzimiscès (970-971), ἐν Revue du sud-est européen 13 (1936), σ. 342-358.
- 60) **H. Grégoire:** Géographie byzantine (Εὐχάϊτα), ἐν B.Z. 19 (1910), σ. 59-62.
- 61) **H. Grégoire:** La carrière du premier Nicéphore Phocas, ἐν Προσφορά εἰς Στ. Κυριακίδη, 1953, σ. 232-256.
- 62) **H. Grégoire:** Du nouveau sur Nicéphore Phocas, aieul de l' empereur de ce nom. Acad. Inscr. et Belles Lettres. Comptes Rendus 1953, σ. 12.
- 63) **H. Grégoire:** Etudes sur le neuvième siècle, ἐν Byz. 8 (1933), σ. 515-550.
- 64) **H. Grégoire:** Etudes sur l' épopée byzantine, ἐν R.E.G. 1933, σ. 29-69.
- 65) **H. Grégoire:** L' âge héroïque de Byzance, ἐν Mélanges Iorga, Paris 1933, σ. 382-397.
- 66) **H. Grégoire:** La dernière campagne de Jean Tzimiscès, ἐν B.Z. 12 (1937), σ. 267-276.
- 67) **H. Grégoire:** Notes de géographie byzantine. Les forteresses cappadociennes d' Antiqu-Nigde et de Tyropoion-Trypia, ἐν Byz. 10 (1935), σ. 251-256.
- 68) **Ph. Grierson:** The debasement of the bezant in the eleventh century, ἐν B.Z. 47 (1954), σ. 379-394.

- 69) **Ph. Grierson**: Nomisma tértarèron et dinar, *év* R.B.N. 1956, σ. 75-84.
- 70) **J. Grosdidier de Matons**: Trois études sur Léon VI, *év* T.M. 5 (1973), σ. 181-242.
- 71) **V. Grumel**: La chronologie des événements du règne de Léon VI, *év* E.O. 35 (1936), σ. 5-42.
- 72) **V. Grumel**: Qui fut l'envoyé de Photius auprès de Jean VIII, *év* E.O. 32 (1933), σ. 439-443.
- 73) **V. Grumel**: Notes chronologiques: la révolte d'Andronic Doux sous Léon VI. La victoire navale d'Himérius, *év* E.O. 36 (1937), σ. 202-207.
- 74) **V. Grumel**: Les Regestes des actes du patriarcat de Constantinople. II. Paris 1936- II. 1947.
- 75) **V. Grumel**: Une date historique liturgique. Τῆ τρίτῃ τῆς Γαλιλαίας, *év* E.O. 36 (1937), σ. 52-64.
- 76) **V. Grumel**: Notes de chronologie byzantine, *év* E.O. 35 (1936), σ. 331-335.
- 77) **R. Guillard**: Recherches sur les Institutions byzantines, I-II, Amsterdam, 1967.
- 78) **R. Guillard**: Contribution à la prosopographie de l'empire byzantin. Les patrices sous les règnes de Théophile (829-842) et de Michel III (842-867), *év* R.E.S.E.E. 8 (1970), σ. 593-610.
- 79) **R. Guillard**: Contribution à la prosopographie de l'empire byzantin. Les patrices sous les règnes de Basile I et de Léon VI, *év* B.Z. 63 (1970), σ. 300-317.
- 80) **R. Guillard**: Contribution à la prosopographie de l'empire byzantin. Les patrices sous les règnes de Basile II et de Constantin VIII, *év* J.Ö.B. 20 (1971), σ. 83-108.
- 81) **R. Guillard**: Études byzantines. Paris 1959.
- 82) **R. Guillard**: Le palais de Boukoléon. L'assassinat de Nicéphore II. Phocas, *év* BSL. XIII (1952), σ. 101-227.
- 83) **R. Guillard**: Études sur l'histoire de l'empire byzantin. Le curopalate, *év* Βυζαντινά 2 (1970), σ. 187-249.
- 84) **F. Halkin**: Trois dates précisées grâce au synaxaire, *év* Byz. 14 (1954), σ. 14-17.
- 84a) **F. Halkin**: Bibliotheca hagiographica graeca, I-III. Bruxelles 1957.
- 85) **Chr. Hannick-G. Schmalzbauer**: Die Synadenoi. Prosopographische Untersuchungen zu einer byzantinischen Familie, *év* J.Ö.B. 25 (1976), σ. 125-161.
- 86) **H. Hunger**: Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner. II. München 1978.

- 87) **R. Janin**: Un arabe ministre à Byzance. Samonas, *év* E.O. 34 (1935), σ. 307-318.
- 88) **R. Janin**: Un ministre byzantin. Jean l'Orphanotrophe (XIe siècle), *év* E.O. 30 (1931), σ. 431-443.
- 89) **R. Janin**: Constantinople byzantine. Développement urbain et répertoire topographique. Paris 1964.
- 90) **R. Janin**: La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin I. Le siège de Constantinople et le patriarcat œcuménique. III. Les églises et les monastères. Paris 1953.
- 91) **R.J.H. Jenkins**: Byzantium: The imperial centuries ad 610 to 1071. London 1966.
- 92) **R.J.H. Jenkins**: Constantine Porphyrogenitus. De administrando imperio. II. Commentary. University of London, 1962.
- 93) **R.J.H. Jenkins**: The chronological Accuracy of the «Logothete» for the years A.D. 867-913, *év* D.O.P. 19 (1965), σ. 91-112.
- 94) **R.J.H. Jenkins-B. Laourdas**: Eight letters of Arethas on the Fourth Marriage of Leo the Wise, *év* Ἑλληνικά 14 (1956), σ. 293-372.
- 95) **R.J.H. Jenkins**: The flight of Samonas, *év* Speculum XXIII. 2 (1948), σ. 217-235.
- 96) **R.J.H. Jenkins**: Three documents concerning the tetragamy, *év* D.O.P. 16 (1962), σ. 231-241.
- 97) **R.J.H. Jenkins**: The date of the slav revolt in Peloponnese under Romanus I, *év* Late Classical and Mediaeval Studies. In honor of Alfred Mathias Friend, Jr. Princeton University Press 1955, σ. 204-211.
- 98) **R.J.H. Jenkins**: A note on the Patriarch Nicholas Mysticus, *év* Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae II (1963), σ. 145-147.
- 99) **R.J.H. Jenkins**: Leo Choerosphactes and the Saracen Vizier, *év* Recueil des travaux de l'Institut d'Études byzantines VIII. Mélanges G. Ostrogorsky I, Belgrade 1963.
- 100) **I. Καραγιαννόπουλος**: Ἡ πολιτική θεωρία τῶν Βυζαντινῶν, *év* Βυζαντινά 2 (1970), σ. 39-61.
- 101) **P. Karlin-Hayter**: The revolt of A. Ducas, *év* BSL. 27 (1966), σ. 23-25.
- 102) **P. Karlin-Hayter**: La «préhistoire» de la dernière volonté de Léon VI, *év* Byz. 33 (1963), σ. 483-486.
- 103) **P. Karlin-Hayter**: «When military affairs were in Leo's hands». A note on byzantine foreign policy (886-912), *év* Traditio 23 (1967), σ. 15-40.

- 104) **P. Karlin-Hayter**: The emperor Alexander's bad name, ἐν *Speculum* 44 (1969), σ. 585-596.
- 105) **P. Karlin-Hayter**: New Arethas Documents IV, ἐν *Byz.* 32 (1962), σ. 117-128.
- 106) **A. Kazdan**: Two byzantine chronicles. 1. Anonymous chronicle of Psamathia at Constantinople (Vita Euthymii). 2. The Fall of Salonica by John Cameniates, Moscow 1952. Compte rendu de P. Karlin-Hayter, ἐν *Byz.* 32 (1962), σ. 319.
- 107) **A.P. Kazdan**: Once more about the «alleged» russo-byzantine treaty (ca. 1047) and the Pecheneg crossing of the Danube, ἐν *J.Ö.B.* 26 (1977), σ. 65-77.
- 108) **Β.Σ. Καραγεώργος**: Λιουτπράνδος ὁ ἐπίσκοπος Κρεμώνης ὡς ἱστορικός καὶ διπλωμάτης. Ἀθήναι 1978.
- 109) **Στ. Κυριακίδης**: Βυζαντινὰ μελέται. II-V. Θεσσαλονίκη 1939, σ. 291-295.
- 110) **G. Kollias**: Léon Choerosphactès, Magistre, Proconcul et patrice (Byzantinisch-Neugriechischen Jahrbücher 16), 1939.
- 111) **Γ. Κόλιας**: Λόγοι καὶ χρόνος ἐκδόσεως τῆς Νεαρᾶς 109 Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ, ἐν *Ε.Ε.Β.Σ. ΚΓ'* (1953), σ. 323-347.
- 112) **Ι. Κονιδάρης**: Τὸ δίκαιον τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας. Ἀθήναι 1979.
- 113) **Ι. Κωνσταντινίδης**: Νικόλαος Α' ὁ Μυστικός, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ἀθήναι 1967.
- 114) **Σ. Κουγέας**: Ὁ Καισαρείας Ἀρέθας καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἀθήναι 1913.
- 115) **Φ. Κουκουλές**: Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τ. 1-6, Ἀθήναι 1948-1955.
- 116) **Φ. Κουκουλές**: Ἡ διαπόμπευσις κατὰ τοῦς βυζαντινοὺς χρόνους, ἐν *Βυζαντινά-Μεταβυζαντινά I*. 2 (1949), σ. 75 ἐπ.
- 117) **W. Kubitschek**: Zum Ἐπαρχικόν Βιβλίον, ἐν *N.Z.* 44 (1911), σ. 194.
- 118) **Σπ. Λάμπρου**: Leo und Alexander als Mitkaiser in Byzanz, ἐν *B.Z.* 4 (1895), σ. 92-98 = Ἡ συμβασιλεία Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου ἐν Ἐστία 1 (1893), σ. 305-308.
- 119) **Ὁδ. Λαμψίδης**: Ἡ ποινή τῆς τυφλώσεως παρά βυζαντινοῖς. Ἀθήναι 1949.
- 120) **J. Laurent**: Skylitzès et Nicéphore Phocas, ἐν *B.Z.* 4 (1897), σ. 318-320.

- 121) **V. Laurent**: Bulletin de Numismatique, ἐν *R.E.B.* IX (1951), σ. 204-205.
- 122) **J. Lefort**: Rhétorique et politique. Trois discours de Jean Mauro-pous en 1047, ἐν *T.M.* 6 (1976), σ. 265-303.
- 123) **P. Lemerle**: Esquisse pour une histoire agraire de Byzance, ἐν *R.H.* Ἀπρίλιος-Ἰούνιος 1958, σ. 275 ἐπ.
- 123a) **P. Lemerle**: Le premier humanisme byzantin. Notes et remarques sur l'enseignement et la culture à Byzance des origines au Xe siècle. P.U.F. Paris 1971.
- 124) **R.S. Lopez**: La crise du besant au Xe siècle et la date du livre du préfet, ἐν *Annuaire de l'Institut de philologie et d'histoires orientales et slaves*, 10 (1950), σ. 403-418.
- 125) **E. Mioni**: Un inno inedito di Leone χοιροσφάκτης, ἐν *Byz.* XIX (1949), σ. 127-139.
- 126) **M. Mitard**: Le pouvoir impérial au temps de Léon VI le Sage, ἐν *Mélanges Diehl I*, (1930), σ. 217-223.
- 127) **Th. Mommsen**: Le droit pénal romain. Traduction de l'allemand par J. Duquesne. V. 1-3. Paris, Fontemoing, 1907.
- 128) **A. Mortreuil**: Histoire du droit byzantin. I-III. Paris 1843-1846.
- 129) **E. De Muralt**: Essai de chronographie byzantine (395-1057). St. Petersburg, 1855.
- 130) **D.M. Nicol**: The byzantine family of Dermokaites circa 940-1453, ἐν *BSL* XXXV (1974), σ. 1-11.
- 131) **N. Oikonomidès**: Les listes de préséance byzantine des IXe et Xe siècles. Paris 1972.
- 132) **N. Oikonomides**: L'évolution de l'organisation administrative de l'empire byzantin au XIe siècle (1025-1118), ἐν *T.M.* 6 (1976), σ. 125-152.
- 133) **N. Oikonomidès**: La dernière volonté de Léon VI au sujet de la tétragamie, ἐν *B.Z.* 56 (1963), σ. 46-52.
- 134) **N. Oikonomidès**: La «Préhistoire» de la dernière volonté de Léon VI au sujet de la tétragamie, ἐν *B.Z.* 56 (1963), σ. 265-327.
- 135) **N. Oikonomides**: La cronologia dell'incoronazione dell'imperatore Bizantino Constantino VIII, ἐν *Studi Salentini* 19 (1965), σ. 173-176.
- 136) **P. Orgels**: En marge d'un texte hagiographique (Vie de S. Pierre d'Argos, 19): La dernière invasion slave dans le Peloponnèse, ἐν *Byz.* XXXIV (1964), σ. 271-285.
- 137) **G. Ostrogorsky**: Histoire de l'Etat byzantin. Paris 1969.
- 138) **G. Ostrogorsky**: Quelques problèmes de la paysannerie byzantine

(Corpus Bruxellense Hist, Byz., Subsidia II,) Bruxelles 1956.

139) **P.E. Pieler:** Byzantinische Rechtsliteratur, ἐν H. Hunger: Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner. II. München 1978, σ. 341-480.

140) **A. Piganiol:** L'empire chrétien. (325-395). Paris 1972.

141) **D. Polemis:** The Doukai. A contribution to byzantine prosopography. London 1968.

142) **D. Polemis:** Some cases of erroneous identification in the chronicle of Skylitzes, ἐν BSL 26 (1965), σ. 74-81.

143) **A. Rambaud:** L'empire grec au dixième siècle. Constantin Porphyrogénète. Paris 1980. ἀνατ. Burt Franklin. Research and source works series No 42. New York.

144) **St. Runciman:** The emperor Romanus Lecapenus and his reign. A study of tenth-century Byzantium. Cambridge 1929.

144α) **St. Runciman:** The Byzantine Theocracy. Cambridge, The University Press 1977.

145) **G. Sautel:** Usurpations du pouvoir impérial dans le monde romain et « rescissio actorum », ἐν Studi in onore de Pietro di Francisci, III, σ. 463 ἐπ.

146) **W. Seibt:** Die Skleroi. Eine prosopographisch-sigillographische Studie. Byzantina Vindobonensia. Band IX. Wien 1967.

147) **J. Shepard:** John Mauropous, Leo Tornicius and an alleged Russian army: The chronology of the Pecheneg crisis of 1048-1049, ἐν J.Ö.B. 24 (1975), σ. 61-89.

148) **G. Schlumberger:** Un empereur byzantin au dixième siècle. Nicéphore Phocas. Paris 1890.

149) **G. Schlumberger:** L'épopée byzantine à la fin du Xe siècle. I-III. Paris 1896.

150) **R. Schütte:** Der Aufstand des Leon Tornikios im Jahre 1047. Eine Studie zur byz. Gesch. des 11. Jahrh. Plauen 1896.

151) **Δ.Ζ. Σοφιανός:** Ὁ θίος τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (+917) καὶ ὁ χρόνος συγγραφῆς αὐτοῦ, ἐν Ε.Ε.Β.Σ. ΑΗ' (1971), σ. 289-296.

152) **E.A. Sophocles:** Greek Lexicon of the Roman and Byzantine periods. (From B.C. 146 to A.D. 1100). New York.

153) **A.N. Στράτος:** Τό Βυζάντιον στὸν Ζ' αἰῶνα. τ. στ'. Ἀθήναι 1977.

154) **N. Svoronos:** Le serment de fidélité à l'empereur byzantin, ἐν R.E.B. IX (1951), σ. 106-146.

155) **N. Svoronos:** Remarques sur la tradition du texte de la nouvelle de Basile II concernant les puissants, ἐν Recueil des travaux de l'Institut d'Études byzantines. No VIII. Mélanges G.Ostrogosky II. Beograd 1964.

156) **N. Svoronos:** Société et organisation intérieure dans l'empire byzantin au XIe siècle: les principaux problèmes, ἐν Proceedings of the thirteenth International Congress of Byzantine Studies. Main Papers XII. Oxford 1966, σ. 1-17.

157) **V. Tapkova-Zaimova:** Autour de la pénétration du tzar bulgare Samuel dans les régions de la Grèce, ἐν BB.2 (1966), σ. 237-239.

158) **P.M. Tarchnichvili:** Le soulèvement de Bardas Skléros, ἐν Bedi Kartlisa (Revue de Kartvélogie) 45-46, (1964), σ. 95-97. — Compte-rendu ἐν B.Z. 58 (1965), σ. 212-213.

159) **M. Τουρτόγλου:** Κοινωνικαὶ τινές ἐπιδράσεις ἐπὶ τὸ βυζαντινὸν δίκαιον, ἐν Ε.Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.Α.Α. 12 (1965), Ἀθήναι 1968, σ. 169-198.

160) **A. Toynebee:** Constantine Porphyrogenitus and his World. London 1973.

161) **Κ. Τριανταφυλλόπουλος:** Ἀνέκδοτος, περί ἀσυλίας ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρέθα πρὸς Λέοντα τὸν σοφόν, ἐν Πελοποννησιακά 5 (1962), σ. 1-20.

162) **Σπ. Τρωϊᾶνος:** Τὰ περί τήν θρησκείαν ἐγκλήματα εἰς τὰ νομοθετικά κείμενα τῶν μέσων βυζαντινῶν χρόνων, ἐν Δίπτυχα Α', 1979, σ. 168-193.

163) **Σπ. Τρωϊᾶνος:** Συμβολή εἰς τήν ἔρευνα τῶν ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων παρεχομένων ἐνόρκων ἐγγυήσεων, ἐν Ε.Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.Α.Α. 12 (1965), σ. 130-168.

164) **Σπ. Τρωϊᾶνος:** Περί τοῦ ἐγκλήματος τῆς πλαστογραφίας ἐν τῷ βυζαντινῷ δίκαιῳ, ἐν Ε.Ε.Β.Σ. ΛΘ'-Μ, 1972-1973, σ. 181-200.

165) **Sp. Trojanos:** Die Sonderstellung des Kaisers im früh-und mittelbyzantinischen kirchlichen Prozess, ἐν Βυζαντινά 3 (1971), σ. 69-80.

165α) **Σπ. Τρωϊᾶνος:** Ὁ «Ποινάλιος» τοῦ Ἐκλογαδίου. Συμβολή εἰς τήν ἱστορίαν τῆς ἐξελίξεως τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἀπὸ τοῦ Corpus Juris Civilis μέχρι τῶν Βασιλικῶν. Klostermann, Frankfurt/Mein 1980.

166) **S. Vanderstuyf:** Étude sur S. Luc le Stylite, ἐν Ε.Ο.ΧΙΙ (1909), σ. 138-144, 215-221, 271-281 καὶ ΧΙΙΙ (1910), σ. 13-19, 140-148, 224-232.

167) **J.F. Vannier:** Familles byzantines. Les Argyroi. (IXe-XIIe siècles). Byzantina-1. Paris 1975.

168) **A. Vogt:** Basile I. empereur de Byzance (867-886) et la civilisation byzantine à la fin du IXe siècle. Paris 1908.

- 169) **A. Vogt:** La jeunesse de Léon VI le Sage, ἐν R.H. 174 (1934), σ. 389 ἐπ.
- 170) **Sp. Vryonis Jr. :** Byzantine Δημοκρατία and the guilds in the eleventh century, ἐν D.O.P. 17 (1963), σ. 283-314.
- 171) **G. Wartenberg:** Berichtigung einer Angabe des Skylitzes über Nikephoros II. Phokas, ἐν B.Z. 4 (1895), σ. 478-480.
- 172) **G. Wartenberg:** Noch einmal Skylitzes über den Kornwächer der Nikephoros Phokas, ἐν B.Z. 7 (1898), σ. 90-91.
- 173) **D. Ξανάλατος:** Βυζαντινά Μελετήματα. Συμβολή εις τήν ιστορίαν τοῦ βυζαντινοῦ λαοῦ. Ἀθήναι 1940.
- 174) **Zachariä von Lingenthal:** Wissenschaft und Recht für das Heer vom 6. bis zum Anfang des 10. Jahrhunderts, ἐν B.Z. 3 (1894), σ. 437-457.
- 175) **Zachariä von Lingenthal:** Geschichte des griechisch-römischen Rechts. Berlin 1892.
- 176) **D. Ζακυθηνός:** Ἡ βυζαντινή αὐτοκρατορία. (324-1071). Ἀθήναι 1969.
- 177) **Σπ. Ζαμπέλιος:** Ἱταλοελληνικά, ἤτοι Κριτική πραγματεία περί τῶν ἐν τοῖς ἀρχείοις Νεαπόλεως ἀνεκδότων ἑλληνικῶν περγαμηνῶν. Ἀθήναι 1864.

ΑΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ

Α) ΠΗΓΩΝ

- AASS = Socii J. Bolandi, Acta Sanctorum, Atwerpen 1643. κ.έ.
- B = G.E.G. Heimbach, Basilicorum libri LX, Leipzig 1883-1870
- C (Iust.) = P. Krüger, Codex Iustinianus 1-2, Berlin 1893, 1906.
- C.Th. = Codex Theodosianus
- D. = Th. Mommsen, Digesta, Berlin 1893.
- D.A.I. = Constantine Porphyrogenitus, De Administrando Imperio. Ἔκδ. G. Moravcsik-R.J.H. Jenkins, Dumbarton Oaks Text One, 1967.
- EPA = Ecloga Privata Aucta.
- Inst. = P. Krüger, Institutiones, Berlin 1911.
- JG = I. καί Π. Ζέπου, Jus Graecoromanum, τ. 1-8, Ἀθήναι 1931.
- Nicholas I, Letters = Nicholas I, Patriarch of Constantinople, Letters, ed. R.J.H. Jenkins-L.G. Westernik. Dumbarton Oaks Texts Two, 1973.
- P.G. = J.P. Migne, Patrologiae Cursus completus, Series graeca, Paris 1857-1906.
- Ψελλός, Ἐγκωμισιαστικός = Μ. Ψελλός, Ἐγκωμισιαστικός εἰς τόν μακαριώτατον πατριάρχην κύρ Μιχαήλ τόν Κηρουλλάριον. Ἔκδ. Σάθας ἐν Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ Δ', σ. 303-387.
- Ράλλης-Ποτλῆς, Σύνταγμα = Γ.Α. Ράλλης-Μ. Ποτλῆς, Σύνταγμα τῶν θεῶν καί ἱερῶν κανόνων, τ. 1-6, Ἀθήνησι 1852-1859.

Β) ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ.

- A.B. = Analecta Bollandiana, Bruxelles 1882 κ.έ.
- BB = Byzantinobulgarica.
- B.C.H. = Bulletin de Correspondance Hellénique (Ecole française d'Athènes) Athènes—Paris 1877 κ.έ.

- BSL = Byzantinoslavica, Prague 1929 κ.έ.
 Byz. = Byzantion. Revue Internationale des Etudes byzantines. Paris-Liège 1924 κ.έ.
 B.Z. = Byzantinische Zeitschrift, Leipzig 1892 κ.έ. München 1950 κ.έ.
 D.O.P. = Dumbarton Oaks Papers, Cambridge, Mas. 1941 κ.έ.
 E.A.I.E.Δ. = Έπετηρίς του Αρχείου τής Ιστορίας του Έλληνικού Δικαίου τής Ακαδημίας Αθηνών.
 E.E.B.Σ. = Έπετηρίς Έταιρείας Βυζαντινών Σπουδών, Αθήναι 1924 κ.έ.
 E.E.Φ.Σ. = Έπιστημονική Έπετηρίς Φιλοσοφικής Σχολής (Πανεπιστημίου Αθηνών).
 E.O. = Echos d' Orient, Paris 1897 κ.έ.
 J.H.S. = Journal of Hellenic Studies, London 1880 κ.έ.
 J.Ö.B. = Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik. Wien.
 M.B. = K.N. Σάθας, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τ. 1-7, Βενετία 1872-1877.
 N.E. = Νέος έλληνομνήμων, Αθήναι 1904 κ.έ.
 N.Z. = Numismatische Zeitschrift.
 Πρ. = Πραγματεΐαι τής Ακαδημίας Αθηνών.
 R.B.N. = Revue belge de numismatique.
 R.E.B. = Revue des Etudes Byzantines, Paris 1943 κ.έ.
 R.E.G. = Revue des Etudes Grecques, Paris 1888 κ.έ.
 R.H. = Revue Historique, Paris 1876 κ.έ.
 R.E.S.E.E. = Revue des études sud-est européennes.
 T.M. = Travaux et Mémoires, Paris 1965 κ.έ.
 VV = Vizantijskij Vremeni. Sanktpeterburg-Leningrad 1894-1927, 1947 κ.έ.

Γ) ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΕΡΓΩΝ.

- Ahrweiler, Idéologie = H. Ahrweiler: L'idéologie politique de l'empire byzantin. Paris 1975.
 Brokkaar, Basil Lacapenus = W.G. Brokkaar: Basil Lacapenus. Byzantium in the tenth century, έν Studia Byzantina et Neellenica Neerlandica 1972, σ. 199-234.
 Bury, History = J.B. Bury, A History of the Eastern Roman Empire. From the Fall of Irene to the accession of Basil I, (802-867), London 1912.
 Bury, Roman Emperors = J.B. Bury: Roman Emperors from Basil II to Isaac Komnenos, έν J.B. Bury: Selected Essays, σ. 126-227.

- Χριστοφιλοπούλου: Η Σύγκλητος, = Αϊκ. Χριστοφιλοπούλου: Η Σύγκλητος εις τό βυζαντινόν κράτος, έν E.A.I.E.Δ. τ. 2, 1949.
 Χριστοφιλοπούλου, Έκλογή = Αϊκ. Χριστοφιλοπούλου: Έκλογή, ανάγυρευσις καί στέψις του βυζαντινού αυτοκράτορος, έν Πρ. 22, άρ. 2, 1956.
 Χριστοφιλοπούλου, Αντιβασιλεία = Αϊκ. Χριστοφιλοπούλου: Η Αντιβασιλεία εις τό Βυζάντιον, έν Σύμμεικτα 2 (1970).
 C.M.H. = The Cambridge Medieval History.
 Dölger, Regesten = F. Dölger: Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches.
 Glykatzi-Ahrweiler, Administraton = H. Glykatzi-Ahrweiler: Recherches sur l'administration de l'empire byzantin aux IXe-XIe siècles, έν B.C.H. XXXIV (1960), σ. 1-109.
 Grumel, Regestes = V. Grumel: Les Regestes des actes du Patriarcat de Constantinople. Paris 1936.
 Grumel, Chronologie = V. Grumel: La chronologie des événements du règne de Léon VI, έν E.O. 35 (1936), σ. 5-42.
 Guiland, Recherches = R. Guiland: Recherches sur les Institutions Byzantines, I-II, Amsterdam, 1967.
 R. Janin, Constantinople Byzantine = R. Janin: Constantinople Byzantine. Développement urbain et répertoire topographique. Paris 1964.
 R. Janin, Les églises et les monastères = R. Janin, La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin. I. Le siège de Constantinople et le patriarcat oecuménique. III. Les églises et les monastères. Paris 1953.
 Jenkins, Byzantium = R.J.H. Jenkins: Byzantium: the imperial centuries ad 610 to 1071. London 1966.
 Jenkins, The Logothete = R.J.H. Jenkins: The chronological accuracy of the «Logothete» for the years A.D. 867-913, έν D.O.P. 19 (1965), σ. 91-112.
 Κωνσταντινίδης, Νικόλαος Α΄ = I. Κωνσταντινίδης, Νικόλαος Α΄ ό Μυστικός Πατριάρχης Κων/πόλεως. Αθήναι 1967.
 Λαμψίδης, Η Τύφλωσις = Όδ. Λαμψίδης: Η ποινή τής τυφλώσεως παρά βυζαντινοΐς. Αθήναι 1949.
 Oikonomidès, Les listes = N. Oikonomidès: Les listes de préséance byzantine des IXe et Xe siècles. Paris 1972.
 Ostrogorsky, Histoire = G. Ostrogorsky: Histoire de l'état byzantin, Paris 1969.

- Polemis, The Doukai = D. Polemis: The Doukai. A Contribution to byzantine prosopography. London 1968.
- A. Rambaud, Constantin Porphyrogénète = A. Rambaud: L'empire grec **au dixième siècle**. Constantin Porphyrogénète. Paris 1870.
- St. Runciman, Romanus Lecapenus = St. Runciman: The emperor Romanus Lecapenus and his reign. A study of tenth-century Byzantium. Cambridge 1929.
- G. Schlumberger: Phocas = G. Schlumberger: Un empereur byzantin au Xe siècle. Nicéphore Phocas. Paris 1890 (ἀνατ. 1923).
- G. Schlumberger: Ἐποπεία = G. Schlumberger: L'épopée byzantine à la fin du Xe siècle. I-III. Paris 1896-1906.
- Seibt, Die Skleroi = W. Seibt: Die Skleroi. Eine prosopographisch-sigillographische Studie. Byzantina Vindobonensia. Band IX. Wien 1967.
- A. Toynbee, Porphyrogenitus = A. Toynbee: Constantine Porphyrogenitus and his world. London 1973.
- J.F. Vannier, Les Argyroi = J.F. Vannier: Familles byzantines. Les Argyroi (IXe-XIIe siècles). Byzantina -1. Paris 1975.
- A. Vogt, Basile I = A. Vogt: Basile I, empereur de Byzance (867-886) et la civilisation byzantine à la fin du IXe siècle. Paris 1908.
- Westernik, Nicéas Magistros = L.G. Westernik: Nicéas Magistros. Lettres d'un exilé (928-946). Paris 1973.
- Δ. Ζακυθηνός, Ἱστορία = Δ. Ζακυθηνός: Ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ἀθῆναι 1969.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ 1ος ΜΑΚΕΔΩΝ (867-886).

1. Ἐνέργειαι Ὀρούφα κατά Βασιλείου (867).

Πηγαί: (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 687.

Βιβλιογραφία: A. Vogt: Basile I, σ. 153 - R. Guillard: Recherches, I, σ. 537.

Τόν Σεπτέμβριον 867 ὁ Ὀρούφας, «Ὁ τοῦ πλωῖμου στρατηγός χρηματίζων καί καθηγεμών»¹, πιστός ὁπαδός τοῦ δολοφονηθέντος αὐτοκράτορος Μιχαήλ 3ου, ἐκινήθη πρὸς ἐκδίκησιν αὐτοῦ. Ὁ Βασίλειος 1ος² προσεπάθησε νά κερδίση μέ τό μέρος του τόν Ὀρούφαν, ὅπερ καί ἐπέτυχεν. Δέν εἶναι γνωστοί οἱ ἀκολουθοῦντες τόν Ὀρούφαν. Ἐκ τῆς ιδιότητός του δυνάμεθα νά πιθανολογήσωμεν ὅτι ἤκολουθεῖτο ὑπό στρατιωτικῶν.

Ἡ ἐπιεικῆς στάσις τοῦ Βασιλείου ἔναντι τοῦ Ὀρούφα ὠφείλετο εἰς λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος, διότι ἐγνώριζεν τόν κίνδυνον³, ὁ ὁποῖος τόν ἠπεῖλει ἐκ τοῦ στρατεύματος, καθὼς ἐπίσης ὅτι ἦσαν πολλοί οἱ φίλοι τῆς ἐξ Ἀμορίου δυναστείας καί οἱ ὑποστηρικταί τῆς θρησκευτικοκοινωνικῆς πολιτικῆς τῆς.

2. Ἐπιβουλή τῶν πατρικίων⁴ Γεωργίου καί Συμβατίου (867/868).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 134 - Κεδρηνός, II, 198 καί 205 - Ζωναρᾶς, III, 419

1. Περί τοῦ στρατηγοῦ τοῦ πλωῖμου βλ. R. Guillard: Recherches, I, σ. 535.

2. Ὁ Βασίλειος 1ος ἦτο «οὐχ ὁ τῆς πορφύρας θλαστός, ἀλλ' ὁ Μακεδῶν, ὁ ἐξ ἰπποκόμου βασιλεύς κατὰστάς, ὁ τόν Μιχαήλ ἐκείνον ἀπεκτονῶς», Βίος Μάριας τῆς νέας, A.A.S.S. Nov. IV, σ. 692. - Ὅτε ὁ Βασίλειος ἀνῆλθεν εἰς τόν θρόνον ἦτο ἡλικίας 31-37 ἐτῶν. Δέν εἶναι γνωστή ἡ χρονολογία γεννήσεώς του. Τοποθεῖται, ὅμως, μεταξύ τῶν ἐτῶν 830-836. Οὕτω κατά E. W. Brooks: The age of Basil I, ἐν B.Z. 20(1911), σ. 486-491 ὁ Βασίλειος ἐγεννήθη μεταξύ τῶν ἐτῶν 830 καί 835, κατά δέ N. Adontz: L' âge et l' origine de Basile I, ἐν Byz. 8, σ. 495 καί 500 τήν 25ην Μαΐου 836.

3. Οἱ στρατιωτικοί ἦσαν δυσηρεστημένοι μέ τόν Βασίλειον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τόν Μιχαήλ 3ον, ὁ ὁποῖος ἦτο πολύ ἀγαπητός εἰς τό στράτευμα καί ἀπεκαλεῖτο ὑπό τοῦ στρατοῦ Ἀρμουρόπουλος. Γνωρίζων ὁ Βασίλειος τήν ἀντιπάθειαν τοῦ στρατοῦ δέν ἐτόλμησεν εἰς τās ἀρχάς πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ ἀδυναμία του αὐτῆ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἐξάπλωσιν τῶν Μανιχαίων. C.M.H.IV.I., σ. 117 καί 119.

4. Ὁ τίτλος τοῦ πατρικίου ἀπενέμετο εἰς τό Βυζάντιον ἀπό τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

- Συνεχιστής Θεοφάνους, 238 έπ. καί 263-Λέων Γραμματικός, 247 - Συνεχιστής Γεωργίου μοναχού, 833 - Θεοδόσιος Μελιτηνός, 173 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1064.

Βιβλιογραφία: J. B. Bury: History, σ. 175-176, A. Vogt: Basile I, σ. 153, C.M.H., σ. 115, R. Guillard: Contribution à la prosopographie de l' empire byzantin. Les patrices sous les règnes de Théophile (829-842) et de Michel III (842-867), ἐν R.E.S.E.E. 8 (1970), σ. 604-605, Ὁδ. Λαμψίδης: Ἡτύφλωσις, σ. 21.

Κατά τό πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας Βασιλείου 1ου ἀπεκαλύφθη ἐπιβουλή κατ' αὐτοῦ, τῆς ὁποίας ἡγοῦντο οἱ πατρικιοὶ Γεώργιος καί Συμβάτιος. Ἐκ τῶν διεξαχθεισῶν ἀνακρίσεων ἀπεδείχθησαν πλήρως οἱ σκοποὶ των. Εἰς τοὺς δύο πατρικίους ἐπεβλήθη ἡ ποινή τῆς τυφλώσεως, οἱ ὑπόλοιποι δέ διεπομπεύθησαν⁵ καί ἐξωρίσθησαν.

Οἱ πρωτεργάται τῆς συνωμοσίας ἦσαν ὁ Συμβάτιος καί ὁ Γεώργιος. Τά ὀνόματά των εἶναι τά αὐτά τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἀνταρσίας κατὰ τοῦ Βασιλείου, ὅτε ζῶντος τοῦ Μιχαήλ 3ου ἀνεκηρύχθη συμβασιλεύς, τὴν 27ην Μαΐου 866. Τότε ὁ Συμβάτιος καί ὁ Γεώργιος Πηγάνης εὐρισκόμενοι εἰς τὰς Μικρασιατικὰς ἐπαρχίας ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ Βασιλείου ἐπευφημοῦντες ὡς μόνον αὐτοκράτορα τὸν Μιχαήλ. Συλληφθέντες ὁ μὲν Πηγάνης ἐτυφλώθη, τοῦ δέ Συμβατίου ἀπέκοψαν τὴν δεξιὰν χεῖρα, ἐτύφλωσαν τὸν ἕτερον ὀφθαλμόν καί ἀμφότεροι ἐτέθησαν ὑπὸ περιορισμόν.

Ἐπὶ τῶν ὁμοιοτήτων, ἀλλὰ καί διαφορῶν εἰς τὰ περιγραφόμενα γεγονότα τῶν ἐτῶν 866 καί 867. Οὕτως αἱ κατὰ τοῦ Βασιλείου ἐνέργειαι τοῦ 866 ἦσαν ἀνταρσία, ἐνῶ αἱ τοῦ 867 ἐπιβουλή ἀποκαλυφθεῖσα ἐγκαίρως. Διάφοροι ἦσαν καί αἱ ποιναί. Αἱ ὁμοιοτήτες, ὅμως, τῶν ὀνομάτων καί τινῶν τῶν γεγονότων εἶναι σημαντικά. Ἐνδεχομένως δέ πρόκειται περὶ τῶν αὐτῶν γεγονότων, ἐκ συγχύσεως δέ ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τινῶν βυζαντινῶν συγγραφέων ὡς διαφορετικαὶ πράξεις⁶.

3. Ἐπιβουλή Ἰωάννου Χάλδου (ἀγνώστου χρονολογίας).

νο μέχρι καί τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Κατὰ τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν περίοδον ἀπενέμετο καί εἰς τοὺς εὐνοῦχους. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 294-295.

5. Περί τῆς διαπομπεύσεως εἰς τὸ Βυζάντιον βλ. Φ. Κουκουλές: Βυζαντινῶν βίος καί πολιτισμός, τ. 3, σ. 184-208.

6. Οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς γράφουν ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα συνέβησαν κατὰ τό πρῶτον ἔτος τῆς «βασιλείας» τοῦ Βασιλείου. Τοῦτο ἐνισχύει τὴν ἄποψιν ὅτι πρόκειται περὶ συγχύσεως, διότι ἐάν ἐλάμβανον χώραν μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Μιχαήλ 3ου θά ἔπρεπε νά χρησιμοποιήσουν ἄλλους ὄρους, ὡς π.χ. «τῆς μοναρχίας», ἢ «τῆς αὐτοκρα-

Πηγαί: (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 687 - Θ. Μελιτηνός, 179 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1072.

Βιβλιογραφία: R. Guillard: Contribution à la prosopographie de l' empire byzantin. Les patrices sous les règnes de Basile I et Léon VI, ἐν B.Z. 63 (1970), σ. 303.

Ὁ Ἰωάννης Χάλδος, στενός συνεργάτης τοῦ Βασιλείου 1ου, λαβῶν μέρος εἰς τὴν δολοφονίαν τοῦ Μιχαήλ 3ου καί ἐν συνεχείᾳ ὀνομασθεὶς στρατηγός^{6α} Χαλδίας «κατὰ βασιλέως μελετῶν ἐφωράθη». Ἀνεσκολοπίσθη δέ ὑπὸ τοῦ στρατηλάτου Ἀνδρέου⁷.

Οὐδεμία πληροφορία ὑπάρχει διὰ τὴν χρονολογίαν τῶν γεγονότων τούτων καί τοὺς συνεργάτας τοῦ Χάλδου, οὐδέ διὰ τὰ αἷτια τῆς συνωμοσίας.

Δυνάμεθα νά ὑποθέσωμεν ὅτι 1) ὁ Ἰωάννης δυσηρεστήθη ἐκ τῆς ἐν συνεχείᾳ συμπεριφορᾶς τοῦ Βασιλείου 1ου, ἢ 2) ὁ Βασίλειος δὲν ἐτήρησε τὰ πρὸς αὐτόν ὑπεσχημένα, ἢ 3) ἀπέβλεψεν εἰς τὸν θρόνον ἐκ λόγων καθαρῶς φιλοδοξίας. Ἐχων λάβει μέρος εἰς τὰς προηγουμένας συνωμοσίας, γνωρίζων πρόσωπα καί πράγματα καί ὅλον τὸν μηχανισμόν εἶχεν ἀντιληφθῆ ὅτι ἦτο ἄρκετὰ εὐκόλον νά τεθῆ ἐκποδῶν εἰς αὐτοκράτωρ.

4. Καθοσίωσις Ἀποσύπη (880).

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 305-307 - Σκυλίτζης, 156 - Κεδρηνός, II, 231-232.

Βιβλιογραφία: A. Vogt: Basile I, σ. 335 - J. Gay: L' Italie méridionale et l'

τορίας». - Δυνάμεθα νά ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ αὐτὰ πρόσωπα πληροφορηθέντα τὴν δολοφονίαν τοῦ Μιχαήλ 3ου συνωμότησαν διὰ δευτέραν φοράν κατὰ τοῦ Βασιλείου. - Δυνάμεθα, ἐπίσης, νά ὑποθέσωμεν ὅτι κατὰ τό πρῶτον ἔτος τῆς μοναρχίας τοῦ Βασιλείου δύο πατρικιοὶ, πιστοὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀμορίου, συνωμότησαν διὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ νέου αὐτοκράτορος. Ἐφερον δέ αὐτοὶ τὰ ὀνόματα Συμβάτιος καί Γεώργιος ὡς καί οἱ ἐπαναστατήσαντες κατὰ τοῦ Βασιλείου ζῶντος τοῦ Μιχαήλ 3ου. Ἡ ὑπόθεσις, ὅμως, αὐτὴ φαίνεται ἀπίθανος. - Ὁ R. Guillard: Les patrices sous les règnes de Théophile (829-842) et de Michel III (842-867), ἐν R.E.S.E.E. 8(1970), σ. 604. ταυτίζει τὴν συνωμοσίαν τῶν πατρικίων Συμβατίου καί Γεωργίου μετὰ τὴν ἐξέγερσιν τῶν Συμβατίου καί Πηγάνη, δὲν αἰτιολογεῖ, ὅμως, τὴν ἄποψίν του.

6α. Στρατηγός ἦτο διοικητὴς θέματος καί συνεκέντρωνεν εἰς χεῖρας του καί τὰς στρατιωτικὰς καί τὰς διοικητικὰς ἐξουσίας. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 341.

7. Διὰ τοῦ ὄρου στρατηλάτης ὑπεδηλοῦτο ὁ ἀρχηγός τοῦ στρατεύματος. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 332 καί Στ. Κυριακίδης: Βυζαντιναὶ μελέται II-V, Θεσσαλονίκη 1939, σ. 291-295.

empire byzantin (867-1071), σ. 112-114 - *R. Guillard: Recherches*, II, 173 - 'Οδ. Λαμψίδης: 'Η τύφλωσις, σ. 21.

Τό 880 ὁ Λέων Ἀποστόπης ἐξορισθεὶς εἰς Κοτυάειον λόγῳ τῆς ἐν Τارانτῷ συμπεριφορᾶς του πρὸς τὸν συνεκστράτευσαντα μετ' αὐτοῦ Προκόπιον κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Βαϊάνου, τοῦ πρώτου τῶν ἱπποκόμων⁸ καὶ τοῦ κουβικουλαρίου⁹ Χαμαρέτου ὡς ἔνοχος καθοσιώσεως, «γραφὴν κατὰ τοῦ ἰδίου δεσπότη πρὸς βασιλέα συνέθεσαν δι' ἧς ἐδηλοῦτο καὶ ὁ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Προκοπίου¹⁰ θάνατος, γνῶμη τοῦ κυρίου αὐτῶν γεγονῶς καὶ καθοσιώσεως ἐγκλημα καὶ ἄλλα τινα θαρᾶ καὶ δυσχερῆ». Πληροφορηθέντα ταῦτα οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀποστόπης προσεπάθησαν νά διαφύγουν μετὰ τοῦ πατρὸς των εἰς Συρίαν. Εἰς Καππαδοκίαν, ὅμως, ἐφονεύθησαν ὑπὸ τοῦ σταλέντος ἐναντίον των μαγλαβίτου¹¹ Βαρτζαπέδωνος, συνελήφθη δὲ ὁ Ἀποστόπης, ὁ ὁποῖος δέσμιος ὠδηγήθη εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς Ἱερείας¹², ἐνθα εὐρίσκετο ὁ αὐτοκράτωρ. Δικασθεὶς ὑπὸ τοῦ μαγίστρου¹³ Μανουήλ «βασιλικῆ κελεύσει» κατεδικάσθη εἰς ἐκκοπήν τοῦ ἐτέρου ὀφθαλμοῦ καὶ τῆς ἐτέρας χειρὸς. Διὰ δὲ «τὴν πεῖραν τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους φυγῆς» κατεδικάσθη νά παραμείνῃ διὰ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του ἐξόριστος εἰς τὴν Μεσημβρίαν.

5. Ἐπιβουλή Λέοντος - Πατριάρχου Φωτίου - Θεοδώρου Σανταβαρηνοῦ (883).

Πηγαί: Συνεχιστῆς Θεοφάνους, 348-351, Κεδρηγός, II, 245-247, Σκυλίτζης, 167-169, Ζωναρᾶς, III, 436-438, Μ. Γλυκάς, 550 ἐπ., Γ. Ἀμαρτωλός, 1084, Συνεχιστῆς Γεωργίου Μοναχοῦ, 846 ἐπ., Λέων Γραμματικός, 259 ἐπ., Θ. Μελιτηνός, 181 ἐπ., Θ. Σκουταριώτης, 145, Βίος Θεοφανοῦς, 7-13, 34-39, 46, 315, Βίος Κωνσταντίνου τοῦ Ἐβραίου, ἐν

8. Περὶ τοῦ πρώτου τῶν ἱπποκόμων βλ. *N. Oikonomidès: Les listes*, σ. 301.

9. Ὁ κουβικουλάριος ἦτο τίτλος εὐνοῦχου ἀπασχολουμένου εἰς τὸ cubiculum, ἦτοι τὸν αὐτοκρατορικὸν κοιτῶνα. Βλ. *N. Oikonomidès: Les listes*, σ. 301, εἰδικῶς δὲ περὶ τοῦ Χαμαρέτου βλ. *R. Guillard: Recherches*, I, σ. 279.

10. Ὁ πρωτοβεστιαριος, διάδοχος τοῦ comes sacrae vestis, προϊστάτο τοῦ «οἰκειακοῦ βασιλικῆ βεστιαρίου». Βλ. *N. Oikonomidès: Les listes*, σ. 305.

11. Βλ. κατωτέρω 89.

12. Τὰ ἀνάκτορα τῆς Ἱερείας εὐρίσκοντο εἰς τὸ σημερινὸν Fenerbahce (Φαναράκι). Βλ. *R. Janin: Constantinople byzantine*, σ. 148-150.

13. Περὶ τοῦ τίτλου τοῦ μαγίστρου κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, βλ. *N. Oikonomidès: Les listes*, σ. 305.

A.A.S.S. Nov. IV, 648, Ἀρέθα: Δημηγορία ἐπιτραπέζιος τῆ ἑορτῆ Ἁλίου τοῦ προφήτου, Λέοντος ἐστιῶντος ἡμᾶς τοῖς ἑαυτοῦ σώστροις· δεῦτερος οὗτος λόγος τῆς κατ' ἀρχὰς δημηγορίας, ἐτάγη δὲ ὧδε, ἐν *Arethae Scripta Minora*, II, ὑπ. ἀριθμ. 65, σ. 47 - Ἐφραίμ, 114. (ψευδο) Συμεῶν Μάγιστρος, 697-699, Κ. Μανασσῆς, 227.

Βιβλιογραφία: *A. Vogt: Basile I*, σ. 154-155, *A. Vogt: La jeunesse de Léon VI*, ἐν *R.H. 174 (1934)*, σ. 419 - *F. Dvornik: The Photian Schism*, σ. 242-244, *R.J.H. Jenkins: Byzantium*, σ. 197, - *R.J.H. Jenkins: The Logothete*, σ. 102-103, *C.M.H.*, σ. 125 - *R. Guillard: Les patrices sous les régnes de Basile I et de Léon VI*, σ. 300-301 - *R. Guillard: Recherches*, I, σ. 218 - *Ch. Diehl: Figures byzantines*, σ. 185-186 - 'Οδ. Λαμψίδης: 'Η τύφλωσις, σ. 21.

Τό ἔτος 883 ἐφυλακίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου ὁ υἱὸς του Λέων κατηγορηθεὶς ὅτι συνωμότη κατὰ τοῦ πατρὸς του. Παρέμεινε δὲ ἐγκλειστος ἐπὶ τρία ἔτη, δηλ. μέχρι τῆς 19ης Ἰουλίου 886. Κατὰ τοῦ Λέοντος ἐκινήθη ὁ μοναχὸς Θεόδωρος Σανταβαρηνός, ἐπίσκοπος Εὐχαΐτων¹⁴, φίλος καὶ ἐμπιστος τοῦ Πατριάρχου Φωτίου¹⁵. Ὁ Σανταβαρηνός εὐρίσκετο πλησίον τοῦ Βασιλείου καὶ παρηγόρει αὐτὸν μετὰ τὸν τῆ 3 Σεπτεμβρίου 879¹⁶ θάνατον τοῦ υἱοῦ του Κωνσταντίνου, εἶχε δὲ διὰ τῶν μαγικῶν του γνώσεων κερδίσει πλήρως τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ αὐτοκράτορος, τὴν ἀντιπάθειαν δὲ τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ αὐτοῦ Λέοντος. Διὰ διαβολῶν καὶ τεχνασμάτων κατώρθωσεν ὁ Σανταβαρηνός νά πείσῃ τὸν Βασίλειον ὅτι ὁ υἱὸς του συνωμότη ἐναντίον του. Ματαιῶς ὁ Λέων ἀπολογούμενος προσεπάθησε νά ἀποσεισῇ τὰς κατηγορίας. Ἐτέθη ὑπὸ περιορισμὸν εἰς τινα τῶν βασιλικῶν οἰκῶν, τὸν ὀνομαζόμενον Μαργαρίτην¹⁷, ἀφοῦ τοῦ ἀφηρέθησαν τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα, σύμβολον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος^{17α}.

14. Περὶ τῶν Εὐχαΐτων, βλ. *H. Grégoire: Géographie byzantine (Εὐχαΐτα)*, ἐν *B.Z. 19(1910)*, σ. 59-62. - Ὁ Σανταβαρηνός ἐγένετο ἐπίσκοπος Εὐχαΐτων μετὰ τὸ 879. Βλ. *V. Grumel: Qui fut l' envoyé de Photius auprès de Jean VIII*, ἐν *E.O. 32(1933)*, σ. 439-443 καὶ *A. Vogt: La jeunesse de Léon VI*, ἐν *R.H. 174(1934)*, σ. 419.

15. Ὁ *A. Vogt: La jeunesse de Léon VI*, σ. 419, ὑποσ. 2 διατυπώνει τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ Σανταβαρηνός ἦτο συγγενὴς τοῦ καίσαρος Βάρδα καὶ κατ' ἀκολουθίαν τοῦ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου 1ου δολοφονηθέντος Μιχαὴλ 3ου.

16. Περὶ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ θανάτου τοῦ Κωνσταντίνου, βλ. *F. Halkin: Trois dates précises grâce au synaxaire*, ἐν *Byz. 24(1954)*, σ. 14-17.

17. Ὁ βιογράφος τῆς Θεοφανοῦς, σ. 35, λέγει ὅτι ὁ Λέων ἐφυλακίσθη πρὶν ἢ ἐλεγχθῆ καὶ δικασθῆ καὶ πρὶν ἢ γνωσθῶν τὰ αἰτία τῆς καταδικῆς. - Ὁ Θ. Σκουταριώτης, σ. 145

Εἰς τὴν προσπάθειάν του ὁ αὐτοκράτωρ νὰ ἀνεύρῃ τοὺς συνενόχους τοῦ Λέοντος ἐστράφη πρὸς τὸ στενὸν περιβάλλον τοῦ υἱοῦ του. Ὡς συνένοχος αὐτοῦ κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Σανταβαρηνοῦ ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν Ἀνδρέας¹⁸, ἀπομακρυνθεὶς ἀπὸ τῆς θέσεώς του. Ἐτύφθη δὲ καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος¹⁹ τοῦ Λέοντος, Νικήτας ὁ Ἑλλαδικός. Συνεχίζων ὁ Σανταβαρηνός τὸ ἔργον του παρῶτρυνε τὸν αὐτοκράτορα νὰ τυφλώσῃ τὸν Λέοντα. Ἡμποδίσθη, ὅμως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ τινος συγγραφεῖς²⁰ ὑπὸ τῆς συγκλήτου βουλῆς, κατὰ τινος δέ²¹ ὑπὸ τοῦ Στυλιανοῦ Ζαούτζα, ὄντος τότε μικροῦ ἐταιρειάρχου²².

Ὁ Λέων ἀπεφυλακίσθη τῇ μεσολαθῆσει καὶ πιέσει κατὰ τινος²³ μὲν τῆς συγκλήτου καὶ δὴ τῶν «ὑπερεχόντων τῆς συγκλήτου», κατὰ τινος²⁴ δὲ τοῦ Στυλιανοῦ Ζαούτζα, ὁ ὁποῖος ἀπεκάλυψεν ὅτι πάντα ἦσαν μηχανορραφίαι τοῦ Σανταβαρηνοῦ κατ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὅτι λόγῳ αὐτῶν ἡ σύγκλητος καὶ ἡ πολιτεία «σκώπτουσί σου τὸ κράτος»²⁵. Κατὰ τὸν Νικηφόρον Γρηγοράν, βιογράφων τῆς Θεο-

ἀναφέρει ὅτι ὁ Λέων ἐξωρίσθη εἰς Θεσσαλονίκην. Οὐδεὶς συγγραφεὺς καὶ δὴ σύγχρονος πρὸς τὰ γεγονότα ταῦτα ὁμλεῖ περὶ τῆς Θεσσαλονίκης ὡς τόπου ἐξορίας τοῦ Λέοντος. Πρόκειται περὶ ἐσφαλμένης πληροφορίας.

17α. Ὁ Λέων εἶχεν ἀναγορευθῆ βασιλεὺς τὴν 8ην Ἰανουαρίου 870. Βλ. *Aik. Χριστοφιλοπούλου*: Ἐκλογή, σ. 93 καὶ 95.

18. Ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν ἦτο κατὰ τὸν ἔννατον καὶ δέκατον αἰῶνα ὁ ἀρχηγός τοῦ στρατοῦ. Βλ. *N. Oikonomidès: Les listes*, σ. 329. - Οἱ Ζωναράς, III, 423 - Κεδρηνός, II, 216 - Σκυλίτζης, 144 δίδουν ἑτέραν αἰτιολογίαν τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Ἀνδρέου. Οὕτως αἱ στρατιωτικαὶ ἐπιτυχίαι τοῦ Ἀνδρέου ἠνώχλησαν πολλοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐκ φθόνου, τὸν ἐκατηγόρησαν ὅτι ἂν καὶ ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ τὴν Ταρσὸν δὲν ἠθέλησεν ἐκ ραθυμίας. Κατόπιν τούτου ἀπεμακρύνθη.

19. Ὁ Νικήτας ὁ Ἑλλαδικός ἐγένετο ἐπὶ Ρωμανοῦ 1ου παπίας. Βλ. *R. Guiland: Recherches*, I, σ. 218-219.

20. Συνεχιστὴς Θεοφάνους, 350 - Σκυλίτζης, 168 - Κεδρηνός, II, 246 - Ζωναράς, III, 436.

21. Θ. Μελιτηνός, 181 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1084 - Συνεχιστὴς Γεωργίου Μοναχοῦ, 846 - Λέων Γραμματικός, 259.

22. Ὁ μικρὸς ἐταιρειάρχης ἦτο ἀρχηγός τῆς μικρᾶς ἐταιρείας ἀνηκούσης εἰς τὴν ἀνακτορικὴν φρουράν. Βλ. *N. Oikonomidès: Les listes*, 327 - *H. Ahrweiler: Recherches*, 27. - Περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Ζαούτζα καὶ τῶν στενῶν σχέσεών του μὲ τὸν Βασίλειον,

βλ. *N. Adontz: L'âge et l'origine de Basile I*, ἐν *Byz.* 8(1933), σ. 482-483.

23. Συνεχιστὴς Θεοφάνους, 350-351, Σκυλίτζης, 169 - Κεδρηνός, II, 246-247, Ζωναράς, III, 438 - Μ. Γλυκάς, 550.

24. Βίος Θεοφανοῦς, 10-13.

25. Τὴν συγκίνησιν καὶ ταραχήν, τὰς ὁποίας προεκάλεσεν ἡ φυλάκισις τοῦ Λέοντος εἰς

φανοῦς, ἐκ τῆς ἱστορίας αὐτῆς εἶχον συγκινηθῆ «ὄλοι οἱ παριόντες... οὐχ ὅπως ὅποιοι τῶν ὁμοφύλων, ἀλλὰ καὶ εἴ τινες ἐξ ἀλλοδαπῆς παρῆσαν πρεσβεύοντες ἑτερόδοξοι». Φοβηθεὶς δὲ τούτους ὁ αὐτοκράτωρ ἠλευθέρωσε τὸν υἱὸν του. Τίθεται τὸ ἐρώτημα ποῖοι ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἀλλοδαποὶ, οἱ ὁποῖοι εὕρισκοντο πλησίον τοῦ Βασιλείου καὶ τῶν ὁποίων ἡ γνώμη τόσον ἐνδιέφερε τὸν αὐτοκράτορα. Εἶναι πολὺ πιθανόν ὅτι ἦσαν Ἀρμένιοι. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἐκτυλίσσονται τὸ 886, εἰς τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ ἔτους αὐτοῦ ὁ Βασίλειος ἔχων νὰ παλαίσῃ μὲ τοὺς Ἀραβὰς ἐστράφη πρὸς τοὺς Ἀρμενίους καὶ ἀνεγνώρισε τὸν βασιλέα αὐτῶν, Ἀσώτην, στέλλων εἰς αὐτὸν στέμμα, ὅπερ εἶχε πράξει πρότερον καὶ ὁ χαλίφης Ἀλ Μουταμίντ²⁶. Κατόπιν αὐτῶν ἦτο ἐπόμενον νὰ ὑπάρχουν ἀπεσταλμένοι τοῦ Ἀρμενίου βασιλέως εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐλήν. Φοβούμενος δὲ, πιθανῶς, ὁ Βασίλειος τὰς κρίσεις των ἐπηρεάσθη εἰς τὰς ἀποφάσεις του διὰ τὴν τύχην τοῦ Λέοντος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ Πατριάρχης Φώτιος τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἐμπίστου τοῦ Σανταβαρηνοῦ προσεπάθησε νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὸν Λέοντα. Μὴ ὑπάρχοντος τούτου, ὁ Πατριάρχης θὰ ἦτο ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος, ἐκλιπόντος καὶ τοῦ Βασιλείου θὰ ἐκυθέρνα τὴν Αὐτοκρατορίαν εἴτε αὐτός εἴτε δι' ἄλλου τινός καὶ οὕτω δὲν θὰ ἐπεκράτουσαν οἱ ἀντίπαλοί του. Αὕτη ἦτο, ἄλλωστε, καὶ ἡ ἐναντίον τοῦ Φωτίου κατηγορία κατὰ τὴν διεξαχθεῖσαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου δίκην.

6. Ἐπιβουλή Κουρκοῦα (886).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 140 - Κεδρηνός, II, 213 - Ζωναράς, III, 422 - Συνεχιστὴς Γεωργίου Μοναχοῦ, 847 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1085 - Λέων Γραμματικός, 261 - (Ψευδο) Συμεὼν Μάγιστρος, 699 - Θ. Μελιτηνός, 182 - Συνεχιστὴς Θεοφάνους, 277.

Βιβλιογραφία: *A. Vogt: Basile I*, σ. 156-157 - *A. Vogt: La jeunesse de Léon VI*, σ. 420 - *F. Dvornik: The Photian Schism*, σ. 244 - *R. Guiland: Recherches*, I, σ. 219 - *R. Guiland: Les patrices sous les règnes de Basile I (867-886) et de Léon VI*, (886-912), ἐν *B.Z.* 63 (1970), σ. 301-302 - *R.J.H. Jenkins: The Logothete*, σ. 103, Ὁδ. *Λαμψίδης*: Ἡ τύφλωσις, σ. 21.

τὸν λαὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μαρτυρεῖ ὁ βίος τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου τοῦ Ἐβραίου, σ. 648.

26. *A. Vogt: Basile I*, σ. 334-335, *C.M.H.IV.I.*, σ. 612-613.

Τό έτος 886 όλίγους μήνας πρό τής άποφυλακίσεως του Λέοντος άπεκαλύφθη συνωμοσία, τής όποίας ήγείτο ό Κουρκούας, άνθρωπος πλούσιος, πατρίκιος καί δομέστικός τών ικανάτων²⁷. Ή συνωμοσία αύτη άπεκαλύφθη ύφ' ενός τών συνωμοτών, ήτο δέ μεγάλης έκτάσεως. Συμμετείχον περίπου 66 συγκλητικοί καί λοιποί άρχοντες, μεταξύ τών όποίων ό Μιχαήλ ό έταιρειάρχης, ό Κατουδάρης καί ό Βαβούτζικος. Συλληφθέντες ώδηγήθησαν εις τό ίπποδρόμιον, ένθα τās ανακρίσεις διεξήγεν αύτός ό αυτοκράτωρ. Ώς ποινήν επέβαλεν εις μέν τόν Κουρκούαν τήν τύφλωσιν, τούς δέ ύπολοίπους «τύψας καί κουρεύσας τās έτι περιλειφθείσας τρίχας κατέκαυσεν». Έν συνεχεία τήν ήμέραν του Εύαγγελισμού «ότε καί τήν έπιβουλήν έμελλον ποιήσαι» διεπομπεύθησαν περιπατούντες μέχρι του φόρου γυμνοί καί δεδεμένοι όπισθεν του αυτοκράτορος. Έν συνεχεία ό αυτοκράτωρ διέταξε νά δημευθῆ ή περιουσία των καί νά έξορισθοῦν²⁸.

Ή έξιστόρησις τών γεγονότων τών σχετικῶν μέ τήν συνωμοσίαν του Κουρκούα δέν είναι ή αύτή εις πάντας τούς συγγραφείς. Όθεν έξηνέχθησαν ύποθέσεις τινες, μήπως πρόκειται περί δύο διαφορετικῶν συνωμοσιῶν έξυφανθεισῶν εις διάφορον χρόνον.

Φρονῶ ότι πρόκειται περί μιᾶς καί τής αύτῆς συνωμοσίας. Πάντες οί συγγραφείς συμφωνοῦν ότι τά γεγονότα ταῦτα συνέβησαν μετά τήν άνοδο του Φωτίου εις τόν πατριαρχικόν θρόνον, οί μέν όμιλοῦντες άορίστως, μή δίδοντες άκριβῆ χρονολογίαν καί δημιουργοῦντες τήν έντύπωσιν ότι ταῦτα συνέβησαν περί τό 879, οί δέ καθορίζοντες ταύτην έπακριβῶς, τό 886. Άρχηγός τής συνωμοσίας ήτο ό Κουρκούας, Ίωάννης κατά τούς μέν, Ρωμανός κατά τούς δέ. Τά όνόματα Ίωάννης καί Ρωμανός ήταν συνηθέστατα εις τήν οίκογένεια Κουρκούαν, διά τουτο δέν είναι άπίθανον ότι οί μεταγενέστεροι συγγραφείς (Κεδρηνός-Σκυλίτζης) υπέστησαν σύγχυσιν. Ό Συνεχιστής του Θεοφάνους, πλησιέστερος προς τά γεγονότα, οὐδόλως αναφέρει τό όνομα του Κουρκούα, όπερ σημαίνει ότι κατά τούς χρόνους του Βασιλείου εις ήτο ό γνωστός εις όλους Κουρκούας. Διαφοραί ύπάρχουν εις τās έπιβληθείσας ποινάς. Έξ αύτου, όμως, δέν δυνάμεθα νά συμ-

27. Οί ικανάτοι ήσαν τάγμα δημιουργηθέν υπό Νικηφόρου Ιου τό 809. Έπανεμφανίζεται ώς τάγμα περατικόν. Βλ. *N. Oikonomidès: Les listes, σ. 332 - H. Ahrweiler: Recherches, σ. 25, 26, 27.*

28. Ό Συνεχιστής του Θεοφάνους οὐδεμίαν μνεϊαν κάμει περί τής διαπομπεύσεως, δημεύσεως καί έξορίας τών συνωμοτών.

περάνωμεν ότι ύπήρχον δύο διαφορετικά συνωμοσία. Δέν είναι δέ δυνατόν νά δεχθώμεν ότι έντός διαστήματος μικροτέρου τών δέκα έτών έγέγοντο δύο συνωμοσία έξουσαι άρχηγούς μέλη τής οίκογενείας Κουρκούα καί εις τās όποίας έλαβε μέρος πλήθος ανθρώπων, καί δῆ έκ τών προκρίτων.

Τό χρονικόν διάστημα 883-886 είναι πλαίσιον εις γεγονότα: 1) Ό Πατριάρχης Φώτιος καί ό Σανταβαρηνός ένήργουν άφ' ενός μέν κατά του αυτοκράτορος Βασιλείου, άφ' έτέρου δέ κατά του Λέοντος, οὕτως ώστε έκλιπόντων άμφοτέρων νά κυβερνήσῃ ό Φώτιος κατά βούλησιν. 2) Ό Λέων καί οί περί αύτόν συνωμότουν κατά του Βασιλείου. Ό Σανταβαρηνός άπεκάλυψε ταῦτα εις τόν Βασίλειον καί οὕτω ήύρε τρόπον έξουδετερώσεως του Λέοντος. 3) Έξουδετερωθέντος του Λέοντος, ό Κουρκούας καί οί σύν αύτῷ έστράφησαν κατά του Βασιλείου. Ό Κουρκούας ήτο έν συννενοήσει μέ τόν Πατριάρχη Φώτιον, συγγενῆς του όποίου, ό Βαβούτζικος, μετείχε τής συνωμοσίας. Τουτο δυνάμεθα νά συμπεράνωμεν καί έκ τής δυσμενείας τής οίκογενείας Κουρκούα επί Λέοντος. Οὐδείς έκ τής έπιφανοῦς αύτῆς οίκογενείας έμφανίζεται κατά τήν διάρκειαν τής βασιλείας του Λέοντος βου.

7. Έπιβουλή συγγενοῦς άγίας Ειρήνης Χρυσοβαλάντου (άγνώστου χρονολογίας).

Πηγαί: Βίος Ειρήνης Χρυσοβαλάντου, έν *A.A.S.S. Julius VI, 627-630.*

Συγγενῆς τής άγίας Ειρήνης Χρυσοβαλάντου «τῆ τών ίλλουστρίων άξία τετιμημένος καί τῆ λοιπῆ κατά κόσμον λαμπρόν περιφανεία» διεβλήθη προς τόν αυτοκράτορα «ως τά τών έπιβούλων πάντα καί μελετῶν έστί κατά του σου καί κατασκευάζων κράτους». Διέταξεν ό αυτοκράτωρ «μηδ' έρωτήσεως καν γοῦν ψιλῆς περί τοσούτου καί τοιούτου πράγματος άνασχόμενος» νά συλληφθῆ οὗτος καί νά φυλακισθῆ εις τινα ζοφώδη φυλακήν τών ανακτόρων. Έσκέπτετο ό αυτοκράτωρ «τῷ τῆ θαλάσσης έναπορριφῆναι τουτον βυθῷ καί τουτο οὐδ' έν ήμέρα, άλλ' έν νυκτί, ως αν μηδέ ταφῆς αύτου τύχοι τό σῶμα». Τῆ παρεμβάσει, όμως, τής άγίας Ειρήνης. οὗτος διεσώθη.

8. Φόνος Φαργάνου (886).

Πηγαί: (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 699 - Γ. Άμαρτώλος, 1088 - Λέων Γραμματικός, 262 - Θ. Μελιτηνός, 183 - Μ. Γλυκάς, 552 - Βίος Εύθυμίου, 9-10- Έφραίμ, 115, Συνεχιστής Γεώργιου Μοναχου, 848.

Όλίγον πρό του θανάτου του ό Βασίλειος κυνηγῶν παρεσύρθη

ὑπό ἐλάφου «ἐκ τῆς ζώνης ἀπό τοῦ ἵππου μετά τοῦ κέρατος». Τότε εἷς Φάργανος ἐκ τῆς ἐταιρείας κατώρθωσε διά τῆς σπάθης του νά κόψη τήν ζώνην καί νά σώσῃ τόν αὐτοκράτορα. Ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε ὅπως τεθῆ οὗτος ὑπό κράτησιν καί «τήν ὑποβολήν τῆς τοιαύτης ἀϋθαδείας ἐξετάζεσθαι». Κατόπιν αὐτοῦ διέταξε νά ἀποκεφαλίσθῃ. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐδικαιολόγησε τήν ἀπόφασίν του αὐτήν λέγων «μή γύμνου κατά βασιλέως ξίφος». Ἐθεώρησε δηλ. ὅτι ἡ πράξις αὐτή ἦτο ἀπόπειρα δολοφονίας καί ὅτι οὐδεὶς ἔχει δικαίωμα νά γυμνώσῃ τό ξίφος του ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος.

ΛΕΩΝ 6ος Ο ΣΟΦΟΣ (886-912).

9. Ἀπομάκρυνσις Πατριάρχου Φωτίου καί Σανταβαρηνοῦ (887).

Πηγαί: Βίος Εὐθυμίου, σ. 14 ἐπ., Κεδρηνός, II, 250-252, Σκυλίτζης, 173-174, Ζωναρᾶς, III, 440 ἐπ., Θ. Μελιτηνός, 184-185, Λέων Γραμματικός, 263-265, Συνεχιστῆς Γεωργίου Μοναχοῦ, 850-851, Γ. Ἀμαρτωλός, 1089-1093, Συνεχιστῆς Θεοφάνους, 354-356, (Ψευδο)Συμεών Μάγιστρος, 700-701, Γλυκάς, 553.

Βιβλιογραφία: F. Dvornik: The Photian Schism, σ. 247, - R. Guiland: Les patrices sous les règnes de Basile I et de Léon VI, ἐν B.Z. 63 (1970), σ. 302-303, 309, R. J. H. Jenkins: The «Logothete», σ. 106, *Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου*: Ἡ Σύγκλητος, σ. 96-97, Ὁδ. *Λαμψίδης*: Ἡ τύφλωσις, σ. 21, R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 200-201.

Ἀνελθόντος τοῦ Λέοντος εἰς τόν θρόνον οἱ ὑποστηρίζοντες αὐτόν ἤρχισαν νά ἐξοντώνουν τοὺς ἀντιπάλους των διά δημεύσεως τῶν περιουσιῶν των, κουρᾶς αὐτῶν εἰς μοναχοὺς καί ἐξορίας. Ἐδεινοπάθησαν μέλη τῆς συγκλήτου, συγγενεῖς τοῦ Φωτίου ὡς ὁ δρουγγάριος Λέων ὁ Κατακοίλας καί ὁ Νικόλαος²⁹, ὁ μετέπειτα Μυστικός³⁰, ὁ ὁποῖος κατέφυγεν εἰς τήν μονήν τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος³¹ εἰς Χαλκηδὸνα ἔνθα περιεβλήθη τό μοναχικόν σχῆμα. Τόν Πατριάρχην Φώτιον ἐξηνάγκασαν εἰς παραίτησιν καί τόν ἀπεμάκρυνον ἀπό τῆς πόλεως. Ἦθελον δέ νά δικασθῇ δημοσίᾳ μετά τοῦ Σανταβαρηνοῦ, τόν ὁποῖον ἤθελε νά ἐκδικηθῇ καί ὁ αὐτοκράτωρ Λέων δι' ὅσα εἶχε πράξει εἰς βάρος του (βλ. ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 5). Κατά διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτο-

29. Κατά R. J. H. Jenkins: A Note on the Patriarch Nicholas Mysticus, ἐν Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae II(1963), σ. 146 ὁ Νικόλαος δέν ἦτο συγγενῆς τοῦ Φωτίου ἐξ αἵματος, ἀλλά «πνευματικός υἱός» αὐτοῦ.

30. Ὁ Μυστικός ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς σηκρήτου ἐκδίδοντος δικαστικὰς ἀποφάσεις. Ἦτο ἔμπιστος τοῦ αὐτοκράτορος. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 324.

31. Ἡ μονὴ αὕτη εὕρισκετο εἰς τήν περιοχὴν Ἀκρίτα τῆς Χαλκηδόνος. Βλ. R. Janin: Les Églises et les Monastères, σ. 53-55.

ρος ὁ Σανταβαρηνός περιωρίσθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Δαλμάτου³².

Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ἐπέισθη ὑπὸ τοῦ δομestίκοι Ἄνδρου καὶ τοῦ μαγίστρου Στεφάνου ὅτι ὁ Φώτιος καὶ ὁ Σανταβαρηνός σχεδιάζοντες νὰ ἀναβιβάσουν εἰς τὸν θρόνον συγγενὴ τινα τοῦ Φωτίου ἢ τοῦ Σανταβαρηνοῦ ἐστρέφοντο ἐναντίον του. Κατὰ διαταγὴν του ὁ Φώτιος καὶ ὁ Σανταβαρηνός μετεφέρθησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Πηγῶν³³, ἐνθα παρέμειναν φρουρούμενοι καὶ διεξήχθη ἡ δίκη των τὸ 887. Μέλη τοῦ δικαστηρίου ἦσαν ὁ μάλιστα Στέφανος, ὁ δομestικός Ἄνδρέας, οἱ πατρίκιοι Κρατερός καὶ Γοῦμερ καὶ ὁ Ἰωάννης Ἁγιοπολίτης, μέλη τῆς συγκλήτου. Ἐκ τῆς διεξαχθείσης δίκης δὲν προέκυψεν ἐνοχὴ τοῦ Πατριάρχου. Ὁργισθεὶς ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε νὰ τυφθῇ ὁ Σανταβαρηνός καὶ νὰ ἐξορισθῇ εἰς Ἀθήνας. Μετ' ὀλίγον διέταξε νὰ τυφλωθῇ καὶ νὰ ἐξορισθῇ εἰς ἀνατολήν. Ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἐξωρίσθη «ἐν τοῖς καλουμένοις Ἱερείοις»³⁴.

10. Ἐπιβουλή συγγενῶν Στυλιανοῦ Ζαούτζα (897).

Πηγαί: Συνεχιστὴς Θεοφάνους, 360 ἐπ.-Σκυλίτζης, 178 - Ζωναρᾶς, III, 444 - Λέων Γραμματικός, 269 - Θ. Μελιτηνός, 188 - (Ψευδο) Συμεῶν Μάγιστρος, 702 - Συνεχιστὴς Γεωργίου Μοναχοῦ, 855 - Γ. Ἀμάρτωλος, 1100, Κεδρηνός, II, 257.

Βιβλιογραφία: V. Grumel: La chronologie du règne de Léon VI, ἐν E.O. 35 (1936), σ. 40 - R. J. H. Jenkins: The «Logothete», σ. 106.

Τὸ ἔτος 897 μεταξύ τῶν μηνῶν Αὐγούστου καὶ Νοεμβρίου, συνωμότησαν κατὰ τοῦ Λέοντος οἱ συγγενεὶς τοῦ Στυλιανοῦ Ζαούτζα. Ὁ αὐτοκράτωρ εὐρίσκετο εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Δαμιανοῦ³⁵, ἐνθα οἱ συγγενεὶς τοῦ βασιλεοπάτορος³⁶ Ζαούτζα, μεταξύ τῶν

32. Περί τῆς περιοχῆς τοῦ Δαλμάτου ἐνθα καὶ ἡ μονή, βλ. R. Janin: La Géographie ecclésiastique de l' empire byzantin. I, Le siège et le Patriarcat Oecuménique. III. Les églises et les monastères. Paris 1953, σ. 86-89.

33. Τὰ ἀνάκτορα τῶν Πηγῶν εὐρίσκοντο εἰς τὴν περιοχὴν «Πηγαί» ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος εἰς τὸ σημερινόν Kásimpasa. R. Janin: Constantinople byzantine, σ. 142-143.

34. Ὁρισμένοι χρονογράφοι ἀναφέρουν ὅτι ὁ Φώτιος ἐνεκλείσθη εἰς τὸ μοναστήριον Γόρδων τῶν Ἀρμενιακῶν. Εἶναι δυνατόν νὰ συνδυασθοῦν αἱ δύο παραδόσεις ἐάν ὑποτεθῇ ὅτι κατ' ἀρχὴν ὁ Πατριάρχης ἐνεκλείσθη εἰς τὸ μοναστήριον Γόρδων καὶ μετὰ τὴν δίκην ἐξεδιώχθη εἰς Ἱερείαν.

35. Τὰ Δαμιανοῦ εὐρίσκοντο ἐπὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Βοσπόρου, πιθανῶς εἰς τὸ σημερινόν Ortaköy. R. Janin: Constantinople Byzantine, σ. 470.

36. Τίτλος δημιουργηθεὶς ὑπὸ Λέοντος βου διὰ τὸν Ζαούτζαν. Εἶχε διοικητικὰς ἐξου-

ἰστίαι καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἀπεφάσισαν νὰ φονεύσουν τὸν Λέοντα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός. Ἀντιληφθεῖσα ἡ Ζωὴ Ζαούτζα τὰς κινήσεις αὐτὰς εἰδοποίησε τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἀνεχώρησε πάραυτα διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνθα ἐξεδίωξε τὸν δρουγγάριον τῆς βίγλας³⁷ Ἰωάννην. Ὁ ἐταιρειάρχης Νικόλαος ἀπεκάλυψε πάντα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ζαούτζα ἐπιβουλήν, ἐφ' ᾧ ὁ Λέων ἐψυχράνθη μέ τὸν βασιλεοπάτορα. Δέν εἶναι γνωστός ὁ ρόλος, τὸν ὁποῖον ἔπαιξεν ὁ Ζαούτζας. Εἶναι πιθανόν ὅτι οὗτος δέν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν συνωμοσίαν, ἐγνώριζεν, ὅμως, καὶ ἴσως ὑπέθαλπεν αὐτήν. Ἦσαν, ἄλλωστε, γνωσταὶ αἱ φιλοδοξίαι τοῦ Ζαούτζα πρὸς κατάληψιν τοῦ θρόνου³⁸. Δέν εἶναι γνωστόν ἂν ὁ ἀντικατασταθεὶς δρουγγάριος τῆς βίγλας Ἰωάννης ἦτο μεμυημένος, ἢ ἀντεκατεστάθη, διότι δέν ἐξεπλήρου ἱκανοποιητικῶς τὰ καθήκοντά του ἀσφαλείας τοῦ αὐτοκράτορος.

11. Ἐπιβουλή Βασιλείου Ἐπείκτου (900).

Πηγαί: Συνεχιστὴς Θεοφάνους, 362 - Κεδρηνός, II, 258 - Σκυλίτζης, 179 - Θ. Μελιτηνός, 189-191 - Συνεχιστὴς Γεωργίου Μοναχοῦ, 857-859 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1101-1104 - (Ψευδο) Συμεῶν Μάγιστρος, 703 - Λέων Γραμματικός, 271-273, Βίος Εὐθυμίου, 54-55. Ζωναρᾶς, III, 445. *Βιβλιογραφία*: R. J. H. Jenkins: The «Logothete», σ. 107 - V. Grumel: Chronologie des événements du règne de Léon VI, ἐν E.O. 35 (1936), σ. 19-21, 22-29, 42 - R. J. H. Jenkins - B. Laourdas: Eight letters of Arethas on the Fourth Marriage of Leo the Wise, ἐν Ἑλληνικά 14 (1956), σ. 349-351 - R. Guiland: Les patrices sous les règnes de Basile I et de Léon VI, σ. 311-312 - R. Janin: Un Arabe ministre à Byzance: Samonas, ἐν E.O. 34 (1935), σ. 307-318.

σίας καὶ πολλάκις ἐθεωρεῖτο κηδεμὼν τοῦ βασιλέως. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 307. Εἰς τὸν Ζαούτζαν ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦτος κατὰ μὲν V. Grumel τὸ 888-889, κατὰ δὲ R. J. H. Jenkins μεταξύ Αὐγούστου 891 καὶ Μαΐου 893.

37. Ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλας εἶχεν ἀρμοδιότητα ἀσφαλείας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ προστασίας τῶν ἀνακτόρων. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 331-332. - Εἰς ἐπιστολὴν του ὁ Πατριάρχης Νικόλαος ὁ Μυστικός ἀναφέρει ὅτι εἶχεν ἀδελφόν ὀνόματι Ἰωάννην, πατρίκιον καὶ δρουγγάριον τῆς βίγλας. Εἰκάζεται ὅτι ὁ Ἰωάννης, δρουγγάριος τῆς βίγλας τὸ 897 καὶ ὁ Ἰωάννης, δρουγγάριος τῆς βίγλας καὶ ἀδελφός τοῦ Νικολάου εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Nicholas I, Patriarch of Constantinople. Letters, ed. R. J. H. Jenkins - L. G. Westernik, ep. 170, σ. 496 καὶ 588.

38. Βλ. βίος Εὐθυμίου, σ. 20. - A. Vogt: La jeunesse de Léon VI, 418 - H. Crégoire: La carrière du premier Nicéphore Phocas, ἐν Προσφορά εἰς Στ. Κυριακίδη (1953), σ. 239.

Ἡ Ζωή Ζαούτζα ὑπηνδρεύθη τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα κατὰ Μαΐον 898 καὶ ἀπεβίωσε κατὰ Δεκέμβριον 899 / Ἰανουάριον 900. Εἰς τὰς ἀρχάς τοῦ ἔτους 900 ὁ συγγενὴς τῆς ἀποθανούσης αὐτοκρατειρας Βασίλειος Ἐπεικτής³⁹, υἱὸς τοῦ ἑταιρειάρχου Νικολάου, συνωμότησε πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ Λέοντος. Ἀπεκαλύφθησαν αἱ συνωμοτικαὶ τοῦ ἐνέργειαι ὑπὸ τοῦ κουβικουλαρίου Σαμωνᾶ «εὐτελεστάτου μειρακίσκου τόθερμοδοτεῖν πεπιστευμένου» εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ζαούτζα. Ὁ αὐτοκράτωρ γινώσκων τὴν δύναμιν τῆς οικογενείας καὶ φοβηθεὶς μὴ διαφύγουν οἱ συνωμῶται, πολλοὶ τῶν ὁποίων εὕρισκοντο ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων δὲν προέβη εἰς σύλληψιν τῶν ἐπὶ κεφαλῆς, ἀλλὰ τὸν μὲν Βασίλειον ἀπέστειλεν εἰς Μακεδονίαν εἰς ειδικὴν ἀποστολήν, ἀπεμάκρυνεν, ἐπίσης, τὸν συνεργάτην τοῦ Βασιλείου Πάρδον. Συνελήφθη, ἐπίσης, καὶ ἐξεδιώχθη τῆς πόλεως ὁ ἑταιρειάρχης Νικόλαος.

Μετ' ὀλίγον ὁ Βασίλειος ἐκλήθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ Μακεδονίας. Ἀνακριθεὶς ἐξωρίσθη εἰς Ἀθήνας, ἀφοῦ προηγουμένως ἔτυψον αὐτόν, κατέφλεξαν τὴν κόμην καὶ ἐθριάμβευσαν εἰς τὴν μέσσην. Οἱ ὑπόλοιποι συνωμῶται, ὁ ἑταιρειάρχης Νικόλαος, ὁ Στυλιανός, ὁ Ἰωάννης καὶ πάντες οἱ συγγενεῖς τοῦ Ζαούτζα ὑπέστησαν διάφορον μεταχείρισιν. Οὕτως ἄλλους μὲν ἀπέκειραν, ἄλλους δὲ ἐξώρισαν καὶ ἐδήμυσαν τὴν περιουσίαν. Οὕτως ἐξωλοθρεύθη ἅπασα ἡ οἰκογένεια Ζαούτζα.

Πιθανολογεῖται ὅτι εἰς τὴν συνωμοσίαν αὐτὴν ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Καισαρείας Ἀρέθας⁴⁰, ὁ ὁποῖος κατηγορήθη ἐπὶ ἀθεΐα καὶ ἀνεκρίθη τό Πάσχα τοῦ ἔτους 900. Ὁ R. J. H. Jenkins θεωρεῖ ὅτι ἡ κατηγορία αὕτη εἶχε πολιτικὰ ἐλατήρια καὶ τὴν συνδέει μὲ τὴν συνωμοσίαν ἢ τοῦ Βασιλείου ἐπεικτοῦ ἢ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος. Ὡς πιθανωτέραν θεωρεῖ τὴν ἀνάμειξιν τοῦ Ἀρέθα εἰς τὴν συνωμοσίαν τοῦ ἐπεικτοῦ.

12. Ἐπιβουλαὶ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου (ἀρχαί 900).

Πηγαί: Βίος Εὐθυμίου, 60-62, Ἀρέθα ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καπ-

39. Ὁ ἐπεικτής ἀνήκεν εἰς τοὺς ἄρχοντας τοῦ στάβλου. R. Guiland: Recherches, I, σ. 469 - N. Oikonomidès: Les listes, σ. 339. - Περὶ τοῦ ἐπεικτοῦ τοῦ ἔχοντος σχέσιν μὲ τὰ ναυτικά, βλ. H. Ahrweiler: Byzance et la Mer, Paris 1966, σ. 422-423.

40. Περὶ τοῦ Ἀρέθα, βλ. Σ. Κουγέας: Ὁ Καισαρείας Ἀρέθας καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἀθήνη 1913. - P. Lemerle: Le premier humanisme byzantin. Notes et remarques sur l'enseignement et la culture à Byzance des origines au Xe siècle. P.U.F. Paris 1971, σ. 205-241.

παδοκίας ἐπιτάφιος εἰς Εὐθύμιον τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Arethae Scripta Minora, I, No 8, σ. 89.

Βιβλιογραφία: Σπ. Λάμπρου: Leo und Alexander als Mitkaiser in Byzanz, ἐν B.Z. 4 (1895), σ. 92-98 (= Ἡ συμβασιλεία Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, ἐν Ἐστία 1 (1893), σ. 305-308) - G. Ostrogorsky: ἐν Sem, Kond. 5 (1932), σ. 252, ὑποσ. 10 - St. Runciman: Romanus Lecapenus, 45 - V. Grumel: Chronologie des événements du règne de Léon VI, ἐν E.O. 35 (1936), σ. 32-34 - P. Karlin - Hayter: The Emperor Alexander's bad name, ἐν Speculum 44 (1965), σ. 585-596 - J. Grosdidier de Matons: Trois études sur Léon VI, ἐν T.M. 5 (1973), σ. 240 - H. Hunger: Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner, II, München 1978, σ. 332-333.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ζωῆς καὶ πρό τοῦ νέου γάμου τοῦ αὐτοκράτορος ἀπεκαλύφθησαν αἱ συνωμοτικαὶ κινήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀδελφοῦ τοῦ Λέοντος. Ὁ αὐτοκράτωρ πληροφορηθεὶς τὰς ἐναντίον του κινήσεις τοῦ ἀδελφοῦ του ἀντέδρασε πάραυτα. Τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τῆς συζύγου του «τοῦτον ἐάσας παντὶ ἀνέμῳ περιφέρεσθαι». Προφανῶς ὁ Λέων ἐθεώρει τὸν μὲν Ἀλέξανδρον τελείως ἀνίκανον νὰ κινηθῇ μόνος του, τὴν δὲ σύζυγόν του, λόγῳ τῆς θέσεώς της ὡς Αὐγούστης, ὡς ὑποκινουῖσαν αὐτόν καὶ ὀργανώνουσαν τὰς κατὰ τοῦ Λέοντος ἀποπειράς⁴¹.

Ὑποστηρίζεται ὅτι ἀφηρέθη ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ τίτλος τοῦ συμβασιλέως ὡς ποινὴ διὰ τὰς κατὰ τοῦ Λέοντος ἐπιβουλάς. Ἡ ἄποψις αὕτη στηρίζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ὑπαρξιν νομισμάτων ὅπου ὁ Λέων ἐμφανίζεται μόνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς συζύγου τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὴν γνώμην ταύτην ἀποκρούει ὁ G. Ostrogorsky τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπιχειρηματολογία εἶναι ἀκλόνητος καὶ ὑπὸ πάντων ἀποδεκτὴ. Κατὰ J. Grosdidier de Matons τὸ ζήτημα ἐξαρτᾶται, ἂν αὐτός ὁ Λέων διέγραψε τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπὸ τῶν «Τακτικῶν» αὐτοῦ, ὅποτε ἐνδεχομένως ἐπιβεβαιούται ἡ πρώτη ἄποψις, τοῦτο, ὅμως, δὲν ἔχει εἰσέτι ἀποδειχθῆ.

13. Ἀπόπειρα δολοφονίας Λέοντος (11 Μαΐου 903).

Πηγαί: Βίος Εὐθυμίου, 72 ἐπ. - Συνεχιστὴς Θεοφάνους, 365 - Θ. Μελιτηνός, 192 ἐπ. - Συνεχιστὴς Γεωργίου Μοναχοῦ, 861 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1108 ἐπ. - (Ψευδο) Συμεὼν Μάγιστρος, 704 - Λέων Γραμματικός, 275

41. Περὶ τῆς δυναμικότητος τῆς συζύγου τοῦ Ἀλεξάνδρου, βλ. καὶ Γ. Κόλιας: Λόγοι καὶ χρόνος ἐκδόσεως τῆς Νεαρᾶς 109 Λέοντος βου τοῦ Σοφοῦ, ἐν E.E.B.Σ. ΚΓ' (1953), σ. 338.

ἐπ. - Σκυλίτζης, 181 - Ζωναράς, III, 447 - Κ. Μανασσής 228 ἐπ. Κεδρηνός, II, 260-261, Γλυκάς, 554.

Βιβλιογραφία: R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 209 - V. Grumel: La chronologie des événements du règne de Léon VI, ἐν E.O. 35 (1936), σ. 40-41 - R. J. H. Jenkins: The Flight of Samonas, ἐν Speculum XXIII 2 (1948), σ. 224-226 (R. J. H. Jenkins: Studies on Byzantine History of the 9th and 10th centuries, V.R. No 10(X) 1970) - R. H. Dolley: The date of St. Mokios attempt on the life of the Emperor Leon VI, ἐν Παγκάρπεια. Mélanges H. Grégoire (Annuaire Inst. Phil. et Hist. Orientales et Slaves 10, 1950), σ. 231-238 - R. H. Dolley: The Lord High Admiral E. Argyros and the betrayal of Taormina to the African Arabs in 902, ἐν Atti VIII Congr. Int. di Studi Bizantini (1951) I (Studi Bizantini e neoellenici 7) 1953, σ. 340-353 - D. Polemis: The Doukai. London 1968, σ. 20 - J. F. Vannier: Les Argyroi. Byzantina - 1. Paris 1975, σ. 22-23.

Τὴν Μεσοπεντηκοστήν τοῦ ἔτους 903, ἤτοι τῇ 11 Μαΐου 903, ὁ αὐτοκράτωρ Λέων, ὡς συνηθίζετο, μετέβη εἰς τὸν ναόν τοῦ ἁγίου Μωκίου⁴². Πλησιάσας εἰς τὴν σολέαν ἐπλήγη εἰς τὴν κεφαλὴν ὑπὸ ἀγνώστου ἐξεληθόντος ἐκ τοῦ ἄμβωνος καὶ φέροντος ράβδον ἰσχυράν καὶ παχεῖαν. Θά ἐφονεύετο ὁ αὐτοκράτωρ ἐάν ἡ ράβδος δέν προσέκρουεν εἰς πολυκάνδηλον. Ἐτραυματίσθη, ὅμως, καὶ ἐδημιουργήθη μεγάλη ταραχή. Ἀπεμακρύνθησαν πάραυτα πάντα τὰ μέλη τῆς συγκλήτου καὶ ὁ Πατριάρχης μετὰ τῶν ἱερέων, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἔμεινε μόνος μέ ἕξ ἀνθρώπους τῆς μέσης ἑταιρείας⁴³. Κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος ὁ συλληφθεὶς δρᾶστης ἐτέθη ὑπὸ φρούρησιν. Ἀνακρινόμενος οὐδὲν ἀπεκάλυψεν, εἰμὴ τὸ ὄνομά του, Στυλιανός. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὑπέστη βασάνους ἄνευ ἀποτελέσματος. Τελικῶς τοῦ ἀπέκοψαν τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὸν ἔκαυσαν εἰς τὴν σφενδόνην τοῦ ἵππικου. Ὁ αὐτουργός Στυλιανός δέν ἦτο εἰμὴ ἐκτελεστικόν ὄργανον, πρόσωπον δὲ ἄγνωστον καὶ ἀσήμαντον. Ἐκ τῶν κειμένων δέν προκύπτουν οὔτε οἱ πραγματικοὶ δρᾶσαι, οὔτε οἱ σκοποὶ αὐτῶν. Καθαρῶς διαγράφεται μόνον ἡ στάσις τοῦ Πατριάρχου Νικολάου καὶ τοῦ κλήρου, ἡ ὁποία δεικνύει ὅτι ἦσαν ἀναμεμειγμένοι εἰς τὴν

42. Τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Μωκίου εὐρίσκετο πλησίον τῆς κινστέρνης τοῦ Μωκίου εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς πόλεως. R. Janin: Constantinople byzantine, 393 - R. Janin: Eglises et Monastères, 367-371. - Ἡ παράδοσις ἔλεγεν ὅτι ὁ ἅγιος Μώκιος ἦτο παλαιὸς ναός τοῦ Ἡρακλέους. (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, σ. 704.

43. Αἱ ἑταιρεῖαι ἦσαν ἡ φρουρά τοῦ αὐτοκράτορος. Ὑπῆρχον ἡ μεγάλη ἑταιρεία, ἡ μέση καὶ ἡ μικρά. Βλ. J. B. Bury: The Imperial Administrative System in the Ninth Century. London 1911, σ. 106-108. - H. Glykatzi - Ahrweiler: Recherches, σ. 27.

ἀπόπειραν. Αὐτός ὁ αὐτοκράτωρ βραδύτερον ἔλεγεν ὅτι ἡ ἀπόπειρα εἰς τὸν ἅγιον Μώκιον ἐγένετο ἐν γνώσει τοῦ Νικολάου. Εἰς τὴν τελετὴν δέν παρευρίσκετο ὁ ἀδελφός τοῦ αὐτοκράτορος, Ἀλέξανδρος. Τὸ γεγονός αὐτό, γνωστῆς οὐσῆς καὶ τῆς διαστάσεως τῶν δύο ἀδελφῶν, κατέστησεν ὑποπτον τὸν Ἀλέξανδρον, ὅτι δηλ. ὑπεκρύπτετο εἰς τὴν ἀπόπειραν τοῦ ἁγίου Μωκίου.

Κατὰ R. J. H. Jenkins ὑποκινηταὶ τῆς ἀποπειρᾶς ἦσαν ὁ Ἀνδρόνικος Δούκας, ὁ Εὐστάθιος Ἀργυρός καὶ ὁ Πατριάρχης Νικόλαος, ὅτι δηλ. ἡ ἀπόπειρα τῆς 11ης Μαΐου 903 ἦτο μέρος τῶν σχεδίων τοῦ Ἀνδρονίκου Δούκα πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ αὐτοκράτορος, τὰ ὁποῖα ἐξεδηλώθησαν ἀργότερον (βλ. κατωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 14). Κατὰ D. Polemis ὁ Δούκας οὐδεμίαν ἀνάμειξιν εἶχεν εἰς τὰ γεγονότα τοῦ ἁγίου Μωκίου.

Τεῖνω πρὸς τὴν γνώμην τοῦ D. Polemis. Τοῦτο δὲ διότι οὐδεμία πηγὴ ἀφήνει τὸ ἐλάχιστον περιθώριον ὥστε νά ὑποτεθῆ ὅτι ὑπῆρξεν ἀνάμειξις τοῦ Δούκα καὶ τοῦ Ἀργυροῦ. Τὸ γεγονός ὅτι ἦτο ἀναμεμειγμένος ὁ Πατριάρχης Νικόλαος δέν σημαίνει ὅτι συμμετεῖχε καὶ ὁ Δούκας.

Ὁ Νικόλαος ἀνῆλθεν εἰς τὸν πατριαρχικόν θρόνον τὸ 901, ὅτε ὁ Λέων βος εἶχε συνδεθῆ μέ τὴν Ζωὴν Καρβονοψίαν. Ἐπίστευεν ὁ αὐτοκράτωρ ὅτι ὁ Νικόλαος θά τὸν ἐβοήθει νά ὑπερνικήσῃ τὴν ἀντίδρασιν, ἡ ὁποία θά προεκαλεῖτο εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς κύκλους ἐκ τοῦ τετάρτου γάμου τοῦ Λέοντος. Δύο λύσεις ὑπῆρχον διὰ τὸν Πατριάρχην ἢ νά ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ αὐτοκράτορος ἢ νά ἐναντιωθῆ. Οὐδέτερον ἐπεθύμει. Ἐάν ὁ Λέων ἐτίθετο ἐκποδῶν πάντα ἐλύοντο. Τὴν λύσιν αὐτὴν, φαίνεται, ὅτι προέκρινεν ὁ Νικόλαος, ὁ ὁποῖος δέν συνεπάθει, ἄλλωστε, τὸν Λέοντα, ἐνῶ ὡς τὰ ἐν συνεχείᾳ γεγονότα δεικνύουν, εὐρίσκετο εἰς στενὴν ἐπαφὴν μέ τὸν Ἀλέξανδρον, ἡ ἐπιπολαιότης καὶ ἡ ἀνικανότης τοῦ ὁποῖου ἐβοήθουν τὸν φιλόδοξον Πατριάρχην. Οὕτω ὁ Νικόλαος ἐκμεταλλεόμενος τὰ αἰσθήματα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν δυσἀρέσκειαν τινῶν παρῶτρυνε προφανῶς τούτους εἰς δολοφονίαν τοῦ Λέοντος. Τὴν ἀνάμειξιν ἐξ ἄλλου τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀμέσως ὑπώπτεισεν ὁ αὐτοκράτωρ.

14. Ἀποστασία Ἀνδρονίκου Δούκα (905/906).

Πηγαί: Συνεχιστῆς Θεοφάνους, 371-373 - Σκυλίτζης 186-187 - Κεδρηνός, II, 266-269 - Ζωναράς, III, 449-452 - Λέων Γραμματικός, 280-282 - Θ. Μελιτηνός, 196-199 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 710-711 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1116-1117 - V. Vasiliev: Byzance et les Arabes II, 2, 20-21

(Tabari), 57-58 (Ar-ib), 108 (Chronique syro-arabe d' Elie de Nisibe), 143 (Ibn AL-Atir)-Βίος Εὐθυμίου, 74έπ. - Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 866-868.

Βιβλιογραφία: C.M.H. IV. I, σ. 131 - R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 204 - V. Grumel: Notes chronologiques. La révolte d' Andronic Dux sous Léon VI. La victoire navale d' Himérius, ἐν E.O. 36(1937), σ. 202-207 - A.Kazdan: Two byzantine chronicles. - 1. Anonymous chronicle of the monastery of Psamatia at Constantinople (Vita Euthymii). - 2. The Fall of Salonica by John Cameniates, Moscow 1952. Compte rendu de P. Karlin - Hayter, ἐν Byz. XXXII (1962), σ. 319 - D. Polemis: The Doukai, σ. 18 έπ. - R. H. Dolley: The date of St. Mokios attempt, σ. 238 - M. Canard: Deux épisodes des relations diplomatiques arabo-byzantines au Xe siècle, ἐν Bulletin d' Etudes Orientales de l' Institut français de Damas, XIII, 1949-1950, Beyrouth (= M. Canard: Byzance et les Musulmans du Proche Orient, V.R. No XII, London 1973), σ. 51-69 - P. Karlin - Hayter: New Arethas Documents IV, ἐν Byz., 32 (1962), σ. 387 - P. Karlin - Hayter: The revolt of A. Ducas, ἐν BSL 27 (1966), σ. 23-25 - J. Κωνσταντινίδης: Νικόλαος Α΄ Μυστικός, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ἀθήναι 1967, σ. 48-50, 187-188 - R. J. H. Jenkins: The «Logothete», σ. 92 - R. J. H. Jenkins: Leo Choerosphactes and the Saracen Vizier, ἐν Recueil des travaux de l' Institut d' Etudes byzantines VIII, Mélanges G. Ostrogorsky, I, Belgrade 1963 (R. J. H. Jenkins, V.R. No X), σ. 170-171, 173-175.

Εἰς τό τέλος τοῦ ἔτους 905 ἀρχάς 906 ὁ στρατηγός Ἀνδρόνικος Δούκας, γνωστός διά τās κατά τῶν Μουσουλμάνων νίκας του, ἀπεστάτησεν. Αἱ πηγαί αἱ ἐξιστοροῦσαι τά γεγονότα ταῦτα κατατάσσονται εἰς τρεῖς ὁμάδας: 1. ἐν ἀγιολογικόν κείμενον, ὁ βίος τοῦ ἀγίου Εὐθυμίου⁴⁴, 2. οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς, 3. οἱ ἄραβες χρονογράφοι.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀνωτέρω κειμένων ἀνακύπτουν διαφοραί, αἱ σημαντικώταται τῶν ὁποίων κείνται μεταξύ τοῦ βίου Εὐθυμίου καί τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων. Συνδυάζοντες τās τρεῖς κατηγορίας τῶν πηγῶν προκύπτει ὅτι ὁ Ἀνδρόνικος Δούκας, στρατηγός ὢν τῶν Ἀνατολικῶν Ἀσιατικῶν θεμάτων, κατά στιγμὴν κρίσιμον διά τὴν αὐτοκρατορίαν, δυσηρεστημένος ὡς καί ἄλλοι τινές στρατηγοὶ ἐκ

44. Δέν εἶναι γνωστόν πότε ἐγράφη ὁ βίος τοῦ ἀγίου Εὐθυμίου. Προϋτάθησαν ὠρισμένα χρονολογία μεταξύ 920 καί 950. Βλ. Δ. Σοφιανός: Ὁ βίος τοῦ ἀγίου Εὐθυμίου (Vita Euthymii) πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (+ 917) καί ὁ χρόνος συγγραφῆς αὐτοῦ, ἐν E.E.B.Σ. ΛΗ' (1971), σ. 289-296.

τῆς τακτικῆς τοῦ αὐτοκράτορος συνωμότησε πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ Λέοντος βου. Εἶναι προφανές ὅτι τό σχέδιον εἶχεν ἐκπονηθῆ πολλοῦ πρό τῆς ἀποστασίας αὐτοῦ. Τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ στάσις τῆς οἰκογενείας Δούκα κατά τὴν περίφημον φυγὴν τοῦ Σαμωνᾶ⁴⁵, τὴν ἀνοιξιν τοῦ ἔτους 904. Ἡ τηρηθεῖσα ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Δούκα τότε στάσις ἐναντι τοῦ Σαμωνᾶ ἀποδεικνύει τās προθέσεις τῶν Δουκῶν. Οὗτοι ἤθελον νά ἀφανίσουν τόν Σαμωνᾶν, τόν πλέον ἐπικίνδυνον ἀντίπαλόν των, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ μόνος ἀρμόδιος καί ἱκανός νά ἀνακαλύψῃ καί προλάβῃ τά σχέδιά των, ὡς ἀσχολούμενος μέ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ αὐτοκράτορος καί προϊστάμενος, τρόπον τινά, τῶν μυστικῶν ὑπηρεσιῶν τῆς ἐποχῆς⁴⁶. Τά σχέδια τοῦ Δούκα θά ἐξεδηλοῦντο βραδύτερον ὅτε θά εἶχον ὠριμάσει τά πράγματα ὑπὲρ τῶν συνωμοτῶν ὑπολογιζομένης, θεθαίως, τῆς ὄλης ἀναταραχῆς, ἡ ὁποία εἶχε δημιουργηθεῖ ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ αὐτοκράτορος νά συνάψῃ τέταρτον γάμον. Μετά τὴν ναυτικὴν νίκην τοῦ Ἰμερίου τόν Ὀκτώβριον 905⁴⁷, ὁ Ἀνδρόνικος Δούκας, ὁ ὁποῖος δέν ἔλαβε μέρος εἰς τās ἐπιχειρήσεις μετὰ τοῦ Ἰμερίου ὡς εἶχε διαταχθῆ, φοβηθεῖς μήπως τά σχέδιά του ἀπεκαλύφθησαν ἢ ὅτι εἶχον πράγματι ἀποκαλυφθῆ ὑπὸ τοῦ Σαμωνᾶ ἀπεστάτησε καί κατέφυγε μετὰ τῶν τέκνων του, συγγενῶν του καί ἰδικῶν του ἀνθρώπων εἰς τι φρούριον ὀνομαζόμενον Κάβαλλα⁴⁸. Ἐκεῖ παρέμεινεν ἐπὶ ἕξ μῆνας καί ἐν συνεχείᾳ κατέφυγεν εἰς τοὺς Ἀγαρηνοὺς προσηγηθείσης συμπλοκῆς μεταξύ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ καί τοῦ ἀποστάτου ἐπικουρουμένου ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων.

Ὁ Δούκας εἶχε σύμμαχον τόν Πατριάρχην Νικόλαον, ἀγαπητόν εἰς τās λαϊκὰς μάζας, μὴ συμπαθοῦντα δέ τόν Λέοντα⁴⁹, καί φιλόδοξον ἐπιθυμοῦντα νά λάθῃ εἰς χεῖρας του τὴν ἐξουσίαν. Ἡ στάσις του εἰς τό θέμα τῆς τετραγαμίας τοῦ Λέοντος⁵⁰ συμπίπτουσης χρονολο-

45. Βλ. R. J. H. Jenkins: The Flight of Samonas, ἐν Speculum XXIII2 (1948), 217-235.

46. Βλ. Βίον Βασιλείου τοῦ νέου, ἐν P. G. 109, 653-656. - R. J. H. Jenkins: The Flight of Samonas, σ. 221.

47. R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 205.

48. Ὁ F. Babinger Kavalla (Anatolien), ἐν Der Islam 29 (1950), σ. 301-302 ταυτίζει τὴν Κάβαλλαν μέ τά ἐρείπια τοῦ συχνά ἀναφερομένου ὄχυρου Keveles, τό ὁποῖον κεῖται δυτικῶς τοῦ Ἰκονίου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Takjeli Dagli. - Ζωναράς, III, 449 «ὄχυρόν τι φρούριον τοῦ Ἰκονίου οὐ πάνυ τι διακείμενον μήκοθεν», Κεδρηνός, II, 266 «φρούριον ἄνωθεν τοῦ Ἰκονίου διακείμενον».

49. Βλ. σχετικῶς R. Guiland: Les noces plures à Byzance, ἐν R. Guiland: Etudes byzantines, No XI, σ. 245-246.

50. Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Λέοντος εἰς τό θέμα τῆς τετραγαμίας εἶχε προκαλέσει σάλον καί εἰς

γικῶς μέ τά περί τόν Δούκα γεγονότα, δέν εἶναι ἄλλο εἰμή ἔκφανσις τῆς πολιτικῆς του. Ἐβλεπεν, ἐπίσης, ὁ Πατριάρχης ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἀναμειγνυόμενος εἰς τά ἐκκλησιαστικά θέματα παρηγκώνιζεν αὐτόν ἐπιβάλλον τὰς ἰδίας ἀπόψεις⁵¹. Ὡς ἐκ τούτου συνεμάχησε μέ τόν Δούκαν. Ὡς συνεργάτης τοῦ Δούκα ὑποστηρίζεται ὑπό νεωτέρων ἐρευνητῶν ὅτι ἦτο καί ὁ Εὐστάθιος Ἀργυρός⁵². Τόν Δούκαν ἠκολούθουν «στρατηγοί» καί «εὐγενέστατοι» καί αὐλικοί.

Ὁ βιογράφος τοῦ Εὐθυμίου οὐδέν ἀναφέρει περί τοῦ ρόλου, τόν ὁποῖον ἔπαιξεν ὁ παρακοιμώμενος Σαμωνᾶς εἰς τήν ὑπόθεσιν αὐτήν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς χρονογράφους, οἱ ὁποῖοι ἀποδίδουν τά σχετικά μέ τόν Δούκαν εἰς τὰς ραδιουργίας τοῦ Σαμωνᾶ καί τήν ἐμφανίζουσαν ὡς προσωπικήν ἐκδίκησιν αὐτοῦ (τοῦ Σαμωνᾶ).

Σημαντικόν σημεῖον διαφωνίας τοῦ ἀγιογραφικοῦ κειμένου καί τῶν χρονογραφῶν εἶναι τό χρονικόν σημεῖον τῆς μεταστάσεως τοῦ Δούκα πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους: πρὸ ἢ μετά τήν ἀπομάκρυνσιν (ἀποπομπήν) ἀπό τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τοῦ Νικολάου. Ὁ μέν βίος Εὐθυμίου λέγει ὅτι ὅτε ἔφυγεν ὁ Δούκας ὁ Νικόλαος ἦτο ἀκόμη πατριάρχης, ἐνῶ οἱ χρονογράφοι λέγουσαν ὅτι ὁ Δούκας ἔπραξεν οὕτως πληροφορηθεῖς τήν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Νικολάου.

Οἱ ἄραβες συγγραφεῖς δίδουσαν λεπτομερείας τῶν διατρεξάντων εἰς Κάβαλλαν καί τῆς φυγῆς τοῦ Δούκα εἰς Βαγδάτην, αἱ ὁποῖαι δέν ἀναφέρονται εἰς τὰς ἑλληνικάς πηγάς.

τοὺς ἐκκλησιαστικούς κύκλους καί εἰς «πᾶσαν τήν πόλιν». Βλ. τήν ἐπιστολήν ὑπ' ἀριθμ. 32, ἐκδ. Jenkins - Westernik, σ. 218 τοῦ Πατριάρχου Νικολάου πρὸς τόν Πάπαν τῆς Ρώμης.

51. Βλ. H. Grégoire: *Études sur le neuvième siècle*, ἐν Byz. 8 (1933), σ. 545-546 καί πλεόν διεξοδικῶς περί τῆς ἰσχύος καί ἀναμειξέως τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τά ἐκκλησιαστικά τήν μελέτην τοῦ M. Mitard: *Le pouvoir impérial au temps de Léon le Sage*, ἐν *Mélanges Diehl* I, (1930), σ. 219-221.

52. R. J. H. Jenkins: *The Flight of Samonas*, σ. 224-226, P. Karlin-Hayter: «When military affairs were in Leo's hands». A note on Byzantine foreign policy (886-912), ἐν *Traditio* 23 (1967) σ. 35. - Ἀντίθετοι R. H. Dalley: *The Lord High Admiral E. Argyros and the betrayal of Taormina*, σ. 351, D. Polemis: *The Doukai*, σ. 20. - Ὑπό τινων ὁ ναύαρχος Εὐστάθιος καί ὁ στρατηγός Εὐστάθιος Ἀργυρός ἐταυτίσθησαν. Ἡ νεωτέρα ἐρευνα ἀπέδειξεν ὅτι πρόκειται περί διαφόρων προσώπων. Βλ. R. Guillard: *Les patrices sous les règnes de Basile I et de Léon VI*, σ. 304-305 - R. J. H. Jenkins: *D.A.I., II., Commentary*, London 1961, σ. 191 - D. Polemis: *Some cases of erroneous identification in the Chronicle of Skylitzes*, ἐν *BSL*. 26 (1965), σ. 77 - J. F. Vanier: *Les Argyroi*, σ. 22-24.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ 7ος ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ (913-959).

15. Ἀνταρσία Κωνσταντίνου Δούκα (913).

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 381-384 - Σκυλίτζης, 197-199 - Κεδρηνός, II, 279-281 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 718-721 - Θ. Μελιτηνός, 202-203 - Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 874-876 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1128-1133 - Λέων Γραμματικός, 288-290, Ζωναρᾶς, III, 458-461 - Κ. Μανασσῆς, 232-233 - Θ. Σκουταριώτης, 147 - Βίος Εὐθυμίου, 136-140 - Βίος Βασιλείου τοῦ νέου, 656-661 - A. Vasiliev: *Byzance et les Arabes*, II 2 (Hamza al-Isfah-am), 47.

Βιβλιογραφία: A. Rambaud: *Constantin Porphyrogénète*, σ. 11 - C.M.H. IV. I, σ. 134-135 - G. Ostrogorsky: *Histoire*, σ. 288 - R. J. H. Jenkins: *Byzantium*, σ. 230 - A. Toynbee: *Constantine Porphyrogenitus*, σ. 187-188 - St. Runciman: *Romanus Lecapenus*, σ. 49-50 - C. Kolias: *Léon Choerosphactès*, σ. 60-63 - D. Polemis: *The Doukai*, σ. 22-25 - R. Guillard: *Recherches*, II, σ. 180, 182, 178, 188-189 - I. Κωνσταντινίδης: *Νικόλαος Α΄ ὁ Μυστικός*, σ. 64-69 - *Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου*: *Ἡ Ἀντιβασιλεία*, σ. 46-49.

Τόν Λέοντα βον θανόντα διεδέχθησαν ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος καί ὁ μικρός υἱός του Κωνσταντίνος. Ὁ Ἀλέξανδρος θέλων νά ἐξαφανίση ὁ,τιδήποτε σχετικόν μέ τόν Λέοντα ἠθέλησε νά εὐνουχίση τόν ἀνεψιόν του Κωνσταντίνον⁵³. Ἐσώθη οὗτος τῇ ἐπεμβάσει τινῶν εὐεργετηθέντων ὑπό τοῦ Λέοντος.

53. Περί τῶν προθέσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς ἀνατροπήν τῶν ὑπό τοῦ Λέοντος γενομένων, βλ. (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 717 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1125 - Λέων Γραμματικός, 286 - Συνεχιστής Θεοφάνους, 379 - V. Grumel: *Les Regestes*, No 633, σ. 149-150. Ἐπιστολαί Νικολάου Α΄ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ed. Jenkins - Westernik, ἐπιστ. 67, σ. 312-314 - Ἀρέθα ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας ἐπιτάφιος εἰς Εὐθύμιον τόν ἀγιώτατον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἐν *Arethae Scripta Minora*, I, No 8, σ. 89-90. - Περί τῆς ἐπανόδου τοῦ Νικολάου εἰς τόν πατριαρχικόν θρόνον πρὸ ἢ μετά τόν θάνατον τοῦ Λέοντος, βλ. I. Κωνσταντινίδης: *Νικόλαος Α΄ ὁ Μυστικός*, σ. 57-58, ἐνθα καί ἡ σχετική βιβλιογραφία. Περί τῆς διαθήκης Λέοντος βου, βλ. N. Oikonomidès: *La dernière volonté de Léon VI au sujet de la tetragamie*, ἐν B.Z. 56 (1963),

Τόν Ιούνιον 913 ὀλίγας ἡμέρας μετά τόν θάνατον⁵⁴ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς Κωνσταντίνος Δούκας, υἱός τοῦ ἐπί Λέοντος ἀποστατήσαντος Ἀνδρονίκου Δούκα⁵⁵, ἀπειράθη νά καταλάβῃ τόν θρόνον. Οὗτος προσεκλήθη νά ἀναλάβῃ τήν ἡνία τῆς αὐτοκρατορίας. Ὑπάρχει εἰς τὰς πηγὰς ἀμφισβήτησις ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα τόν παρεκίνησαν νά μεταβῇ εἰς τὴν Βασιλεύουσαν καί ὡς πρὸς τόν χρόνον τῆς προσκλήσεως, πρό ἢ μετά τόν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν πηγῶν προκύπτει ὅτι αἱ πλεῖστα, συμφωνούντων τῶν ἐρευνητῶν⁵⁶, συγκλίνουν εἰς τό ὅτι ὁ Δούκας προσεκλήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ζῶντος τοῦ Ἀλεξάνδρου. Δέν ὑπάρχει δέ ἀμφιβολία ὅτι αὐτός ὁ πατριάρχης τόν προσεκάλεσεν, πλὴν ἄλλων φίλων τοῦ Δούκα, οἱ ὁποῖοι καί τόν διεβεβαίωσαν ὅτι ἤθελον αὐτόν «καί ἢ σύγκλητος καί ὁ πολιτικός ὄχλος» εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ἵνα τύχη ὑποστηρίξεως ἰσχυροῦ στρατιωτικοῦ παράγοντος καί ἀνταπεξέβλη εἰς τὰ ἐπιτροπικά καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ἐγνώριζεν ὅτι θά ἀνελάμβανε παρ' ἀντιθέτους μαρτυρίας πηγῶν τινῶν.

Ὁ Δούκας ἀποβλέπων εἰς κατάληψιν τῆς ἐξουσίας ἐδέχθη ἀσμέ-

σ. 46-52, Τοῦ αὐτοῦ: La «Préhistoire» de la dernière volonté de Léon VI au sujet de la tétrarchie, ἐν B.Z. 56 (1963), σ. 265-270 - P. Karlin-Hayter: La «Préhistoire» de la dernière volonté de Léon VI, ἐν Byz. 33 (1963), σ. 483-486, 511.

54. Κατά τόν Βίον Εὐθυμίου, 136, τρεῖς ἡμέρας μετά τόν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ἐπεσυνέθη τὴν 9ην Ἰουνίου 913, ἢ τὴν 9ην Ἰουνίου 913. - Ὁ Κωνσταντίνος 7ος γεννηθεὶς τὴν 17ην ἢ 18ην Μαΐου 905 ἦτο τότε ἡλικίας ὀκτώ ἐτῶν. Βλ. V. Grumel: Une date historique liturgique. Τῆ τρίτη τῆς Γαλιλαίας, ἐν E.O. 36 (1937), σ. 64. Περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὀρισθείσης, λόγῳ τῆς ἀνηλικιότητος Κωνσταντίνου τοῦ 7ου, ἀντιβασιλείας, βλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου: Ἡ Ἀντιβασιλεία, σ. 43-61.

55. Βλ. ἀνωτέρω ὑπ. ἀριθμ. 14. Ὁ Κωνσταντίνος Δούκας τῆ συνεννοήσει καί ἐγκρίσει τοῦ πατρὸς του Ἀνδρονίκου ἐδραπέτευσεν ἐκ τῶν Ἀγαρηνῶν καί κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐνθα ἐγένετο δεκτός ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος μετά πολλῶν τιμῶν καί τελικῶς ἐγένετο δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς. - Περὶ τῆς δημοτικότητος τῆς οἰκογενείας Δούκα, τῶν ἀνδραγαθημάτων αὐτῆς καί τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων τῶν ἐξυμνούντων τὴν ἠρωϊκὴν δρᾶσιν τοῦ Ἀνδρονίκου καί Κωνσταντίνου Δούκα, βλ. H. Grégoire: Etudes sur l'Épopée Byzantine, ἐν R.E.G. 1933, σ. 48 ἐπ. - H Grégoire: L'âge héroïque de Byzance, ἐν Mélanges Iorga. Paris 1933, σ. 382-397, ἰδίᾳ δὲ σ. 390-396. - P. Karlin-Hayter: «When military affairs were in Leo's hands». A note on Byzantine foreign policy (886-912) ἐν Traditio 23 (1967), σ. 15-40.

56. V. Grumel: Les Regestes, No 640. - D. Polemis: The Doukai, 24. - I. Κωνσταντινίδης: Πατριάρχης Νικόλαος Α' ὁ Μυστικός, σ. 68-69. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου: Ἡ Ἀντιβασιλεία, σ. 46.

ως τὴν πρόσκλησιν ἐπὶ σκοπῶ τὴν ἀνάληψιν τῆς διακυβερνήσεως τῆς αὐτοκρατορίας. Κατὰ τόν βίον Βασιλείου τοῦ νέου ὁ Δούκας ἠρνήθη δῖς τὴν πρόσκλησιν ἕως ὅτου ἐπείσθη ὑπὸ τῶν φρικτῶν ὄρκων τῶν δοθέντων πρὸς αὐτόν ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων. Προφανῶς ὁ βιογράφος τοῦ Βασιλείου δέν ἐπιθυμεῖ νά ἐμφανίσῃ τόν Δούκαν ὡς στασιαστήν καί σφετεριστὴν τῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ἀντιθέτως σωτήρα τῆς αὐτοκρατορίας, ἐλθόντα εἰς Κωνσταντινούπολιν μετά τὰς ἐνόρκους βεβαιώσεις τῶν ἐπιτρόπων καί τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἀνοδὸν του εἰς τόν θρόνον⁵⁷. Ἐπιρρίπτει δέ ὁ βιογράφος τὰς εὐθύνας διὰ τὰ γεγονότα τοῦ Ἰουνίου 913 εἰς τόν Πατριάρχην Νικόλαον⁵⁸.

Κατ' ἀρχὴν ὁ Δούκας καί οἱ περὶ αὐτόν προσεπάθησαν νά καταλάβουν τὴν πύλην τοῦ ἵπποδρομίου εἰς μάτην, διότι ἠῦρον σθεναράν ἀντίστασιν. Ἐκεῖθεν ἔφθασεν εἰς τὴν Χαλκὴν Πύλην⁵⁹ καί εἰς τὰ Ἐξοκίβιτα⁶⁰, ἐνθα ἐγένετο μεγάλη συμπλοκή μεταξύ τῶν αὐτοκρατορικῶν δυνάμεων καί τῶν τοῦ Δούκα. Πολλοὶ ἐφονεύθησαν ἐκατέρωθεν, μεταξύ τῶν ὁποίων ὁ υἱός τοῦ Δούκα, Γρηγορᾶς⁶¹, ὁ ἀνεψιός αὐτοῦ Μιχαήλ⁶² καί ὁ Κουρτίκιος ὁ Ἀρμένιος. Ἐφονεύθη καί ὁ ἴδιος ὁ Κωνσταντίνος Δούκας. Κατὰ τοὺς χρονογράφους ὠλίσθησεν ὁ ἵππος αὐτοῦ καί ἔρριψε κατὰ γῆς τόν ἀναβάτην του, κατὰ δὲ τόν βίον Βασιλείου τοῦ νέου τοξότης τις ἐκ τῶν εὐστοχωτάτων ἰδῶν ποῖος ἦτο ὁ Δούκας ἐπληξε τοῦτον ὑπὸ τὴν δεξιάν μασχάλην καί οὕτως ἔπεσεν εἰς τό ἔδαφος. Οἱ περὶ αὐτόν φοβηθέντες ὠπισθοχώρουν, οἱ δ' ἐντὸς τῶν πυλῶν ἐξελθόντες προέβησαν εἰς σφαγὴν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Δού-

57. Ὁ Κωνσταντίνος Δούκας ἦτο δημοφιλὴς εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας, αἱ ὁποῖαι τόν ἐθεώρουν ὡς τόν ἀληθῆ Πορφυρογέννητον. Βλ. C.M.H. IV. I., σ. 135. - D. Polemis: The Doukai, σ. 22.

58. Εἰς πολλὰ σημεῖα ὁ βιογράφος τοῦ Βασιλείου τοῦ νέου, 661 τονίζει ὅτι ὁ Δούκας δέν ἦτο ἐπαναστάτης, οὐδ' ἠθέλησε νά σφετερισθῇ τόν θρόνον ἐκδιώκων τόν Κωνσταντίνον 7ον. «Οὐ γὰρ τυραννικῶς ὡς εἶπομεν, τοῖς βασιλείοις ἐπέθη, ἀλλ' ὄρκους φρικτωδεστάτοις θαρρήσας. Δυνάμενος δὲ καὶ ὄπλοις μαχέσασθαι, ἢ πῦρ βαλεῖν ἐν τοῖς βασιλείοις, καί οὕτω τοὺς ἔσωθεν ἀμύνασθαι, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησε. Ἐπὶ Θεόν δὲ ἀναθείς ἑαυτόν.....». Ἀντιθέτως ὁ Πατριάρχης Νικόλαος εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς Συμεῶν τῆς Βουλγαρίας τόν ἀποκαλεῖ «τύραννον». Ἐπιστολαὶ Νικολάου Α', ἐπιστ. 5, σ. 32.

59. Περὶ τῆς Χαλκῆς Πύλης. Βλ. R. Janin: Constantinople byzantine, σ. 110-111.

60. Βλ. R. Janin: Constantinople byzantine, σ. 112.

61. Περὶ τοῦ Γρηγορᾶ, βλ. D. Polemis: The Doukai, σ. 25.

62. Περὶ τοῦ Μιχαήλ, βλ. D. Polemis: The Doukai, σ. 25.

κα. Πέριξ αὐτοῦ συνεκεντρώθησαν οἱ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατεύματος καί εἰς τούτων ἀποκόψας διὰ τοῦ ξίφους του τήν κεφαλὴν τοῦ Δούκα τήν μετέφερεν εἰς τόν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον⁶³.

Μετά τόν θάνατον τοῦ Δούκα ὁ μάγιστρος Γρηγοῤῃς, πενθερός τοῦ Δούκα καί ὁ πατρίκιος Λέων ὁ Χοιροσφάκτης⁶⁴ κατέφυγον εἰς τόν ναόν τῆς Ἀγίας Σοφίας⁶⁵. Ἐκεῖθεν ἀποσπάσαντες αὐτούς οἱ ἐπίτροποι ἔκειραν αὐτούς καί ἐνέκλεισαν εἰς τήν μονήν τοῦ Στουδίου⁶⁶. Τόν πατρίκιον Κωνσταντῖνον τόν Ἑλλαδικόν ἔτυψαν διὰ βουνεύρων, διεπόμπευσαν διὰ μέσης τῆς πόλεως καί ἐνέκλεισαν εἰς τήν μονήν τοῦ Δαλμάτου. Ἐξετύφλωσαν καί ἐξώρισαν τόν πατρίκιον Ἀβεσσαλώμ τόν τοῦ Ἀροτρᾶ. Ὁ ἑπαρχος Φιλόθεος ἀπέτεμεν εἰς τήν σφενδόνην τοῦ ἵππικοῦ τόν Κωνσταντῖνον τόν τοῦ Εὐλαμπίου καί ἄλλους τινάς. Νικήτας ὁ ἀσηκρήτις⁶⁷ καί Κωνσταντῖνος ὁ Λίψ ἀναζητηθέντες δέν ἀνευρέθησαν. Ἀνεσκολόπισαν τόν περιλάλητον δι' ἀνδρείαν πατρίκιον Αἰγίδην μετ' ἄλλων στρατηγῶν συνεργατῶν του. Πολλοὺς δέ συγκλητικούς ἠφάνισαν.

Οἱ ἐπίτροποι ἀπέκειραν τήν σύζυγον τοῦ Δούκα καί τήν ἀπέστειλαν εἰς τήν ἐν Παφλαγονίᾳ οἰκίαν της, ἐξέτεμον δέ καί τόν υἱόν του, Στέφανον⁶⁸.

Λεπτομερείας περί τῶν τιμωριῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν οἱ συνεργάται τοῦ Δούκα παρέχει ὁ βίος Βασιλείου τοῦ νέου⁶⁹. Οὕτω διέταξαν οἱ ἐπίτροποι, ὅπως πολλοὶ τῶν μαγίστρων καί πατρικίων εὐρεθέντες μέ τόν Δούκαν εἰς τόν ἵππόδρομον φονευθοῦν διὰ ξίφους. Διὰ τοὺς ἐκτός τῶν τειχῶν διέταξαν «ἄλλους μέν φουρκίζεσθαι, ἄλλους τοὺς ὀφθαλμούς ἐξορύττεσθαι, ἄλλους ἐξορίζεσθαι, ἑτέρους νευρο-

63. Περὶ τῆς προφητείας Λέοντος βου διὰ τόν ἀποκεφαλισμὸν τοῦ Δούκα, βλ. Λέοντος ΣΤ': *Oracula*, ἐν P.G. 107 στ. 1121.

64. Περὶ τοῦ Χοιροσφάκτου καί τῆς δράσεως αὐτοῦ, βλ. R. Guillard: *Recherches*, II, σ. 182-183. - G. Kolias: *Léon Choerosphactes*, ἰδία σ. 60-63, E. Mioni: *Un inno inedito di Leone Χοιροσφάκτης*, ἐν Byz. 19 (1949), σ. 127-139.

65. Περὶ τοῦ ἀσύλου καί τῆς παραθιάσεως αὐτοῦ, βλ. Κ. Τριανταφυλλόπουλος: Ἀνέκδοτος περὶ ἀσυλίας ἐπιστολή τοῦ Ἀρέθα πρὸς Λέοντα τόν Σοφόν, ἐν Πελοποννησιακά 5 (1962), σ. 1-20, Σπ. Τρωϊάνος: Τὰ περὶ τήν θρησκείαν ἐγκλήματα εἰς τὰ νομοθετικά κείμενα τῶν μέσων βυζαντινῶν χρόνων, ἐν Δίπτυχα Α', 1979, σ. 181-184.

66. Ἡ Μονὴ τοῦ Στουδίου εὐρίσκειτο εἰς τήν περιοχὴν Ψαμάθια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, βλ. R. Janin: *Les Églises et les Monastères*, σ. 444-445.

67. Ἀσηκρήτις ἦτο ὁ γραμματεὺς (*notarius a secretis*). N. *Oikonomidès*: *Les listes*, σ. 310.

68. Περὶ τοῦ Στεφάνου, βλ. D. Polemis: *The Doukai*, σ. 25.

69. Βίος Βασιλείου τοῦ νέου, στ. 660.

κοπεῖσθαι καί ἑτέρους τοὺς μηδὲν ἡδίκηκός τας μαστίζεσθαι». Ἄλλοι καίπερ μηδέ πράξαντες ἐμαστιγώθησαν ἢ ἐδημεύθησαν αἱ περιουσίαι των.

Ἡ ἐπικρατήσασα ἐν Βυζαντίῳ κατάστασις μετὰ τόν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο τοιαύτη, ὥστε μόνον ἰσχυρὸς ἀνὴρ ἔπρεπε νά ἀνέλθῃ εἰς τόν θρόνον. Ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος ἐμφανίζεται ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν τριῶν πολιτειακῶν παραγόντων τῆς αὐτοκρατορίας, ἦτοι συγκλήτου, δήμου καί στρατοῦ, ἀλλὰ καί ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Πατριάρχου Εὐθυμίου. Ἡ ἀπόπειρά του, ὅμως, πρὸς κατάληψιν τῆς ἐξουσίας ἐματαιώσεν τὰς προσδοκίας ταύτας.

16. Ἐπιβουλή Πατριάρχου Νικολάου ὑπὸ Ζωῆς.

Πηγαί: Βίος Εὐθυμίου, σ. 138.

Ὁ ἕτερος ἰσχυρὸς ἀνὴρ, ὁ Πατριάρχης Νικόλαος, ἐπεβουλεύθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας Ζωῆς, τήν ὁποίαν εἶχεν ἀπομακρύνει τῶν ἀνακτόρων καί εἶχε κείρει μοναχὴν. Αὕτη εἶχεν ὡς κύριον σκοπὸν νά ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα καί νά ἀπομακρύνῃ τελείως ἀπὸ τῶν κοινῶν τόν Νικόλαον. Πρὸς τοῦτο ἀπέστειλεν «ἐν τῷ τοῦ ἱεράρχου κοιτῶνι» πενήκοντα ὠπλισμένους ἄνδρας «φοβερούς τῷ εἶδει καί τοῖς ἄλμασιν» διὰ νά τόν φονεύσουν. Κατῶρθωσεν, ὅμως, ὁ Πατριάρχης νά διαφύγῃ καί νά καταφύγῃ εἰς τήν Ἐκκλησίαν «ἦν πρό μηνῶν οὐκ ἐθεάσατο, καί ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ θήματος κύκλῳ προσμένει πρόσφυξ ἐπὶ ἡμέρας εἰκοσιδύο, πολλὰ καθικετεύων καθ' ἐκάστην καί προσδεόμενος τήν αὐτοῦ πνευματικὴν θυγατέρα λύσιν τῆς προσφύξεως εὐρεῖν. Ἦτις οὐκ ἐπένευσεν τῇ αὐτοῦ αἰτήσῃ δεδιῶσα τήν τούτου σκαιότητα».

17. Διαβολὴ κατὰ ἐταιρειάρχου Δομνίκου.

Πηγαί: Συνεχιστὴς Θεοφάνους, 386 - Σκυλίτζης, 201 - Κεδρηνός, II, 283-Λέων Γραμματικὸς, 292-Θ.Μελιτηνός, 205,-(Ψευδο)Συμεῶν Μάγιστρος, 722-Γ. Ἀμαρτωλός, 1133-Συνεχιστὴς Γεωργίου Μοναχοῦ, 879. *Βιβλιογραφία*: R. Guillard: *Recherches*, II, σ. 184-185 - Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου: Ἡ Ἀντιβασιλεία, σ. 50 καί ἰδία ὑποσ. 5.

Εἰς τήν ἐπανελθοῦσαν εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτοκράτειραν Ζωὴν διεβλήθη ὑπὸ τοῦ παρακοιμωμένου⁷⁰ Κωνσταντῖνου, ὁ ἐταιρειάρχης

70. Ὁ παρακοιμώμενος προϊστάτο τῶν Ὑπηρεσιῶν τῶν σχετικῶν πρὸς τόν αὐτοκράτο-

Δομίνικος ως θέλων νά σφετερισθῆ τήν βασιλείαν χάριν τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἡ Ζωή ἀπεμάκρυνεν εὐθύς τόν Δομίνικον.

18. Ἐπικράτησις Ρωμανοῦ Λακαπηνοῦ (919).

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 390-393 - Λέων Γραμματικός, 295-300 - Ζωναράς, III, 464-467 - Κεδρηνός, II, 287-293 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1137-1145 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 724-726 - Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 883-886 - Σκυλίτζης, 205-208 - Σκουταριώτης, 148 - Λιουτπράνδος: Ἐνταπόδοσις, 121-122.

Βιβλιογραφία: A. Rambaud: Constantin Porphyrogénète, σ. 12-15 - St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 55-60 - R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 234-236 - A. Toynbee: Constantine Porphyrogenitus, σ. 333-340, 458 - J. Gay: Le patriarche Nicolas le Mystique et son rôle politique, ἐν Mélanges Diehl I, σ. 94 - C. M. H. IV, I, σ. 137 - G. Ostrogorsky: Histoire, σ. 290 - R. Guiland: Recherches, I, σ. 538, II, σ. 182, 187, 194, 185-186, 192 - Vie de S. Michel Maléinos, σ. 590 - *Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου:* Ἡ Ἀντιβασιλεία, σ. 57-61 - *Β. Καραγεώργου:* Λιουτπράνδος ὁ ἐπίσκοπος Κρεμώνης ὡς ἱστορικός καί διπλωμάτης. Ἀθήναι, 1978, σ. 182 - Βίος Ἀγίου Ἀθανασίου Ἀθωνίτου, ἐν Α. Β. 25 (1906), σ. 15.

Τό ἔτος 917 ἀπεστάλη ὁ πατρίκιος καί δρουγγάριος Ρωμανός εἰς τόν Δούναβιν διὰ νά βοηθήσῃ τόν Λέοντα Φωκᾶν καί τόν Βογᾶν, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νά εὐρῆ συμμάχους κατά τῶν Βουλγάρων. Πράγματι ἔφθασεν ὁ Βογᾶς μετά τῶν συμμάχων Πατζινακῶν, ἀλλά τότε ἐξέσπασαν ἔριδες μεταξύ Ρωμανοῦ καί Βογᾶ, οὗ ἔνεκα οἱ Πατζινακάι ἀπεχώρησαν.

Ἐπάρχει, ὅμως, καί ἄλλη παραλλαγή τῶν γεγονότων⁷¹. Ἐνῶ ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν Φωκᾶς κατεδίωκε τόν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Συμεών διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ὁ δρουγγάριος τοῦ πλωῖμου Ρωμανός εἶχεν ἀναχωρήσει μεθ' ἅπαντος τοῦ στόλου κατευθυνόμενος πρὸς τήν Βασιλεύουσαν «ἔρωτι τυραννίδος». Ὁ Φωκᾶς ἐπιθυμῶν νά ἀνέλθῃ εἰς τόν θρόνον πληροφορηθεὶς ταῦτα ἐγκατέλειψε τήν καταδίωξιν τῶν Βουλγάρων ἵνα μάθῃ τί συμβαίνει καί ἵνα προκαταλάβῃ τόν Ρωμανόν. Ἀντιληφθέν τό στράτευμα ὅτι ὁ δομέστικος ἀνεχώ-

ρικόν κοιτῶνα. Ἦτο ἀρμόδιος διὰ τήν ἀσφάλειαν τοῦ αὐτοκράτορος κατά τήν διάρκειαν τῆς νυκτός. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 305.

71. Λέων Διάκονος, 123-124 - Σκυλίτζης, 204 - Κεδρηνός, II, 287 - Ζωναράς, III, 464 - St. Runciman: Romanus Lecapenus, 55-56.

ρησε ἔπραξε τό αὐτό καί καταδιωχθέν ὑπό τοῦ Συμεών κατενικήθη. Μετά τήν ἦτταν ἀνακρίσεις διεξήχθησαν διὰ τὰ διαδραμόντα. Ἐγένετο δίκη καί ἡ ἀπόφασις τῶν δικαστῶν ὠρίζεν ὡς ποινήν διὰ τόν Ρωμανόν τήν τύφλωσιν, διότι «ἐξ ἀμελείας ἢ μᾶλλον ἐκ κακουργίας» δέν ἐβοήθησεν ὅτε ἤλθον οἱ Πατζινακάι καί δέν ἐδέχθη εἰς τὰ πλοῖα Βυζαντινοῦς. Τῇ ἐπεμβάσει τοῦ μαγίστρου Στεφάνου, ἑνός τῶν ἐπιτρόπων⁷², καί τοῦ πατρικίου Κωνσταντίνου τοῦ Γογγύλη, ἀσκούντων ἐπιρροήν ἐπὶ τῆς αὐγουστής ἀπετρέπη ἡ τύφλωσις τοῦ Ρωμανοῦ. Εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν ἡ ἀνηλικιότης τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου 7ου καί αἱ συνεχεῖς ἦτται εἶχον ἐπιφέρει μεγάλην σύγχυσιν. Πολλοὶ ἀπέβλεπον εἰς τόν θρόνον, ἀλλ' ὁ πλέον ἐπικίνδυνος ἦτο ὁ Λέων Φωκᾶς ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρός τοῦ παρακοιμωμένου Κωνσταντίνου⁷³. Ἐνεφανίζετο ὡς μέλλον νά βασιλεύσῃ, θεωρῶν τήν βασιλείαν πατρῶαν, ἀνήκουσαν εἰς αὐτόν ἐκ προγόνων καί φρονῶν ὅτι θά ἀνήρχετο εἰς τόν θρόνον ὡς νόμιμος διάδοχος.

Ἐκ τῆς ἀφηγήσεως τῶν πηγῶν συμπεραίνομεν ὅτι εἰς τήν προσωπικήν διακυβέρνησιν τῆς Ζωῆς ἀπεπειράθησαν διαρκούσης τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ Κωνσταντίνου 7ου νά θέσουν τέρμα δύο ὀμάδες, μία ὑπό τόν Πατριάρχην Νικόλαον ἀνεπιτυχῶς, ἕτερα ἐπιτυχῶς ὑπό τόν ἀρχηγόν τοῦ στόλου Ρωμανόν Λακαπηνόν ἔχοντα συνεργόν καί τόν παιδαγωγόν τοῦ αὐτοκράτορος, Θεόδωρον⁷⁴. Τό πρῶτον πραξικόπημα, τό ἐπιχειρηθέν ὀλίγον πρό τῆς 23ης Μαρτίου 919, ὠργάνωσε χάριν τοῦ Κωνσταντίνου 7ου ὁ Πατριάρχης Νικόλαος καί ὁ μάγιστρος Στέφανος μέ τήν στρατιωτικὴν συνεργασίαν τοῦ μαγίστρου Ἰωάννου Γαριδᾶ. Οὗτος προσέκειτο ἄλλοτε εἰς τό κόμμα τῆς βασιλομήτορος ὑπό τῆς ὁποίας ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐταιριάρχου, προσεχώρησεν, ὡς φαίνεται, εἰς τό ὑπό τήν ἡγεσίαν τοῦ πατριάρχου κόμμα καί εἰς ἀντάλλαγμα προήχθη εἰς τό ἀνώτατον ἀξίωμα τοῦ δομέ-

72. Οἱ ἐπίτροποι τοῦ Κωνσταντίνου 7ου ἦσαν ὁ Πατριάρχης Νικόλαος, ὁ μάγιστρος Στέφανος, ὁ μάγιστρος Ἰωάννης ὁ Ἑλλαδᾶς, ὁ ραίκτωρ Ἰωάννης καί εἰς ἐπίτροπος ὄνοματι Εὐθύμιος. Πηγαί τινες καταλέγουσιν εἰς τοὺς ἐπιτρόπους καί τοὺς Βασιλιτζην καί Γαβριηλόπουλον. Βλ. *Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου:* Ἡ Ἀντιβασιλεία, σ. 43-61.

73. Ὁ παρακοιμώμενος Κωνσταντίνος εἶχε καταστῆ ἀντιπαθῆς εἰς πάντας. Βλ. ἐπιστολήν τοῦ Πατριάρχου Νικολάου ἀπευθυνομένην πρὸς τόν παρακοιμώμενον ἔτους 915/916. Ἐπιστολαὶ Νικολάου Α', ἐπιστ. 133, σ. 514: «Πάντες καταβοῶσι μονάζοντες, πάντες κατεύχονται ἱερεῖς, πάντες δυσφημοῦντες τό σόν ὄνομα προσέρχονται ἡμῖν».

74. Περὶ τοῦ παιδαγωγοῦ ἢ βαϊούλου τῶν πορφυρογεννήτων, βλ. L. Bréhier: Les Institutions de l'empire byzantin, σ. 36-37.

στίκου τῶν σχολῶν, κατεχόμενον μέχρι τότε ὑπό τοῦ Λέοντος Φωκά. Τό πραξικόπημα ἐστρέφετο κατά τῆς βασιλομήτορος, τῆς ὁποίας ἐπεδιώκετο ἢ ἐκπτωσις ἐκ τῆς συμβασιλείας καί ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξουδετέρωσιν πάντων τῶν στρατιωτικῶν κινηματιῶν τῶν ἐποφθαλμιούντων τὴν ἐξουσίαν. Οὗτοι ἦσαν ὁ δρουγγάριος τοῦ πλωῖμου Ρωμανός Λακαπηνός καί ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν Λέων Φωκάς, ἐπ' ἀδελφῆ γαμβρός τοῦ πανισχύρου καί στενῶς συνδεδεμένου πρὸς τὴν Ζωὴν παρακοιμωμένου Κωνσταντίνου, τὸ ἐπαναστατικόν κίνημα τῶν ὁποίων ἐξουδετέρωσεν ὁ Ρωμανός Λακαπηνός τῆ συμπράξει Θεοδώρου τοῦ παιδαγωγοῦ, ἐν γνώσει δὲ τοῦ αὐτοκράτορος, συλλαθῶν τὸν παρακοιμωμένον ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς 23ης Μαρτίου 919. Τό σχέδιον εἶχε πρόσκαιρον καί περιωρισμένην ἐπιτυχίαν, διότι ἡ αὐτοκράτειρα, ἐκμεταλλευομένη τὴν ἀδυναμίαν τοῦ υἱοῦ τῆς, διετήρησε τὴν θέσιν τοῦ συμβασιλέως. Ἀμφότεροι οἱ ἡγέται, πατριάρχης καί μάγιστρος Στέφανος, μόλις ἐπέτυχον τὴν προβολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου καί τὴν μέσῳ αὐτοῦ διακυβέρνησιν τῆς αὐτοκρατορίας εἶδον μετ' ὀλίγον (25 Μαρτίου 919) νά ἀνατρέπωνται ὑπὸ τῆς ὁμάδος Ρωμανοῦ Λακαπηνοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπερίσχυσε καί ἀπεμάκρυνεν εὐθύς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ πολιτικοῦ συμβούλου τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορος τὸν πατριάρχην καί τὸν μάγιστρον Στέφανον. Μετά τὸ πραξικόπημα διετηρήθη τυπικῶς τὸ μέχρι τότε ἰσχύον καθεστῶς, ἤτοι ἡ συμβασιλεία Κωνσταντίνου 7ου καί Ζωῆς μέχρις Αὐγούστου 920, ὅτε ἡ Ζωὴ ἀπεμακρύνθη τῶν ἀνακτόρων καί συγχρόνως ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ συμβασιλέως. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο (25 Μαρτίου 919 καί ἐξῆς) τὴν οὐσιαστικὴν διαχείρισιν τῶν κοινῶν εἶχεν ἀναλάβει ὁ Ρωμανός ἀναγορευθεὶς αὐτοκράτωρ τὴν 17ην Δεκεμβρίου 920⁷⁵. Ἐκτοτε ἄρχεται ἡ συναυτοκρατορία Κωνσταντίνου 7ου καί Ρωμανοῦ 1ου. Ἡ παρέλευσις τόσο χρόνου μεταξύ τῆς πολιτικῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Ρωμανοῦ τὴν 25ην Μαρτίου 919 καί τῆς εἰς αὐτοκράτορα ἀναγορευσεως του τὴν 17ην Δεκεμβρίου 920 ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι οὗτος ἀνέμενε νά προηγηθῆ ἡ πολιτικὴ ἐνηλικίωσις τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, ὅτε ὁ τελευταῖος ἀπέκτα αὐτομάτως τὸ δικαίωμα ἀσκήσεως τῆς ἐξουσίας αὐτοδικαίως καί ἐπομένως ἠδύνατο νά προσλάβῃ συνάρχοντα χωρὶς ὁ τελευταῖος νά κατηγορηθῆ ὅτι ἐπωφελήθη τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ βασιλέως. Οὕτως ὁ Ρωμανός Λακαπηνός δὲν δύνα-

75. Περί τῆς χρονολογίας τῆς στέψεως τοῦ Λακαπηνοῦ, βλ. V. Grumel: La date de l'avenement à l'empire de Romain I Lécapène, ἐν E.O. 35 (1936), σ. 333-335.

ται νά χαρακτηρισθῆ «τύραννος», ἅπασαι δὲ αἱ ἐνέργειαι τοῦ θεωροῦνται ὅτι ἐγένοντο πρὸς προστασίαν τοῦ νομίμου αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος οἰκεία βουλήσει ἀνεκήρυξε τὸν Ρωμανόν αὐτοκράτορα.

19. Ἀνταρσία Λέοντος Φωκά (919).

Πηγαί: Συνεχιστῆς Θεοφάνους, 394-396 - Σκυλίτζης, 209-210 - Κεδρηνός, II, 293-295 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 727-730- Θ. Μελιτηνός, 212-213 - Συνεχιστῆς Γεωργίου Μοναχοῦ, 887-889- Λέων Γραμματικός, 300-302, Γ. Ἀμαρτωλός, 1145-1148 - Κ. Μανασσῆς, 233-236- Θ. Σκουταριώτης, 148-149, - Λέων Διάκονος, 122-124 - Λιουππράνδος: Ἀνταπόδοσις, 122. Ζωναράς, III, 468-469.

Βιβλιογραφία: A. Rambaud: Constantin Porphyrogénète, σ. 16-17 - St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 60-61 - F. Dölger: Regesten, No 583, 584 - R. Guiland: Recherches, II, σ. 185-186, Vie de S. Michel Maléinos, σ. 590-᾽Οδ. Λαμψίδης: Ἡ τύφλωσις, σ. 22.

Μετά τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ Λακαπηνοῦ εἰς βασιλεοπάτορα τὸ 919 ὁ Λέων Φωκάς ἰδὼν ὅτι ἐνεπαίχθη παρακινήσεις δὲ καί ὑπὸ τῶν ἰδικῶν του ἀπεφάσισε νά ἀντιδράσῃ. Τὸν ἠκολούθησαν ὁ παρακοιμωμένος Κωνσταντίνος, οἱ ἀδελφοὶ Κωνσταντίνος καί Ἀναστάσιος οἱ Γογγύλιοι, ὁ πρωτασηκρήτης Κωνσταντίνος ὁ Μαλελίας⁷⁶, ὁ Κωνσταντίνος, ὁ ἄρχων τοῦ τάγματος τῶν ἰκανάτων⁷⁷, οἱ τουρμάρχει⁷⁸ Βαλάντιος καί Ἀτζμωρος. Συγκεντρώσας δὲ πολυάριθμον στρατόν ἰσχυρίζετο ὅτι ἐπανεστάει ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου 7ου,

76. Ὁ R. J. H. Jenkins: Three documents concerning the «Tetragamy», ἐν D.O.P. 16 (1962), σ. 240 ταυτίζει τὸν Κωνσταντίνον Μαλελίαν μετὰ τὸν Κωνσταντίνον τὸν διασωθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Μυστικοῦ. Ὁ Νικήτας μάγιστρος δι' ἐπιστολῆς του (ἐπιστ. 22) ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Κωνσταντίνον πρωτασηκρήτην τὸν Κόμβον, ὡς δυνάμενον νά ἐπιπράσῃ τὸν Ἰωάννην Μυστικόν, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε διασῶσει ἀπὸ μεγίστου ἐγκλήματος εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε ὑπόπεσει. Ὅθεν πιθανολογεῖται ὅτι ὁ Κωνσταντίνος Μαλελίας, ὁ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Μυστικοῦ διασωθεὶς Κωνσταντίνος καί ὁ πρωτασηκρήτης Κωνσταντίνος Κόμβος εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. - Ἀρμοδιότης τοῦ πρωτασηκρήτου ἦτο ἡ τελικὴ σύνταξις καὶ καθαρογραφὴ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐγγράφων. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 310.

77. Οἱ ἰκανάτοι ἦσαν τάγμα δημιουργηθέν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου 1ου τὸ 809, προσωπικὴ φρουρὰ τοῦ υἱοῦ του, συγκροτούμενον δὲ ἐκ τῶν υἱῶν τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν. Ἀπεδεκατίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὸ 811. Ἐμφανίζεται ἀργότερον ὡς τάγμα περατικόν. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 332. Βλ. ἀνωτέρω καί ὑποσ. 27.

78. Τουρμάρχης ἦτο ὁ διοικητὴς τῆς τούρμας, κυρίας ὑποδιαίρεσεως τοῦ θέματος. Κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἕκαστον θέμα εἶχε τρεῖς τούρμας. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 341.

ἐνῶ πράγματι διεξεδίκηκε τὸν θρόνον. Διὰ τεχνάσματος ὁ Λακαπηνός κατώρθωσε νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Φωκᾶ χρυσόβουλλον φέρον τὴν σφραγίδα τοῦ αὐτοκράτορος ἀποκροῦν τοὺς ἰσχυρισμούς τοῦ Φωκᾶ ὅτι ἐπανεστάει ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἔτερα χρυσόβουλλα περιέχοντα ὑποσχέσεις δωρεῶν καὶ τιμῶν πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων τῶν ἀκολουθούντων τὸν Φωκᾶν. Ἦλπιζεν οὕτως νὰ διαλύσῃ τὸν στρατὸν τοῦ ἀντιπάλου του. Πράγματι ἀρκετοὶ ἐγκατέλειψαν τὸν Φωκᾶν, ὁ ὁποῖος, παρά ταῦτα προήλασε μέχρι Χαλκηδόνος ἐκφοβίζων τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐκ νέου ὁ Λακαπηνός ἀπέστειλεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Φωκᾶ διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου Συμεῶν⁷⁹ χρυσόβουλλον ἐνσεσημασμένον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τοῦ ὁποῖου ἐδηλοῦτο ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἐπιλέξει τὸν Λακαπηνόν ὡς φύλακα τῆς βασιλείας του, τὸν δὲ Φωκᾶν ἀπεκάλεε ἀποστάτην καὶ τύραννον. Τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο προεκάλεσεν αἰσθησὶν εἰς τὸ στράτευμα, ἀντελήφθησαν ἅπαντες τὸ νόημα αὐτοῦ καὶ ἤρχισαν νὰ προσχωροῦν εἰς τὸν Ρωμανόν. Βλέπων ὁ Φωκᾶς τὴν δύναμίν του νὰ μειοῦται ἀντελήφθη ὅτι μόνη σωτηρία ἦτο ἡ φυγή. Μετὰ τινων πιστῶν του κατέλαβε τὸ φρούριον Ἄτεους, ἀποκρουσθεὶς κατέφυγεν εἰς τι χωρίον ὀνομαζόμενον Γοηλέοντος «ὃ καὶ φανερώς ἐδήλου ὡς Λέοντι». Ἐκεῖ συλληφθεὶς ἐστάλη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Τουβάκη καὶ τοῦ Λέοντος Παστιλά, οἱ ὁποῖοι κατακρατήσαντες αὐτὸν ἀπετύφλωσαν καθ' ὁδὸν κατὰ τινὰς μὲν ἐνεργήσαντες αὐθαιρέτως, κατὰ τινὰς δὲ «ἐντολὴν λαθραῖαν ἐκ τοῦ Ρωμανοῦ» λαβόντες. Αὐτὸς ὁ Λακαπηνός ἐφαίνετο ἀγανακτῆσας, διότι ἐγένετο τοῦτο ἄκοντος αὐτοῦ.

20. Ἐπιβουλή Κτηματινοῦ, Καμουλιανοῦ καὶ Μιχαήλ (919).

Πηγαί: Συνεχιστῆς Θεοφάνους, 397 - Σκυλίτζης, 211 - Κεδρηνός, II, 296 - (Ψευδο) Συμεῶν Μάγιστρος, 730 - Συνεχιστῆς Γεωργίου Μοναχοῦ, 889 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1148 - Θ. Μελιτηνός, 213 - Λέων Γραμματικός, 303, Ζωναρᾶς, III, 469.

Βιβλιογραφία: St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 61 - Ὁδ. Λαμψίδης: Ἡ τύφλωσις, σ. 22.

Τὸν Αὐγούστον 919 ἀπεκαλύφθη ἡ κατὰ τοῦ Ρωμανοῦ στρεφομέ-

79. Ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἤλεγχε τὰς αὐτοκρατορικὰς πράξεις, ἔθετε ἐπὶ αὐτῶν τὰς ἐνδείξεις ἀυθεντικότητος καὶ ἐφύλαττε τὸ αὐτοκρατορικὸν μελανοδοχεῖον. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 311.

νη ἐπιβουλή τῶν Κωνσταντίνου Κτηματινοῦ, Δαυίδ Καμουλιανοῦ καὶ Μιχαήλ, κουράτωρος τῶν Μαγγάνων⁸⁰. Τὸ σχέδιόν των ἦτο νὰ δολοφονηθῇ ὁ Ρωμανός κατὰ τὴν διάρκειαν κυνηγίου ὑπὸ τινων νεανίων. Ἀποκαλυφθείσης τῆς ἐπιβουλῆς οἱ ἐπίβουλοι κατὰ τινὰς μὲν συγγραφεῖς⁸¹ ἐπηρώθησαν τοὺς ὀφθαλμούς καὶ περιήχθησαν διὰ μέσης τῆς πόλεως, κατὰ τινὰς δὲ ἑτέρους ἐτύφθησαν, ἐπομπεύθησαν διὰ μέσης τῆς πόλεως, ἐξωρίσθησαν καὶ ἐδημεύθησαν. Διεπομπεύθη, ἐπίσης, ὁ Λέων Φωκᾶς εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς καθεζόμενος ἐπὶ ὄνου. Ἡ διαπόμπευσις αὕτη ἀποδεικνύει τὴν σχέσιν αὐτοῦ μετὰ τὴν ἐπιβουλήν αὐτήν. Κατὰ τὸν Ὁδ. Λαμψίδην ὁ ἰσχυρισμὸς συγγραφέων τινῶν ὅτι παρά τὴν γνώμην τοῦ Ρωμανοῦ ἐτυφλώθη ὁ Φωκᾶς δὲν εὐσταθεῖ, διότι μετὰ τὴν τύφλωσιν θὰ ἀπεκαθίστατο καὶ δὲν θὰ διεπομπεύετο μετὰ τοῦ Κτηματινοῦ, Καμουλιανοῦ καὶ Μιχαήλ. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος δὲν εὐσταθεῖ, διότι ἡ διαπόμπευσις ἐγένετο, ὡς σαφῶς προκύπτει ἐκ τῶν πηγῶν⁸², ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἑτέρας ἐνεργείας τοῦ Φωκᾶ πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ Ρωμανοῦ, τῆς συμπράξεώς του δηλ. εἰς τὴν περιγραφεῖσαν ἐπιβουλήν, καὶ ὄχι ὡς ἐπακόλουθον τῆς ἀνταρσίας του.

21. Ἐπιβουλή αὐτοκρατείας Ζωῆς (920).

Πηγαί: Συνεχιστῆς Θεοφάνους, 397 - Σκυλίτζης, 211 - Κεδρηνός, II, 296 - Θ. Μελιτηνός, 213 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1149 - Λέων Γραμματικός, 303 - Συνεχιστῆς Γεωργίου Μοναχοῦ, 889-890 - (Ψευδο) Συμεῶν Μάγιστρος, 731 - Ἰωήλ, 56 - Ζωναρᾶς, III, 469.

Βιβλιογραφία: A. Rambaud: Constantin Porphyrogénète, σ. 18 - St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 61 - *Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου:* Ἡ Ἀντιβασιλεία, σ. 60.

Τὸν Αὐγούστο 920 ὁ Ρωμανός διετύπωσε κατὰ τῆς Ζωῆς τὴν βαρυτάτην κατηγορίαν ὅτι αὕτη ἐπεβούλευσε τῇ ζωῇ του, θέλουσα νὰ τὸν δηλητηριάσῃ «διὰ πεφαργμένων βρωμάτων ὑπὸ Θεοκλήτου νοταρίου τῆς ὑπουργίας σκευασθέντων». Ἀπεμακρύνθη ἡ Ζωή ἀπὸ τῶν

80. Ὁ κουράτωρ τῶν Μαγγάνων εἶχε καθήκοντα ἀνάλογα πρὸς τὰ τοῦ μεγάλου κουράτορος. Ἐδημιουργήθη ἐπὶ Βασιλείου Iου. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 318.

81. Συνεχιστῆς Θεοφάνους, 396 - Σκυλίτζης, 211 - Κεδρηνός, II, 296.

82. Κεδρηνός, II, 296 - Σκυλίτζης, 211: «Συνὴν δὲ ταύτη τῇ ἀτίμῳ περιαγωγῇ καὶ Λέων ὁ Φωκᾶς, ἡμίονῳ ἐφεζόμενος».

ἀνακτόρων καί μετενεχθεῖσα εἰς τό Πετρίον ἀπεκάρη εἰς τήν μονήν τῆς Ἁγίας Εὐφημίας⁸³.

22. Ἐπιβουλή Θεοδώρου παιδαγωγοῦ, Συμεών καί Θεοφυλάκτου (πιθανῶς 920/921).

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 397 - Σκυλίτζης, 211 - Κεδρηνός, II, 296 - Θ. Μελιτηνός, 214 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1149 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 731 - Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 890 - Λέων Γραμματικός, 303.

Βιβλιογραφία: A. Rambaud: Constantin Porphyrogénète, σ. 18 - St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 61 - R. Guiland: Recherches, I, σ. 571-572, II, σ. 184, 195.

Κατηγορήθη ὡς μελετῶν κατά τοῦ Ρωμανοῦ καί ὁ παιδαγωγός τοῦ αὐτοκράτορος Θεόδωρος, παλαιός συνεργάτης τοῦ Λακαπηνοῦ⁸⁴. Δέν γνωρίζομεν ἐάν πράγματι ὁ Θεόδωρος συνωμότησε πρός ἀνατροπήν τοῦ Λακαπηνοῦ, ἐκ τῆς διατυπώσεως, ὅμως, τῶν Σκυλίτζη - Κεδρηνοῦ «ὡς τάχα κατά Ρωμανοῦ μελετῶντες» εἰκάζομεν ὅτι τοῦτο δέν εἶναι ἀκριβές καί ὅτι δέν ἦτο εἰμῆ εὐσχημος τρόπος ἵνα τεθῆ ἐκποδῶν ὁ παιδαγωγός. Συλληφθεῖς ὑπό τοῦ Ἰωάννου Κουρκούα κατά τήν διάρκειαν γεύματος παρατιθεμένου ὑπό τοῦ πατρικίου καί κόμητος τοῦ στάβλου⁸⁵ Θεοφυλάκτου ἐξωρίσθη μετά τοῦ ἀδελφοῦ του Συμεών καί τοῦ Θεοφυλάκτου εἰς τό Ὀψίκιον, ἔνθα καί τά προάστειά του.

Δυνάμεθα νά αἰτιολογήσωμεν τήν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Θεοδώρου ὡς ἐξῆς: ἐπιτυχῶν ὁ Ρωμανός τούς σκοπούς του ἐθεώρησε πλέον τόν παιδαγωγόν ἄχρηστον. Μή θέλων δέ ἕτερον πλησίον τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορος ἀπεμάκρυνε τόν Θεόδωρον.

83. Ἡ Μονή τῆς Ἁγίας Εὐφημίας εὕρισκετο εἰς τό Πετρίον, συνοικίαν τοῦ Χρυσοῦ Κερατος. Ἐξετείνετο δέ ἀπό τοῦ Φαναρίου μέχρι τῶν περιχώρων τῆς πύλης Unkapan. R. Janin: Constantinople byzantine, σ. 407-408, R. Janin: Les Églises et les Monastères, σ. 134-136.

84. Βλ. ἀνωτέρω ὑπ. ἀριθμ. 18.

85. Ὁ κόμης τοῦ στάβλου ἤλεγχε τούς στάβλους τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 338-339. - Κατά St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 61, ὁ Θεοφύλακτος ἦτο συνεργάτης τοῦ Ρωμανοῦ καί τοῦ Κουρκούα, ἀλλά τοῦτο δέν προκύπτει ἐκ τῶν πηγῶν. Ἀντιθέτως οἱ Σκυλίτζης, 211 - Κεδρηνός, II, 296 ρητῶς λέγουν ὅτι «ἐξεβλήθη τῆς πόλεως καί Θεοφύλακτος πατρικίος καί Θεόδωρος ὁ παιδαγωγός καί ὁ τούτου ὁμαίμων Συμεών... ὡς τάχα κατά Ρωμανοῦ μελετῶντες» καί ὡς ἐκ τούτου ὁ Θεοφύλακτος ἦτο συνεργάτης τοῦ Θεοδώρου.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΡΩΜΑΝΟΥ 1ου ΛΑΚΑΠΗΝΟΥ (920-944).

23. Ἄνταρσία (ἀποστασία) Βιζάλωνος (920/921).

Πηγαί: Βίος Ἡλίας τοῦ Σπηλαιώτου, ἐν A.A.S.S. Sept. III, 870.

Βιβλιογραφία: G. da Costa-Louillet: Saints de Sicile et d' Italie méridionale aux VIIIe et IXe siècles, ἐν Byz. 29-30 (1959-1960), σ. 89-173 - R. Guiland: Recherches, II, σ. 191 - St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 187-188.

Ὁ πατρικίος Βιζάλων ἢ Μουζάλων εὕρισκόμενος εἰς Καλαβρίαν περί τό 920 ἢ 921 «πτέρναν ἤρε κατά τοῦ βασιλέως καί ἀποστασίαν εἰς τό ἔθνος ἐμελέτησεν». Ἐφρονεῦθη, ὅμως, οὗτος ὑπό τῶν οἰκείων του ὡς εἶχε προφητεύσει ὁ ἅγιος Ἡλίας ὁ Σπηλαιώτης.

24. Ἐπιβουλή μαγίστρου Στεφάνου (921).

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 398 - Σκυλίτζης, 213 - Κεδρηνός, II, 297 - Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 891 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1149 - Θ. Μελιτηνός, 214 - Λέων Γραμματικός, 304 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 731.

Βιβλιογραφία: A. Rambaud: Constantin Porphyrogénète, σ. 19 - St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 66.

Τήν 8ην Φεβρουαρίου 921 ὁ Ρωμανός ἐξώρισε τόν μάγιστρον Στέφανον, υἱόν τῆς Καλομαρίας⁸⁶, εἰς τήν νῆσον τοῦ Ἀντιγόνου⁸⁷, κατηγορούμενον «ὡς ἐφιέσθαι τῆς βασιλείας». Ἀπέκειρε δέ αὐτόν μοναχόν ὡς καί τόν Θεοφάνην τόν Τειχιώτην καί τόν Παῦλον τόν Ὀρφανοτρόφον⁸⁸, ὄντας «οἰκειοτάτους αὐτῷ».

86. Ἡ Καλομαρία ἦτο ἀδελφή τῆς αὐτοκρατειρας Θεοδώρας, συζύγου τοῦ Θεοφίλου (829-842) καί μητρός Μιχαήλ 3ου, τελευταίου αὐτοκράτορος τῆς ἐξ Ἀμορίου δυναστείας. Βλ. J. B. Bury: History, σ. 156-157 ἐπ. - H. Ahrweiler: Sur la carrière de Photius avant son patriarcat, ἐν B.Z. 58 (1965), σ. 348-363.

87. Πάνορμος ἦτο ἡ ἀρχαία ὀνομασία τῆς νήσου τοῦ Ἀντιγόνου. Βλ. κατωτέρω ὑποσ. 121.

88. Ὁ ὀρφανοτρόφος προῖστατο τοῦ μεγάλου ὀρφανοτροφείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἁγιος Παῦλος. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 319.

25. Ἐπιβουλή πατρικίου Ἀρσενίου καί μαγγλαβίτου Παύλου.

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 398 - Σκυλίτζης, 213 - Κεδρηνός, II, 297 - Λέων Γραμματικός, 304 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 732 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1152 - Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 891 - Θ. Μελιτηνός, 214.

Βιβλιογραφία: R. Guillard: *Recherches*, II, σ. 180-ᾠδ. Λαμπιδης: Ἡ τύφλωσις, σ. 22.

Τό 921 ἀπεκαλύφθη ὑπό ἀνθρώπου τοῦ πατρικίου Ἀρσενίου ἡ ἐπιβουλή τοῦ Ἀρσενίου καί τοῦ μαγγλαβίτου Παύλου⁸⁹, οἱ ὅποιοι συλληφθέντες ἐτύφθησαν, ἐδημεύθησαν, ἐξωρίσθησαν καί κατά τινος πηγᾶς⁹⁰ ἐτυφλώθησαν.

26. Ἀπόπειρα τυραννίδος εἰς Πελοπόννησον.

Πηγαί: Ἀρέθα: Ἀπολογητικός, ἐν *Arethae Scripta Minora*, I, No 25, σ. 226-237, D.A.I. 50, σ. 234.

Βιβλιογραφία: Σ. Κουγέας: Ὁ Καισαρείας Ἀρέθας καί τό ἔργον αὐτοῦ, Ἀθήναι 1913, - N. E. 13 (1916), σ. 206-210 - R. J. H. Jenkins: *The Date of the Slav Revolt in Peloponnese under Romanus I*, ἐν *Late Classical and Medieval Studies. In Honour of Albert Mathias Friend, Jr.*, Princeton University Press, 1955, σ. 204-211 - P. Orgels: *En marge d' un texte hagiographique (Vie de S. Pierre d' Argos, 19). La dernière invasion slave dans le Péloponnèse*, ἐν *Byz.* 34 (1964), σ. 279.

Κατά τόν Ἀπολογητικόν τοῦ Ἀρέθα, ὁ Ἀρέθας «ἔτη γεγονώς τρία καί ἑβδομήκοντα» κατηγορήθη ὡς ὑποκινῶν δι' ἐπιστολῶν «τυραννίδα» εἰς Πελοπόννησον. Εἰκάζεται ὅτι κατήγορος ἦτο ὁ κοιᾷ-στωρ Ἀναστάσιος ὁ Τραυλός. Ὡς τεκμήριον προσεκομίσθη ἐπιστολή τοῦ Ἀρέθα πρὸς τινος Συμβάτιον, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀνώτατος καί ἰσχυρότατος ὑπάλληλος τοῦ κράτους «τὴν γῆν σείων καί οὐρανόν συνταράσσων». Δι' αὐτῆς ὁ Ἀρέθας προσεπάθει νά πείσῃ τόν Συμβάτιον νά ἀνέλθῃ εἰς τόν θρόνον. Ἀποκαλύψας ὁ Συμβάτιος ταῦτα εἰς τόν αὐτοκράτορα «τό ἐπί Νικολάω τῷ πρωτοσπαθαρίῳ καί Θωμᾷ τῷ ἐκ Τεγέας τῆς Πελοποννήσου πρωτοσπαθαρίῳ, ἐνταῦθα Συμβάτιος ἐμ-

89. Οἱ μαγγλαβίται ἦσαν σωματοφύλακες τοῦ αὐτοκράτορος καί ἔφερον ρόπαλα (μαγλάβια), ξίφη καί διπλοῦν πέλεκυν. Εἰς τὰς πηγὰς ἀναφέρονται ἀπό τοῦ τέλους τοῦ ὀγδόου αἰῶνος μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἑνδεκάτου. Βλ. N. *Oikonomidès: Les listes*, σ. 328. - Τοῦ αὐτοῦ: *L' évolution de l' organisation administrative de l' empire byzantin au XIe siècle*, (1025-1118), ἐν *T.M.* 6 (1976), σ. 129.

90. Σκυλίτζης, 213 - Κεδρηνός, II, 297.

φρούρους παρέπεμπεν ἐγκλημα τούτοις ἐπάγων τό εἰς βασιλέα αὐτόν ἐνδιαβάλλειν καί διάδημα πεπονηκότα, οἷς καί τόν φημιζόμενον ποιητήν Χρυσσοχόν ἐπαπέστειλεν». Τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν καταγγέλλει ὁ Ἀρέθας ὡς πλαστὴν ἰσχυριζόμενος ὅτι οὐδὲν ὡς συνεδέετο διὰ φιλικῶν δεσμῶν πρὸς τόν Συμβάτιον, ὄντα ἐξ ἐπαγγέλματος πλαστογράφον καί συκοφάντην.

Ἡ Ἀπολογία τοῦ Ἀρέθα δημιουργεῖ ζητήματά τινα:

1. Πότε ἐγένετο ἡ ἀπόπειρα τῆς «τυραννίδος», 2. Πότε ἐγράφη ὁ Ἀπολογητικός, 3. Κατὰ ποίου ἐστρέφετο ἡ «τυραννίς».

Κατὰ Σ. Κουγέαν ἡ ἀπολογία ἐγράφη «μικρὸν μετὰ τό ἔτος 921», ἡ δὲ τυραννίς ἐστρέφετο κατὰ Κωνσταντίνου 7ου.

Κατὰ R. J. H. Jenkins ἡ ἀπολογία ἐγράφη περὶ τό 922, ἡ δὲ «τυραννίς» ἐστρέφετο κατὰ Ρωμανοῦ 1ου καί ὑπὲρ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Συνδυάζει τὰ γεγονότα ταῦτα μέ τὰ ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου⁹¹ περιγραφόμενα εἰς τό ἔργον του *De Administrando Imperio*.

Κατὰ P. Orgels ὁ Ἀπολογητικός ἐγράφη τό 921, τὰ γεγονότα ἔλαβον χώραν παλαιότερον εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν εἰς τόν θρόνον εὐρίσκετο ὁ Κωνσταντῖνος 7ος καί οἱ ἀπειλοῦντες τὴν αὐτοκρατορίαν κίνδυνον ἀπήτουν ἰσχυρόν καί ἔμπειρον ἡγεμόνα. Ἐστρέφετο δὲ κατὰ Κωνσταντίνου 7ου.

Εἰς τόν Ἀπολογητικόν τοῦ ὁ Ἀρέθας ποιεῖται μνείαν περὶ τῆς ἐπιτευχθείσης ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ὡς περὶ προσφάτου γεγονότος. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ εἰρήνη ἐπῆλθε διὰ τοῦ τόμου τῆς ἐνώσεως⁹² κατ' Ἰούνιον 920⁹³ ὅτε ὁ Ρωμανός Λακαπηνός ἦτο ἀκόμη βασιλεοπάτωρ. Συνεχίζων ὁ Ἀρέθας μνημονεύει τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ Ἀρσενίου τό 921, δὲν ἀναφέρει, ὅμως, τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ Ἀναστασίου ἐξ ἧς ἔλαβεν ἀφορμὴν ὁ Ρωμανός νά ὑποβιάσῃ τόν Κωνσταντῖνον 7ον καί ἡ ὁποία ἐγένετο περὶ τό 921-922. Ὅθεν ὁ Ἀπολογητικός τοῦ Ἀρέθα ἐγράφη μετὰ τόν Ἰούνιον 920 καί πρό τοῦ ὑποβιασμοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἡ χρονολογία δηλ. τοῦ Ἀπολογητικοῦ ἐν ἔτει 921 εἶναι πολὺ πιθανή. Τὰ μνημονευόμενα δὲ εἰς τόν Ἀπολογητικόν γεγονότα ἔλαβον χώραν πρό τῆς χρονολογίας αὐτῆς, ἀγνωστον πότε, φρονῶ,

91. Πορφυρογεννήτου ὀνομάζετο ὁ υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος εἶχε γεννηθῆ βασιλεύοντος τοῦ πατρὸς του εἰς τὴν Πορφύραν. Βλ. L. *Bréhier: Les Institutions de l' empire byzantin*, σ. 34.

92. J. G. I, σ. 192-197.

93. C.M.H. IV. I, σ. 137.

ὅμως, ὅτι ἐπρόκειτο περί προσφάτων γεγονότων καί ὅτι ἐστρέφοντο κατά Κωνσταντίνου 7ου, διότι, ὡς γνωστόν⁹⁴, αἱ σχέσεις Ἀρέθα - Ρωμανοῦ ἦσαν πλέον ἢ ἄριστα. Συσχετισμός δέ μέ τά γεγονότα τά διαδραμόντα ἐν Πελοποννήσῳ καί ἐξιστορούμενα εἰς τό ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου 7ου De Administrando Imperio δέν εἶναι δυνατόν νά γίνη, διότι τά τελευταῖα ταῦτα χρονολογοῦνται μετά τό 921, ἐνῶ τά ὑπό τοῦ Ἀπολογητικοῦ περιγραφόμενα γεγονότα χρονολογοῦνται μεταξύ 920 καί 921.

27. Ἐπιβουλή Ἀναστασίου (μεταξύ 20ης Μαΐου 921 καί Ἀπριλίου 922). Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 400 - Σκυλίτζης, 214 - Κεδρηνός II, 298 - Λέων Γραμματικός, 305 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 732 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1152 - Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 892-893, Θ. Μελιτηνός, 215 - Ζωναράς, III, 470, Ἰωήλ, 57 - D.A.I., 51, σ. 241 καί 252-253.

Βιβλιογραφία: A. Rambaud: Constantin Porphyrogénète, σ. 19 - St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 67 καί δὴ ὑποσ. 1.

Νέα ἐπιβουλή κατά τοῦ Ρωμανοῦ ἀπεκαλύφθη. Ἐξ αὐτῆς λαθῶν πρόφασιν ὁ Ρωμανός καί ἐκ τοῦ λόγου ὅτι οἱ ἐπίβουλοι ἠγωνίζοντο ὑπέρ τοῦ Κωνσταντίνου ὑπεβίβασε τόν Κωνσταντίνον καί ἔδωκεν εἰς αὐτόν τήν δευτέραν θέσιν. Τοῦτο ἐγένετο μετά τήν 20ην Μαΐου 921, ὅτε ὁ Κωνσταντίνος ἐτέλεσε τήν στέψιν τοῦ Χριστοφόρου⁹⁵, υἱοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ, καί πρό τοῦ Ἀπριλίου 922 χρονολογίας ἐκδόσεως νεαρᾶς⁹⁶ μνημονευούσης πρώτον τόν Ρωμανόν καί δεύτερον τόν Κωνσταντίνον.

Ὁ νοτάριος⁹⁷ Θεόκλητος ἀπεκάλυψε ὅτι ὁ Ἀναστάσιος, σακελλάριος⁹⁸ καί ἄρχων τοῦ χρυσοχοείου⁹⁹, ὁ Νικόλαος Κουβάτζης καί ὁ Θεόδοτος ὁ πρωτοκάραβος¹⁰⁰ συνωμότουν κατά τοῦ Ρωμανοῦ

94. Βλ. Σ. Κουγέας: Ὁ Καισαρείας Ἀρέθας, σ. 21.

95. Βλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου: Ἐκλογή, σ. 101.

96. J. G. I., σ. 200-201.

97. Οἱ νοτάριοι ἦσαν ὑπάλληλοι τῶν σεκρέτων. Ν. Οἰκονομίδης: Les listes, σ. 310.

98. Ὁ σακελλάριος ἀντικατέστησε τόν comes sacrarum largitionum καί ἤσκει τά καθήκοντα τοῦ comes rerum privatarum. Ἀπό τοῦ ὀγδόου αἰῶνος ἐλέγχει τά οἰκονομικά τοῦ κράτους. Βλ. Ν. Οἰκονομίδης: Les listes, σ. 312.

99. Βλ. Ν. Οἰκονομίδης: Les listes, σ. 317.

100. Ὁ πρωτοκάραβος ἦτο ὑπό τόν στρατηγόν ναυτικοῦ θέματος, χαρακτηρίζεται δέ ὡς «chef-pilote des bateaux». Ν. Οἰκονομίδης: Les listes, σ. 341 - Η. Ahrweiler: Byzance et la mer, σ. 69.

ὑπεραμυνόμενοι τῶν συμφερόντων τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου 7ου. Κριθέντες ἔνοχοι ἐτιμωρήθησαν. Ἄπαντες ἐτύφθησαν, διεπομπεύθησαν διά τῆς μέσης¹⁰¹ καί ἐξωρίσθησαν, εἰδικώτερον δέ ὁ Θεοδώρητος ἐτύφθη εἰς τό λεγόμενον Τρίκογχον¹⁰² τῶν ἀνακτόρων καί ἐξωρίσθη, ὁ Θεόδοτος ὑπέστη καί τήν διά δαρμοῦ καί τήν διά κουρᾶς τιμωρίαν καί ἐξωρίσθη, τόν δέ Ἀναστάσιον ἀπέκειραν εἰς τήν μονήν τῶν Ἐλεγκῶν¹⁰³, ἐνθα καί ἀπέθανεν.

28. Ἄνταρσία Χαλδίας (923).

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 404 - Σκυλίτζης, 217 - Κεδρηνός II, 302 - Λέων Γραμματικός, 308 - Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 896-897, Γ. Ἀμαρτωλός, 1157 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 734 - Θ. Μελιτηνός, 218.

Βιβλιογραφία: A. Rambaud: Constantin Porphyrogénète, σ. 259 - St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 70-71, 135 - R. Guiland: Recherches, II, σ. 181 - Ὁδ. Λαμψίδης: Ἡ Τύφλωσις, σ. 22-23.

Τόν Ἰούνιον 923 ἐγένετο ἀνταρσία κατά τοῦ Ρωμανοῦ εἰς τήν Χαλδίαν «τῇ συμβουλή καί ὑποκινήσει» τοῦ στρατηγοῦ αὐτῆς Βάρδα Βοΐλα. Ἐπί κεφαλῆς ἦσαν δύο πλούσιοι Ἀρμένιοι ὁ Ἀδριανός ὁ Χάλδος καί ὁ Τατζάτης ὁ Ἀρμένιος, οἱ ὁποῖοι κατέλαβον φρούριον ὄχυρόν ὀνομαζόμενον Παῖπερτε. Κατανικηθέντες, ὅμως, ὑπό τοῦ εἰς Καισάρειαν εὐρισκομένου δομοστίκου τῶν σχολῶν Ἰωάννου Κουρκοῦα συνελήφθησαν. Ἐξ αὐτῶν τούς «σημαίνοντας» ἐτύφλωσε καί ἐδήμευσε τās περιουσίας των, διέταξε δέ ὅπως οἱ «ἄσημοι» καί «πενιχροί» ὑπάγουν ὅπου θέλουν, ἀποφανθεῖς ὅτι οὗτοι ἦσαν ἀθῶοι. Ὁ Τατζάτης, ὁ ὁποῖος εἶχε κατορθώσει νά διαφύγη παραδοθεῖς μετέβη εἰς τήν Βασιλεύουσαν ἐνθα ἐγένετο μαγγλαθίτης ἐνδικοιτῶμενος εἰς τόν οἶκον τῶν Μαγγάνων¹⁰⁴. Ἐπιχειρήσας, ὅμως, νά ἀποδράσῃ

101. Ἡ μέση ἦτο ἡ κεντρική λεωφόρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρχομένη ἀπό τῆς Χαλκῆς καί καταλήγουσα εἰς τόν φόρον τοῦ Κωνσταντίνου. Βλ. R. Janin: Constantinople byzantine, σ. 88 καί 390.

102. Κτίσμα τῶν ἀνακτόρων πέραν τοῦ παλατιοῦ τῆς Δάφνης ἀνεγερθέν ὑπό τοῦ Θεοφίλου τό 840. Βλ. R. Janin: Constantinople byzantine, σ. 113-115.

103. Ἡ μονή τῶν Ἐλεγκῶν εὕρισκετο εἰς Βιθυνίαν. Βλ. R. Janin: Les Eglises et les Monastères des grands centres, σ. 144-148.

104. Τά Μάγγα εὕρισκοντο εἰς τό ἀνατολικόν ἄκρον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Βλ. R. Janin: Constantinople byzantine, σ. 132-133, 295-296, 383-384.

συνελήφθη καί έτυφλώθη. Ὁ Βάρδας Βοΐλας, ἀγαπητός ὦν εἰς τόν Ρωμανόν, ἐκάρη μοναχός καί οὐδέν ἕτερον ἔπαθεν.

Κατά τόν St. Runciman ἡ ἀνταρσία τοῦ Βοΐλα δέν ἦτο προσπάθεια ἀνατροπῆς τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας, ἀλλά ἀντίδρασις λόγῳ τῆς ἀδυναμίας τοῦ κέντρου εἰς τήν διεξαγωγήν τοῦ κατά τῶν Βουλγάρων πολέμου. Καί καταλήγει ὁ Runciman: «it was an essay in devolution, an unsuccessful anticipation by three centuries of the Empire of Trebizond».

29. Ἐπιβουλή Ἰωάννου Μυστικοῦ (925).

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 410 - Σκυλίτζης, 221 - Κεδρηνός, II, 306 - Λέων Γραμματικός, 314 - Θ. Μελιτηνός, 223 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 739 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1165 - Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 903.

Βιβλιογραφία: St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 68 - R. Guiland: Recherches, II, σ. 183, 186-187, L. G. Westernik: Nicéas Magistros, σ. 136.

Ὁ Ἰωάννης, μυστικός καί παραδυναστεύων¹⁰⁵, ἀναγορευθεὶς πατρικίος καί ἀνθύπατος¹⁰⁶, οὗ ἔνεκα καί ἐφθονεῖτο, κατηγορήθη κατ' Ὀκτώβριον 925 ὅτι ἤθελε νά σφετερισθῆ τήν βασιλείαν ὑποκινούμενος ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ του πατρικίου καί λογοθέτου τοῦ δρόμου¹⁰⁷ Κοσμᾶ. Λόγῳ τῶν κατηγοριῶν τούτων ἀπεμακρύνθη τῶν ἀνακτόρων, τοῦ ἐπετράπη, ὅμως, νά ὑπηρετῆ τόν αὐτοκράτορα. Ἐρευνησας αὐτός ὁ αὐτοκράτωρ Ρωμανός τήν ὑπόθεσιν καί εὐρών ἀληθεῖς τὰς κατηγορίας ἠθέλησε νά συλλάβῃ τόν Ἰωάννην, ὁ ὁποῖος ἀντιληφθεὶς ταῦτα κατέφυγεν εἰς τήν μονήν τῆς Μονοκαστάνου¹⁰⁸,

105. Περί τοῦ παραδυναστεύοντος, βλ. N. Oikonomidès: Organisation administrative de l'empire (1025-1118), ἐν T.M. 6 (1976), σ. 131.

106. Περί τοῦ ἀνθυπάτου, βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 294.

107. Ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου ἐμφανίζεται περὶ τό 760. Ἦλεγχε τήν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν καί ἠσχολεῖτο μέ τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς αὐτοκρατορίας. Ἦτο ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀξιωματῶν. βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 311-312.

108. Ἡ μονή τῆς Μονοκαστάνου εὐρίσκετο 10 χλμ. δυτικῶς τῆς Προύσσης, βλ. L. G. Westernik: Nicéas Magistros, σ. 35 - R. Janin: Les Églises et les Monastères des grands centres, σ. 168-169. - Πληροφορία περὶ τοῦ περαιτέρω βίου τοῦ Ἰωάννου κεῖνται ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ τοῦ Νικήτα Μάγιστρος. Πλεισταὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Νικήτα ἀπευθύνονται πρὸς τόν Ἰωάννην πατρίκιον καί μυστικόν (αἱ ὑπ' ἀριθμ. 2, 4, 6, 11, 12, 13, 14, 18, 20, 21, 26, 27). Ἐκ τῆς ἐπιστ. 21 εἰκάζομεν ὅτι περὶ τό 945 ὁ Ἰωάννης ἀνέκτησεν ἐπιρροήν εἰς τὰ ἀνάκτορα.

ἐνθα ἐκάρη μοναχός. Κατέφυγεν εἰς τόν Ὀλύμπου¹⁰⁹, ἐνθα ἐκάρη μοναχός καί ὁ Κωνσταντῖνος Βοΐλας, ὁ τῆς τραπέζης¹¹⁰, φίλος ἀδελφικός τοῦ Ἰωάννου, ὁ δέ πατρικίος Κοσμᾶς ἐπαύθη τῶν καθηκόντων του καί ἐτύφθη εἰς τό Ὠρολόγιον τῶν ἀνακτόρων.

30. Ἐπιβουλή Νικήτα Μάγιστρος (μεταξὺ Ὀκτωβρίου 927 καί Ἰουλίου 928).

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 417 - Σκυλίτζης, 225 - Κεδρηνός II, 311 - Λέων Γραμματικός, 318 - Θ. Μελιτηνός, 227 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 742 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1172 - Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 908 - Βίος Παύλου Ξηροποταμηνοῦ μοναχοῦ Ἀγιορείτου, σ. 459 (Περί τοῦ βίου τούτου, βλ. G. da Costa - Louillet: La vie de saint Paul de Xéropotamos et le chrysobulle de Romain I Lécapene, ἐν Byz. 11 (1936), σ. 181-211) - Ἐπιστολαὶ Νικήτα Μάγιστρος, ed. L. G. Westernik: Nicéas Magistros, Lettres d' un exilé. Paris, 1973.

Βιβλιογραφία: A. Rambaud: Constantin Porphyrogénète, σ. 20-21, St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 71.

Μεταξὺ Ὀκτωβρίου 927 (εἰρήνη μετὰ τῶν Βουλγάρων) καί Ἰουλίου 928 (θάνατος Πατριάρχου Στεφάνου) ὁ Νικήτας μάγιστρος, στενός συνεργάτης τοῦ Ρωμανοῦ καί πενθερός τοῦ υἱοῦ του Χριστοφόρου, ἐξεβλήθη ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί ἀπεκάρη μοναχός κατηγορηθεὶς ὅτι παρώτρυνε τόν Χριστόφορον νά στραφῆ κατὰ τοῦ ἰδίου πατρός καί νά ἐκβάλλῃ αὐτόν ἀπὸ τῆς βασιλείας. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὑπέστη προφανῶς καί δήμευσιν¹¹¹ ἀπολαύων μόνον «τοῦ ἑαυτοῦ προαστείου», ἐνθα, ἄλλωστε, διήλθε τήν ἐξορίαν.

Οἱ χρονογράφοι ἀναφέρουν σαφῶς τόν λόγον τῆς ἐξορίας τοῦ Νικήτα, μνημονεύουν, ὅμως, μόνον κατηγοριῶν μὴ διευκρινίζοντες ἂν οὗτος ἦτο πράγματι ἔνοχος. Ὁ ἴδιος ὁ Νικήτας διακηρύσσει ὅτι εἶναι ἀθῶος (ἐπιστολὴ 6) καί ὅτι ἐκ φθόνου εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν νεκροῦ (ἐπιστ. 22, σ. 109). Ἄλλ' εἰς ἕτεραν ἐπιστολήν (ἐπιστ. 7, σ. 68.16) ἀναγνωρίζει τὰ σφάλματά του, εἰς ἄλλας δύο (ἐπιστ. 7 καί

109. Περί τοῦ Ὀλύμπου τῆς Βιθυνίας καί τοῦ ἀνθοῦντος ἐκεῖ μοναστηριακοῦ βίου, βλ. R. Janin: Les Églises et les Monastères des grands centres, σ. 127-131.

110. Ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐπώπτεε πᾶν σχετικόν πρὸς τήν αὐτοκρατορικὴν τράπεζαν. βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 305-306.

111. Νικήτα Μάγιστρος, ἐπιστ. 22, σ. 111.46: «Ἐκφρασιν καί περιήγησιν τῶν ἡμετέρων ποιήσον συμφορῶν, καί τό γῆρας κατάλεξον, τό σχῆμα, τήν ἐξορίαν, τήν ἐκπτώσιν.....».

15) δέ θεωρεῖ μὲν τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἔνοχον, δὲν ἀναφέρει, ὅμως, συγκεκριμένον ἔγκλημα.

31. Ἀνταρσία Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο (931).

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 421 - Κεδρηνός, II, 315 - Θ. Μελιτηνός, 230 - Λέων Γραμματικός, 321 - Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 912 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1177 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 745 - Σκυλίτζης, 228.

Βιβλιογραφία: A. Rambaud: Constantin Porphyrogénète, σ. 259 - St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 72 - R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 248-249.

Τὸ 931, δεκαοκτῶ ἔτη μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἀνταρσίας τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα, ἐνεφανίσθη Μακεδῶν τις, ὀνόματι Βασίλειος, παριστῶν ἑαυτὸν ὡς τὸν Δούκαν καὶ οὕτω παρέσυρε πολλοὺς νὰ τὸν ἀκολουθήσουν εἰς τὰ ἐπαναστατικά του σχέδια. Συλληφθεὶς εἰς Ὀψίκιον ὑπὸ τοῦ τουρμάρχου Ἐλεφαντίνου μετεφέρθη εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, ἔνθα ὁ ἑπαρχος¹¹² Πέτρος τοῦ ἐπέβαλεν ὡς ποινήν τὴν ἀποκοπὴν τῆς ἐτέρας χειρός. Μετὰ πάροδον ὀλίγου χρόνου ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Ὀψίκιον καὶ ἀντικατέστησε τὴν ἀποκοπεῖσαν χεῖρα διὰ χαλκῆς, ὠπλίσθη δὲ δι' ὑπερμεγέθους σπάθης. Διερχόμενος διὰ διαφόρων μερῶν παρεπλάνα τούς κατοίκους ἐμφανιζόμενος ὡς ὁ Κωνσταντίνος Δούκας. Συγκεντρώσας οὕτω μεγάλην δύναμιν κατέλαβε τὸ φρούριον Πλατεῖα Πέτρα¹¹³. Ὁ Ρωμανός ἀπέστειλε κατ' αὐτοῦ μεγάλην στρατιωτικὴν δύναμιν καὶ τελικῶς συνελήφθη ὁ Βασίλειος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Μεταφερθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπεβλήθη εἰς ἐμβάσανον ἀνάκρισιν διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τούς συνενόχους του, ἐὰν ὑπῆρχον. Ἐσοκοφάντησε πολλοὺς «τῶν ἐν τέλει», ἐλεγχθέντων δὲ τούτων οὐδὲν εὐρέθη ἀληθές. Τελικῶς τὸν ἔκαυσαν εἰς τὰ Ἀμαστριανῶ¹¹⁴.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἀποδεικνύουν τὴν ἰσχύν καὶ τὸ δημοφιλές τῆς οικογενείας Δούκα, ἰδίᾳ εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ R. J. H. Jenkins ἀποδίδει τὰ διαδραμόντα εἰς τὸν λιμὸν τοῦ 929-930.

32. Ἀνατροπὴ Ρωμανοῦ 1ου Λακαπηνοῦ (Δεκέμβριος 944).

112. Περί τοῦ ἐπάρχου Κωνσταντινουπόλεως, βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 319-321.

113. Εἰς τὸ εἰς τὴν Ἀσίαν εὐρισκόμενον φρούριον Πλατεῖα Πέτρα εἶχε καταφύγει καὶ ὁ Συμβάτιος, ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ Πηγάνη, εἶχεν ἐπαναστατήσει κατὰ τοῦ Βασιλείου 1ου. Βλ. ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 2.

114. Περί τῶν Ἀμαστριανῶ, βλ. R. Janin: Constantinople byzantine, σ. 68-69.

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 435 - Σκυλίτζης, 233-235, Κεδρηνός, II, 320-323, Ζωναρᾶς, III, 480 - Θ. Μελιτηνός, 236 - Λέων Γραμματικός, 328 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 751-752, Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 921 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1188 - Θ. Σκουταριώτης, 152 - Κ. Μανασσῆς, 239 - Ἰωήλ, 57 - A. A. Vasiliev: Byzance et les Arabes, II, 2, (Yahyā Ibn Said), 93 - Συμεών Λογοθέτου: Εἰς τὸν κύριον Στέφανον τὸν βασιλέα, ἔκδ. Wassilievsky, ἐν V.V. III (1896), σ. 578 - Βίος Ἀγίου Λουκᾶ τοῦ Στυλίτου, σ. 35 - Ἐφραίμ, 119 - Βίος Μιχαήλ Μαλεΐνου, 565 - Γλυκᾶς, 560 - Λιουπράνδος: Ἀνταπόδοσις, 190 ἐπ.

Βιβλιογραφία: C. Ostrogorsky: Histoire, σ. 304 - R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 253 - C.M.H. IV, I, σ. 143 - A. Rambaud: Constantin Porphyrogénète, σ. 21, 23-38, A. Toynbee: Constantine Porphyrogenitus, σ. 19 ἐπ., G. da Costa - Louillet: Saints de Constantinople, ἐν Byz. 25-27, (1955-1957), σ. 846-847, S. Vanderstuyf: Etudes sur S. Luc le Stylite, ἐν E.O. 12 (1909), σ. 273-274, W. G. Brokkaar: Basil Lacapenus, σ. 204 - R. Guiland: Recherches, II, σ. 193 - G. Schlumberger: Un empereur au dixième siècle. Nicéphore Phocas, σ. 6-7, St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 232-233, J. F. Vannier: Les Argyroi, σ. 30-32, Vie de S. Michel Maleinos, σ. 590 - A. Vasiliev: Byzance et les Arabes, II 2, σ. 85-86.

Συνωμοσία κατὰ τοῦ Ρωμανοῦ ἐξυφάνθη κατὰ τινος¹¹⁵ μὲν ἐκ μέρους τῶν τέκνων τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Στεφάνου¹¹⁶, κατὰ τινος δὲ ἐκ μέρους μόνον τοῦ Στεφάνου ἔχοντος σύμβουλον εἰς τὰς μηχανορραφίας του τὸν μοναχὸν Μαρριανόν (Ἀργυρόν), τὸν πρωτοσπαθᾶριον Βασίλειον τὸν Πετεινάκην ἢ Πετεινόν¹¹⁷ καὶ τὸν Μανουήλ Κουρτίκη. Μαζί των ἦσαν, ἐπίσης, ὁ στρατηγὸς Διογένης, ὁ Κλάδων καὶ ὁ Φίλιππος. Ἐν γνώσει τῶν σχεδίων τοῦ Στεφάνου ἦσαν καὶ οἱ ἕτεροι συμβασιλεῖς.

Κατὰ Σκυλίτζην - Κεδρηνόν, ὁ Κωνσταντίνος 7ος «σχῆμα μόνον καὶ ὄνομα τῆς βασιλείας ἔχων» ἠθέλησε νὰ λάβῃ εἰς χεῖράς του τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ θέσῃ ἐκποδῶν τὸν Ρωμανόν καὶ τὴν οικογένειάν του. Ὡς πρὸς τὴν ἀφορμὴν τῆς μεταστροφῆς τοῦ Κωνσταντίνου κατὰ τοῦ

115. Θ. Σκουταριώτης, 152 - Κ. Μανασσῆς, 237 ἐπ. - Ἰωήλ, 56 - A. Vasiliev: Byzance et les Arabes II, 2, (Yahya Ibn Said), σ. 93 - C. Ostrogorsky: Histoire, σ. 304 - R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 253.

116. Οἱ Στέφανος καὶ Κωνσταντίνος, υἱοὶ τοῦ Ρωμανοῦ Λακαπηνοῦ, εἶχον στεφθῆ βασιλεῖς τὴν 25ην Δεκεμβρίου 924. Βλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου: Ἐκλογή, σ. 102.

117. Κατὰ S. Vanderstuyf: Etudes sur S. Luc le Stylite, ἐν E.O. 12 (1909), σ. 273-274, ὁ Πετεινός ἦτο «un franc coquin, très influent à la cour.....».

πενθεροῦ του ὁ G. Schiumberger ὑποθέτει ὅτι ἦτο ὁ γάμος τοῦ υἱοῦ τοῦ Κωνσταντίνου μέ τήν Βέρθαν, νόθον κόρη τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας Οὔγου καί πιθανολογεῖ ὅτι ὁ Ρωμανός κατέφυγεν εἰς τόν γάμον τοῦτον ἵνα μειώσῃ τόν πραγματικόν κληρονόμον τοῦ θρόνου ἔναντι τῶν υἱῶν του καί οὕτω νά ἐξασφαλίσῃ εἰς τούς υἱούς του τήν διαδοχήν εἰς τήν ἐξουσίαν. Διαισθανθεῖς, πιθανῶς, ταῦτα ὁ Κωνσταντίνος κατελήφθη ὑπό αἰσθημάτων ἐκδικήσεως. Αἱ χρονολογίαι, ἄλλωστε, συμφωνοῦν: τόν Σεπτέμβριον 944 τό νήπιον Ρωμανός ἐνυμφεύθη τήν Βέρθαν, τόν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους διά τῶν ραδιοουργιῶν τοῦ Κωνσταντίνου ἐξεδιώκετο ὁ Ρωμανός ὑπό τῶν ἰδίων υἱῶν.

Διά νά ἐπιτύχῃ τόν σκοπόν του ὁ Κωνσταντίνος ἐθεώρησεν ὅτι καλυτέρα μέθοδος ἦτο νά πείσῃ τούς υἱούς νά στραφοῦν κατά τοῦ πατρός. Πρός πραγμάτων τῶν σχεδίων του εἶχε συνεργάτην τόν Βασίλειον Πετεινόν, ὁ ὁποῖος δολίως κατώρθωσε νά στρέψῃ τόν Στέφανον Λακαπηνόν κατά τοῦ πατρός του. Ὁ ἕτερος υἱός Κωνσταντίνος Λακαπηνός δέν ἔλαβε μέρος εἰς τās ἐνεργείας αὐτάς.

Κατά τούς Συνεχιστήν τοῦ Θεοφάνους καί (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρον οἱ Λακαπενίδαι ἐστράφησαν κατά τοῦ Ρωμανοῦ ἀγανακτῆσαντες ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Ρωμανός εἰς τήν διαθήκην του εἶχεν ὀρίσει ὡς πρῶτον ἄνακτα τόν γαμβρόν του Κωνσταντίνον 7ον Πορφυρογέννητον θέτων οὕτω εἰς ἥσσανα μοῖραν τούς δύο υἱούς του.

Οὕτως ὁ Ρωμανός 1ος Λακαπηνός, θῦμα τῶν ἰδίων αὐτοῦ τέκνων, συλληφθεῖς τήν 19ην Δεκεμβρίου 944 μετεφέρθη εἰς τήν νῆσον Πρώτην¹¹⁸ περιβληθεῖς τό μοναχικόν σχῆμα.

33. Ἀπομάκρυνσις, Λακαπενιδῶν (945).

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 436-438, Σκυλίτζης, 235 - Κεδρηνός, II, 323-325, Ζωναράς, III, 480-481, (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 753 - Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 921-922, Γ. Ἀμαρτωλός, 1189 - Θ. Μελιτηνός, 237 - Λέων Γραμματικός, 328-330, Κ. Μανασσῆς, 239 - Ἰωήλ, 57 - Θ. Σκουταριώτης, 152 - Βραχέα Χρονικά, II, Chr. 14, σ. 139 - A. Vasiliev: Byzance et les Arabes II 2 (Yahyā Ibn Said), 93-94, Λιουτπράνδος: Ἀνταπόδοσις, 191, Συμεών Λογοθέτου: «Εἰς τόν κύριον Στέφανον τόν βασιλέα», ἔκδ. Wassilievsky, ἐν V.V. III, (1896), 578 - Βίος Μιχαήλ Μαλεῖνου, 565.

¹¹⁸. Ἡ Πρώτη ἦτο μία τῶν Πριγκηποννήσων. Βλ. R. Janin: Constantinople byzantine, σ. 511. - Κατά Λιουτπράνδον: Ἀνταπόδοσις, σ. 190 κατά τοῦ Λακαπηνοῦ συνωμότησαν οἱ δύο υἱοί του ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Βιβλιογραφία: A. Rambaud: Constantin Porphyrogénète, σ. 21 - G. Ostrogorsky: Histoire, σ. 304 - C.M.H. IV. I, σ. 143 - St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 234-237, R.J.H. Jenkins: Byzantium, σ. 254 - Βίος Μιχαήλ Μαλεῖνου, σ. 590.

Τεσσαράκοντα ἡμέρας μετά τήν ἐκθρόνισιν τοῦ Ρωμανοῦ ἠκολούθησεν ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν υἱῶν του. Κατά τινες συγγραφεῖς ὁ Κωνσταντίνος 7ος προέβη εἰς τήν ἀπομάκρυνσίν των φοβούμενος ὅτι οὗτοι μὴ σεβασθέντες τόν ἴδιον πατέρα δέν θά ἐσέβοντο οὔτε αὐτόν, κατά τινες ἑτέρους συγγραφεῖς¹¹⁹ ὁ Κωνσταντίνος ἐνήργησεν οὕτω ἀντιληφθεῖς τās κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλὰς τοῦ Στεφάνου Λακαπηνοῦ. Τῇ παροτρύνσει τῆς συζύγου του Ἐλένης Λακαπηνοῦ καί τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Πετεινοῦ, Μαρριανοῦ, Νικηφόρου καί Λέοντος, υἱῶν τοῦ Βάρδα Φωκά, Νικολάου καί Λέοντος τῶν Τορνικίων¹²⁰, ὁ Κωνσταντίνος ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογήν τὰ σχέδιά του καί τήν 27ην Ἰανουαρίου 945 κατά τήν διάρκειαν γεύματος συνέλαβε τούς δύο Λακαπενίδας καί πάραυτα μετέφερε τόν μέν Στέφανον εἰς τήν νῆσον Πάνορμον¹²¹, τόν δέ Κωνσταντίνον εἰς τήν Τερέβινθον¹²², οἱ δέ ἐπίσκοποι Καισαρείας Βασίλειος καί Ἡρακλείας Ἀναστάσιος¹²³ ἀπέκειραν τούς Λακαπενίδας κληρικούς. Τελικῶς ὁ μέν Στέφανος μετεφέρθη εἰς Μυτιλήνην, ὁ δέ Κωνσταντίνος εἰς Σαμοθράκην ἔνθα ἐφονεύθη ἐν τῇ προσπάθειᾳ του νά ἀποδράσῃ.

¹¹⁹. Σκυλίτζης, 235 - Κεδρηνός, II, 323 - Ζωναράς, III, 480.

¹²⁰. Περί τῆς καταγωγῆς τῶν Τορνικίων ἐκ τοῦ πρίγκηπος τοῦ Ταρόν καί τῶν Παγκρατιδῶν, βλ. N. Adontz: Les Taronites à Byzance, ἐν Byz. 11 (1936), σ. 30-31, 42.

¹²¹. Ἡ νῆσος τοῦ Ἀντιγόνου, πιθανῶς οὕτω καλουμένη ἀπό τοῦ 9ου αἰῶνος ἐκ τοῦ Ἀντιγόνου, υἱοῦ τοῦ Καίσαρος Βάρδα ὀνομάζετο τό πάλαι Πάνορμος καί εἶναι μία τῶν Πριγκηποννήσων. Βλ. R. Janin: Constantinople byzantine, σ. 507-508.

¹²². Ἡ Τερέβινθος ἦτο μία τῶν μικρῶν νήσων τῶν Πριγκηποννήσων. Βλ. R. Janin: Constantinople byzantine, σ. 511-512.

¹²³. Περί τοῦ Καισαρείας Βασιλείου καί τοῦ Ἡρακλείας Ἀναστασίου, βλ. R. Browning: The correspondence of a Tenth century scholar, ἐν Byz. 24 (1954), σ. 427.

ΜΟΝΑΡΧΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 7ου (945-959).

34. Ἐπιβουλή παρακοιμωμένου Θεοφάνους καί Πατριάρχου Θεοφυλάκτου (946/947).

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 440 - Σκυλίτζης, 238 - Κεδρηνός, II, 327 - Ζωναράς, III, 483 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 754 - Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 923 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1192 - Θ. Μελιτηνός, 238 - Λέων Γραμματικός, 330 - A. Vasiliev: Byzance et les Arabes II. 2, (Yahyā Ibn - Said), σ. 94 - Βίος Λουκά τοῦ νέου, ἐν P. G. 111, 465 ἐπ.

Βιβλιογραφία: St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 236 - W. G. Brokkaar: Basil Lacapenus, σ. 208-209, R. Guillard: Recherches, II, σ. 159 - R. J. H. Jenkins: The date of the slav revolt in Peloponnese under Romanus I, σ. 210 - C. da Costa - Louillet: Saints de Grèce aux VIIIe, IXe, et Xe siècles, ἐν Byz. 31 (1961), σ. 340.

Κατά τὰ τέλη τοῦ ἔτους 946 ἢ ἀρχάς 947 ὁ παρακοιμώμενος Θεοφάνης καί ὁ Πατριάρχης Θεοφύλακτος¹²⁴ ἐπικουρούμενοι ὑπὸ πολλῶν ἐσχεδίασαν τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ Ρωμανοῦ 1ου εἰς τὸν θρόνον. Αὐτός ὁ Ρωμανός ἦτο σύμφωνος. Καιροσκοποῦντες δὲ ἀνέμενον τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν διὰ νὰ θέσουν εἰς ἐφαρμογὴν τὰ σχέδιά των. Ἀποκαλυφθέντες ὁ Κωνσταντῖνος 7ος ἐπέβαλλεν εἰς αὐτούς τὰς κάτωθι ποινάς: ἐξώρισε τὸν Θεοφάνην, τὸν πρωτοσπαθάριον¹²⁵ καί πιγκέρνην¹²⁶ Γεώργιον καί τὸν πριμικήριον¹²⁷ Θωμᾶν ἔδειρε, ἐκούρευσε, ἐθριάμβευσεν εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως καί «ὑπερορία» ἔστειλεν.

124. Τὴν ἀνάμειξιν τοῦ Πατριάρχου Θεοφυλάκτου ἀναφέρουν οἱ Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ - Γ. Ἀμαρτωλός - Λέων Γραμματικός - Θ. Μελιτηνός - Συνεχιστής Θεοφάνους.

125. Ὁ πρωτοσπαθάριος εἶχε στρατιωτικὰ καθήκοντα καί ἀνήκεν εἰς τὴν φρουρὰν τῶν ἀνακτόρων. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 328.

126. Ἦτο ὁ οἰνοχόος. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 306.

127. Τίτλος ἀπονεμόμενος εἰς εὐνούχους. Ἦτο ὁ πρῶτος οἰασδήποτε τάξεως. (ὑπηρεσίας). N. Oikonomidès: Les listes, σ. 300.

Τὴν ἐπικρατοῦσαν κατάστασιν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν περιγράφει ὁ βίος τοῦ Ἁγίου Λουκά τοῦ νέου. Τὰ ὑπὸ τοῦ βίου περιγραφόμενα γεγονότα τοποθετοῦνται τὴν ἐποχὴν τῆς συνωμοσίας τοῦ Θεοφάνους. Ἡ περίοδος αὕτη ἐμφανίζεται ὡς κατ' ἐξοχὴν τεταραγμένη. Πάντες ὑπώπτευον ἀλλήλους, ἡ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει παραμονὴ ἦτο ἰδιαιτέρως ἐπικίνδυνος. Ἐκ τοῦ βίου τούτου ἀποδεικνύεται, ἐπίσης, ὅτι «ἡ κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου τυραννίς» εἶχε λάβει μεγάλην ἔκτασιν καί εἶχε δημιουργήσει μίαν ἐξαιρετικῶς ἐπικίνδυνον κατάστασιν. Οἱ χρονογράφοι, ὅμως, δὲν δίδουν πλῆρες τὸ μέτρον τῆς συνωμοσίας οὐδὲ τὸ ἐπικίνδυνον τῶν καιρῶν ἐκείνων.

35. Ἐπιβουλή ὑπὲρ Στεφάνου Λακαπηνοῦ (947).

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 441 - Σκυλίτζης, 239 - Κεδρηνός, II, 327 - Ζωναράς, III, 484 - (Ψευδο) Συμεών Μάγιστρος, 754 - Λέων Γραμματικός, 330 - Θ. Μελιτηνός, 238 - Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχοῦ, 923 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1192 - A. Vasiliev: Byzance et les Arabes II. 2, (Yahyā Ibn Said), 94.

Βιβλιογραφία: St. Runciman: Romanus Lecapenus, σ. 236-B. Καραγεώργος: Λιουπράνδος, σ. 185.

Κατὰ μῆνα Δεκέμβριον 947 νέα ἐπιβουλή ἀπεκαλύφθη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἔχουσα σκοπὸν τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ Στεφάνου Λακαπηνοῦ. Ἐπὶ κεφαλῆς ἦσαν ὁ Λέων ὁ Κλάδων¹²⁸, Γρηγόριος ὁ Μακεδῶν, ὁ Θεοφάνης, ὁ πρῶτος τῶν τοῦ Στεφάνου ἱπποκόμων καί ὁ Ἰωάννης ὁ ραϊκτωρ¹²⁹. Συνελήφθησαν καί κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἄλλων μὲν ἀπεκόπησαν ἢ ρίς καί τὰ ὦτα, ἄλλοι δὲ ὑπεβλήθησαν εἰς δαρμόν «ἀφόρητον». Θριαμβευθέντες δὲ διὰ μέσης τῆς πόλεως καθεζόμενοι ἐπὶ ὄνων ἐξωρίσθησαν.

128. Ὁ Κλάδων ἦτο συνεργάτης τοῦ Στεφάνου καί τὸν εἶχε βοηθήσει εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ Ρωμανοῦ 1ου Λακαπηνοῦ. Βλ. ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 32.

129. Τὰ ὀνόματα τῶν συνωμοτῶν δίδουν οἱ Σκυλίτζης - Κεδρηνός. - Περί τοῦ ραϊκτορος, βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 308.

ΡΩΜΑΝΟΣ 2ος (956-963).

36. Ἐπιβουλή Πετεινοῦ (961).

Πηγαί: Συνεχιστής Θεοφάνους, 479 - Σκυλίτζης, 250 - Κεδρηνός, II, 341-Γ. Ἀμαρτωλός, 1200-Ζωναράς, III, 492-(Ψευδο)Συμεών Μάγιστρος, 759.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: Phocas, σ. 146-149, R. Guiland: Recherches, II, σ. 181, 192-193.

Τόν Μάρτιον 961 ἀπεκαλύφθη κατά τοῦ Ρωμανοῦ 2ου ἐπιβουλή, «πρωτουργός» τῆς ὁποίας καί «πρωταίτιος» ἦτο ὁ Βασίλειος Πετεινός¹³⁰. ἔχων συνεργάτας «καί τινας ἄλλων τῶν ἐπισήμων», τόν πατρικίον Πασχάλιον, τόν πατρικίον Βάρδαν τόν τοῦ Λιβός καί τόν Νικήταν Χαλκούτζην. Οὗτοι εἶχον σχεδιάσει τήν δολοφονίαν τοῦ Ρωμανοῦ τήν ἡμέραν τῶν ἰππικῶν ἀγώνων καί ἀπεσκόπουν εἰς τήν ἀνάρρησιν τοῦ Πετεινοῦ εἰς τόν θρόνον. Κατέδωκεν, ὅμως, αὐτούς εἰς τῶν συνωμοτῶν, ὁ Ἰωαννίκιος, Σαρακηνῆς καταγωγῆς¹³¹. Ὅθεν συνελήφθησαν καί «ἐλεγχθέντες καί ἀπηνῶς αἰκισθέντες ἄνευ μόνου τοῦ Βασιλείου, καί κατ' αὐτήν τήν ἡμέραν τοῦ ἀγῶνος θριαμβευθέντες ἐξορία παρεπέμφθησαν καί ἀπεκάρησαν μοναχοί». Ταλαιπωρηθέντες εἰς τήν ἐξορίαν ἀνεκλήθησαν μετ' ὀλίγον καί ἔτυχον φιλανθρώπου μεταχειρίσεως ὑπό τοῦ Ρωμανοῦ. Μόνον ὁ Βασίλειος Πετεινός ἀπέθανεν εἰς Προικόννησον ἔκφρων γενόμενος.

Ὁ Ρωμανός Σαρωνίτης¹³², ἐπί θυγατρί γαμβρός τοῦ Ρωμανοῦ 1ου, φθονούμενος καί ὑποπτευόμενος, φοβηθεῖς μή πάθη ταῦτά διένειμε τήν περιουσίαν του εἰς τά τέκνα του καί εἰς τούς πένητας καί περιεβλήθη τό μοναχικόν ἔνδυμα.

130. Βλ. ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 32.

131. Βλ. σχετικῶς M. Canard: Quelques «à côté» de l'histoire des relations entre Byzance et les Arabes, ἐν Studi medievali in onore di Giorgio Levi Della Vida, Roma 1956, σ. 108.

132. Περὶ τοῦ Ρωμανοῦ Σαρωνίτου καί τῶν φιλοδοξιῶν του, βλ. Βίον ἀγίου Βασιλείου τοῦ νέου & 14-18, ἐνθα περιγράφεται ὁ θάνατός του διαφοροτρόπως. - Βλ. καί G. da Costa - Louillet: Saints de Constantinople aux VIIIe, IXe et Xe siècles, ἐν Byz. 24 (1954), σ. 500-501.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ 2ος - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ 8ος (15 Μαρτίου 963 - 16 Αὐγούστου 963).

37. Δολοφονία Στεφάνου Λακαπηνοῦ (18 Ἀπριλίου 963).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 255 - Κεδρηνός, II, 346.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: Phocas, σ. 274.

Μετά τόν θάνατον τοῦ Ρωμανοῦ 2ου, ὁ πανίσχυρος παρακοιμώμενος Ἰωσήφ Βρίγγας ὑπέβλεπε τόν εἰς Μήθυμναν ἐξόριστον Στέφανον Λακαπηνόν καί εἶχε δώσει ἐντολήν νά φρουρηται αὐστηρότερον, φοβούμενος, πιθανῶς, μή ἐγείρη ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου ἢ κινηθῆ κατά τῆς ἀρχῆς.

Ἐδολοφονήθη ὁ Στέφανος τήν 18ην Ἀπριλίου 963, Μέγα Σάββατον, ὅτε ἐκοινώνει τῶν θείων μυστηρίων «μηδεμιᾶς προηγησαμένης αἰτίας, ἀλλά τῆς Θεοφανοῦς¹³³, εἰ καί πόρρωθεν κατῴκηστο, κατειργασμένης αὐτόν».

38. Τυραννίς Νικηφόρου Φωκά (963).

Πηγαί: Λέων Διάκονος, 31-48, Γ. Ἀμαρτωλός (Ἱστορία αὐτοκρατόρων), 1204 - Κ. Μανασσῆς, 241-243 - Θ. Σκουταριώτης, 154 - Κεδρηνός, II, 345-350, Σκυλίτζης, 256-260, Γλυκάς, 567 - Ζωναράς, III, 494-498, Michel le Syrien III. II 1. XIII, ch. IV, 128 - De Ceremoniis aulae byzantinae, I. 96, 434-440, Βραχέα Χρονικά, II, chron. 16, 165 - Παραλλαγή τῆς βιογραφίας Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου, σ. 295.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: Phocas, σ. 99, 248, 258-267, 272-300, R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 277 - G. Ostrogorsky: Histoire, σ. 311 - C. M. H. IV. I, σ. 148 - W. G. Brokkaar: Basil Lacapenus, σ. 218-219, Ch. Diehl: Figures byzantines, σ. 230 - R. Guiland: Recherches, II, σ. 179 - J. F. Vanier: Les Argyroi, σ. 30-32, Vie de Syméon le nouveau Théologien, LXXXVIII - LXXXIX - F. Dölger: Regesten, No 695 - *Αἰκ. Χριστοφιλοπόδου:* Ἐκλογή,

133. Ἡ Θεοφανά ἦτο ἡ σύζυγος τοῦ Ρωμανοῦ 2ου.

σ. 105-107, 149 - *Αικ. Χριστοφιλοπούλου*: 'Η 'Αντιβασιλεία, σ. 63-64, 'Οδ. *Λαμψίδης*: 'Η τύφλωσις, σ. 23.

Μετά τόν θάνατον τοῦ Ρωμανοῦ 2ου, οἱ δύο υἱοί του, Βασίλειος καί Κωνσταντῖνος, ἀνεκηρύχθησαν αὐτοκράτορες, τήν εὐθύνην δέ τῆς διακυβερνήσεως τῆς αὐτοκρατορίας εἶχεν ὁ παρακοιμώμενος Ἰωσήφ Βρίγγας ὡς παραδυναστεύων¹³⁴. Ὁ ἰσχυρός ἀνὴρ τότε ἦτο ὁ ἀρμενικῆς καί ἑλληνικῆς καταγωγῆς στρατηγός Νικηφόρος Φωκᾶς¹³⁵, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς Ἀσίαν καί ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τόν λόγφ τῶν μεγάλων ἐπιτυχιῶν του φθόνον καί μῖσος κατ' αὐτοῦ πολλῶν καί δῆ τοῦ Βρίγγα καί τὰς κατ' αὐτοῦ συνωμοσίας ζῶντος ἔτι τοῦ Ρωμανοῦ 2ου. Παρά ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔνθα ὁ Βρίγγας προσεπάθησε νά τόν συλλάβῃ διὰ νά τόν τυφλώσῃ φοβούμενος μή ἐπιχειρήσῃ κατάληψιν τῆς ἐξουσίας «μάλιστα τοῦ στρατιωτικοῦ ἐκτόπως στέργοντος αὐτόν καί τοῦ δήμου θαυμάζοντος». Ὁ Φωκᾶς τῇ βοηθείᾳ τοῦ Πατριάρχου Πολυεύκτου κατώρθωσε νά φύγῃ πρὸς συνάντησιν τῶν ἐν Ἀνατολῇ εὐρισκομένων στρατευμάτων του ὡς στρατηγός αὐτοκράτωρ¹³⁶.

Ὁ Βρίγγας ἔχων μοναδικόν σκοπὸν τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ Φωκᾶ προσεπάθησε νά πείσῃ τόν πατρίκιον Μαρριανόν νά ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατευμάτων τῆς Ἀνατολῆς ἀντὶ τοῦ Φωκᾶ. Ἠρνήθη ὁ Μαρριανός ὑποδεικνύων ὡς καταλληλότερον τόν Ἰωάννην Τζιμισκῆν¹³⁷. Ὁ παρακοιμώμενος καταλύσας τοὺς ἐξ αἵματος συγγενεῖς

134. Ἡ θέσις τοῦ παραδυναστεύοντος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν τοῦ σημερινοῦ πρωθυπουργοῦ περίπου. Βλ. *H. G. Beck*: *Der byzantinische «Ministerpräsident»*, ἐν *B.Z.* 48 (1955), σ. 309-338, *N. Oikonomidès*: *Organisation administrative de l' empire (1025-1118)*, ἐν *T.M.* 6 (1976), σ. 131. Περὶ τῶν ἀρμοδιοτήτων Πατριάρχου - συγκλήτου - παραδυναστεύοντος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, βλ. *Αικ. Χριστοφιλοπούλου*: 'Η 'Αντιβασιλεία, σ. 64. Βλ. καί ἀνωτέρω ὑπόσ. 105.

135. Ἡ Καππαδοκία ἦτο τό λίκνον τῆς οἰκογενείας Φωκᾶ. Περὶ τῆς ἐθνικότητός της, βλ. *P. Charanis*: *On the ethnic origins of the emperor Nicephorus Phocas*, ἐν *Εἰς Μνήμην Κ. Ἀμάντου*, σ. 45. - Βλ. ἐπίσης *G. Schlumberger*: *Phocas*, σ. 40 - *G. Ostrogorsky*: *Histoire*, σ. 311 - *H. Grégoire*: *La carrière du premier Nicéphore Phocas*, ἐν *Προσφορά εἰς Στ. Κυριακίδην*, 1953, σ. 232-256, *Δ. Ζακυθινός*: 'Η βυζαντινὴ αὐτοκρατορία (224-1071), σ. 301-302, *H. Grégoire*: *Du nouveau sur Nicéphore Phocas, aïeul de l' empereur de ce nom*, ἐν *Acad. Inscr. et Belles Lettres. Comptes Rendus*, 1953, σ. 12.

136. Περὶ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοκράτορος εἰς τό Βυζάντιον, βλ. *N. Oikonomidès*: *Les listes*, σ. 334 - *R. Guiland*: *Recherches*, I, σ. 382-384 - *H. Glykatzis-Ahweiler*: *Administration*, σ. 52, ὑπόσ. 3.

137. Περὶ τῆς προσωπικότητος καί τοῦ δημοφιλούς τοῦ Τζιμισκῆ, βλ. *G. Schlumberger*: *Phocas*, σ. 276-279.

τοῦ Φωκᾶ καί τοὺς σπουδαιότερους ἐκ τῶν φίλων καί ὀπαδῶν του ἐξώρισεν αὐτούς καί ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν εἰς τόν Τζιμισκῆν, κατὰ δέ Σκυλίτζην - Κεδρηγόν - Ζωναρᾶν καί εἰς τόν μάγιστρον Ρωμανόν Κουρκοῦαν καί κατὰ Γλυκᾶν καί εἰς ἐτέρους, διὰ τῆς ὁποίας ἀπεκάλυπτε τὰ σχέδια τοῦ Φωκᾶ δι' ἀνταρσίαν καί παρώτρυνε αὐτούς νά τόν ἀναχαιτίσουν ὑπισχνούμενος εἰς αὐτούς τιμὰς καί ἀξιώματα καί ἐν τέλει τόν θρόνον. Οἱ παραλείπται τῆς ἐπιστολῆς ἀνεκοίνωσαν τό περιεχόμενον τῆς εἰς τόν Φωκᾶν παροτρύνοντες συγχρόνως αὐτόν νά μεταβῇ μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰς Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας. Πράγματι ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὀλόκληρον τό στράτευμα τῆς Ἀσίας συνηθοίσθη εἰς Καισάρειαν ἔνθα ὁ Τζιμισκῆς καί ἄλλοι ἡγέται τοῦ στρατοῦ ἀνεκήρυξαν τόν Φωκᾶν αὐτοκράτορα. Ὁ Φωκᾶς ἀπεποιήθη τὴν βασιλείαν παραχωρῶν ταύτην εἰς τόν Τζιμισκῆν, ἀλλὰ πάντες ἀντετάχθησαν καί ἐπευφήμουν τόν Φωκᾶν ὁμοθυμαδόν βασιλέα. Τέλος ὁ Φωκᾶς ὑπέκυψε καί περιεβλήθη τὰ σύμβολα τῆς ἐξουσίας τὴν 3ην Ἰουλίου 963. Ἀνήγγειλε δι' ἐπιστολῆς εἰς τόν Πατριάρχην, τὴν Σύγκλητον καί τόν Βρίγγαν τὰ τῆς ἀναγορεύσεως καί ἐζήτηι τὴν παρά τῆς συγκλήτου καί τοῦ Πατριάρχου ἀναγνώρισίν του ὡς αὐτοκράτορος ὑπισχνούμενος νά προστατεύσῃ τοὺς δύο μικροὺς ἡγεμόνας μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς των καί νά περιφρουρήσῃ τό κράτος ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν¹³⁸.

Ἐκμανεῖς ὁ Βρίγγας ἐφυλάκισε τόν κομιστὴν τῆς ἐπιστολῆς, ἐπίσκοπον Εὐχαΐτων Φιλόθεον. Τό γεγονός ὅτι ὁ κομιστής τῆς ἐπιστολῆς ἦτο ὁ ἐπίσκοπος Εὐχαΐτων ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Φωκᾶς πλὴν τῆς συμπαραστάσεως τοῦ στρατοῦ εἶχε καί τὴν συμπάραστασιν τοῦ κλήρου.

Πάραυτα ὁ Βρίγγας τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Μαρριανοῦ Ἀργυροῦ, Πασχαλίου καί τῶν Τορνικίων ὠργάνωσε τὴν ἄμυναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ νά παρακωλύσῃ τὴν εἴσοδον τοῦ Φωκᾶ. Τόν Βρίγγαν ὑπεστήριζόν τινες τῶν συγκλητικῶν, ἐνῶ ὁ λαός ἦτο μέ τό μέρος τοῦ Φωκᾶ. Ὁ Βάρδας Φωκᾶς, πατήρ τοῦ Νικηφόρου, κατέφυγεν ἰκέτης εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Συγκρούσεις ἐκ τοῦ συστάδην ἐγένοντο εἰς

138. Κατὰ Σκυλίτζην - Κεδρηγόν ὁ Φωκᾶς ἀπὸ καιροῦ ἐπεθύμει νά ἀνέλθῃ εἰς τόν θρόνον. Συνδεόμενος μετὰ τῆς αὐτοκρατείας Θεοφανοῦς εὐρίσκετο εἰς διαρκῆ ἐπικοινωνίαν μετ' αὐτῆς καθ' ὅλον τό χρονικόν διάστημα καθ' ὃ οὗτος εὐρίσκετο εἰς Ἀσίαν καί οὕτω ὠργάνωσαν τὴν ἔλευσίν του εἰς Κωνσταντινούπολιν καί τὴν ἀνάληψιν τῆς διακυβερνήσεως τῆς αὐτοκρατορίας.

τάς όδοϋς καί τάς άγυιάς τής Κωνσταντινουπόλεως μεταξύ του έκμα-
νέντος πλήθους καί τής υπό τον Μαρνανόν σπείρας των Μακεδόνων.
Αυτός ό Μαρνανός έφονεύθη πληγείς διά κεράμου έκσφενδονισθέν-
τος υπό γυναικός τινος¹³⁹.

Βλέπων ταϋτα ό Βασίλειος Λακαπνός, παρακοιμώμενος του
Κωνσταντίνου 7ου καί νόθος υίός του Ρωμανού 1ου, παραγκωνισθείς
δέ επί Ρωμανού 2ου, άντελήφθη ότι ήτο ή κατάλληλος εύκαιρία διά
νά έξοντώση τον Βρίγγαν προς τον όποιον άντετίθετο καί διέκειτο
έχθρικώς. Ούτω συγκεντρώσας καί όπλίας υπέρτρισχίλιους συγγε-
νείς, φίλους καί υπηρέτας ήνώθη μετά του πλήθους. Έπετέθησαν καί
κατέστρεψαν τάς οικίας του Βρίγγα καί των όπαδών του καί έξετρά-
πησαν εις βιαιοπραγίας, προσωπικάς έκδικήσεις καί κατέστρεψαν οι-
κίας «ών οϋκ άριθμητόν ήν τό πλήθος» άνηκούσας καί εις τούς εύ-
τελεστέρους. Έφονεύθησαν πολλοί. Παντου άνευφήμουν τον Νικη-
φόρον. Οί περί τον Βασίλειον «συνευδοκούντος του δήμου καί τής
συγκλήτου» έσπευσαν εις συνάντησιν του Νικηφόρου, ό όποιος κα-
τευθυνόμενος εις Κωνσταντινούπολιν ειχε φθάσει εις τήν Χρυσόπο-
λιν. Μετ' όλίγον, τήν 16ην Αυγούστου 963, εισήλθεν εις τήν πόλιν
γενόμενος δεκτός υπό του λαου τής Κωνσταντινουπόλεως «μετ' εύ-
φημιών καί κρότων καί σαλπίγγων καί κυμβάλων δημοσίας γενομένης
προόδου...».

Περιγραφήν λεπτομερεστάτην καί γλαφυράν των προηγηθέντων
τής εισόδου του Φωκά εις Κωνσταντινούπολιν διασώζει τό έργον
«Περί Βασιλείου τάξεως» (De Ceremoniis aulae byzantinae). Έπάρχουν
άρκεταί διαφοραί μεταξύ του έργου τούτου καί των χρονογράφων,
διευκρινίζονται δε ώρισμέναί ασάφειαί των χρονογράφων¹⁴⁰.

Ό Νικηφόρος Φωκάς έστέφθη βασιλεύς υπό του Πατριάρχου τήν
16ην Αυγούστου 963 εις τον ναόν τής Άγίας Σοφίας. Τήν 8ην Σεπτεμ-
βρίου 963 ένυμφεύθη τήν Θεοφανώ, χήραν του τελευταίου αυτοκρά-
τορος Ρωμανού 2ου.

139. Ό Μαρνανός ηύρε τον θάνατον καθ' όμοιον τρόπον ώς καί ό βασιλεύς τής Ήπει-
ρου Πύρρος.

140. Λεπτομερεστάτην περιγραφήν των γεγονότων των διαδραματισθέντων μετά τον
θάνατον του Ρωμανού 2ου μέχρι τής εισόδου του Φωκά εις Κωνσταντινούπολιν δίδει ό
C. Schlumberger. Χρησιμοποιεί όλας τάς πηγάς, άφηγούμενος δε τάς εις Κωνσταντινού-
πολιν ταραχάς προσπαθεί νά συνδυάση τήν αφήγησιν των χρονογράφων καί του άνω-
νύμου συγγραφέως τής Βασιλείου Τάξεως.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ 2ος ΦΩΚΑΣ (963-969).

39. Λαϊκαί έκδηλώσεις κατά του Φωκά (967).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 276 - Λέων Διάκονος, 64-66, Κεδρηνός, II, 370-371.

Βιβλιογραφία: C. Schlumberger: Phocas, σ. 541-543, C.M.H. IV. I, σ. 152
- R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 290.

Διά τής πολιτικής του ό Νικηφόρος ήλθεν άντιμέτωπος μέ τούς
κληρικούς, μοναχούς καί μέ τάς πενεστέρας τάξεις. Ή νομοθεσία
του παρεκκλίνει από τής κοινωνικής νομοθεσίας των Μακεδόνων,
ΐσως, διότι ό Φωκάς προήρχετο έκ τής τάξεως των γαιοκτημόνων¹⁴¹.

Τά αισθήματα μίσους του λαου κατά του Νικηφόρου έξεδηλώθη-

141. Βλ. J. G. I, σ. 247-256, C. Ostrogorsky: Histoire, σ. 313, 317 - C.M.H. IV. I, σ. 154-156,
R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 282 - Δ. Ζακυθηνός: Ίστορία, σ. 364-367 - I. Κονιδάρης: Τό δι-
καιον τής μοναστηριακής περιουσίας. Άθήναι 1979, σ. 136 έπ. - C. Schlumberger: Phocas,
σ. 393-394, 396, 538-539 - F. Dölger: Regesten No 702, 703, 707, 712, 719 - Βίος Λουκά του
Στυλίου, σ. 24 - S. Vanderstuyf: Etude sur S. Luc le stylite, έν E.O. 12 (1909), σ. 275
- H. Glykatzis-Ahrweiler: Administration, σ. 16 έπ. - W. Kubitschek: Zum Έπαρχικόν θιβλίον, έν
N.Z. 44 (1911), σ. 194 - F. Dworschak: Studien zum byzantinischen Münzwesen, έν N.Z. N.F.
29 (1936), σ. 77-81 - A. Χριστοφιλόπουλος: Τό Έπαρχικόν θιβλίον Λέοντος ΣΤ΄ του Σο-
φοϋ καί αι συντεχνιαί έν Βυζαντίω. Άθήναι 1935, σ. 22 - A. Χριστοφιλόπουλος: Δίκαιον
καί Ίστορία, σ. 121-123, 131-134 - R. S. Lopez: La crise du besant au Xe siècle et la date du
livre du préfet, έν Annuaire de l' Institut de philologie et d' histoire orientales et slaves 10
(1950), σ. 403-418 - Ph. Grierson: The debasement of the bezant in the eleventh century, έν
B.Z. 47 (1954), σ. 379-394 - Ph. Grierson: Nomisma tetartèron et dinar, έν R.B.N. 1956 σ. 75-84
- H. Ahrweiler: Nouvelle hypothèse sur le tètartèron d'or et la politique monétaire de Nicéphore
Phocas, έν Zbornik de l' Institut Byzantin de l' Académie Serbe, III (1963), σ. 1-9 - V. Laurent:
Bulletin de Numismatique, έν R.E.B. 9 (1951), σ. 204-205 - C. Wartenberg: Berichtigung einer
Angabe des Skylitzes über Nikephoros II. Phokas, έν B.Z. 4 (1895), σ. 478-480 - J. Laurent:
Skylitzès et Nicéphore Phocas, έν B.Z. 6 (1897), σ. 318-320 - C. Wartenberg: Noch einmal
Skylitzes über den Kornwucher der Nikephoros Phokas, έν B.Z. 7 (1898), σ. 90-91 - C. Ostro-
gorsky: Quelques problèmes de la paysannerie byzantine, σ. 14 - P. Lemerle: Esquisse pour une
histoire agraire de Byzance, έν R.H. Άπρίλιος-Ίούλιος 1958, σ. 275 έπ. - Παρά ταϋτα ύπήρ-
χον μοναχοί καί τινες λαϊκοί, οι όποιοί τον ηγάπων. Βλ. Βίος Άθανασίου του Άθωνίτου,
σ. 48-49. - Βίος Νίκωνος του Μετανοείτε, σ. 133 - Ίωάννης Γεωμέτρης, έν P.G. 106,
σ. 932 - L. Petit: Office en honneur de N. Phocas, σ. 418.

σαν διά διαφόρων έκδηλώσεων τό Πάσχα τοῦ ἔτους 967 καί τήν ἡμέραν τῆς τοῦ Σωτήρος Ἀναλήψεως τοῦ αὐτοῦ ἔτους, κατά τήν ὁποῖαν παρ' ὀλίγον νά φονευθῆ ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ. Τά ἔκτροπα διήρκεσαν καθ' ὅλην τήν ἡμέραν ἕως ὅτου ἐνύκτωσεν. Χαρακτηριστικόν εἶναι ὅτι δύο γυναῖκες, μήτηρ καί θυγάτηρ, εὕρισκόμεναι ἐπί τῆς στέγης οἰκίας, ἔβαλλον κατά τοῦ αὐτοκράτορος λίθους. Συλληφθεῖσαι ἐκάησαν ἄνευ ἐτέρας διαδικασίας εἰς τι προάστειον καλούμενον Ἀναράται.

40. Δολοφονία Νικηφόρου Φωκά (969).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 272-281, Κεδρηνός, II, 365-378, Ζωναράς, III, 516-519, Λέων Διάκονος, 85-89, Κ. Μανασσῆς, 247-249, (Γ. Ἀμαρτωλός) Χρονογραφία αὐτοκρατόρων, 1208-1209, Θ. Σκουταριώτης, 155 - Ἰωήλ, 59 - Ἐφραίμ, 123 - Ματθαῖος Ἐδέσσης, 5 - Ex Gregorii Abulpharagii Chronico syriaco, 383 - Ex Abulfedae Annalibus Muslemicis, 388 - Michel le Syrien III, II, 128 - Στίχοι πρὸς αὐτήν τήν Θεοφανώ καί Στίχοι εἰς τὸν βασιλέα Ἰωάννην, σ. 189 καί 190 - Ἰωάννης Γεωμέτρης, Ἐπιτύμβια εἰς τὸν βασιλέα Νικηφόρον, σ. 255 - L. Petit: Office de Nicéphore Phocas, 405 - Βραχέα Χρονικά, chr. 14, σ. 141 - Βραχέα Χρονικά, II, chr. 15, σ. 158 - Βίος Ἀθανασίου Ἀθωνίτου, 49 - Βίος Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε, 133 - Ἰωάννης Γεωμέτρης, ἐν P. G. 106, σ. 932. Γλυκᾶς, 572-573. *Βιβλιογραφία:* G. Schlumberger: Phocas, σ. 745-760, Ch. Diehl: Figures byzantines, σ. 238-240, R. Guillard: Le Palais de Boukoléon. L' assassinat de Nicéphore II Phocas, ἐν BSL. XIII (1952), σ. 101-127, C.M.H. IV. I, σ. 156 - R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 291 - W. G. Brokkaar: Basil Lacapenus, σ. 220-221, G. Ostrogorsky: Histoire, σ. 317-318, Σπ. Ζαμπέλιος: Ἱταλοελληνικά, σ. 238-240.

Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἦλθεν εἰς διάστασιν πρὸς δύο ἐκ τῶν κυριότερων συνεργατῶν του: 1. τὸν Βούρτζην «ὑβρεσι πλύνας παρέλυσε τῆς ἀρχῆς καί οἶκοι μένειν διέταξεν», διότι παρὰ τὰς διαταγὰς του κατέλαβε τήν 29ην Ὀκτωβρίου 969 τήν Ἀντιόχειαν, 2. τὸν συγγενῆ καί ἔμπιστόν του δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς ἀνατολῆς Ἰωάννην Τζιμισκῆν, λόγῳ τῆς συμπαθείας τῆς αὐτοκρατείας Θεοφανοῦς πρὸς αὐτόν καί τῶν φημῶν ὅτι οὗτος ἀπέβλεπεν εἰ τὸν θρόνον, ἐξεδίωξεν¹⁴².

142. Αἱ πηγαὶ ὁμοῦν σαφῶς διά τὰς σχέσεις Θεοφανοῦς-Τζιμισκῆ. Οἱ ἄραβες συγγρα-

Ὁ Τζιμισκῆς ἀνεζήτηε εὐκαιρίαν διά νά ἐκδικηθῆ τὸν Φωκᾶν. Τῇ βοήθειᾳ τῆς αὐτοκρατείας Θεοφανοῦς καί πολλῶν δυσηρεστημένων ἐκ τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς τοῦ Μιχαήλ Βούρτζη καί Λέοντος Πεδιασίμου, ἐδολοφόνησε τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν τήν 10ην Δεκεμβρίου 969 ἐντὸς τοῦ κοιτῶνος του¹⁴³.

Ἡ συνωμοσία ἦτο καλῶς ὀργανωμένη, σημαντικόν δέ ρόλον ἔπαιξεν ἡ γυναικωνίτις. Ἦσαν μεμυημένοι καί ἀρκετοὶ ἐκ τῶν ἰσχυρῶν καί δὴ ἐκ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς ὁ Βασίλειος Λακαπηνός, ὁ ὁποῖος συνεδέετο διά φιλίας μετὰ τοῦ Τζιμισκῆ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κωνσταντίνου 7ου.

Οἱ συνωμοταὶ ἐκινήθησαν ἐκ λόγων προσωπικῆς ἐκδικήσεως γνωρίζοντες ὅτι θά εἶχον τήν συμπαράστασιν λαοῦ, κλήρου, συγκλήτου καί μέρους τοῦ στρατεύματος, διότι ὁ Φωκᾶς λόγῳ τῆς σκληρᾶς πολιτικῆς του εἶχε γίνεи «δημοκατάρατος»¹⁴⁴.

Τό κατά τοῦ Νικηφόρου μῖσος δέν ἔπαυσε μέ τήν δολοφονίαν του. Ἐπηκολούθησεν ἕν εἶδος damnatio memoriae ὡς δυνάμεθα νά συμπεράνωμεν ἐξ ἑνός ποιήματος τοῦ Ἰωάννου Γεωμέτρου¹⁴⁵: «Τίνας ἄν εἴποι λόγους ὁ ἐν ἀγίοις βασιλεὺς κυροῦς Νικηφόρος, ἀπὸ τεμνομένων τῶν εἰκόνων αὐτοῦ».

φεῖς ἐχθρικῶς διακείμενοι πρὸς τὸν Φωκᾶν λέγουν ὅτι ἡ Θεοφανώ ἐστράφη πρὸς τὸν Τζιμισκῆν καί κατά τοῦ συζύγου τῆς λόγῳ τῆς θαναύσου συμπεριφορᾶς τούτου καί φοβουμένη διά τήν ζωὴν τῶν τέκνων τῆς. Ὁ μόνος βυζαντινὸς συγγραφεὺς, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει τοὺς φόβους τῆς Θεοφανοῦς διά τὰ τέκνα τῆς εἶναι ὁ Ζωναράς, III, σ. 516. 143. Κατὰ τινὰς συγγραφεῖς τὰ σχέδια τοῦ Τζιμισκῆ εἶχον ἀποκαλυφθῆ εἰς τὸν Φωκᾶν, ἀλλ' ὡς φαίνεται ἠμέλησε νά διαφυλάξῃ τὸν ἑαυτὸν του.

144. Οὐδεὶς εἶχεν ἀντιληφθῆ τότε πόσον θά ὠφέλουν μακροπροθέσμως τὰ μέτρα τοῦ Φωκά θεωρουμένου πλέον ἀγαμορφωτοῦ τῆς αὐτοκρατορίας. - Αὐτός ὁ Φωκᾶς ἐφοβεῖτο δύο τινά: 1. λαϊκὴν ἐπανάστασιν, 2. συνωμοσίαν ἀνακτορικὴν, ὅπερ καί ἐγένετο. Κατὰ Σπ. Ζαμπέλιον: Ἱταλοελληνικά, σ. 223 ἡ δολοφονία τοῦ Φωκά συνδέεται μέ τήν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν αὐτοῦ καί τὰς σχέσεις του μέ τὴν Δύσιν. Δέν εἶναι δυνατόν νά δεχθῶμεν ὅτι ἡ δυτικὴ πολιτικὴ τοῦ Φωκά ἦτο ἡ μοναδικὴ αἰτία τῆς δολοφονίας του. Ὁ Τζιμισκῆς ἐπωφελήθη καί αὐτῆς καί δυνάμεθα νά συμπεράνωμεν ὅτι μεταξὺ Φωκά καί Τζιμισκῆ ὑπῆρχον διαφωνίαι πολιτικῆς φύσεως.

145. P. G. 106, στ. 932. Περί τῆς damnatio memoriae, θλ. J. Caudemet: Institutions de l' Antiquité. Paris 1967, σ. 501.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΖΙΜΙΣΚΗΣ (969-976).

41. Τυραννίς Βάρδα Φωκά (970/971).

Πηγαί: Λέων Διάκονος, 113-126, Σκυλίτζης, 291-293, Κεδρηνός, II, 388-392, Ζωναράς, III, 525-527.

Βιβλιογραφία: C. Schlumberger: *Épopée*, I, σ. 59-76, C.M.H. IV. I., σ. 158-159, G. Ostrogorsky: *Histoire*, σ. 319 - F. Dölger: *Regesten*, No 732, 734, 735 - H. Grégoire: *Notes de géographie byzantine. Les forteresses cappodociennes d'Antigu-Nigde et de Tyropoion-Trypia*, *έν Byz.* 10 (1935), σ. 251-256, W. Seibt: *Die Skleroi*, σ. 32-33, G. Göllner: *Les expéditions byzantines contre les Russes sous Jean Tzimiscès (970-971)*, *έν Revue du Sud-est européen* 13 (1936), σ. 342-358, H. Grégoire: *La dernière campagne de Jean Tzimiscès contre les Russes*, *έν Byz.* 12 (1937), σ. 267-276, *Όδ. Λαμψίδης*: *Ητύφλωσις*, σ. 23 καί 45-47, *Αικ. Χριστοφιλοπούλου*: *Έκλογή*, σ. 111 - *Βίος Μιχαήλ Μαλεΐνου*, σ. 587.

Ό Βάρδας Φωκάς, υίός του Λέοντος καί άνεψιός του δολοφονηθέντος αυτοκράτορος Νικηφόρου, αποδράσας από της Άμασειας, ένθα είχε περιορισθή υπό του Τζιμισκή, «μετά συγγενών καί φίλων καί συνήθων» μετά των οποίων είχε κρυφίως συνωμοτήσει έπωφελούμενος του κατά των Σκυθών πολέμου κατέλαβε την Καισάρειαν της Καππαδοκίας, λίκνον της οικογενείας Φωκά, ένθα συνήθροισε «πολύ έταιρικόν» Μετ' αυτού ήσαν οί εξαδέλφοί του πατρίκιοι Θεόδωρος καί Νικηφόρος οί Παρσακουτηνοί καί ό Συμεών Άμπελάς¹⁴⁶. Άνηγορεύθη δέ ό Φωκάς αυτοκράτωρ υπό των συστασιωτών. Εΐχεν έλθει εις συνεννοήσεις μετά του πατρός του, Λέοντος, έξορίστου εις Λέσβον, ό όποιος προσεπάθησε διά του Στεφάνου, επισκόπου Άβύδου, νά έξεγείρη τούς Μακεδόνας κατά του Τζιμισκή καί νά διέλθη λαθραίως μετά του υιού του Νικηφόρου εκ Λέσβου εις τά χωρία της Θράκης. Μαθών ταύτα ό αυτοκράτωρ διάταξε νά συλληφθί ό επίσκοπος Άβύδου, ό όποιος παραπεμφθείς εις δίκην καί ανακριθείς απέκ-

146. Περί του Συμεών Άμπελά καί της άριστοκρατίας των θυζαντινών έπαρχιών, θλ. P. Charanis: *The monastic properties and the state in the byzantine empire*, *έν D.O.P.* IV. (1948), σ. 54.

λυψε τά πάντα. Τόν παρέπεμψαν «τῆ συνόδῳ τῶν επισκόπων, εκπιωσιν τῆς ιερωσύνης υποστησόμενον». Συλληφθέντες καί οί Λέων καί Νικηφόρος Φωκάς παρεπέμφθησαν εις δίκην καί κατεδικάσθησαν εις θάνατον. Ό αυτοκράτωρ μετέτρεψε τήν ποινήν εις «άειφυγίαν καί πήρωσιν τῶν οφθαλμῶν», δώσας έντολήν εις τούς δημίους νά προβοῦν εις άτελή τύφλωσιν «δόκησιν μέν παρασχεῖν εκτυφλώσεως, έργῳ δ' έάσαι τούτους τό οικεῖον άποφέρεσθαι φῶς...». Παρέμεινε πλέον ό Λέων Φωκάς εις Λέσβον, πολλοί δέ εκ τῶν ακολουθησάντων αυτόν φίλων του έστερήθησαν τῶν χρημάτων καί οϊκων των. Η έπιείκεια του Τζιμισκή ώφείλετο πιθανῶς εις τās τύψεις, τās όποιās ήσθάνετο ό αυτοκράτωρ διά τήν δολοφονίαν του Φωκά. Διά λόγους δέ πολιτικής σκοπιμότητος απέκρυψε τήν έπιεική συμπεριφοράν του.

Ό Βάρδας Φωκάς έσυνέχιζε τήν προέλασίν του εις Άσίαν. Δι' επιστολῶν ό Τζιμισκής παρώτρυνε τόν Φωκάν νά καταπαύσῃ τήν έξεγερσιν παρέχων εις αυτόν άμνησίαν¹⁴⁷, άλλ' εις μάτην. Έναντίον αυτού έστάλη ό Βάρδας Σκληρός, ό όποιος προσεπάθησεν άνευ αποτελέσματος νά πείσῃ τόν Φωκάν νά καταθέσῃ τά όπλα. Τότε ό Σκληρός διέδωσε διά τεχνασμάτων εις τό στρατόπεδον του Φωκά χρυσόβουλλα του αυτοκράτορος περιέχοντα υποσχέσεις άμνησίας καί λοιπῶν έπαγγελιῶν του αυτοκράτορος. Άποτέλεσμα τῆς προσπάθειας ταύτης ήτο ότι ήρχισαν νά αυτομολοῦν πρὸς τόν Σκληρόν οί σημαντικώτεροι συνεργάται του Φωκά, ώς ό πατρίκιος Ά(ν)δράλεστος¹⁴⁸, ό Συμεών Άμπελάς καί οί άδελφοί Παρσακουτηνοί. Βλέπων ταύτα ό Φωκάς κρυφίως άνεχώρησε κατευθυνόμενος πρὸς τό φρούριον Άντιγούς-Νίγδη. Ό χώρος δέ τῆς διαλύσεως του «συνασπισμοῦ» του Φωκά ώνομάσθη Βαρδάπηττα. Ό Σκληρός προσεπάθησεν άνεπιτυχῶς νά τόν καταδιώξῃ. Συνέλαβεν άρκετούς εκ τῶν ακολουθούντων τόν Φωκάν, τούς όποιους κατά διαταγήν του αυτοκράτορος έτύφλωσεν¹⁴⁹. Έν συνεχείᾳ περικυκλώσας τό φρούριον έντός του όποιου είχε κλεισθί ό Φωκάς προσεπάθει νά τόν πείσῃ νά παραδοθί. Ό Φωκάς έζήτησε δι' αυτόν καί τούς έαυτου «άπάθειαν», ήτοι άμνησίαν.

147. Περί τῆς άμνησίας, θλ. Σπ. Τρωϊάνος: *Ένορκoi έγγυήσεις*, σ. 139.

148. Ό πατρίκιος Άνδράλεστος ήτο «άτανεψιός» του Βάρδα Φωκά. Οικογένειαν μέ τήν έπωνυμίαν Άνδράλεστος εύρίσκομεν μέχρι του 1150. Ό πάππος του Μιχαήλ Μαλεΐνου ώνομάζετο Άδράλεστος καί ήτο πατρίκιος. Δέν πρέπει, όμως, νά συγχέται μέ τόν συστασιώτην του Βάρδα Φωκά. Βλ. *Βίος Μιχαήλ Μαλεΐνου*, σ. 550.

149. Τό χωρίον ένθα έξετελέσθη ή ποινή ώνομάσθη -Τυφλοθιβάρια» «ίνα τοίς άθλοίς τό τοιοῦτον συνέβῃ άτύχημα».

Λαβών δέ «πίστεις» (έγγυήσεις) υπό του Σκληρου παρεδόθη συνοδευόμενος υπό της συζύγου του καί τών τέκνων του. Έτέθη υπό αυστηράν φρούρησιν καί ο αυτοκράτωρ διέταξε νά καρῆ μοναχός καί νά περιορισθῆ μετά της οικογενείας του εἰς τήν Χίον.

Ἡ τυραννίς τοῦ Φωκά ἔλαβε χώραν τό 970 ἤ ἀρχάς 971.

42. Ἐπιβουλή Λέοντος Φωκά (971).

Πηγαί: Λέων Διάκονος, 145-146, Σκυλίτζης, 303 - Κεδρηνός, II, 403-404, Ζωναράς, III, 538.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: Ἐροπέε, I, σ. 127-132, Ὁδ. Λαμψίδης: Ἡ τύφλωσις, σ. 23, 41, 55.

Τήν ἄνοιξιν 971, ὅτε εἶχεν ἐκστρατεύσει ὁ αυτοκράτωρ κατά τῶν Ρώσ καί ἐπολιόρκει τό Δορύστολον, ἐκινήθησαν πάλιν ἐναντίον του οἱ Λέων καί Νικηφόρος Φωκάς. Ἐξαγοράσαντες τούς φρουρούς των ἀπέδρασαν καί ἔφθασαν δι' ἀκατίου εἰς μοναστήριον ὀνόματι Πηλαμύς¹⁵⁰, ἔνθα καί ἐκρύβησαν. Ἐμήνυσαν εἰς τούς φίλους των τήν ἀπόδρασίν των καί οὔτοι κατέστρωσαν σχέδια δράσεως. Συνεκέντρωσαν ἔνοπλον δύναμιν καί διὰ δωροδοκιῶν κατώρθωσαν νά ἔχουν εἰς χεῖρας των κλειδας τῶν ἀνακτόρων. Κατόπιν αὐτῶν ὁ Φωκάς ἐγκατέλειψε τό μοναστήριον καί μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔνθα ἐγκατεστάθη εἰς τήν οἰκίαν τινός τῶν ἑαυτοῦ εἰς τήν περιοχὴν τοῦ Σφωρακίου¹⁵¹, δεχόμενος ἐκεῖ τούς συνωμώτας.

Παρά ταῦτα, ἡ ἐπιβουλή ἐπροδόθη λόγῳ τοῦ ὑπερβάλοντος ζήλου τῶν συνωμοτῶν, οἱ ὅποιοι ἤθελον νά διευρύνουν τὸν κύκλον των. Εἷς ἐξ αὐτῶν προσεπάθησε νά μύησῃ φίλον του «βασιλικῆς ἱστουργίας ὄντα μελεδωνόν», ὁ ὁποῖος ὑποσχεθεὶς νά βοηθήσῃ ἔσπευσε καί ἀπεκάλυψε τὰ διατρέχοντα εἰς τὸν πατρικίον καί δρουγγάριον τοῦ πλωῖμου Λέοντα εἰς τὸν ὁποῖον ὁ αυτοκράτωρ εἶχεν ἐμπιστευθῆ τήν διαφύλαξιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πάραυτα ὁ Λέων ἀπέστειλε δύναμιν στρατιωτικὴν καί ἐπετέθη κατά τῆς οἰκίας ἔνθα ἐκρύπτετο ὁ Φωκάς. Ἀντιληφθεὶς οὗτος ὅτι εἶχεν ἀποκαλυφθῆ κατέφυγε μετά τοῦ υἱοῦ του εἰς τήν Μεγάλην Ἐκκλησίαν «ἰκέτης ἔλεεινός ἀντί σοβαροῦ

150. Ἡ μονή αὐτῆ αὐτῆ εὐρίσκετο εἰς τήν Χαλκηδόνα. Βλ. R. Janin: Les Églises et les Monastères des grands centres byzantins, σ. 35.

151. Τά Σφωρακίου ἦτο περιοχὴ εὐρισκομένη εἰς τό βόρειον τμήμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς μικράν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Βλ. R. Janin: Constantinople byzantine, σ. 428-429.

τυράννου καί ἀλαζόνος ὀρώμενος». Ἀποσπασθέντες δέ ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας περιωρίσθησαν εἰς τὴ νῆσον Καλώνυμον, κατά βασιλικὴν δέ διαταγὴν, ἀπετυφλώθησαν καί ἐδημεύθη ἡ περιουσία των¹⁵².

43. Ἐπιβουλή Πατριάρχου Βασιλείου - Σκληροῦ (974).

Πηγαί: Λέων Διάκονος, 163 - Σκυλίτζης, 314 - Κεδρηνός, II, 417 - Ζωναράς, III, 536.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: Ἐροπέε, I, σ. 263-270, W. Seibt: Die Skleroi, σ. 35.

Ὁ Τζιμισκῆς ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μέ τὸν Πατριάρχην Βασίλειον, ὁ ὁποῖος διεβλήθη πρὸς τὸν αυτοκράτορα «ὡς δὴ τινι τῶν μέγα δυναμένων χρᾶ τήν τῆς ἡγεμονίας ἀρχήν, καί τὰ τῆς ἐκκλησίας οὐκ εὐθύνει καθά καί πρὸς τῶν θεῶν κανόνων νενόμισται». Ὁ Πατριάρχης κληθεὶς εἰς τό βασιλικόν δικαστήριον ἐζήτησε νά συγκληθῆ οἰκουμενικὴ σύνοδος διὰ νά ἐξετασθοῦν τὰ «ἐγκλήματά» του, «τοῦτο γάρ βούλεσθαι καί τὰ τῶν πατέρων θεόπνευστα παραγγέλματα, οἰκουμενικὴν ἐπὶ πατριάρχου συγκροτεῖσθαι σύνοδον». Τελικῶς καθρέθη συνοδικῶς καί περιωρίσθη εἰς τό φροντιστήριόν του εἰς Σκάμανδρον¹⁵³ περὶ τὸν Μάρτιον 974.

Δυνάμεθα νά συνδυάσωμεν τήν κατά τοῦ Πατριάρχου διαβολὴν «ὡς τινι τῶν μέγα δυναμένων χρᾶ τήν τῆς ἡγεμονίας ἀρχήν» μέ τήν κατά τήν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν, ἴσως, ὀλίγον ἐνωρίτερον, ἐπιβουλήν τοῦ Σκληροῦ, «Ἐάλω γάρ καί ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἐπιβουλεύων, καί καταδικασθεὶς ἐξορυχθῆναι τούς ὀφθαλμούς ἐξερρύσθη παρ' αὐτοῦ (δηλ. Βασιλείου προέδρου¹⁵⁴ καί παρακοιμωμένου) τῆς ποινῆς»¹⁵⁵.

152. Οἱ Σκυλίτζης - Κεδρηνός - Ζωναράς ὡς τόπον ἔξορίας τοῦ Φωκά ἀναφέρουν τήν νῆσον Πρώτην, μεταξύ δέ τῶν ἐπιβληθειῶν ποινῶν δέν ἀναφέρουν τήν δήμευσιν. Οἱ αὐτοὶ συγγραφεῖς λέγουν ὅτι ὁ δρουγγάριος Λέων ἦτο ἐπιτετραμμένος τήν φύλαξιν τῆς πόλεως «σύν Βασιλείῳ τῷ ραϊκτῳρι». Ὁ G. Schlumberger: Ἐροπέε, I, σ. 130-131, ταυτίζει τὸν Βασίλειον τὸν ραϊκτῳρα μέ τὸν παρακοιμωμένον Βασίλειον.

153. Ἡ Σκάμανδρος εὐρίσκετο εἰς τήν περιοχὴν τῆς Κυζίκου. Βλ. R. Janin: Les Églises et les Monastères des grands centres, σ. 212-213.

154. Ὁ πρόεδρος τῆς συγκλήτου ἦτο τίτλος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκά καί ἀπονεμηθεὶς εἰς τὸν Βασίλειον Λακαπνόν. Βλ. N. Oikonomides: Les listes, σ. 299 - Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου: Ἡ σύγκλητος, σ. 78 ἐπ.

155. Ὁ G. Schlumberger: Ἐροπέε, I, σ. 266 ἐπ., συνδυάζει τήν καθαιρέσιν τοῦ Πατριάρχου Βασιλείου μέ τὰς μετὰ τῆς Ρώμης σχέσεις.

44. Θάνατος Τζιμισκή (976).

Πηγαί: Λέων Διάκονος, 176-178, Σκυλίτζης, 311 - Κεδρηνός, II, 414-415, Ζωναράς, III, 536 έπ. - Ματθαίος Έδέσσης, 25 - Ίωήλ, 59 - Ex Gregorii Abulpharagii chronico syriaco, 384 - Ibn al-Qalanisi, έν M. Canard: Les sources arabes de l'histoire byzantine, έν R.E.B. 19 (Mélanges R. Janin) 1961, σ. 293 έπ. - Γλυκάς, 575.

Βιβλιογραφία: C. Schlumberger: Έροπέε, I, σ. 309-318, C.M.H. IV. I., σ. 173-174, R.J.H. Jenkins: Byzantium, σ. 299 - C. Ostrogorsky: Quelques problèmes de la paysannerie byzantine, σ. 12 έπ.

Τήν 10ην Ίανουαρίου 976 απέβίωσεν ό Τζιμισκής. Κατά τάς πηγάς έδηλητηριάσθη υπό του οίνοχόου του δεκασθέντος υπό του Βασιλείου Λακαπηνού¹⁵⁶.

Ό C. Schlumberger ύποστηρίζει ότι ό Τζιμισκής δέν έδολοφονήθη. Κατ' αυτόν τά υπό τών χρονογράφων περιγραφόμενα συμπτώματα δεικνύουν ότι προσεβλήθη είτε έκ τύφου, είτε έκ πυρετών, οί όποιοί έμάστιζον τάς ανατολικάς περιοχάς. Η άγνοια τής έποχής έδωκε λαβήν εις μυθεύματα και λαϊκάς φαντασιώσεις, διότι δέν ήδύναντο άλλως νά έρμηνεύσουν τά συμπτώματα τής καταπτώσεως τής ύγείας του αυτοκράτορος.

Ό Τζιμισκής έξηκολούθησε τήν πολιτικήν τής Μακεδονικής δυναστείας, τής άπαγορεύσεως δηλ. τής άπαλλοτριώσεως τών μικρών κτήσεων υπό τών μεγάλων. Τά σχετικώς προσφάτως δημοσιευθέντα έγγραφα¹⁵⁷ άποδεικνύουν ότι ό αυτοκράτωρ είχεν άπαγορεύσει εις τούς στρατιώτας και χωρικούς τήν έγκατάστασιν αυτών ως παροίκων εις τά κτήματα τών μεγάλων ιδιοκτητών, είτε κοσμικών είτε εκκλησιαστικών. Τοϋτο δέ, διότι οί οϋτως έγκατασταθέντες άπεξεδύοντο τών ύποχρεώσεών των προς τό κράτος. Οϋτως ή πάλη μεταξύ κεντρικής κυβερνήσεως και πλουσίας έγγειου άριστοκρατίας συνεχίζετο και επί Τζιμισκή, προασπίζοντος τό δημόσιον συμφέρον, έν αντιθέσει,

156. Οί άραβες συγγραφείς αναφέρουν ότι ό Τζιμισκής απέβίωσεν δηλητηριασθείς. Άποδίδουν, όμως, τόν θάνατόν του εις τάς συνωμοτικές ένεργείας του έκ μητρός θείου (άδελφου δηλ. τής Θεοφανούς) τών δύο νεαρών αυτοκρατόρων. - Κατά Ματθαίον Έδέσσης ό Τζιμισκής θέλων νά έξιλεωθί διά τήν άδικον δολοφονίαν του Φωκά άπεσύρθη εις τήν έρημον άσπασθείς τόν μοναχικόν βίον και άφου έπανεφέρεν εις τήν Βασιλεύουσαν τούς δύο νεαρούς αυτοκράτορας και παρέδωκεν εις αυτούς τά ήνία τής έξουσίας.

157. C. Ostrogorsky: Quelques problèmes de la paysannerie byzantine, σ. 12 έπ.

προφανώς, προς τόν παρακοιμώμενον Βασίλειον, ό όποίος ανήκεν εις τήν άριστοκρατίαν τών μεγάλων ιδιοκτητών και έπλήττετο υπό τών μέτρων και τής πολιτικής του αυτοκράτορος. Δυνάμεθα νά ύποθέσωμεν ότι ό πρόωρος θάνατος του Τζιμισκή ήτο άποτέλεσμα συνωμοτικών ένεργειών του Βασιλείου και άλλων τινών έκ τών πληττομένων μεγάλων ιδιοκτητών.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ 2ος ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ (976-1025).

45. Τυραννίς Βάρδα Σκληροῦ (976).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 314-328, Κεδρηνός, II, 416-434, Ζωναρᾶς, III, 539-546, Ψελλός, I, 4-7, Λέων Διάκονος, 168-169, Κ. Μανασσῆς, 252 - Θ. Σκουταριώτης, 157 - (Γ. Ἀμαρτωλός) Χρονογραφία αὐτοκρατόρων, 1213 - *M. Canard: Deux documents arabes sur Bardas Skléros, ἐν Extrait des Actes du V. Congrès d'Études byzantines. Studi bizantini e neoellenici, V, 1939, σ. 55-69.*

Βιβλιογραφία: *G. Schlumberger: Épopée, I, σ. 350-450, C.M.H. IV. I., σ. 175-178, G. Ostrogorsky: Histoire, σ. 323-324, W. G. Brokkaar: Basil Lacapenus, σ. 225 - G. da Costa - Louillet: Saints de Grèce aux VIIIe, IXe et Xe siècles, ἐν Byz. 31 (1961), σ. 356-357, R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 303-304, W. Seibt: Die Skleroi, σ. 35-49, P. M. Tarchnichvil'i: Le soulèvement de Bardas Skléros, ἐν Bedi Kartlisa (Revue de Kartvelologie), 45-46 (1964), σ. 95-97 ἢ ἐν Β.Ζ. 58 (1965), σ. 212-213, Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου: Ἐκλογή, σ. 111-Δ. Ζακυθηνός: Ἱστορία, σ. 304-306, Σ. Ἀντωνιάδης: Δοκίμιο γιὰ τὴν ἠθικὴ ἀποκατάσταση τοῦ Βασιλείου Β', ἐν Μακεδονικά 3 (1953-1955), σ. 266.*

Μετά τὸν θάνατον τοῦ Τζιμισκῆ ἡ βασιλεία περιήλθεν εἰς τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Ρωμανοῦ ἐξ ὧν ὁ Βασίλειος ἀνέλαθεν ἀπάσας τὰς ἐξουσίας, τὴν διακυβέρνησιν, ὅμως, τῆς αὐτοκρατορίας, λόγῳ τοῦ νεαροῦ τῆς ἡλικίας τοῦ Βασιλείου, εἶχεν εἰς χεῖράς του ὁ παρακοιμώμενος καὶ πρόεδρος Βασίλειος Λακαπηνός. Πρῶτη φροντίς τοῦ Λακαπηνοῦ ἦτο νὰ ἀπομακρύνῃ ὅσους ἐθεώρει ἐπικινδύνους διὰ τὸν νέον αὐτοκράτορα, ἐν οἷς τὸν Βάρδαν Σκληρόν, τὸν ὁποῖον ὑπεβίβασεν εἰς δοῦκα¹⁵⁸ Μεσοποταμίας καὶ τὸν Μιχαὴλ Βούρτζην, τὸν ὁποῖον ἀπέστειλε δοῦκα τῆς παρά τῷ Ὀρόντῃ Ἀντιοχείας.

Εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ὁ Σκληρός γνωρίζων ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν στρατιωτικῶν διέκειντο εὐμενῶς πρὸς αὐτόν ἤρχισε νὰ συνωμοτῆ μετὰ τὸ τάγμα τῶν στρατηλατῶν¹⁵⁹ πρὸς κατάληψιν τοῦ θρόνου. Τὴν ἀνοι-

158. Περί τοῦ δουκός, βλ. *N. Oikonomidès: Les listes, σ. 342.*

159. «... mit der Elitetruppe seiner Armee», *W. Seibt: Die Skleroi, σ. 37.*

ξιν τοῦ ἔτους 976 περιβληθεὶς διάδημα καὶ τὰ λοιπὰ σύμβολα τῆς ἐξουσίας ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ βασιλεὺς¹⁶⁰ Ρωμαίων, πρωτοστατούντων τῶν ἀρμενίων ἐν ταῖς ἐπευφημίαις. Συνεκέντρωσε χρήματα δι' εἰσπράξεως τῶν δημοσίων φόρων καὶ δι' οἰκειοποιήσεως τῶν περιουσιῶν ἀντιπάλων του, ἔλαβε δὲ ἐνίσχυσιν οἰκονομικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἀπὸ τὸν ἀμυρᾶν τῆς Ἀμίδης Ἀποτούλφ καὶ τῆς Μαρτυροπόλεως Ἀποτάγλε, ἔχων δὲ ὀρμητήριον καὶ καταφύγιον τὸ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν κείμενον φρούριον Χάρπετε ἢ Χάρποτε προχώρησε πρὸς κατάληψιν τῆς Βασιλευούσης. Ὁ Βασίλειος Λακαπηνός ἀπέστειλεν εἰς τὸν Σκληρόν πρέσβυν τὸν ἐπίσκοπον Νικομηδείας Στέφανον¹⁶¹ διὰ νὰ τὸν πείσῃ νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα, ἀλλ' εἰς μάτην. Ἀπέστειλεν, ἐπίσης, τὸν στρατοπεδάρχην¹⁶² Πέτρον εἰς Καισάρειαν μετὰ τὴν ἐντολὴν νὰ μὴν ἐξαπολύσῃ πόλεμον, ἀλλὰ νὰ ἐπιτηρῇ ἀσφαλῶς τὰς παρόδους καὶ νὰ ἀμυνθῇ κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων.

Μετά ἀπὸ ἐπανειλημμένας ἀποτυχίας κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν τῶν αὐτοκρατορικῶν οἱ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἰθύνοντες ἀπώλεσαν πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας. Ὁ Βασίλειος Λακαπηνός βλέπων ὅτι οὐδεὶς ἦτο ἄξιος νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν Σκληρόν εἰμὴ ὁ Βάρδας Φωκᾶς¹⁶³ ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναφέρῃ ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦτον. Ὁ Φωκᾶς τῇ στρατιωτικῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀρχόντος τῶν Ἰβήρων Δαβίδ ἐπροχώρησε κατὰ τοῦ Σκληροῦ.

Ἡ τύχη τῆς τυραννίδος τοῦ Σκληροῦ ἐκρίθη κατὰ τὴν μάχην τῆς Παγκαλείας (24 Μαρτίου 979). Οἱ δύο ἀντίπαλοι Σκληρός - Φωκᾶς ἐμονομάχησαν, πληγέντος δὲ τοῦ Σκληροῦ, τὸ στρατόπεδόν του ἤρχισε νὰ διαλύηται. Διασωθεὶς αὐτός ὁ Σκληρός κατέφυγεν εἰς ἀραβικὸν ἔδαφος (εἰς Μαρτυρόπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν Χοσρόην).

Τὸν Βάρδαν Σκληρόν δὲν εἶχον ἀκολουθήσει πάντες οἱ ὀπαδοὶ του εἰς τὴν φυγὴν του. Οὕτως ὁ Λέων ὁ αἰχμάλωτος καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ δουκός Ἀνδρονίκου τοῦ Λυδοῦ, ὁ Χριστοφόρος ὁ Ἐπεικτής καὶ ὁ

160. βλ. *M. Canard: Deux documents arabes sur Bardas Skléros, σ. 67: «traité accordé à Bardas connu sous le nom de Skléros, roi des Rum», σ. 68, «Ma lettre est adressée au roi des Rum», «La lettre de notre maître le roi des rum», σ. 67, «Bardas b. Munir, connu sous le nom de Skléros, roi des Rum».*

161. Περί τοῦ Στεφάνου Νικομηδείας, βλ. *Vie de Syméon le Nouveau Théologien, ed. Hausherr, ἐν Orientalia Christiana XII (1928), σ. LII-LVI, J. Darrouzès: Épistoliers byzantins au Xe siècle, σ. 219.*

162. βλ. *N. Oikonomidès: Les listes, σ. 334-335.*

163. βλ. ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 41.

Βάρδας ὁ Μογγός κατέλαβον τό Ἄρμακούριον καί τήν Πλατειάν Πέτραν¹⁶⁴ καί ἄλλα τινά ἀπόκρημνα φρούρια κείμενα εἰς τό θέμα τῶν Θρακησίων καί ἀνθίσταντο ποιούμενοι συνεχῶς ἐπιδρομάς. Ἐστάλη πρὸς αὐτούς ὁ πατρίκιος Νικηφόρος ὁ Παρσακουτηνός παρέχων εἰς αὐτούς ἀμνηστίαν¹⁶⁵ καί οὕτω προσεχώρησαν καί οὗτοι εἰς τόν αὐτοκράτορα.

«Κατά τήν τοῦ Σκληροῦ ἀποστασίαν» παρητήθη ἀπό τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ὁ Πατριάρχης Ἀντώνιος ὁ Στουδίτης.

Τά ἀποτελέσματα τῆς τυραννίδος τοῦ Σκληροῦ ὑπῆρξαν ὀλέθρια ἀπό ἀπόψεως οἰκονομικῆς, στρατιωτικῆς καί ἀμυντικῆς διὰ τήν αὐτοκρατορίαν.

46. Πτώσις Βασιλείου Λακαπηνοῦ (985/986).

Πηγαί: Ψελλός, I, 12-14.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: Ἐπορέε, I, σ. 568-580, W. G. Brokkaar: Basil Lacapenus, σ. 232-234, C.M.H. IV. I., σ. 178 - G. Ostrogorsky: Histoire, σ. 324 - F. Dölger: Regesten, No 774, 783 - Σ. Ἀντωνιάδη: Δοκίμιο, σ. 253.

Κατά τήν διάρκειαν τῶν ἐτῶν 985-986 ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος, ἐπιθυμῶν νά κυβερνᾷ πλέον μόνος τήν αὐτοκρατορίαν, ἤλθεν εἰς ρῆξιν μέ τόν παρακοιμώμενον Βασίλειον. Οὗτος κατ' ἀρχήν περιωρίσθη κατ' οἶκον. Θέλων, ὅμως, νά ἀνακτήσῃ τήν παλαιάν του δύναμιν ἤλθε πιθανῶς εἰς συννενοήσεις μέ στρατηγοῦς τοῦ στρατεύματος τῆς Ἀνατολῆς μεταξύ τῶν ὁποίων τόν Λέοντα Μελισσηνόν καί τόν Βάρδαν Φωκᾶν πρὸς ἀνατροπήν τοῦ αὐτοκράτορος¹⁶⁶. Οὗτος, ὅμως, προφανῶς ἀνεκάλυψεν ἐγκαίρως τās ἐνεργείας τοῦ παρακοιμωμένου καί διετάξεν ἀμέσως νά ἐξορισθῇ. Ἄπασα ἡ περιουσία τοῦ Λακαπηνοῦ κατεσχέθη, ἐπηκολούθησε δέ ἓν εἶδος *damnatio memoriae* δι' εἰδικῆς διατάξεως περιληφθείσης εἰς τήν μεγάλην νεαρᾶν τοῦ Βασιλείου 2ου τοῦ ἔτους 996¹⁶⁷.

164. Βλ. ἀνωτέρω ὑποσ. 113.

165. Βλ. καί Λέοντος Διακόνου ἀνέκδοτον ἐγκώμιον εἰς Βασίλειον Β', ἐκδ. Συκουτρῆ, ἐν Ε.Ε.Β.Σ. 10 (1933), σ. 427 ἔνθα ἐκθειάζεται ἡ ὑπό τοῦ Βασιλείου καλή μεταχείρισις τῶν κατ' αὐτοῦ ἐπαναστάντων.

166. Ταῦτα προκύπτουν ἐκ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Yahya. Βλ. G. Schlumberger: Ἐπορέε, I, σ. 568, 578 - W. G. Brokkaar: Basil Lacapenus, σ. 233.

167. Βλ. J.C. I, σ. 270-271. - Περὶ τῆς μεγάλης Νεαρᾶς τοῦ Βασιλείου Β', θλ. N. Svoronos: Remarques sur la tradition du texte de la nouvelle de Basile II concernant les puissants, ἐν Recueil des travaux de l' Institut d' Etudes byzantines VIII. Mélanges G. Ostrogorsky II. Βεόγραδ 1964, σ. 427-434.

47. Ἐπεισόδιον Μελισσηνοῦ - Κοντοστεφάνου (986).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 331 - Κεδρηνός, II, 436-437, Ζωναρᾶς, III, 548-549
Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: Ἐπορέε, I, σ. 668-670, R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 314 - Σ. Ἀντωνιάδη: Δοκίμιο, σ. 249-250.

Τό θέρος τοῦ ἔτους 986 ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος εἶχεν ἐκστρατεύσει κατὰ τῶν Βουλγάρων. Προελαύνων πρὸς πολιορκίαν τῆς Σερδικῆς ἄφησε μέρος τοῦ στρατοῦ του ὑπό τόν μάγιστρον Λέοντα τόν Μελισσηνόν εἰς τήν παρά τήν Ροδόπην καί τόν Ἐβρον περιοχὴν καί αὐτός ἐσυνέχισε πρὸς πραγμάτων τοῦ σκοποῦ του. Ἐν ᾧ δέ διεδραματίζοντο ταῦτα ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς δύσεως Στέφανος Κοντοστέφανος «ἀπεχθέστατος ὢν Λέοντι τῷ Μελισσηνῷ» ἐλθὼν πρὸς συνάντησιν τοῦ βασιλέως τόν παρεκάλει «τά ἄλλα λογιζόμενον δεύτερα, καί τήν βασιλίδα καταλαβεῖν ὡς τοῦ Μελισσηνοῦ ἐποφθαλιμῶντος τῇ βασιλείᾳ κάκεισε ἀπίοντος σὺν τάχει πολλῷ». Φοβηθεὶς ὁ αὐτοκράτωρ ἔδωκεν ἐντολήν ἀπάρσεως, ἐκ τῆς αἰφνιδίου δέ ἀποχωρήσεως ἐπωφεληθεὶς ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Σαμουήλ ἐπέπεσεν ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων. Μετά βίας διεσώθη ὁ αὐτοκράτωρ εἰς Φιλιππούπολιν, ἔνθα ἤυρε τόν Μελισσηνόν ἀμετακίνητον «καί τήν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ φυλακὴν ἐπιμελῶς τηροῦντα». Ἐλοιδορεῖτο δέ τόν Κοντοστέφανον ὡς ψευδόμενον καί αἴτιον τοῦ ὄλου κακοῦ, «οὗτος δέ μὴ ἐνεγκῶν πρᾶως τήν ἐπιτίμησιν, ἀλλ' ἐτι μᾶλλον τραχυνόμενος καί δίκαια συμβουλευσαὶ ἰσχυριζόμενος, ἠνάγκασε τόν βασιλέα διὰ τήν ἀναίσχυντον ἰταμότητα ἀναπηδησαί τε τοῦ θρόνου καί τῶν τριχῶν αὐτοῦ καί τῆς γενειάδος λαβόμενον κατασπάσαι εἰς γῆν».

Δυνάμεθα νά συνδυάσωμεν τό ἐπεισόδιον Μελισσηνοῦ - Κοντοστεφάνου μέ τās ἐνεργείας, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, καί τήν πτώσιν τοῦ παρακοιμωμένου Βασιλείου καί νά ὑποθέσωμεν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ καλῶς ὀργανωμένης συνωμοσίας μεγάλης ἐκτάσεως. Κατὰ δέ G. Schlumberger: «Les vagues allusions faites par le chroniqueur contemporain Yahia à un vaste complot organisé contre le basileus, allusions dont j' ai parlé à propos de la guerre en Syrie et de la chute du parakimomène, se trouvent confirmées par chacun de ces indices».

48. Καθοσίωσις Ἰωάννου Μαλακηνοῦ (986).

Πηγαί: Βίος Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε, 177-178, Σκυλίτζης, 343 - Κεδρηνός, II, 451.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: Έροπέε: I, σ. 620 - G. da Costa - Louillet: Saints de Grèce aux VIIIe, IXe et Xe siècles, σ. 360.

Τό 986, χρονολογία έκστρατείας του βασιλέως των Βουλγάρων κατά της Ελλάδος, διεβλήθη, κατά τον Βίον Νίκωνος του Μετανοείτε, ό Ίωάννης Μαλακηνός «άνήρ των λίαν εύκλεών και περιβλέπτων και αυτών των επί τη κατά κόσμον σοφία θαυματομένων τά πρώτα φέρων ού της Λακώνων πόλεως μόνον αλλά και πάσης Ελλάδος και της του Πέλοπος...». Συλληφθείς ώδηγήθη δέσμιος εις την Βασιλεύουσαν «άποστασίαν γάρ και καθοσιώσεως αιτίαν οί βάσκανοι κατά του άνδρός μελετήσαντες και τας βασιλικάς έμπλήσαντες άκοάς τό πύρ άνήψαν της διαβολής, και άνταρσίας έγκλημα τούτω προστρίψαι δεινώς έσκαιώρησαν, οί πρός τά τοιαύτα κακουργείν και τεκταίνεσθαι δοκιμώτατοι». Άχθείς ένώπιον του αυτοκράτορος κατώρθωσε νά διασκεδάση τας κατηγορίας και νά άποδείξη την άθωότητά του. Έτιμηθη ποικιλοτρόπως και έγένετο «πρώτος της συγκλήτου βουλής».

Κατά τούς χρονογράφους μνημονεύεται ό πρωτοσπαθάριος Μαλακηνός «επί συνέσει και λόγω έμπρέπων», ό όποιος διεβλήθη όμου μετά του μαγίστρου Παύλου του Βωβοϋ ώς «τά των Βουλγάρων φρονούντες». Μετωκίσθησαν ό μέν Παϋλος εις την «έν Θρακησίω πεδιάδα», ό δέ Μαλακηνός εις τό Βυζάντιον.

Είναι δυνατόν νά ταυτισθί ό Μαλακηνός του Βίου του Νίκωνος του Μετανοείτε μέ τον υπό των χρονογράφων μνημονευόμενον Μαλακηνόν; Καθ' ήμās πρόκειται περί ενός και του αυτού προσώπου. Οί χρονογράφοι δέν άναφέρουν τό προωνύμιον του Μαλακηνου ούδέ τον τόπον καταγωγής και κατοικίας αυτού, ό όποιος πάντως δέν ήτο τό Βυζάντιον. Ό Μαλακηνός διέπρεπε διά την σοφίαν του και κατά τας δύο πηγάς. Διεβλήθη κατά μέν τον Βίον επί καθοσιώσει, κατά τούς χρονογράφους «ώς τά των Βουλγάρων φρονών», ήτοι επί καθοσιώσει. Οί Βούλγαροι είχον προελάσει και φθάσει εις την Ελλάδα και εύρίσκοντο εις συνεννοήσεις μέ πολλούς διασήμους άνδρας. Δέν είναι, έπομένως, άπίθανον ότι ό Πελοποννήσιος Μαλακηνός διεβλήθη διά συνεργασίαν μετά των Βουλγάρων. Διά ταύτα, πιστεύω, ότι ό Μαλακηνός των χρονογράφων και ό του Βίου του Νίκωνος του Μετανοείτε ταυτίζονται.

49. Άνταρσία εις Ελλάδα.

Πηγαί: J. Darrouzès: Epistoliers byzantins du Xe siècle, σ. 356-357.

Βιβλιογραφία: V. Tapkova - Zaimova: Autour de la pénétration du tzar bul-

gare Samuel dans les régions de la Grèce, έν Byzantinobulgarica 2 (1966), σ. 237-239.

Πλήν των άνταρσιών εις τας άνατολικάς έπαρχίας της αυτοκρατορίας άνταρσiai έγέγοντο και εις την Ελλάδα, ώς άποδεικνύει έπιστολή της έποχής. Εις την έπιστολήν γίνεται λόγος διά την καταστολήν τοιαύτης άνταρσίας. Τά όνόματα των επί κεφαλής ήσαν γνωστά και εις τον έπιστολογράφον και εις τον άποδέκτην της έπιστολής, όπερ δεικνύει ότι έπρόκειτο περί κινήσεως «δυνατών» της περιοχής.

Αί ταραχάι αύται συμπίπτουν μέ τας έκστρατείας του βασιλέως των Βουλγάρων Σαμουήλ εις τας νοτίους περιοχάς της χερσονήσου. Έπωφελήθη δέ ούτος και των κινήσεων των «δυνατών» της Ελλάδος.

50. Τυραννίς Βάρδα Φωκά και δευτέρα τυραννίς Βάρδα Σκληρου (987-989).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 332-338, Κεδρηνός, II, 438-446, Ψελλός, I, 7-11, 14-17, Λέων Διάκονος, 173-174, Ν. Βρυέννιος, Α, 17 - Ματθαίος Έδέσσης, 34 - Ζωναράς, III, 449-557.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: Έροπέε, I, σ. 672-702, II, σ. 12-30, G. Ostrogorsky: Histoire, σ. 327-330, R.J.H. Jenkins: Byzantium, σ. 306-311, C.M.H. IV. I., σ. 179-181, W. Seibt: Die Skleroi, σ. 49-58, 61-62, R. Guiland: Les patrices sous les règnes de Basile II et de Constantin VIII, έν J. Ö. B. 20 (1971), σ. 84-85, G. da Costa - Louillet: Saints de Grèce, σ. 357 - J. B. Bury: Roman Emperors, σ. 140 - Δ. Ζακυθηνός: Ίστορία, σ. 306-308, Σ. Άντωνιάδη: Δοκίμιο, σ. 258, 263 - Αικ. Χριστοφιλοπούλου: Έκλογή, σ. 111.

Παραγκωνισθείς ό Βάρδας Φωκάς εις την κατά των Βουλγάρων έκστρατείαν, άκολουθούμενος δέ και υπό άλλων τινων δυσηρεστημένων και μνηιόντων έκ της συμπεριφοράς του αυτοκράτορος «σύν τω κρατίστω μέρει του στρατοπέδου βαρυτέραν τε και χαλεπωτέραν κατά του Βασιλείου τυραννίδα άνίστησι». Οί άκολουθούντες αυτόν μεγιστάνες και «τά πρώτα γένη των τότε δυναμένων» συγκεντρωθέντες εις την οικίαν του Εύσταθίου Μαλείνου εις Χαρσιανόν άνηγόρευσαν βασιλέα τον Βάρδαν Φωκάν την 15ην Αύγούστου 987. Την αύτην περίπου έποχήν άνηγγέλθη ότι ήρχετο και ό Σκληρός από της Συρίας έπευφημούμενος και αυτός βασιλεύς. Ό Φωκάς ήλθεν εις συνεννοήσεις μετά του Σκληρου ύποσχόμενος εις αυτόν τό ήμισυ της αυτοκρατορίας άμα τη έπικρατήσει των. Ό Σκληρός άνταπεκρίθη εις

τάς ἐνόρκους προτάσεις τοῦ Φωκᾶ καί ἔσπευσε πρὸς συνάντησιν αὐτοῦ εἰς Καππαδοκίαν. Οὕτως εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ὑπῆρχον δύο αὐτοκράτορες, ὁ Βασίλειος καί ὁ Κωνσταντῖνος, καί δύο τύραννοι, ὁ Βάρδας Φωκᾶς καί ὁ Βάρδας Σκληρός.

Αἰφνιδίως τὴν 14ην Σεπτεμβρίου 987 ὁ Φωκᾶς ἀπέστειλε τὸν Σκληρόν εἰς τὸ φρούριον Τυροποίων¹⁶⁸, ἔνθα εὐρίσκετο καί ἡ σύζυγος τοῦ Φωκᾶ καί ἔθεσεν αὐτὸν ὑπὸ φρούρησιν.

Ὁ Φωκᾶς ἀπέστειλε τὸν πατρίκιον Καλοκυρόν Δελφινᾶν εἰς τὴν Χρυσόπολιν, ὁ ἴδιος δὲ μετέβη εἰς Ἄβυδον. Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἐπιτεθείς κατὰ τῶν ἐν Χρυσόπολει εὐρισκομένων δυνάμεων κατενίκησεν αὐτάς, ἐκρέμασε δὲ ἐπὶ ξύλου τὸν Δελφινᾶν εἰς τὸν τόπον ἔνθα εἶχε τὴν σκηνὴν του, ἀνεσκολόπισε τὸν Ἀτζυποθεόδωρον, τὸν ἀδελφὸν δὲ τοῦ Φωκᾶ, Νικηφόρον τὸν τυφλόν, ἔθεσεν ὑπὸ φρούρησιν καί εἰς τούς ὑπολοίπους συλληφθέντας ἐπέβαλε τὰς δοκούσας ποινάς.

Ἐν συνεχείᾳ, ὁ αὐτοκράτωρ ἐπετέθη κατὰ τοῦ τὴν Ἄβυδον πολιορκουμένου Φωκᾶ. Πρὸ τῆς μάχης ὁ Φωκᾶς ἰδὼν τὸν αὐτοκράτορα διερχόμενον τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ του ἔφιππον «τὸν ἵππον μυωπίσας ραγδαίως ἴκετο κατ' αὐτοῦ, τὰς ἐναντίας φάλαγγας διακόπτων καί ἀνυπόστατος τοῖς πᾶσι φαινόμενος». Ἐνῶ ἤδη ἐπλησίαζε τὸν Βασίλειον ἐστράφη αἰφνιδίως καί εἰς τινα λόφον ἀνήλθεν. Ἐκεῖ «τοῦ ἵππου ἀποβάς καί πρὸς γῆν ἐκτείνας ἑαυτὸν ἀπέλιπε τὴν ζωὴν, εἴτε παρά του τῶν στρατιωτῶν ἐν τῷ ἀτάκτως φέρεσθαι καιρίως τυπεῖς, εἴτε καί ἄλλως ἀπὸ σωματικῆς ἀταξίας κατεργασθεῖς». Τὸ τελευταῖον ἐθεωρήθη πιθανώτερον, διότι οὐδεμία πληγὴ εὐρέθη εἰς τὸ σῶμα του. Ἐπικρατεῖ δὲ ἡ γνώμη ὅτι ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ τοῦ ἐμπιστοτάτου τῶν θεραπόντων του Συμεών, τοῦ αὐτοκράτορος δωροδοκήσαντος τοῦτον. Ὁ θάνατος τοῦ Φωκᾶ ἐπῆλθε τὴν 13ην Ἀπριλίου 989¹⁶⁹.

Διάφορον περιγραφὴν τοῦ αἰφνιδίου θανάτου τοῦ Φωκᾶ δίδει ὁ Λέων Διάκονος, καθ' ὃν τοῦ Φωκᾶ κατενεχθέντος τοῦ ἵππου ἀπεκόπη ὁ αὐχὴν αὐτοῦ. Μικρὰς τινὰς διαφορὰς παρουσιάζει καί ἡ ἀφήγησις τοῦ Ψελλοῦ. Παρὰ τὰς διαφορὰς, τὰς ὁποίας παρουσιάζουν οἱ χρονο-

168. Τὸ φρούριον Τυροποίων ἀνήκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν Φωκᾶν καί εὐρίσκετο δυτικῶς τῆς Μελιτηνῆς. Βλ. *H. Grégoire: Notes de géographie byzantine*, ἐν *Byz.* 10 (1935), σ. 256 - *W. Seibt: Die Skleroi*, σ. 53.

169. Ἀναμνηστικὴ ἐπιγραφή τῆς μάχης τῆς Ἀβύδου τοῦ 989 εὐρέθη ἔχουσα οὕτω:

γράφοι ἀφηγοῦμενοι τὸν θάνατον τοῦ Φωκᾶ ἐν εἶναι βέβαιον ὅτι οὗτος εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μάχης ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ αἰφνιδίως κατέπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου του νεκρός. Τοῦτο ἦτο καί τὸ τέλος τῆς τυραννίδος τοῦ Φωκᾶ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φωκᾶ ἀπελευθερωθεὶς ὁ Σκληρός ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ Φωκᾶ καί ἀνασυντάξας τὰς δυνάμεις του ἐσυνέχισε τὸν ἀγῶνα. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς συννενοήσεις μετ' αὐτοῦ. Ὁ Σκληρός πεισθεὶς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ αὐτοκράτορος ὅτι οὐδὲν κακὸν ἐπρόκειτο νὰ πάθῃ κατέθεσε τὰ ὄπλα καί ἔκαμε σπονδὰς μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Πρέσβυς διὰ τὴν σύναψιν τῶν σπονδῶν ἐστάλη ὁ Μανουὴλ Κομνηνός. Οὕτω συνθηκολογήσας ὁ Σκληρός περὶ τὸν Ὀκτώβριον 989, γέρων καί τυφλός, ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ κουροπαλάτου¹⁷⁰ καί μέχρι τοῦ θανάτου του ἐζησεν ἐν ὑποταγῇ μὴ ἀναμειχθεὶς πλέον εἰς τὰ κοινά¹⁷¹.

Ὁ Λέων Φωκᾶς, υἱὸς τοῦ Βάρδα, ὀνομασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ δούξ Ἀντιοχείας, ἐσυνέχισε τὰς ἐχθροπραξίας καί μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Σκληροῦ, μέχρι τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου 989 ὅτε παρεδόθη. Ἐξωρίσθη, πιθανῶς, εἰς Δορύλαιον. Τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας Ἀγάπιον, ὁ ὁποῖος ἔπαιξε διπλοῦν ρόλον, ὅτε ὡς ὀπαδός τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτε ὡς ὀπαδός τοῦ Φωκᾶ, ὁ αὐτοκράτωρ ἔκλεισεν εἰς μοναστήριον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐξαναγκάσας αὐτὸν εἰς παραίτησιν ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς Ἀντιοχείας περὶ τὸ 996. Τοῦτο δὲ διότι ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἀνακαλύψει ἔγγραφα αὐτοῦ ἀπευθυνόμενα πρὸς τὸν Φωκᾶν κατὰ τὴν πρώτην συνωμοσίαν Φωκᾶ - Παρακοιμωμένου Βασιλείου - Μελισσηνοῦ¹⁷².

+ Ἐκτίστη (ὁ ναός τῆς (θ (εο) τ (ὄκ))ου διὰ χηρός καί κόπου ΤΟΥΒΙΑ Ἀκακίου κέ Πάβλου ἡς τὴν σφαγὴν Βάρδα Φωκᾶ ὁ ἐν Ἀθήδῳ ἐπὶ θασηλέος Βασηλήου κε κωνσταντίνου εὐχεσθε ὑπὲρ ἡμῶν. (*Byzantion* 4 (1927-1928), σ. 697-698).

170. Περὶ τοῦ κουροπαλάτου, βλ. *R. Guiland: Le curpalate, ἐν Βυζάντινά 2* (1970), σ. 185-249, *N. Oikonomidès: Les listes*, σ. 293.

171. Ὑποστηρίζεται ὅτι διὰ τὴν εἰρηνικὴν καταστολὴν τῆς τυραννίδος τοῦ Σκληροῦ «Konstantin, der jüngere Bruder und Mitkaiser des Basileios, scheint.... eine wichtige und -erfolgreiche Rolle gespielt zu haben»: *W. Seibt: Die Skleroi*, σ. 55.

172. Βλ. ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 46, 47.

Ἡ καταστολή τῆς ἀντιστάσεως τῶν τελευταίων ὀπαδῶν τῶν Βάρδα Σκληροῦ καί Βάρδα Φωκᾶ ἐπετεύχθη ὀριστικῶς τό 990.

51. Ἄνταρσία Νικηφόρου Φωκᾶ - Νικηφόρου Ξιφίου (1020).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 366-367, Κεδρηνός, II, 477-478, Ζωναράς, III, 567.

Βιβλιογραφία: C. Schlumberger: Ἐροπέε, II, σ. 514-536, N. Adontz - H. Grégoire: Nicéphore au col roide, ἐν Byz. 8 (1933) σ. 202-213, R. Guillard: Les patrices sous les règnes de Basile II et de Constantin VIII, σ. 91-93, 96-97, C.M.H. IV. I., σ. 189 - R.J.H. Jenkins: Byzantium, σ. 329 - Σ. Ἀντωνιάδη: Δοκίμιο, σ. 257.

Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἐξεστράτευσε κατά τοῦ ἄρχοντος τῆς Ἀθασγίας Γεωργίου «κατόπιν λιπῶν» τόν πατρίκιον Νικηφόρον Ξιφίαν καί τόν πατρίκιον Νικηφόρον Φωκᾶν, υἱόν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ. Οὗτοι «διά τό τῆς στρατείας ἀπολελεῖσθαι δεινοπαθήσαντες οὐ μικρῶς» ἀθροίσαντες στρατόν ἀπό Καππαδοκίας καί Ροδάντου καί τῶν πέριξ χωρίων ἐξηγέρθησαν περί τό 1020. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέστειλεν ἐπιστολάς καί πρὸς τόν Φωκᾶν καί πρὸς τόν Ξιφίαν δι' ὧν προέτρεπε νά φονεύσῃ ὁ παραλήπτης τόν ἕτερον προσπαθῶν κατ' αὐτόν τόν τρόπον νά διαλύσῃ αὐτούς. Πράγματι κατόπιν τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν ὁ Ξιφίας ἐφόνευσεν ἐπί τόπου τόν Φωκᾶν καί οὕτω πάραυτα διεσκεδάσθη «ἡ ἐπισύστασις τῶν ἀποστατῶν». Ὁ Ξιφίας συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ αὐτοκράτορος ὠδηγήθη δέσμιος εἰς τὴν Βασιλεύουσαν καί ἀπεκάρη μοναχός εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἀντιγόνου. Τούς συνεργάτας τῶν Φωκᾶ-Ξιφίου ὁ αὐτοκράτωρ ἐτιμώρησε διὰ καθείρξεως καί στερήσεως τῶν ὑπαρχόντων των. Μόνον τόν πατρίκιον Φέρσην ἐφόνευσεν «πρὸ πάντων τε προσρυέντα τοῖς ἀποστάταις, καί τέσσαρας ἀρχόντων γειτόνων κουράτωρας ἀποκτείναντα, καί ἔκτομίαν τινά βασιλικόν αὐτοχείρως κατατομήσαντα». Ἐδόθη δέ καί ὡς βρῶμα εἰς τοὺς βασιλικούς λέοντας θαλαμηπόλος τις «ἐλεγχθεὶς φαρμάκοις ἐπιβουλεύων τῷ βασιλεῖ διὰ τόν Ξιφίαν».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ 8ος (1025-1028).

52. Ἐπιβουλή Κωνσταντίνου Βούρτζη (1025).

Πηγαί: Κεδρηνός, II, 481.- Σκυλίτζης, 371.

Βιβλιογραφία: C. Schlumberger: Ἐροπέε, III, σ. 8 - R. Guillard: Les patrices sous les règnes de Basile II et de Constantin VIII, σ. 98 - Ὁδ. Λαμψίδης: Ἡ τύφλωσις, σ. 24.

Ὁ Κωνσταντίνος 8ος στεφθεὶς βασιλεὺς τὴν 30ην Μαρτίου 962¹⁷³ ἀνέλαθε τὴν διακυβέρνησιν τῆς αὐτοκρατορίας εἰς ἡλικίαν ἐβδομήκοντα ἐτῶν. Κατέτρεχε τοὺς διακρινομένους ἐπὶ καταγωγῇ, πείρᾳ καί ἀρετῇ¹⁷⁴ καί ἔτεινεν εὐήκοον οὐς εἰς τὰς διαβολάς. Ἐτιμώρει ὅσους ὑπώπτειεν ὅτι ἀπέβλεπον εἰς τόν θρόνον, ἀνεξαρτήτως δέ πταισματος ἐκάστου ἢ ποινῆ ἦτο ἢ τύφλωσις¹⁷⁵. Οὕτως ἀπετύφλωσε τόν πατρίκιον Κωνσταντῖνον Βούρτζην τό ἔτος 1025 «πρὸ τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ προσκρούοντα καί τοὺς ἀκολάστους αὐτῷ πράξεις Βασιλεῖ τῷ βασιλεῖ μηνύοντα».

53. Συνωμοσία Νικηφόρου Κομνηνοῦ

Πηγαί: Κεδρηνός, II, 481-482, Σκυλίτζης, 371.

Βιβλιογραφία: C. Schlumberger: Ἐροπέε, III, σ. 10-12, N. Svoronos: Société et organisation intérieure dans l' empire byzantin au XIe siècle: les principaux problèmes, ἐν Proceedings of the thirteenth International Congress of

173. Βλ. N. Oikonomidès: La cronologia dell' incoronazione dell' imperatore Constantino VIII (962), ἐν Studi Salentini 19. Lecce 1965, σ. 176.

174. Κεδρηνός, II, 480 - Σκυλίτζης, 471 - Ζωναράς, III, 571. - C. Schlumberger: Ἐροπέε, III, σ. 8. - R. Guillard: Recherches, I, σ. 198. - N. Oikonomidès: Organisation administrative de l' empire (1025-1118), σ.128-129. - R.J.H. Jenkins: Byzantium, σ. 337.

175. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περιγραφή τοῦ Μ. Ψελλοῦ, I, σ. 25-26, Σκυλίτζης, 371 - Κεδρηνός, II, 481 - Ζωναράς, III, 569. - Χρονικόν αὐτοκρατόρων, 1221 - Κ. Μανασσῆς, 257 - Θ. Σκουταριώτης, 159 - Ἐφραίμ, 128 - J. B. Bury: Roman emperors, σ. 143 - Ὁδ. Λαμψίδης: Ἡ τύφλωσις, σ. 24.

Byzantine Studies. Main Papers XII: Oxford 1966, σ. 7 καὶ ὑποσ. 4 - Ὁδ. *Λαμψίδης*: Ἡ τύφλωσις, σ. 24.

Ὁ Νικηφόρος Κομνηνός «ἄρχων Μηδίας καὶ Ἀσπρακανίας» εὐρίσκετο εἰς διαρκῆ συμπλοκὴν μετὰ τῶν γειτόνων του Σαρακηνῶν. Βλέπων δὲ τοὺς στρατιώτας του νὰ χάνουν τὰς μάχας ὀπισθοχωροῦντας καὶ φεύγοντας «τὰ μὲν ὄνειδιζων τὰ δὲ καὶ παρακαλῶν μὴ οὕτω φεῦγειν αἰσχροῦς ἀλλ' ἴστασθαι κατὰ τῶν ἀντιπάλων γενναίως, ἔπεισε συγκαταθέσθαι. Ὡς δὲ καὶ ἐνωμότως τὴν κατάθεσιν βεβαιῶσαι οὗτος ἀπῆται, ὅτι σὺν αὐτῷ θανοῦνται μαχόμενοι πρὸς τοὺς πολεμίους, ἔγγραφον ἐκδεδώκασι γραμματεῖον, παλαμναιοτάταις ἀραῖς καὶ φρικωδεστάτοις ὄρκοις ἐμπεδωσάμενοι στῆναι ῥωμαλέως ἐν τῇ παρατάξει καὶ ἀποθανεῖν σὺν τῷ στρατηγῷ». Πληροφορηθεὶς ταῦτα ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεγύμνωσε τὸν Κομνηνὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς του, ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνθα ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη εἰς τύφλωσιν «ὡς συνωμοσάμενος κατὰ τῆς βασιλείας».

54. Ἐπιβουλὴ Βάρδα Φωκᾶ (1026).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 372 - Κεδρηνός, II, 482.

Βιβλιογραφία: C. Schlumberger: Ἐροπέε, III, σ. 13·R. Guillard: Les patrices sous les règnes de Basile II et de Constantin VIII, σ. 100.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἀγανακτῶν κατὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ καὶ τινῶν ἄλλων «ράπτει διὰ τινος τῶν παρατρεφομένων συκοφαντῶν τυραννίδος ἐπίθεσιν κατ' αὐτοῦ...». Ἐτύφλωσε δὲ τὸν Φωκᾶν καὶ τοὺς συνδιεβληθέντας μετ' αὐτοῦ. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἔλαβον χώραν τὸ 1026.

55. Στάσις Ναυπάκτου (1026).

Πηγαί: Κεδρηνός, II, 482-483, Σκυλίτζης, 372.

Βιβλιογραφία: C. Schlumberger: Ἐροπέε, III, σ. 13-14, Ὁδ. *Λαμψίδης*: Ἡ τύφλωσις, σ. 24.

Τὸ ἔτος 1026 εἰς τὴν Ναύπακτον ἐγένετο στάσις κατὰ τοῦ στρατηγοῦ αὐτῆς Γεωργίου, τοῦ ἐπιλεγομένου Μωρογεωργίου. Φονευθέντος τοῦ στρατηγοῦ ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ πλήθους διαρπαγαί. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐτιμώρησε τοὺς αἰτίους τῆς δολοφονίας τοῦ στρατηγοῦ, ἐτύφλωσε δὲ τὸν ἀρχιερέα τῆς Ναυπάκτου, ὡς συναίτιον τῆς ἐκεῖ στάσεως.

56. Βασίλειος Σκληρός - Προυσιανός Βούλγαρος.

Πηγαί: Σκυλίτζης, 372 - Κεδρηνός, II, 483.

Βιβλιογραφία: C. Schlumberger: Ἐροπέε, III, σ. 14-18, W. Seibt: Die Skleroi, σ. 65-69, R. Guillard: Les patrices sous les règnes de Basile II et de Constantin VIII, σ. 95 - Ὁδ. *Λαμψίδης*: Ἡ τύφλωσις, σ. 24.

Ὁ πατρικίος Βασίλειος Σκληρός εὐρίσκετο εἰς διάστασιν μετὰ τὸν μάγιστρον Προυσιανόν τὸν Βούλγαρον, στρατηγόν τῶν Βουκελλαρίων. Ἐφθασε δὲ εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἢ τόλμη του «ὡς καὶ διὰ μάχης τούτῳ ἐλθῶν». Ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεώρησε πάντα ταῦτα «ἀναισχυντίαν κατὰ τῆς βασιλείας». Περιώρισε δὲ καὶ τοὺς δύο, τὸν μὲν εἰς τὴν Ὀξείαν νῆσον, τὸν δὲ εἰς τὴν Πλάτην¹⁷⁶. Κατηγορηθεὶς ὁ Σκληρός ὡς μελετῶν ἀπόδρασιν ἀπετυφλώθη κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸν δὲ Προυσιανόν «μικροῦ δεῖν τοῦτο αὐτὸ πείσεσθαι κινδυνεύοντα», ἤλευθέρωσεν. Ἐτύφλωσεν, ἐπίσης, τὸν Ρωμανόν Κουρκούαν, ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρόν τοῦ Προυσιανοῦ, τὸν Γλαβᾶν καὶ τὸν Γουδέλην. Ἐγλωσσοτόμησε δὲ τὸν μοναχόν Ζαχαρίαν, συγγενῆ τοῦ βέστου¹⁷⁷ Θευδάτου «συσκευάσασθαι τούτους πλασάμενος κατ' αὐτοῦ».

57. Ρωμανός Ἀργυρός (1028).

Πηγαί: Κεδρηνός, II, 484-485, Σκυλίτζης, 373 - Ψελλός, I, 31.

Βιβλιογραφία: C. Schlumberger: Ἐροπέε, III, σ. 56-57, R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 339.

Ὡς ἀνυπακοὴν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος θά ἐθεώρει ὁ Κωνσταντίνος ὁσος τὴν ἄρνησιν τοῦ Ρωμανοῦ Ἀργυροῦ νὰ νυμφευθῇ τὴν κόρην του Ζωήν. Διὰ τοῦτο παρήγγειλεν εἰς αὐτὸν νὰ διαζευχθῇ τὴν νόμιμον σύζυγόν του, ἄλλως θά ἐτυφλοῦτο.

176. Ἡ Ὀξεία καὶ ἡ Πλάτη ἀνήκον εἰς τὰς Πριγκηποννήσους καὶ εὐρίσκοντο νοτιοδυτικῶς τῆς συστάδος τῶν νήσων αὐτῶν. Βλ. R. Janin: Constantinople byzantine, σ. 506, 509.
177. Τὸ ἀξίωμα τοῦ βέστου ἐμφανίζεται ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ. Περί αὐτοῦ βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 294.

ΡΩΜΑΝΟΣ 3ος ΑΡΓΥΡΟΣ (1028-1034).

58. Ἐπιβουλή Προυσιάνου τοῦ Βουλγάρου (1031).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 376, 384 - Κεδρηνός, II, 487, 497 - Ζωναράς, III, 574.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: *Épopée*, III, σ. 99-100.

Τό 1031 διεβλήθη ὁ μάγιστρος Προυσιάνος ὁ Βούλγαρος¹⁷⁸ ὡς εὐρισκόμενος εἰς συνεννοήσεις μετά τῆς ἀδελφῆς τῆς αὐτοκρατειρας Ζωῆς, Θεοδώρας καί ὡς ἐποφθαλιῶν τήν βασιλείαν. Συλληφθεῖς ἐτέθη ὑπό φρούρησιν εἰς τό μοναστήριον τοῦ Μανουήλ. Γενομένης δέ δεκτῆς τῆς κατηγορίας ὁ μέν Προυσιάνος ἀπετυφλώθη, ἡ δέ μήτηρ αὐτοῦ, ἡ ζωστή¹⁷⁹, ἐξεβλήθη ἀπό τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀργότερον ὁ Προυσιάνος ἐκουσίως ἀπεκάρη μοναχός καί ἡ μήτηρ του ἐστάλη εἰς τήν ἐν Βουκελλαρίῳ μονήν εἰς Θρακησίους.

59. Ἐπιβουλή Κωνσταντίνου Διογένους (1031).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 376, 384, 385 - Κεδρηνός, II, 487-488, 497, 498 - Ζωναράς, III, 574-575, 579.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: *Épopée*, III, σ. 101-103, C.M.H. IV. I. σ. 196 - R. Guiland: *Les patrices sous les règnes de Basile II et de Constantin VII*, σ. 86-87, R. Janin: *Jean l' Orphanotrophe*, σ. 431

Τό ἔτος 1031 ὁ Κωνσταντίνος Διογένης, γαμβρός τοῦ αὐτοκράτορος ἐπί θυγατρί τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Βασιλείου, κατηγορήθη ὑπό τοῦ Ὁρέστου, θεράποντος τοῦ Βασιλείου 2ου, ὡς μελετῶν ἀνταρσίαν. Ἐλεγχθείσης τῆς κατηγορίας καί εὐρεθείσης ἀληθοῦς ὁ Διογένης, ὢν στρατηγός εἰς Θρακησίους, ἤχθη δέσμιος εἰς τήν Βασιλεύουσαν καί ἐνεκλείσθη εἰς πύργον, ἡ δέ Θεοδώρα περιωρίσθη εἰς τό Πετρίον. Οἱ δέ μετ' αὐτοῦ συνωμόται οἱ πρωτονοτάριος καί σύγ-

178. Βλ. ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 56.

179. Ζωστή πατρικία ἦτο τίτλος ἀπονεμόμενος εἰς μίαν ἢ περισσοτέρας γυναῖκας εὐρισκομένας περί τήν αὐτοκράτειραν. Ἐμφανίζεται ἀπό τοῦ 9ου μέχρι τοῦ 11ου αἰῶνος. Βλ. N. Oikonomidès: *Les listes*, σ. 293.

κελλος Ἰωάννης, ὁ πατρίκιος καί στρατηγός Εὐστάθιος Δαφνομήλης, οἱ Μιχαήλ, Θεόγνωστος καί Σαμουήλ, οἱ ἔκγονοι τοῦ μαγίστρου Μιχαήλ Βούρτζη, ὁ Γεώργιος καί Βαρασβατζέ, ὁ ἰδρύσας ἐν Ἄθῳ τήν μονήν τῶν Ἰβήρων, ἀνεψιοί τοῦ πατρικίου Θεοδάτου¹⁸⁰ τυφθέντες δεινῶς καί διαπομπευθέντες διά μέσης τῆς λεωφόρου ἐξωρίσθησαν¹⁸¹. Βραδύτερον ὁ Διογένης ἐκβληθεῖς τοῦ πύργου ἀπεκάρη μοναχός εἰς τήν μονήν τοῦ Στουδίου.

Τό ἔτος 1032 ὁ αὐτοκράτωρ Ρωμανός μέλλων νά εἰσβάλλῃ ἐκ δευτέρου εἰς τήν Συρίαν ἐξῆλθεν εἰς τά Μεσάνακτα. Τότε ἡ αὐτοκράτειρα Ζωή εἰδοποιήθη ὑπό Θεοφάνους τοῦ Θεσσαλονικέως ὅτι ὁ Διογένης ἐλθὼν εἰς συνεννοήσεις μετά τῆς Θεοδώρας διεννοεῖτο ἀπόδρασιν πρὸς τό Ἰλλυρικόν «εἰδήσει τοῦ μητροπολίτου Δυρραχίου καί τοῦ ἐπισκόπου Περιθεωρίου». Συνελήφθησαν πάραυτα καί ὁ Διογένης καί οἱ ἐπίσκοποι. Καί ὁ μέν Διογένης ἀνακρινόμενος εἰς τά ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν ὑπό τοῦ πραιποσίτου¹⁸² Ἰωάννου, τοῦ μετέπειτα ὄρφανοτρόφου¹⁸³ «ἐαυτὸν ἀποκρημνίσας τοῦ τείχους καί ἐκτραχηλισθεῖς ἀπέθανε, ριφεῖς μετά τῶν αὐτοφόνων», οἱ δέ ἐπίσκοποι ἐστάλησαν εἰς τόν αὐτοκράτορα εἰς Μεσάνακτα καί ἐκεῖθεν ἠλευθερώθησαν. Πρὸ τῶν συνεννοήσεων Θεοδώρας - Διογένους τοῦ 1032 τοποθετεῖται ἡ κουρά τῆς Θεοδώρας. Τόν Σεπτέμβριον 1031, μετά τήν ὕψωσιν τοῦ τιμίου σταυροῦ, ἡ αὐτοκράτειρα Ζωή αἰφνιδίως μετέβη εἰς τό Πετρίον καί ἀπέκειρε τήν ἀδελφήν τῆς μοναχὴν «ἀδύνατον εἶναι ἄλλως φήσασα παυθῆναι τὰς ἐπιβουλάς καί τὰ σκάνδαλα».

60. Ἐπιβουλή Βασιλείου Σκληροῦ (1033).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 388 - Κεδρηνός, II, 501-502.

Βιβλιογραφία: W. Seibt: *Die Skleroi*, σ. 66-67.

Ἄνελθὼν εἰς τόν θρόνον ὁ Ρωμανός 3ος προσεπάθησε νά ἀποκαταστήσῃ τοὺς ἐπὶ Κωνσταντίνου 8ου δεινοπαθήσαντας καί ἀδικηθέντας καί εἰς ἄλλους παρέσχεν ἀξιώματα, εἰς ἄλλους κτήματα καί εἰς

180. Βλ. ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 56.

181. Κατὰ Κεδρηνόν, II, 488 - Σκυλίτζην, 376 καί ἡ Θεοδώρα περιωρίσθη εἰς τό Πετρίον. Ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 58 κατὰ Ζωναράν, III, 574 ὁ περιορισμός τῆς Θεοδώρας εἰς τό Πετρίον τοποθετεῖται μετά τήν ἐπιβουλήν τοῦ Προυσιάνου, ἐν πάσῃ περιπτώσει τό 1031.

182. Περὶ τοῦ πραιποσίτου, βλ. N. Oikonomidès: *Les listes*, σ. 300.

183. Περὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ὁρφανοτρόφου, βλ. R. Janin: *Un ministre byzantin. Jean l' Orphanotrophe (XIe siècle)*, ἐν E.O. 30 (1931), σ. 431-443

ἄλλους χρήματα. Τόν Βασίλειον Σκληρόν, ἐπ' ἀδελφῆ γαμβρόν αὐτοῦ, τυφλωθέντα ἐπί Κωνσταντίνου 8ου¹⁸⁴, ἀπεκατέστησε καί ἐτίμησε μάγιστρον¹⁸⁵. Παρά ταῦτα ὁ Σκληρός ἔχων «τὴν γνώμην ἄστατον καί ἄλλοπρόσαλλον» ἐπιβουλήν ἐμελέτησε κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Γενόμενος ἀντιληπτὸς ἐξεβλήθη τῆς πόλεως μετὰ τῆς συζύγου του.

61. Δολοφονία Ρωμανοῦ 3ου (11 Ἀπριλίου 1034).

Πηγαί: Ψελλός, I, 49-52, Σκυλίτζης, 389-391, Κεδρηνός, II, 504-505, Γλυκάς, 584 - Ἰωήλ, 61 - Κ. Μανασσῆς, 258 - Χρονικόν αὐτοκρατόρων, 1221 - Ματθαῖος Ἐδέσης, 51 - Χριστόφορος Μυτιληναῖος: Εἰς τὸν βασιλέα Ρωμανόν ἐπιτάφια ἠρωϊκά, σ. 4-5. Ζωναρᾶς, III, 584-585.

Βιβλιογραφία: E. Follieri: Le poesie di Cristoforo Mitilineo come fonte storica, ἐν Zbornik radova Vizant. Inst. 8/2 (Mélanges Ostrogorsky II) 1964, σ. 136 ἐπ. - G. Schlumberger: Ἐροπέε, III, σ. 153-158, C.M.H. IV. I., σ. 196 - R.J.H. Jenkins: Byzantium, σ. 341 - G. Ostrogorsky: Histoire, σ. 347 - J. B. Bury: Roman emperors, σ. 150.

Αἰφνιδίως ὁ αὐτοκράτωρ κατεβλήθη ἐκ νόσου, τὰ σημεῖα τῆς ὁποίας ἦσαν ἐμφανῆ. Κατὰ τινὰς πηγὰς ὁ Ρωμανός ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ ὀρφανοτρόφου, τοῦ ὁποίου ὁ ἀδελφός, Μιχαήλ, καί μετέπειτα αὐτοκράτωρ εἶχε συνάψει ἐρωτικόν δεσμόν μετὰ τῆς αὐτοκρατεῖρας Ζωῆς. Ἐδηλητηριάσθη δὲ διὰ δηλητηρίου ἐπενεργούντος βραδέως. Ὁ Ψελλός δὲν εἶναι σαφῆς ὡς πρὸς αὐτό, ἀναφέρει, ὅμως, ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη ἔλεγεν ὅτι ὁ Ρωμανός ἐδηλητηριάσθη. Μὴ ἐπερχομένου, ὅμως, τοῦ θανάτου του, ὡς ἐπεθύμουν, ὁ ὀρφανοτρόφος καί ὁ Μιχαήλ ἀπεφάσισαν νά ἐνεργήσουν διαφόρως. Οὕτω τὴν Μεγάλην Πέμπτην 1034 (11 Ἀπριλίου 1034), ὁ αὐτοκράτωρ ἠθέλησε νά κάμῃ λουτρόν εἰς τὸ θαλανεῖον τοῦ μεγάλου παλατίου καί «οἰκτρῶς ἀποπνίγεται ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Μιχαήλ ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ λουτροῦ».

184. Βλ. ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 56.

185. Σκυλίτζης, 376 - Κεδρηνός, II, 486.

ΜΙΧΑΗΛ 4ος (1034-1041).

62. Ἀντίδρασις Δαλασσηνοῦ διὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Μιχαήλ 4ου (1034).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 392-396, 404 - Κεδρηνός, II, 506-510, Ζωναρᾶς, III, 588-589.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: Ἐροπέε, III, σ. 166-168, 183-184, R. Janin: L' Orphanotrophe, σ. 435-436, R. Guillard: Les patrices sous les règnes de Basile II et de Constantin VIII, σ. 98-100, J. B. Bury: Roman Emperors, σ. 157.

Ἡ ἄνοδος τοῦ Μιχαήλ τοῦ Παφλαγόνοσ εἰς τὸν αὐτοκρατορικόν θρόνον δὲν ἐγένετο ἄνευ ἀντιδράσεως. Οὕτω ὁ πατρικίος Κωνσταντῖνος Δαλασσηνός «... οὐκ ἤνεγκε πρᾶως τὴν ἀκοήν, ἀλλὰ καί ἀπεδυσπέτησε πρὸς τὰ φημιζόμενα καί διὰ θαύματος ἦγε, πῶς πλείστων ἀγαθῶν ὄντων ἀνδρῶν ἐξ οἴκων λαμπρῶν καί ἐπισήμου γένους χυδαῖος καί τριωβολιμαῖος ἄνθρωπος τῶν ἄλλων προτετίμητο πάντων καί δεσπότης καί βασιλεύς ἀνηγόρευτο». Θορυβηθεὶς καί φοβηθεὶς ἐκ τούτων ὁ Ἰωάννης ὁ Ὄρφανοτρόφος¹⁸⁶ προσεπάθησε νά λάβῃ μέ τὸ μέρος του τὸν Δαλασσηνόν καί νά τὸν φέρῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (οὗτος εὐρίσκετο εἰς τὰ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κτήματά του), ὥστε νά ἔχῃ τὴν δυνατότητα νά ἐλέγῃ τὰς κινήσεις του. Κατῶρθωσε τοῦτο ἀφοῦ διεβεβαίωσε τὸν Δαλασσηνόν διὰ τὰς καλὰς του προθέσεις δι' ἐνόρκων βεβαιώσεων καί ἐγγυήσεων¹⁸⁷.

Ὁ ἀδελφός τοῦ αὐτοκράτορος, Νικήτας, γενόμενος δούξ Ἀντιοχείας, ἀπῆλθεν τὸ 1034 εἰς Ἀντιόχειαν. Οἱ Ἀντιοχεῖς, ὅμως, παρεκώλυσαν τὴν εἰσοδόν του εἰς τὴν πόλιν φοβηθέντες μὴ πάθωσι κακόν τι, διότι πρὸ ὀλίγου χρόνου εἶχον ἐξεγερθῆ μὴ ἀνεχόμενοι τὴν συμπεριφορὰν φορολόγου τινός ὀνόματι Σαλίβα καί εἶχον φονεύσει τοῦτον. Ὁ Νικήτας ὑπεσχέθη γενικὴν ἀμνηστίαν συνοδομένην ὑπὸ ὄρκων

186. «Il pouvait craindre que ce ne fût le signal d' une révolte en Asie Mineure, dont les seigneurs féodaux se distinguaient par leur esprit d' indépendance envers le pouvoir central». R. Janin: L' Orphanotrophe, σ. 435-436.

187. Βλ. Σπ. Τρωϊάνος: Ἐνορκοὶ ἐγγυήσεις, σ. 130 ἐπ.

καί οὕτως ἐπετρέπη εἰς αὐτόν ἢ εἴσοδος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Εἰσελθὼν οὗτος εἰς τὴν πόλιν οὐδένα ὄρκον ἐτήρησε· ἐφόνευσε περίπου ἑκατὸν ἄνδρας «ἀποτεμών τε καὶ ἀνασκολοπίσας», ἔνδεκα δὲ προύχοντας συνέλαβε καὶ δεσμίους ἔστειλεν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, γράφων συγχρόνως εἰς τὸν Ἰωάννην ὅτι «μὴ διὰ τὸν τοῦ Σαλίβα φόβον κωλυθῆναι αὐτῷ τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον, ἀλλὰ διὰ τὴν εἰς τὸν Δαλασσηνὸν εὐνοίαν». «Προϋποκειμένης ὑπονοίας κατὰ τοῦ Δαλασσηνοῦ» περιωρίσθη οὗτος εἰς τὰς 3 Αὐγούστου 1034 εἰς τὴν νῆσον Πλάτην¹⁸⁸. Ἐνεκλείσθη δὲ εἰς τινα πύργον καὶ ὁ ἐπὶ θυγατρί γαμβρός αὐτοῦ Κωνσταντῖνος Δούκας¹⁸⁹ «ὅτιπερ ἐπεβοᾶτο τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν παράβασιν τῶν ὄρκων ἐξήλεγε καὶ τὸν θεὸν ἐμαρτύρετο». Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐδεινοπάθησαν καὶ τρεῖς πλούσιοι Μικρασιάται εὐγενεῖς: ὁ Γουδέλης, ὁ Βαϊανός καὶ ὁ Προβατᾶς, τῶν ὁποίων ἐδημεύθη ἢ περιουσία καὶ ἐδόθη εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ αυτοκράτορος, Κωνσταντῖνον. Ἐξεδιώχθη τῶν ἀνακτόρων καὶ τῆς πόλεως ὁ Συμεὼν, εἰς τῶν θεραπόντων τοῦ Κωνσταντίου 8ου, διότι δὲν συνευδόκει εἰς πάντα ταῦτα «ἀλλὰ τὴν εἰς τὸν Δαλασσηνὸν ἀδικίαν ἐπεβοᾶτο καὶ τὴν τῶν ὄρκων ἀθέτησιν». Μεταβάς ὁ Συμεὼν εἰς τὸ ὄρος Ὀλυμπος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐκάρη μοναχός.

Τόσον εἶχε φοβηθεῖ τὸν Δαλασσηνὸν ὁ Ὀρφανοτρόφος, ὥστε παρά τὸ γεγονός ὅτι ἡ αυτοκρατορία ἀντιμετώπιζε σοβαροὺς κινδύνους, μοναδική φροντίς καὶ ἔμμονος ἀσχολία αὐτοῦ ἦτο «ὅπως ἂν ὁ Δαλασσηνός ἀσφαλῶς τηροῖτο καὶ μὴ τὰς αὐτοῦ λάθοι διαδράς πλεκτάνας». Μετέφερε τοῦτον ἐκ τῆς νήσου Πλάτης καὶ «πύργῳ καθείργνυσι ἀσφαλεῖ ἐπιστήσας αὐτῷ φρουρούς οὐκ ἀγεννεῖς». Τό ἔτος 1038/1039 ὁ Ὀρφανοτρόφος «ἐπιτείνων τὸ πρὸς τὸν Δαλασσηνὸν ἔχθος» καὶ θέλων νὰ ἀφανίσῃ τὸ γένος αὐτοῦ ὑπερώρισε τοὺς ἀδελφούς καὶ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ «καὶ τοὺς λοιπούς τοὺς κατὰ γένος αὐτῷ ἐγγίζοντας». Αἱ περιπέτειαι τοῦ Δαλασσηνοῦ ἔληξαν ἐπὶ Μιχαήλ 5ου τοῦ Καλαφάτου, ὁ ὁποῖος τὸν ἀπληευθέρωσεν.

63. Ὑποψία κατὰ Κωνσταντίνου Μονομάχου ὡς ἐπιβούλου (ἄγνωστος ἢ χρονολογία. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας Μιχαήλ 4ου).

188. Ἡ νῆσος Πλάτη ἀνήκειν εἰς τὰς Πριγκηποννήσους. Εὐρίσκεται 5 χλμ. νοτιο-δυτικῶς τῆς νήσου τοῦ Ἀντιγόνου. Βλ. *R. Janin: Constantinople byzantine*, σ. 509-510.

189. Πρόκειται περὶ τοῦ μετέπειτα αυτοκράτορος Κωνσταντίνου 10ου Δούκα. Βλ. *D. Polemis: The Doukai*, σ. 28-34, ἰδίᾳ σ. 28-29.

Πηγαί: Βίος Ἁγίου Λαζάρου τοῦ ἐν τῷ ὄρει Γαλησίῳ, σ. 600 - Χρονικὸν αὐτοκράτορων, 1228 - Κ. Μανασσῆς, 265 - Γλυκᾶς, 593 - Ἀτταλειάτης, 18 - Σκυλίτζης, 423 - Κεδρηνός, II, 542 - Ψελλός, I, 125 - Ζωναρᾶς, III, 615.

Βιβλιογραφία: *G. Schlumberger: Ἐροπέε*, III, σ. 398.

Ὑποπτος κατέστη εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν Μυτιλήνην ὁ Κωνσταντῖνος Μονομάχος.

64. Κατηγορία κατὰ Γ Μανιάκη ὡς ἀνταρσίαν μελετῶντος (1038).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 405 - Κεδρηνός, II, 523 - Ἀτταλειάτης, 8, 11 - Ζωναρᾶς, III, 592-593

Βιβλιογραφία: *G. Schlumberger: Ἐροπέε*, III, σ. 390 - *C.M.H. IV. I.*, σ. 197 - *R. Janin: L' Orphanotrophe*, σ. 439-440.

Τό ἔτος 1038 ὁ στρατηγὸς Γεώργιος Μανιάκης εὐρισκόμενος εἰς Σικελίαν καὶ ἐλθὼν εἰς προστριβάς μετὰ τὸν γαμβρόν τοῦ αυτοκράτορος πατρίκιον Στέφανον κατηγορήθη ὑπ' αὐτοῦ «ὡς ἀποστασίαν μελετῶν». Συλληφθεὶς ὁ Μανιάκης καὶ ὀδηγηθεὶς δέσμιος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐφυλακίσθη ὁμοῦ μετὰ τοῦ πατρικίου Βασιλείου Θεοδωροκάνου. Ἠλευθερώθη ἐπὶ Μιχαήλ 5ου τοῦ Καλαφάτου καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ μαγίστρου καὶ κατεπάνω¹⁹⁰ Ἰταλίας.

65. Κατηγορία κατὰ Βασιλείου Συναδινού ὡς ἀνταρσίαν μελετῶντος (1040).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 409 - Κεδρηνός, II, 527-528.

Βιβλιογραφία: *G. Schlumberger: Ἐροπέε*, III, σ. 290 - *R. Janin: L' Orphanotrophe*, σ. 440 - *Chr. Hannick - G. Schmalzbauer: Die Synadenoï. Prosopographische Untersuchung zu einer byzantinischen Familie*, ἐν *J. Ö. B.* 25 (1976), σ. 128.

Ὁ στρατηγὸς τοῦ Δυρραχίου Βασίλειος Συναδηνός ἐλθὼν εἰς προστριβάς μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Μιχαήλ Δερμοκαΐτου¹⁹¹ διεβλήθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὡς «μελετῶν τυραννίδα». Πάραυτα ἀφηρέθη ἀπὸ αὐτόν ἢ ἀρχὴ καὶ ἀχθεὶς εἰς Θεσσαλονίκην ἐφυλακίσθη.

190. Περί τοῦ κατεπάνω, βλ. *N. Oikonomidès: Les listes*, σ. 344.

191. Περί τοῦ Μιχαήλ Δερμοκαΐτου, βλ. *D. M. Nicol: The byzantine family of Dermokaites circa 940-1453*, ἐν *BSL.* 35 (1974), σ. 3.

192. «Ὁ μὲν οἶκοι καθῆστο, οὐδὲν εἰδώς, ὡν ἐκείνοι καθ' ἑαυτὸν τε ἕκαστος καὶ πρὸς

66. Ἐπιβουλή Κηρουλλάριου - Μακρεμβολίτου (1040).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 412 - Κεδρηνός, II, 530 - Μ. Ψελλοῦ: Ἐγκωμιαστικός εἰς τόν μακαριώτατον πατριάρχην κῦρ Μιχαήλ τόν Κηρουλλάριον, ἐν Σάθας: Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη Δ', σ. 313 ἐπ.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: Ἐποπέ, III, σ. 310, 698-699, R. Janin: L' Orphanotrophe, σ. 441 - G. Ostrogorsky: Histoire, σ. 358.

Τόν Αὔγουστο 1040 ἐγένετο «μελέτη τυραννίδος» κατά τοῦ αὐτοκράτορος ἐπί κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἦσαν ὁ Μιχαήλ Κηρουλλάριος καί ὁ Ἰωάννης Μακρεμβολίτης. Συμμετεῖχον πολλοί, ἅπαντες δέ ἐξωρίσθησαν καί ἐδημεύθη ἡ περιουσία των.

Λεπτομερείας τῆς συνωμοσίας δίδει ὁ Μ. Ψελλός. Ἐπρόκειτο περὶ κινήσεως μεγάλης ἐκτάσεως «σχίζεται μερίς οὐκ ὀλίγη ἀφ' ὅλης τῆς πόλεως, τά πρῶτα τῶν γενῶν, οἱ τολμηρότατοι τε καί ἀνδρειότατοι καί τὰς γνῶμας ὀξύτατοι», ἐσκόπει δέ «οὐκ ἀποκτινῦναι τόν αὐτοκράτορα, ἀλλ' ἐπισχέιν προίοντα, καί τοῦτον μὲν μεταστήσασθαι τῆς ἀρχῆς, τόν δέ ταῖς ψήφοις κριθέντα ἀντ' ἐκείνου ἐπὶ τὴν βασιλείαν προαγαγεῖν». Ὁ «ψήφοις κριθείς» ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν, αἰρετός μέλλων αὐτοκράτωρ, ἦτο ὁ Κηρουλλάριος, ὁ ὁποῖος δέν μετεῖχε τῆς κινήσεως καί οὐδέν ἐγνώριζεν¹⁹². Παρουσιάζει, δηλ., ἐδῶ ὁ Ψελλός τόν Κηρουλλάριον ὡς τελείως ἀμέτοχον καί ἀθῶν. Τινές, ὅμως, τῶν συνωμοτῶν δειλιάσαντες ἀπεκάλυψαν τὰ τεκταινόμενα εἰς τόν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος, ἀμέσως, συνέλαβε τοὺς συνωμώτας καί τοὺς ἀνέκρινεν. Οὗτοι ἀνακρινόμενοι «πάντα σαφῶς ἀπογυμνοῦσι ρητά τε ὁμοῦ καί ἄρρητα, τὰς πρῶτας αἰτίας, τοὺς ἐπὶ ταύταις διαλόγους, τὰς συνωμοσίας, τὰς ψήφους καί ὡς ἐπὶ τούτοις βασιλεύς αὐτοῖς αἰρεθείη ὁ τὴν τε γνῶμην, τό τε γένος καί τὰλλα προσήκων τῷ πράγματι». Τό τελευταῖον μάλιστα ἐφόβησε τόν αὐτοκράτορα. Ὁ Κηρουλλάριος οὐδέν ἐγνώριζεν περὶ τούτων, πλὴν ὅτι τινές εἶχον συλληφθῆ ὡς κατά τοῦ αὐτοκράτορος μελετῶντες. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην «κατήγορος» καί «δικαστής» ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ καί «τούς μὲν τὰ δεινότατα μεμελετηκότας οὐκ εἰς τό ἀκριβές τὰ τῆς τιμωρίας μετρεῖ, ἀλλὰ τοῖς μὲν καί παντάπασι τὰς εὐθύνας ἀφήσει, τοῖς δέ μετριωτέρας ψηφίζεται· περὶ δέ οὐ σύμπαντες οἱ κατειπόντες ἀλλήλων ὡς ἀναμαρτήτου παντάπασιν ἐμαρτύρησαν, τοῦτον ἐκεῖνος ὑπὸ μείζονα καταδίκην ποιεῖ». Τοῦτο δέ «οὐ κόλασις τινος πράξεως, οὐδ' εὐθύνη τολ-

192. «Ὁ μὲν οἶκοι καθῆστο, οὐδέν εἰδῶς, ὧν ἐκεῖνοι καθ' ἑαυτὸν τε ἕκαστος καί πρὸς ἀλλήλους ἐβουλεύοντο».

μης ἢ ἀτόπου βουλεύματος, ἀλλὰ ζηλοτυπία γενναίου φρονήματος καί βασκανία τῆς τῶν πολλῶν περὶ τόν ἄνδρα κρίσεως καί τῆς ἐκείνου περὶ πάντα εὐδοκίμησεως». Ἐφοβεῖτο ὁ αὐτοκράτωρ «μὴ καί αὐθις τοιαύτης γεγεννημένης αἰρέσεως, ἐκεῖνον ξύμπαντες ἔλοιnton, καί οὐκ ἂν αὐτῷ κρίσις ἐτέρα γένοιτο, τοῦ παντός μέρους πρὸς ἐκεῖνον συνερρηκός καί ἀφελόντων ἐκεῖνον τόν ἐπ' αὐτῆς δικαστήριον..... τό μὲν γάρ δεδιότα τὴν τῶν πολλῶν πρὸς ἐκεῖνον κρίσιν ἑαυτῷ μνηστεύσασθαι τὴν ἐξ ἐκείνου ἀσφάλειαν, εἰ καί τοῦτο παντάπασιν ἄδικον, ἀλλὰ βασιλεῖ γε δοτέον οὐ πάντη ἀφ' ἑαυτῷ θαρροῦντι, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν τειχίζοντι ἀπὸ τούτων κρείττονας ἀπειργεῖν τοῦ θήματος..... σείει μὲν αὐτῷ καί τῷ ἀδελφῷ, εἰπεῖν δέ καί γένει παντὶ τὴν ξύμπασαν, ἴν' οὕτως εἴποιμι, γῆν, ἐπεισπίπτει τε τούτοις ὡσπερ λαῖλαψ ἀθρόον καί κορυφοῖ ἐπ' αὐτοῦς κύματα αὐτίκα τούτοις καλύπτοντα· περιτειχίζει γάρ αὐτοῖς τόν πατρῶον οἶκον καί καθείργουσι καθαπερεῖ τινος θῆρας τὰς τε διεξόδους αὐτοῖς ἀποφράττει, μικροῦ δεῖν καί τόν ὑπὲρ κεφαλῆς ἀέρα συγκλείει, ἵνα μὴ ἀναπάντες ἀθρόον ἀπ' ἐκεῖνον περὶξαιντο..... ἐποῖει αὐτοῖς πραστέραν τὴν καταδίκην τό σύν ἀλλήλοις εἶναι καί κουφίζειν ἔχειν ἕκαστον ἐκάστην συμφορὰν. Ἐπεὶ δέ καί τοῦτο ἀρκοῦν εἰς δεῖγμα ἐδόκει τῷ αὐτοκράτορι, καί τό τῆς διαιρέσεως γράμμα ἐγγέγραπτο καί διεδέδοτο..... τόν μὲν πρεσβύτερον οὐ πάνυ τι κρημνῶδει χωρίῳ ἐφίστησι, τόν δέ ἀπελαύνει τε μακράν καί αὐθις ἀνάγει ἐπὶ στενοῦ, εἶτα δὴ ζοφῶδει κατακλείει οἰκήματι, μετρεῖ τε αὐτῷ τὰ τε ἄλλα, καί δεινούς ἐφίστησι φύλακας. Καί οὐδέ μέχρι τούτου ταραττομένην ἴστησι τὴν ἰδίαν ψυχὴν, ἀλλὰ καί ἐκτομὴν βίου αὐτῷ ἐγκελεύεται, καί πνεύματι δῆθεν προσάγει τόν πόρρωθεν εἰσπεποιημένον θεῷ καί μεταρρυθμίζειν αὐτῷ τὴν ἰδέαν πειράται τοῦ βίου· ὁ δέ, καίτοι τὰλλα ἐπιεικῆς ὢν, γενναίως πρὸς τοῦτο ἀνθίσταται, οὐχ ὡς τό πρᾶγμα μισῶν, οὐδ' ἀποπεμπόμενος τὴν κρείττω μεταβολὴν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ πνεύματος αἰσχυρόμενος, ἵνα μὴ τέλος αὐτῷ καταδίκης ἢ πρὸς θεόν οἰκείωσις γένηται». Ὁ ἀδελφός αὐτοῦ μὴ ἀνεχόμενος ταῦτα «ἐξ ἀκροπόλεως αὐτῷ τό τυραννικόν πάθος ψηφίζεται τὴν τομὴν· καί νεκρός αὐτίκα ἐγεγόνει ὁ πρό βραχέος εὐρώστως κινεῖσθαι δοκῶν». Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου καί μόνου ἀφιερῶθη ὁ Κηρουλλάριος εἰς τόν θεόν, καί ὄχι ἐκ τῶν ἀπειλῶν τοῦ αὐτοκράτορος ἵνα ἐξαναγκάσῃ αὐτόν νά ἐγκαταλείψῃ τὰ ἐγκόσμια¹⁹³.

193. Μ. Ψελλός: Ἐγκωμιαστικός, σ. 321.

67. Ἐπιβουλή κατά Κωνσταντίνου (1040).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 412 - Κεδρηνός, II, 530.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: *Épopée*, III, σ. 310-311, R. Janin: *L'Orphanotrophe*, σ. 441 - N. Adontz: *Les Taronites à Byzance*, ἐν Byz. XI. (1936), σ. 23.

Τό ἔτος 1040 ἐγένετο ἐπιβουλή κατά τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, μεγάλου δομειστικοῦ Κωνσταντίνου εὕρισκομένου εἰς Μεσάνακτα. Ἀποκαλυφθείσης τῆς κινήσεως συνελήφθησαν ὁ Μιχαήλ Γαβρᾶς, ὁ Θεοδόσιος Μεσανύκτης «καί ἄλλοι πολλοί τῶν ταγματικῶν ἀρχόντων ἐκπηροῦνται τοὺς ὀφθαλμούς». Τόν πατρίκιον Γρηγόριον Ταρωνίτην, «ἐξαρχον και πρωτουργόν» τῆς ἐπιβουλῆς, ἀπέστειλεν εἰς τόν Ὀρφανοτρόφον «ὠμῆ βύρση βοός διά παντός τοῦ σώματος καλύψας ὁ Κωνσταντίνος, καί μόνης τῆς ἀναπνοῆς ἔξοδον ἀφείς καί τῆς ὄψεως».

ΜΙΧΑΗΛ 5ος ΚΑΛΑΦΑΤΗΣ (1041-1042).

68. Ἐξορία αὐτοκρατείας Ζωῆς (1042).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 417 - Κεδρηνός, II, 536 - Ἀτταλειάτης, 13 - Ἐφραίμ, 134 - Γλυκάς, 590-591, Θ. Σκουταριώτης, 161 - Χρονικόν αὐτοκρατόρων, 1225 - Βίος Ἁγίου Λαζάρου τοῦ ἐν τῷ ὄρει Γαλησίῳ, 539 - Κ. Μανασσῆς, 262 - Βραχέα Χρονικά, II, Chr. 16, 166 - Ψελλός, I, 96-100, Ψελλός: Ἐγκωμιαστικός εἰς Κηρουλλάριον, 322 - Χριστόφορος Μυτιληναῖος: Εἰς τόν ὑποβασιλέα Μιχαήλ τόν Καλαφάτην, 31 - Ματθαῖος Ἐδέσσης, 72. Ζωναρᾶς, III, 609.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: *Épopée*, III, σ. 340-346, R. J. H. Jenkins: *Byzantium*, σ. 344 - Sp. Vryonis: *Byzantine δημοκρατία and the guilds in the eleventh century*, ἐν D.O.P. 17 (1963), σ. 303-305, C.M.H. IV. I, σ. 198.

Ὁ Μιχαήλ 5ος αἰσθανθεὶς τὴν θέσιν τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀσφαλῆ ἀπεφάσιδε νά ἐξοντώσῃ τὴν τελευταίαν ἀπόγονον τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, τὴν αὐτοκράτειραν Ζωήν. Πρὶν ἢ προβῆ εἰς οἰανδήποτε ἐνέργειαν ἠθέλησε νά βολιδοσκοπήσῃ τὰ αἰσθήματα τῆς κοινῆς γνώμης ἀπέναντί τοῦ «καί εἰ μὲν χρηστήν διάθεσιν φανῶσι φυλάττοντες εἰς αὐτόν καί φιλίαν ὀρθήν, τότε δὴ καί ἐγχειρῆσαι τὴ μελέτη, εἰ δὲ τοῦναντίον ἡσυχίαν ἄγειν». Πρὸς τοῦτο ἀπεφάσισε νά γίνῃ τὴν Κυριακὴν μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ ἔτους 1042 «δημοσία προέλευσις» εἰς τὸν ναόν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων¹⁹⁴. Ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τῆς ὑποδοχῆς καὶ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ πλήθους καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὰ ἀνάκτορα διεμήνυσεν εἰς τὸν Πατριάρχην νά ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἐν Στενῶ μονὴν αὐτοῦ. Κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός τὴν αὐτοκράτειραν «κατασπᾶ τοῦ θρόνου καί εἰς τὴν νῆσον Πρίγκηπον περιορίζει». Ἔδωκε δὲ ἐντολὴν νά τὴν ἀποκείρουν καί νά φέρουν εἰς αὐτόν τὴν κόμην αὐτῆς, ὅπερ καί ἐγένετο¹⁹⁵. Κατὰ Ψελλόν ὁ αὐτοκράτωρ κατηγόρησε τὴν Ζωήν καί

194. Βλ. R. Janin: *Les Églises et les monastères des grands centres byzantins*, σ. 46-55.

195. Οἱ Μανασσῆς, 261 καὶ τὸ χρονικόν τῶν αὐτοκρατόρων, 1225 καὶ Σκουταριώτης, 161 λέγουν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐξώρισε τὴν Ζωήν καὶ τὴν Θεοδώραν. Καί οἱ τρεῖς οὗτοι

κατεδίκασε αὐτὴν ὡς φαρμακίδα καὶ ἐξώρισεν εἰς τὴν Πρίγκηπον, ἀλλὰ δὲν ἐφησυχάσε καὶ διέταξε τὴν κουράν τῆς αὐτοκρατείας δικαιολογούμενος ὅτι ἐκ τῆς ἐξορίας συνωμότει ἐναντίον του.

69. Πτώσις Μιχαήλ 5ου (1042).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 418-421, Κεδρηγός, II, 536-539, Ψελλός, I, 101-116, Ἄτταλειάτης, 13-17, Γλυκάς, 590-591, Σκουταριώτης, 161 - Ἰωήλ, 62 - Χρονικόν αὐτοκρατόρων, 1228 - Βραχέα Χρονικά, II, Chron. 14, σ. 142, chron. 15, σ. 159, chron. 16, σ. 166 - Κ. Μανασσῆς, 262-264, Ἐφραίμ, 134, Ψελλός: Ἐγκωμιαστικός εἰς Κηρουλλάριον, σ. 322-323, Χριστόφορος Μυτιληναῖος: Εἰς τὸν ἀποβασιλέα, σ. 32 - Λόγος νοθευτικός πρὸς βασιλέα, σ. 99 - Βίος Ἁγίου Λαζάρου τοῦ ἐν τῷ ὄρει Γαλιθαίῳ, σ. 539-540, Ματθαῖος Ἐδέσσης, σ. 73. Ζωναρᾶς, III, 610-613.

Βιβλιογραφία: C. Schlumberger: Ἐποπέε, III, σ. 346-376, Sp. Vryonis: Byzantine δημοκρατία, σ. 305-308, R. Janin: L' Orphanotrophe, σ. 443 - G. Ostrogorsky: Histoire, σ. 350 - R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 344 - C.M.H. IV. I., σ. 198-199, Ch. Diehl: Figures byzantines, σ. 265-269, J. B. Bury: Roman emperors, σ. 167 ἐπ. - Ὁδ. Λαμψίδης: Ἡ τύφλωσις, σ. 32 - Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου: Ἐκλογή, σ. 113.

Μετά τὴν ἐξορίαν καὶ κουράν τῆς Ζωῆς ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαήλ διὰ τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν λαόν τῆς Κωνσταντινουπόλεως συγκεντρωθέντα εἰς τὸν φόρον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ὅτι «κακόνους ἢ Ζωὴ περί τὴν βασιλείαν μου φανεῖσα ἐξώρισται παρ' ἐμοῦ, συμφρονῶν δὲ ταῦτη καὶ ὁ Ἀλέξιος ἐξεβλήθη τῆς ἐκκλησίας». Πάραυτα ἐξηγέρθη ὁ λαὸς βοῶν ὡς ἐκ μιᾶς φωνῆς «ἀνασκαφείη τὰ ὀστᾶ τοῦ καλαφάτου»¹⁹⁶. Ἐπηκολούθησε ἐξεγερσις ὄχι μόνον «τῶν ἀνωνύμων», ἀλλὰ καὶ «τῶν ἐν τέλει καὶ περιωνύμων», ὁ δὲ Πατριάρχης «τὸν μὲν βασιλέα ἐδυσφήμει, τὴν δὲ τῆς βασιλίδος ἐζήτηει ἀνακομιδὴν». Ἀποτέλεσμα τῆς ἐξεγέρσεως αὐτῆς ἦτο ἡ ἐπάνοδος τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρας ἀπὸ τοῦ Πετρίου εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν «καὶ ἐνδύσαντες αὐτὴν ἀλουργίδα βασιλικὴν ἄνασσαν εὐφημοῦσι σὺν Ζωῇ τῇ ταύτης ἀδελφῇ». Τὸ πλῆθος ἐπετέθη κατὰ τῶν

ἀνακτόρων ἐπειγόμενον «καταγαγεῖν τῶν ἀνακτόρων τὸν Μιχαήλ». Φοβηθεὶς οὗτος τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ ἔφευγεν εἰς τὸ παλάτιον τὴν αὐτοκράτειραν Ζωὴν «καὶ ἀποδύσας αὐτὴν τὰ μοναχικὰ μετημφίασε βασιλικὸς περιβλήμασι». Παρὰ ταῦτα μὴ δυνάμενος ὁ Μιχαήλ νὰ κατευνάσῃ τὴν ὀργὴν τοῦ πλῆθους ἐγκατέλειπε μετὰ τοῦ θείου τοῦ Κωνσταντίνου τὰ ἀνάκτορα καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου, ἔνθα ἀμφότεροι ἐνεδύθησαν τὸ μοναχικόν σχῆμα.

Οὕτως ὁ πόλεμος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀρχίσει «ἀπὸ δευτέρας ἡμέρας τοῦ ἀντίπασχα, ἔληξε νυκτὸς τῆς τρίτης ἡμέρας».

Ἡ Θεοδώρα ἐπεμψε φρουράν διὰ νὰ φυλάττῃ τὸν Μιχαήλ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου, ἡ ὁποία εἶχε περικυκλωθῆ ὑπὸ πλῆθους κραυγάζοντος κατὰ τοῦ Μιχαήλ. Ἡ φρουρά κατὰ διαταγὴν τῆς Θεοδώρας βιαίως ἐξέβαλε τοὺς δύο ἄνδρας ἐκ τῆς μονῆς καὶ κατηύθύνθησαν πρὸς τὴν Βασιλεύουσαν. Καθ' ὁδὸν δὲ εἰς τὸ Σίγμα ἐξετυφλώθησαν ἀμφότεροι. Μετὰ τὴν τύφλωσιν ὁ μὲν Μιχαήλ ἐξωρίσθη εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Ἐλεγκῶν, οἱ δὲ συγγενεῖς αὐτοῦ «ἄλλος ἀλλαγῆ διεσπάρησαν».

συγγραφεῖς τοποθετοῦν τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῶν ἀνακτόρων τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Θεοδώρας ταυτοχρόνως.

196. Τοῦτο ἦτο τὸ σύνθημα τοῦ ἐπαναστατοῦντος δήμου κατὰ τὴν πρῶτον βυζαντινὴν περίοδον.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ 9ος ΜΟΝΟΜΑΧΟΣ (1042-1055).

70. Τυραννίς Γεωργίου Μανιάκη (1042).

Πηγαί: Ψελλός, I, 153-154, II, 1-8, Κεδρηνός, II, 545-549, Σκυλίτζης, 425-428, Γλυκάς, 594 - Κ. Μανασσής, 267 (στ. 6281-6305), Ἀτταλειάτης, 18 - Ἐφραίμ, 135 - Χριστόφορος Μυτιληναῖος: Ἐπίγραμμα εἰς τόν τάφον τοῦ Μανιάκη δι' ἠρωϊκοῦ, 39 - Ματθαῖος Ἐδέσσης, σ. 76 - Χρονογραφία αὐτοκρατόρων, 1229. Ζωναρᾶς, III, 621-623.

Βιβλιογραφία: C. Schlumberger: Ἐροπέε, III, σ. 432-456, C. Ostrogorsky: Histoire, σ. 355 - R.J.H. Jenkins: Byzantium, σ. 345-346, C.M.H. IV. I., σ. 201-203, Δ. Ζακυθηνός: Ἱστορία, σ. 399-400, Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου: Ἐκλογή, σ. 114.

Ὁ κατεπάνω Ἰταλίας Γεώργιος Μανιάκης¹⁹⁷ δυσηρεστημένος ἐκ τῆς κακῆς μεταχειρίσεως ἐκ μέρους τῶν κρατούντων, οἱ ὅποιοι ὑπέπτευον αὐτόν, παροτρυνόμενος δέ ὑπό πολλῶν στρατιωτικῶν, οἱ ὅποιοι ἔβλεπον τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν κατάστασιν μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Βασιλείου 2ου, ὅπως διεκδικήσῃ τὸν θρόνον, ἔχων δέ αὐτός ὁ Μανιάκης προσωπικούς λόγους λόγῳ τῶν διαφορῶν του μετὰ τοῦ Ρωμανοῦ Σκληροῦ¹⁹⁸, εὐνοουμένου τοῦ Κωνσταντίνου 9ου, ἀπεφάσισε νὰ κινηθῇ πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Οὕτω τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Σκληροῦ ὁ Μανιάκης «παραλυθεὶς τῆς ἀρχῆς καὶ τοῖς πᾶσιν ἀπεγνωκῶς (ἦδει γὰρ ὡς οὐκ εἰς χρηστόν αὐτῷ τέλος ἢ εἰς τὸ Βυζάντιον ἄφιξις τελευτήσῃ), τὰς ἐν Ἰταλίᾳ δυνάμεις ἀνασεύσας καὶ διαφθείρας, διψώντων τῶν στρατιωτῶν τὰς οἰκείας ἰδεῖν πατρίδας, ὅπλα κατὰ τοῦ βασιλέως κινεῖ».

Ὁ Μανιάκης τὸν Πάρδον σταλέντα κατὰ μὲν Ψελλόν ὡς πρέσβυν, κατὰ ἄλλους δέ συγγραφεὶς ὡς διάδοχον τοῦ Μανιάκη ἐφόνευσε καὶ «περιβληθεὶς διάδημα καὶ τὰ τῆς βασιλείας παράσημα ἀναλαβὼν» ἀνηγορεύθη βασιλεὺς καὶ ἐπεραιώθη μετὰ τῶν δυνάμεων του εἰς

Βουλγαρίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἔστειλε κατ' αὐτοῦ σπράτευμα «μυριάνδρον» ὑπὸ τὸν σεβαστοφόρον¹⁹⁹ Στέφανον. Ὁ Μανιάκης ἐλθὼν ἀντιμέτωπος μὲ τὸ αὐτοκρατορικὸν σπράτευμα ἐξήρχετο νικητῆς ἕως ὅτου «πληγὴν ἀθρόως κατὰ τῆς δεξιᾶς λαγόνος εἰσδέχεται, οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς, ἀλλ' εἰς βάθος, ὅθεν ἀθρόον πλεῖστον ἐκεῖθεν αἷμα κατέρρει· καὶ ὅς, ὥσπερ οὐκ αἰσθανθεὶς τῆς πληγῆς, ἀλλὰ τὸ αἷμα καταρρέον ἰδὼν, εἶτα διὰ τὴν χεῖρα ἐπιθείς κεκένωτο, καὶ καιρίαν γνούς τὴν βολήν, τοῖς ὅλοις ἀπειρηκῶς, ἐπειράτο μὲν ἐπὶ τὸν οἰκεῖον ἐπανιέναι χάρακα, καὶ βραχὺ δὴ τι τῶν στρατευμάτων ἀπήγεν ἑαυτὸν ὡς δ' οὐκ εἶχεν ἤδη ὅπως μετενέγκοι τὸν ἵππον, τοῦ σώματος αὐτῷ πάντῃ ἐξασθενήσαντος, καὶ ἀχλύος πληρωθείσης τῆς κεφαλῆς, ἡρέμα ἐπιστενάξας καὶ ὅσον παρῆεν ἢ δύναμις, ἀκρατῆς τε εὐθύς τοῦ χαλίνου γίνεται, καὶ τῆς ἔδρας ἀπολισθήσας, θέαμα ἐλεεινὸν τῇ γῆ κατέρριπτο». Ἰδόντες ταῦτα οἱ αὐτοκρατορικοὶ ὤρμησαν πρὸς τὸν νεκρὸν, ἀπέκοψαν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔφερον εἰς τὸν ἀρχηγόν των. Πολλοὶ τότε ἐπήροντο ὡς οἱ φονεῖς τοῦ Μανιάκη. Οὐδεὶς, ὅμως, ἠδύνατο νὰ ἀποδείξῃ τοῦτο καὶ ἐπλαττον διαφόρους μύθους. Τὸ μόνον βέβαιον ἦτο ὅτι ἡ πληγὴ ὠφείλετο εἰς κτύπημα λόγχης. Ἐκ τῶν ἀκολουθησάντων τὸν Μανιάκην ἄλλοι «ἀφανῶς» εἰς τὰς πατρίδας των ἐπανῆλθον, ἄλλοι δέ, καὶ αὐτοὶ ἦσαν οἱ περισσότεροι, κατέφυγον εἰς τὰ αὐτοκρατορικά στρατεύματα. Ἀπέστειλαν δέ τὴν κεφαλὴν τοῦ «τυραννήσαντος» εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἐξέθεσε ταύτην εἰς κοινὴν θέαν εἰς τὸ μέγα θέατρον²⁰⁰.

71. Ἀποστασία Θεοφίλου Ἐρωτικοῦ (1043).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 429 - Κεδρηνός, II, 549 - Γλυκάς, σ. 594. Ζωναρᾶς, III, 624.

Βιβλιογραφία: C. Schlumberger: Ἐροπέε, III, σ. 459-460, C.M.H. IV. I., σ. 203.

Ἀποστασία ἐγένετο εἰς τὴν Κύπρον ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτῆς Θεοφίλου Ἐρωτικοῦ «νεωτέρων ἀεὶ πραγμάτων ἐφιεμένου». Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μιχαήλ 5ου ἐθεώρησεν ὅτι ἦτο κατάλληλος ὁ χρόνος διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδιά του, διὰ τοῦτο «τὸ ἔθνος ἅπαν τῶν Κυπρίων ἀνάπτει, καὶ τὸν δικαστὴν καὶ πράκτορα τῶν δημοσίων φό-

199. Ἀξίωμα δημιουργηθὲν μετὰ 963 καὶ 975. Δέν εἶναι ἀπολύτως γνωστὸν τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀξιώματος τούτου. Βλ. N. Oikonomidès: Les listes, σ. 308.

200. Μέγα θέατρον ὠνομάζετο τὸ ἵπποδρόμιον. Βλ. Ψελλός, II, σ. 6, ὑποσ. 2.

197. Βλ. ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 64.

198. Περί Ρωμανοῦ Σκληροῦ, θλ. W. Seibt: Die Skleroi, σ. 76-85.

ρων τόν πρωτοσπαθάριον Θεοφύλακτον άνελείν παρασκευάζει, εγκλημα τούτω έπενεγκών ως βαρείας τάς τών συντελειών ποιουμένων εισπράξεις» καί έπροχώρησεν εις άποστασίαν. Κατ' αυτού ο Μονομάχος απέστειλε τόν Κωνσταντίνον Χαγέ, ο όποιος ήτο «του στόλου κατάρχων» καί υπέταξεν όλον τό έθνος τών Κυπρίων, συνέλαβε δέ τόν Έρωτικόν καί τόν απέστειλεν εις τήν Βασιλεύουσαν. Ο αυτοκράτωρ του επέβαλε τήν έξής τιμωρίαν: «θήλυν ένδύσας στολήν καί έν τῷ ίππικῷ ίπποδρομίας άγομένης έθριάμβευσεν». Έδήμευσεν, έπίσης, τήν περιουσίαν του καί έν συνεχεία τόν απέλυσε.

72. Έπιβουλή σεβαστοφόρου Στεφάνου (1043).

Πηγαί: Άτταλειάτης, 20 - Σκυλίτζης, 429 - Κεδρηνός, II, 549.

Ο νικητής του Μανιάκη²⁰¹ Στέφανος είχε λάβει περίβλεπτον θέσιν πλησίον του αυτοκράτορος, διά τούτο έφθονείτο υπό πολλών. Διεβλήθη δέ ως έπιβουλεύων τόν αυτοκράτορα καί ύποστηρίζων τήν εις τόν θρόνον άνοδον του πατρικίου καί στρατηγού Μελιτηνης Λέοντος, υίου του Λαμπρού. Αί πηγαί δέν λέγουν άν αί κατά του Στεφάνου κατηγορίαι ήσαν άληθεις. Αναφέρουν μόνον τάς έπιβληθείσας ποινάς. Ούτως ο μέν Στέφανος έγυμνώθη τών ύπαρχόντων του (έδημεύθη), άπεκάρη μοναχός καί έξωρίσθη. Ο Λαμπρός «άπηνῶς έτασθείς καί τάς ὄψεις πηρωθείς καί διά τής άγορας πομπευθείς» μετ' ὀλίγον απέθανεν. Δέν αναφέρεται ή έπιβληθείσα τιμωρία εις τόν ύποψήφιον διά τόν θρόνον Λέοντα. Τό γεγονός ότι έπεβλήθη ποινή μόνον εις τόν πατέρα του, τόν Λαμπρόν, σημαίνει ότι πιθανῶς ο ίδιος δέν ήτο φανερώς άναμειγμένος εις τήν έπιβουλήν, αλλά μόνον ο πατήρ αυτού²⁰².

73. Τυραννίς Λέοντος Τορνικίου (1047).

Πηγαί: Ψελλός, II, 14-30, Άτταλειάτης, 22-30, Κεδρηνός, II, 561-566, Σκυλίτζης, 438-442, Γλυκάς, 596 - Κ. Μανασσής, 268 - Έφραίμ, 136 - Χρονογραφία αυτοκρατόρων, 1229 - Ματθαίος

Έδέσσης, 82-83, Ψελλός: Έγκωμιαστικός, 346-347, Ίωάννου Μαυρόποδος: Λόγοι, ύπ' αριθμ. 186. Ζωναράς, III, 625-631.

Βιβλιογραφία: R. Schütte: Der Aufstand des Leon Tornikios im Jahre, 1047 - G. Schlumberger: Έροπέε, III, σ. 498-528, G. Ostrogorsky: Histoire, σ. 355-356, C.M.H. IV. I., σ. 203 - R. J. H. Jenkins: Byzantium, σ. 346 - N. Adontz: Les Taronites à Byzance, έν Byz. 11 (1936), σ. 30-33, 42 - J. Lefort: Rhétorique et politique chez Mauroπους, έν T.M. 6 (1976), σ. 287 έπ. - J. Shepard: John Mauroπους, Leo Tornicius and an alleged Russian army: The chronology of the Pecheneg crisis of 1048-1049, έν J. Ö. B. 24 (1975), σ. 61-89, J. B. Bury: Roman emperors, σ. 194 έπ. - A. P. Kazdan: Once more about the «alleged» russo-byzantine treaty (ca. 1047) and the Pecheneg crossing of the Danube, έν J. Ö. B. 26 (1977), σ. 65-77, Δ. Ζακυθηνός: Ίστορία, σ. 400 - Όδ. Λαμψίδης: Η τύφλωσις, σ. 25, 60 - Αικ. Χριστοφιλοπούλου: Έκλογή, σ. 114.

Τό 1047 έτέρα τυραννίς, δεινότερα εκείνης του Μανιάκη, συνεκλόνησε τήν αυτοκρατορίαν. Πρόκειται περί τής τυραννίδος του Λέοντος Τορνικίου, συγγενούς εκ μητρός του αυτοκράτορος. Οί πλειστοι προεμάντευον δι' αυτόν τύχην λαμπράν. Ότε δέ έφθασεν εις τήν άνδρικήν ηλικίαν επέδειξε στερρότητα ήθους καί ή «Μακεδονική μερίς καθάπαξ προσετέθη αυτώ». Οί Μακεδόνες από μακροῦ ήσαν κατά τής κεντρικής έξουσίας, δέν ειχον δέ εκδηλώσει έμπράκτως τά φρονήματά των καί άνέμενον τόν όμοφρονούντα, ο όποιος θά ήγειτο αυτών.

Ο αυτοκράτωρ ύποπτεύων τόν Τορνίκιον άπεμάκρυνεν αυτόν από τής Κωνσταντινουπόλεως καί τόν έστειλε στρατηγόν εις τήν Ίβηρίαν «έπίδοξον ύπερορίαν τούτω κατεσκευάκει». Άλλά καί έν τη άπουσία του πολλοί άνεύρισκον άφορμήν κατηγορίας «λόγους επί τόν άνδρα ως τυραννείν μέλλοι συνέπλαττον, καί προλαβείν τό δεινόν τόν αυτοκράτορα συνήγκαγον». Έκ τούτων τών κατηγοριών λαβών άφορμήν ο Κωνσταντίνος 9ος διέταξε τόν Άπρίλιον 1047 νά τόν άποκείρουν μοναχόν. Οί Μακεδόνες έθεώρησαν ότι ειχε φθάσει ή εύκαιρία, τήν όποία έζήτουν καί έξήγειραν τόν Τορνίκιον νά τεθῆ επί κεφαλής αυτών. Διά νυκτός δέ, τήν 14ην Σεπτεμβρίου 1047, έξήγαγον αυτόν από τής Κωνσταντινουπόλεως κρυφίως καί φθάσαντες εις Άδριανούπολιν «ώσπερ άκρόπολιν, έργου εύθύς έχονται». Διά των τεχνασμάτων συνήθροισαν έντός ὀλίγων ήμερών πανταχόθεν τά στρατεύματα τής Δύσεως, τά όποια έξέλεξαν ως βασιλέα τόν Λέοντα «καί διαπρεπή έσθῆτι κοσμήσαντες αίρουσιν έπ' άσπίδι». Ούτως ο

201. Βλ. άνωτέρω ύπ' αριθμ. 70.

202. Κατά Μ. Άτταλειάτην 18: «καί ο τών οικειοτάτων αυτώ εις, ὧ καί τό κράτος μέλλειν περιθειναι, τών ὀφθαλμών μετ' ὀλίγον έστέρηται». Δέν αναφέρει μέν τό όνομα του μέλλοντος νά περιβληθῆ τήν έξουσίαν, λέγει, όμως, σαφώς ότι τήν ποινήν ύπέστη ο διά τόν θρόνον ύποψήφιος καί όχι ο πατήρ του, ως λέγουν οί άλλοι συγγραφείς.

Λέων Τορνίκιος ἐγκαταλείψας τό μοναχικόν σχῆμα «ἀποστάτης μέν καί δραπέτης ἀγαθοῦ δεσπότη καί βασιλέως, *πονηροῦ δέ συστήματος αὐτοχειροτόνητος ἄρχων*» ἐγένετο. Συγκεντρώσας δέ τά στρατεύματά του ἀνεχώρησεν ὁδεύων κατά τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Σκοπός του ἦτο νά προκαταλάβῃ τόν αὐτοκράτορα καί νά ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ πρὶν ἢ οὗτος κινήσῃ ἐναντίον του τά στρατεύματα τῆς Ἀνατολῆς. Ὑπελόγιζεν, ἐπίσης, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δυσηρεστημένοι ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ αὐτοκράτορος δέν θά ἔφερον ἀντίστασιν, διότι «καί καινοτομεῖν τι κατ' αὐτῶν ἤρξατο, καί τὴν προεδρίαν αὐτοῦ δυσχεραίνοντας, καί βουλομένους στρατιώτην ἰδεῖν αὐτοκράτορα, σφῶν τε παρακινδυνεύοντα καί τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων ἀνείργοντα». Πράγματι πρὶν ἢ πλησιάσῃ ὁ Τορνίκιος τά τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως πυκνὸν πλῆθος ἤρχετο καί προσετίθετο ἐκουσίως εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ του «καί τά μέχρι τῆς πόλεως κατάντη πάντα» ἦσαν εὐνοϊκὰ πρὸς αὐτόν.

Ὁ αὐτοκράτωρ δέν εἶχεν ἴδιον στρατόν, οὐδέ συμμαχικόν, τά δέ στρατεύματα τῆς ἀνατολῆς ἦσαν ἐστρατοπεδευμένα εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἰθρηρίας ἀποκρούοντα τὴν ἐπίθεσιν βαρβαρικοῦ τινος ἔθνους. Μόνη ἐλπίς σωτηρίας αὐτοῦ ἦσαν τά τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Τορνίκιος «πνεύματος δίκην διαδραμῶν» ἐστρατοπέδευσε πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί «ἦν τό γενόμενον οὐ πόλεμος, οὐδ' ἀντίστασις, ἀλλὰ πολιορκία καθαρὰ καί τειχομαχία..... ὡς οὐδεὶς ποτὲ τῶν τυραννευσάντων εἰς τοῦτο τόλμησεν ἐλήλυθεν, ὥστε καί μηχανήματα πρὸ τῆς Πόλεως στήσαι παρασκευάζεσθαι καί τόξα τείνειν ἐπὶ τὰς ἐπάλλξεις, τὴν πᾶσαν περιβολὴν τῶν τειχῶν ἐξῶθεν στρατῷ περιζωννύων· ἐκπληξίς οὖν κατεῖχε καί θόρυβος ξύμπαντας, καί ἀλώσιμα πάντα ἐδόκει γενήσεσθαι». Ὁ τρόπος ἀμύνης τῆς Βασιλευούσης ἐσχεδιάσθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Λειχούδη²⁰³.

Ὁ Τορνίκιος ἔφερεν εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν τόν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος παρ' ὀλίγον νά φονευθῇ. Ἡ νίκη θά ἦτο τοῦ Τορνίκιου, ἀλλὰ οὗτος δέν ἐξεμεταλλεύθη τὴν εὐκαιρίαν, ἢ ὁποῖα τοῦ ἐδόθη νά εἰσελθῇ εἰς τὴν πόλιν. Οἱ στρατιῶται του δέν ἐπλησίασαν πλέον εἰς τὰ τείχη, ἀλλ' ἤρχισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νά διαλύωνται οἱ μὲν αὐτομολοῦντες εἰς τόν αὐτοκράτορα, οἱ δὲ φεύγοντες ἀσύντακτοι. Ἡυτομό-

203. Οὗτος ἦτο «ὁ τὰ πρῶτα τότε παρά βασιλέως φέρων καί μέγα παρά τούτῳ δυνάμενος.....». Βλ. καί Μ. Ψελλοῦ: Ἐγκώμιον εἰς τόν ὀσιώτατον κύρ Κωνσταντῖνον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως τόν Λειχούδην», ἐν Σάθας: Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη Δ', σ. 388-421.

λου καί ἀξιωματοῦχοι. Ὑποχωρῶν ὁ Τορνίκιος προσέβαλλε τὰ φρούρια τῆς δύσεως, τὰ ὁποῖα ἦσαν εὐάλωτα. Ἐν τῷ μεταξύ ἔφθασαν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ αὐτοκράτορος τά στρατεύματα τῆς ἀνατολῆς. Πληροφορηθέντες τοῦτο οἱ περὶ τόν Τορνίκιον ἔντρομοι ἐγκατέλειπον αὐτόν λησμονήσαντες ὅσα «πολλὰ πρότερον ὁμωμοκότες καί καθ' ἱερῶν τά πιστὰ δόντες, ὥστε σύν ἀλλήλοις καί μετ' ἀλλήλων ἐπὶ τοῖς τοῦ τυραννεύσαντος ἀποθανεῖν ὀφθαλμοῖς». Παρὰ τό πλευρόν τοῦ Τορνίκιου παρέμειναν μέχρι τέλους ἐλάχιστοι, ἐν οἷς ὁ Ἰωάννης Βατάτζης, ὁ ὁποῖος ἐνῶ ἡδύνατο νά τόν ἐγκαταλείψῃ «καί τὰς πρῶτας ἔχειν τιμὰς..... ἐν δευτέρῳ τάλλα θέμενος τὴν ἐπὶ τοῖς ὄρκοις πίστιν οὐ διεψεύσατο». Οἱ δύο ἄνδρες, ὁ Τορνίκιος καί ὁ Βατάτζης, κατέφυγαν καί ἐζήτησαν ἄσυλον «εἰς τι τῶν ἱερῶν ἀδύτων, καί τὰ ξίφη σπασάμενοι ἠπέιλουν ἀποκτενεῖν ἑαυτούς, εἴ τις ἐκεῖθεν σύν βίᾳ ἀπάγειν αἰροῖτο». Ἐν τέλει λαθόντες ἐνόρκους ἐγγυήσεις ἐξῆλθον τοῦ ναοῦ καί παρεδόθησαν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἤθελε νά εἶναι ἐπιεικῆς καί νά μὴ προξενήσῃ κακόν εἰς ὅσους ἐτόλμησαν νά ἐξεγερθοῦν ἐναντίον του. Δέν ἐτήρησεν αὐτὴν τὴν ἀρχὴν του διὰ τόν Τορνίκιον καί τόν Βατάτζην καί διέταξε τὴν τύφλωσιν των, ἢ ὁποῖα ἐξετελέσθη τό ἑσπέρας τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους 1047. Οἱ παραμείναντες δὲ μέχρι τέλους πιστοὶ εἰς τόν Τορνίκιον ἐδημεύθησαν «ἀτίμως πρότερον περιαχθέντες διὰ τῆς ἀγορᾶς καί ἐξορία παραπεμφθέντες»²⁰⁴.

74. Ἐπιβουλή τῶν τέκνων τοῦ Εὐθυμίου (1051).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 471 - Κεδρηγός, II, 602 - Βίος Ἁγίου Λαζάρου τοῦ ἐν τῷ ὄρει Γαλησίῳ, 541.

Μετά τὴν κατανίκησιν τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων ὑπὸ

204. Κατὰ Μ. Ἀτταλειάτην ὁ αὐτοκράτωρ ἔστειλεν ἐναντίον τοῦ Τορνίκιου τὰ ἐπανεληθόντα εἰς Κωνσταντινούπολιν στρατεύματα τῆς ἀνατολῆς. Διὰ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς καί τῆς συμμαχίας τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν νῶτων τῶν στρατευμάτων τοῦ Τορνίκιου κατάρθωσαν οἱ αὐτοκρατορικοὶ νά καταβάλλουν τόν Λέοντα Τορνίκιον. Ἐξ ἄλλου διὰ τὴν καταστολὴν τῆς τυραννίδος τοῦ Τορνίκιου, ὁ αὐτοκράτωρ ἔλαβεν ἐνισχύσεις ἐκ μέρους συμμάχων καί ἄλλων λαῶν.

Κατὰ Ματθαῖον Ἐδέσσης ὁ Τορνίκιος ἐξηπατήθη ὑπὸ τῶν περὶ τόν αὐτοκράτορα ἀρχόντων καί τοῦ πατριάρχου, οἱ ὁποῖοι δι' ὄρκων τοῦ ὑπεσχέθησαν ὅτι ἐάν παρεδίδοτο θά ἐγένετο Καῖσαρ καί μετὰ τόν θάνατον τοῦ Μονομάχου αὐτοκράτωρ. Πεισθεὶς ὁ Τορνίκιος ἔπαυσε τὰς ἐχθροπραξίας καί εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Μετ' ὀλίγας, ὁμως, ἡμέρας ἠθετήθησαν αἱ ὑποσχέσεις αὐταὶ καί ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε τὴν τύφλωσιν τοῦ Τορνίκιου.

τῶν Πατζινακῶν ἐγένετο «διαβολή τυραννίδος κατά τινων ἀρχόντων πολιτῶν». Ἐγούμενοι τῆς κινήσεως αὐτῆς ἐφέροντο ὁ Νικηφόρος καί ὁ Μιχαήλ, οἱ παῖδες τοῦ Εὐθυμίου καί ἄλλοι τινές «τῶν εἰς τό αὐτό γένος ἀναφερόντων». Οὐδείς τῶν κατηγορηθέντων ἔπαθέ τι πλὴν τοῦ Νικηφόρου, ὁ ὁποῖος «ἀνεξερευνήτως κατακριθεὶς» ἐξωρίσθη δημευθείσης καί τῆς περιουσίας αὐτοῦ. Μετ' ὀλίγον ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας.

75. Ἀπόπειρα δολοφονίας τοῦ αὐτοκράτορος ὑπὸ τινος βαρβάρου (ἀγνώστου χρονολογίας, πρό τῆς ἀποπέρας τοῦ Βοΐλα).

Πηγαί: Ψελλός, II, 34-37, Μ. Ψελλοῦ: Λόγος πρὸς τὸν βασιλέα κῦριν Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον, ἐν Ψελλοῦ: Scripta Minora, I, σ. 22-24.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: Ἐροπέε, III, σ. 654-655.

Ὁ Μονομάχος δὲν ἐλάμβανε πρόνοιαν διὰ τὴν ἀσφάλειάν του. Ὅτε ἐκοιμᾶτο οὔτε αἱ θύραι ἦσαν κλεισταί, οὔτε φρουροὶ ἠγρύπνουν πρό τοῦ δωματίου του καί ἦτο εὐκολόν δι' οἰονδήποτε νά πλησιάσῃ τὸν αὐτοκρατορικόν κοιτῶνα. Ἀπέπεμπε δὲ πάντα ὁμιλοῦντα διὰ τὴν ἀμέλειαν αὐτὴν «ὡς νοσοῦντα περί τό θεῖον τοὺς λογισμοὺς»²⁰⁵.

Ἐπῆρχεν εἰς τὴν αὐλήν τοῦ Μονομάχου «κάθαρμά τι βαρβαρικόν, πᾶσαν ὑπερναβεθηκῶς ἀγερωχίαν Ρωμαϊκὴν, εἰς ὕψος δὲ τοσοῦτον ἐλάσας ὡς τινὰς καί τῶν γενομένων αὐτοκρατόρων αἰκίσασθαι πρότερον δι' ὑπεροψίαν δυνάμεως, εἶτα ἐπειδὴ περ εἰς τό κράτος ἀνήχθησαν, μεγαλαυχεῖν τοῦτον πρὸς ἐνίους ὅτι τοὺς βασιλέας Ρωμαίων ταύτη τῇ χειρὶ πολλακίς τετύπηκα (τὴν δεξιάν ἐπιδεικνύς)». Οὗτος εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν Σύγκλητον καί ἠθέλησε «βασιλεύσοι τῶν εὐγενεστάτων Ρωμαίων ὁ ἀργυρώνητος». Ἐθεώρει δὲ τοῦτο πολὺ εὐκολόν, διότι ἐγνώριζεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐφρουρεῖτο. Εἰς οὐδένα «τῶν γενναιοτέρων» ἀνεκοίνωσε τὰ παρ' αὐτοῦ μελετώμενα. Ἡμέραν τινά, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ μετέβαιεν ἐν πομπῇ ἀπὸ τοῦ θεάτρου εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἀνεμείχθη μετὰ τῶν φρουρῶν καί ἐστάθη ἐνεδρεύων πλησίον τῶν μαγειρείων. Οὐδείς τὸν ἐξεδίωξεν, διότι πᾶς τις συναντῶν αὐτὸν ἐνόμιζεν ὅτι παρέμενεν ἐκεῖ ἐντολῇ τοῦ αὐτοκράτορος. Τό σχέδιόν του ἦτο «ὑπνώττοντι τῷ βασιλεῖ ἐπιθήσε-

205. Ἐπεδίωκε διὰ τοῦ τρόπου τούτου νά καταστήσῃ ἐμφανές «ὡς παρά τοῦ Θεοῦ βασιλεύσοι καί παρ' ἐκείνου μόνου φυλάττοιο, καί ὅτι τῆς τελεωτέρας φρουρᾶς τετυχηκῶς, τῆς ἀνθρωπικῆς καί ἀτελεστεράς καταφρονοίῃ». Ψελλός, II, σ. 34.

σθαι καί σιδήρῳ ἀποκτενεῖν, ὃ δὴ καί ὑπὸ κόλπον εἶχε, καί τό κράτος εἰς ἑαυτὸν μεταθέσθαι». Ἀποσυρθέντος τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸν κοιτῶνά του οὗτος προχώρησεν εἰς πραγματοποιήσιν τῶν σχεδίων του, «πλανᾶται», ὅμως, «τάς γνώμας καί σκοτοδίνης καί ἰλίγγου πεπλήρωται, καί τῆδε κάκεισε περιθέων ἀλίσκεται». Οἱ φύλακες ἤρχισαν νά ἀνακρίνουν αὐστηρῶς τὸν βάρβαρον. Τὴν ἐπομένην ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ἀνέκρινεν αὐστηρότατα «εἰ συνωμότης πρὸς τὴν ἐπιβουλήν ἔσχηκεν, εἰ προηγήσατό τις τοῦ σκέμματος εἰ προβεβούλευκε τις τὴν τόλμαν αὐτῷ». Οὗτος οὐδὲν ἀπεκάλυπτεν, διὰ τοῦτο τὸν ὑπέβαλλον εἰς βασάνους, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ὁποίων κατήγγειλεν ὡς συνενόχους ἀξιωματούχους τινὰς καί «γεγόνασι πάρεργον βαρβαρικῆς ἀλογίας ἄνδρες ἐννομώτατοι καί ἀσφαλέστατοι· ἀλλ' ὃ γε μετὰ ταῦτα χρόνον ἐκείνον μὲν τοῖς ἐντιμοτάτοις ἔτι συναριθμεῖ, τούτου δὲ εἰς τὴν ἀρχαίαν τάξιν ἐπανεσώσατο».

76. Ἀπόπειρα δολοφονίας τοῦ αὐτοκράτορος ὑπὸ Ρωμανοῦ Βοΐλα (1051/1052).

Πηγαί: Ψελλός, II, 37-48, Σκυλίτζης, 473 - Κεδρηνός, II, 605 - Ζωναρᾶς, III 644-646, Γλυκάς, 597.

Βιβλιογραφία: G. Schlumberger: Ἐροπέε, III, σ. 655-666, C.M.H. IV. I., σ. 203 - J. Shepard: John Mauropous, Leo Tornicius and an alleged Russian army: the chronology of the Pecheneg crisis of 1048-1049, ἐν J.Ö.B. 24 (1975), σ. 67, ὑποσ. 33.

Φοβηθεὶς ὁ αὐτοκράτωρ ἐκ τῆς τελευταίας ἐναντίον του ἀποπέρας ἐπεμελήθη τῆς προσωπικῆς του ἀσφαλείας, τὴν ὁποίαν, ὅμως, μετ' ὀλίγον παρημέλησε. Τότε μεταξύ 1051 καί 1052 ἐγένετο καί ἑτέρα ἀπόπειρα κατὰ τοῦ Μονομάχου ἐκ μέρους τοῦ Ρωμανοῦ Βοΐλα, ἀνθρώπου ἀσήμου, ἔχοντος φυσικόν τι γλωσσικόν ἐλάττωμα, ὅπερ ἤρρεσεν ἰδιαιτέρως εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Εὐφραϊνόμενος ὁ Κωνσταντῖνος 9ος ἐκ τῆς παρουσίας του εἶχεν αὐτὸν πάντοτε πλησίον του, χρησιμοποιοῦν αὐτὸν ὡς σύμβουλον. Τὸν ἀνεβίβασε δὲ εἰς διάφορα ἀξιώματα. Ἐπλησίαζε τὸν αὐτοκράτορα ὅποτε ἠθελε, καθὼς ἐπίσης καί τὰς δύο αὐτοκράτειρας, Ζωὴν καί Θεοδώραν, αἱ ὁποῖαι τὸν συνεπάθουν ἰδιαιτέρως. Δὲν ἦτο, ὅμως, εὐχαριστημένος ἐκ τῶν τιμῶν, αἱ ὁποῖαι τοῦ εἶχον ἀπονεμηθῆ καί ἐσχεδίαζε πῶς θά ἀνήρχετο εἰς τό ὕπατον ἀξίωμα. Καί ὅσο μὲν ἔζη ἡ αὐτοκράτειρα Ζωὴ δὲν ἀπετόλμα νά πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδιά του, μετὰ τὸν θάνατον, ὅμως, αὐτῆς ἀπεφάσισε νά προχωρήσῃ. Τὴν ὑλοποίησιν τῶν σχεδίων του ἐπέτεινε καί τό σφοδρὸν πάθος, τό ὁποῖον ἠσθάνθη διὰ μίαν

Ἰμμηρον ἐξ ἸΑλανίας μετὰ τῆς ὁποίας συνεδέετο ὁ αὐτοκράτωρ. Μὴ δυνάμενος νὰ ἀποσπάσῃ αὐτὴν ἐκ τοῦ αὐτοκράτορος διενοεῖτο «τῆς τῶν Ρωμαίων ἡγεμονίας τυχεῖν εἴτε ἀφ' ἑαυτοῦ, εἴτε συντυχία κακοῦ ἄνθρώπων χρησάμενος». Ὑπελόγιζεν ὅτι ἦτο εὐκόλος ἡ δολοφονία τοῦ αὐτοκράτορος, διότι καὶ «κλείς» εἶχε τῶν ἀπορρήτων εἰσόδων καὶ πάντα αὐτῷ κατὰ τὸ βουλευτὸν ἐπεζύγωτο καὶ ἀνέωκτο». Ἐπίστευεν, ἐπίσης, ὅτι πολλοὶ ἐπεθύμουν τὴν δολοφονίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Κατ' ἀρχὴν ἐτήρει μυστικά τὰ σχέδιά του, ἀποφασίσας, ὅμως, νὰ προχωρήσῃ ἤρχισε νὰ ἀποκαλύπτῃ ταῦτα εἰς τοὺς δυσηρεστημένους ἐκ τοῦ αὐτοκράτορος, κατ' ἐξοχὴν δὲ συγκλητικούς. Οὕτω πολλοὺς ἐμύησεν εἰς τὰ σχέδιά του. Εἰς, ὅμως, ἐκ τῶν συνωμοτῶν ἀπεκάλυψε τὰ τεκταινόμενα εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος δὲν ἠδύνατο νὰ τὰ πιστεύσῃ. Συλληφθεὶς ὁ Βοῖλας ὠμολόγησε τοὺς σκοποὺς του καὶ ὅσα εἶχε πράξει μέχρι τότε πρὸς πραγματοποίησιν αὐτῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο πλήρης θυμοῦ κατὰ τοῦ ἀποκαλύψαντος ταῦτα, καὶ ἐκ τῆς συλλήψεως τοῦ φίλου του «καὶ προῦλάμβανε τῆ ἀπολογία τὴν κατηγορίαν». Δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ ἀποκρύψῃ πάντα ταῦτα, διότι εἶχον ἤδη γνωσθῆ καὶ τὴν ἐπομένην «καθιστᾶ δικαστηρίου σκηνήν». Ἡ δίκη τῆ ἐπεμβάσει τοῦ αὐτοκράτορος μετετράπη εἰς κωμῶδιαν καὶ ὁ Βοῖλας προξενήσας τοὺς γέλωτας τῶν δικαστῶν ἀπῆλθεν ἀθῶος. Οἱ συνένοχοί του «κακῶς ἔπαθον ἐτασθέντες καὶ τῶν οἰκεῖων ὑπάρξεων γυμνωθέντες καὶ ὑπερορίας παραπεμφθέντες».

Ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορος ἦσαν ὠργισμένοι ἐκ τῶν διαδραμόντων καὶ ἐμέμφοντο συνεχῶς τὴν ἀφελειαν τοῦ αὐτοκράτορος. Οὗτος αἰσχυνθεὶς κατεδίκασε τὸν Βοῖλαν εἰς ἐξορίαν εἰς μίαν ἐκ τῶν νήσων ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως «λούεσθαί τε ἐκεῖσε παρακελευσάμενος καὶ πάσης ἐμπίπλασθαι ἡδονῆς». Δὲν παρῆλθον, ὅμως, δέκα ἡμέραι καὶ ἀνεκάλεσεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐξορίας «λαμπρῶς καὶ μείζονος ἀξιοῖ παρρησίας καὶ χάριτος».

77. Ἐπιβουλὴ Κωνσταντίνου Βαρού (ἀγνώστου χρονολογίας).

Πηγαί: Βίος Ἁγίου Λαζάρου τοῦ ἐν τῷ ὄρει Γαλησίῳ, σ. 540.

Ὁ Κωνσταντῖνος Βαρούς εἶχε καταδικασθῆ εἰς ἐξορίαν, «ἦν γὰρ περὶ τῆς βασιλείας ὑποπευόμενος». Ἔστειλεν οὗτος ἐπιστολήν εἰς τὸν Ἁγιὸν Λάζαρον διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτηε νὰ μάθῃ ἐάν ἐπρόκειτο «τῆς βασιλείας ἐπιλαβέσθαι». Εἰς τὴν ἀπάντησίν του ὁ Ἁγιὸς Λάζαρος δὲν ἀφῆκεν εἰς αὐτὸν περιθώρια νὰ πιστεύῃ ὅτι θὰ ἐπραγματο-

ποιοῦντο αἱ ἐπιθυμίαι του. Πράγματι μετ' ὀλίγον «οὐ μόνον τῆς βασιλείας ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ ταύτην ζητῶν οὐκ ἐπέτυχε, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκειαν γλῶσσαν διὰ ταύτην ἀπώλεσε».

ΘΕΟΔΩΡΑ (1055-1056).

78. Έκλογή του Πρωτεύοντος ως διαδόχου του Μονομάχου προς αποκλεισμόν από του θρόνου της Θεοδώρας (1055).

Πηγαί: Σκυλίτζης, 477-479, Κεδρηνός, II, 610-611, Άτταλειάτης, 51 Γλυκάς, 599.

Βιβλιογραφία: *G. Schlumberger*: Έροπέε, III, σ. 742-744.

Άσθενής ών ό Μονομάχος καί μή θέλων τήν Θεοδώραν νά τόν διαδεχθῆ προσεπάθησε νά ξεύρη διάδοχον. Πρός έξεύρεσιν τούτου ήσυχολήθη τό στενόν περιβάλλον του αυτοκράτορος καί άπεφασίσθη νά κληθῆ ό Νικηφόρος ό Πρωτεύων, ό όποίος τότε «έτυχε τήν της Βουλγαρίας περιεζωσμένος άρχήν». Έστάλη δέ ταχυδρόμος νά τόν φέρη εκείθεν. Μαθόντες ταύτα οί περί τήν Θεοδώραν μετέφερον αύτήν διά δρόμωνος εις τό μέγα παλάτιον καί άνηγόρευσαν αύτήν αυτοκράτειραν τήν 11ην Ίανουαρίου 1055. Μετά τόν θάνατον του Μονομάχου συνελήφθη ό Πρωτεύων εις Θεσσαλονίκην καί περιωρίσθη εις τήν μονήν του Κουζινά²⁰⁶. Έδημεύθησαν δέ καί έξωρίσθησαν όσοι ήθέλησαν νά άναβιάσουν εις τόν θρόνον τόν Πρωτεύοντα.

79. Αντίδρασις Βρυεννίου (1055).

Πηγαί: Ψελλός, II, 73 - Σκυλίτζης, 479 - Κεδρηνός, II, 611 - Άτταλειάτης, 51 - Έφραίμ, 139.

Βιβλιογραφία: *G. Schlumberger*: Έροπέε, III, σ. 754-755 - *C.M.H.* IV, I., σ. 204.

Η περίοδος της βασιλείας της Θεοδώρας ύπήρξεν ειρηνική καί ούδεις έστασίασε κατ' αύτης²⁰⁷. Η μοναδική αντίδρασις ήτο ή του Βρυεννίου, ό όποίος πληροφορηθείς τόν θάνατον του αυτοκράτορος Κωνσταντίνου 9ου έπήρε τούς Μακεδόνας καί κατήλθεν εις τήν Χρυσόπολιν. Υπεχώρησεν, όμως, άσυντάκτως καί ή αυτοκράτειρα «κατασχούσα δημεύει καί εις έξορίαν εκπέμπει, τόν δέ λαόν ύποστρέψαι εις τούπίσω παρασκευάζει».

206. Η Μονή του Κουζινά εύρίσκετο πλησίον του όρους Γαλησίου. Βλ. *R. Janin*: *Les Eglises et les Monastères des grands centres*, σ. 241, ύποσ. 4.

207. Ψελλός, II, σ. 73, «καί ούτε τις των πάντων έπεβούλευσε τή άρχῆ».

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ.

Εἰς τό πρῶτον μέρος ἐξητάσθησαν πᾶσαι αἱ κατά τοῦ αὐτοκράτορος ἢ τοῦ ἀσκοῦντος τήν βασιλικήν ἐξουσίαν ἐνέργειαι κατά τήν περίοδον τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας (867-1056). Κατά τήν ἐποχὴν αὐτήν ἀπεκρυσταλλώθη ἡ πολιτική καί πολιτειακή θεωρία τῶν Βυζαντινῶν, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται ἀνάγλυφος εἰς τά νομοθετικά κείμενα τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας²⁰⁸.

Ἀκρογωνιαίος λίθος τοῦ πολιτειακοῦ οἰκοδομήματος ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ²⁰⁹. Περί τοῦ τί εἶναι ὁ βασιλεὺς καί ποῖα τά καθήκοντα αὐτοῦ ὁμιλεῖ νομοθετικόν κείμενον τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου 1ου τοῦ Μακεδόνο, ἡ Ἐπαναγωγή²¹⁰. Οὕτως: «Βασιλεὺς ἐστὶν ἔννομος ἐπι-

---

208. Κατά *A. Rambaud*: Constantin Porphyrogénète, σ. XIII: «A l' intérieur, les institutions politiques prennent, après de nombreuses révolutions, plus de fixité: la monarchie byzantine commence à reposer sur des principes certains». Βλ. ἐπίσης *E. Barker*: Social and political thought in Byzantium, σ. 89 ἐπ. - *C. Ostrogorsky*: Histoire, σ. 272-273. - «Ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεωρεῖτο μιμητὴς καί ὑπαρχος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰκὼν τοῦ οὐρανοῦ παμβασιλέως καί παντοκράτορος, ἔχων εἰς τὰς χεῖρας του τήν διακυβέρνησιν πάντων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, τῶν τε πνευματικῶν καί τῶν κοσμικῶν», *B. Καραγεώργος*: Λιουππράνδος, σ. 212.

209. Βλ. *L. Bréhier*: Les Institutions de l' empire byzantin, σ. 13-14, *Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου*: Αἱ θάσεις τοῦ βυζαντινοῦ πολιτεύματος, ἐν Ἐπιστ. Ἐπ. Φιλ. Σχ. Παν. Ἀθηνῶν, 1972, σ. 203 ἐπ. - *J. B. Bury*: The Constitution of the later Roman Empire, ἐν Selected Essays of J. B. Bury, σ. 99 ἐπ. - *A. Albertoni*: Per una esposizione del diritto bizantino con riguardo all' Italia. Imola 1927, σ. 100-106.

210. Ἐπαναγωγή, Τίτλος δεῦτερος, ἐν *J.G.*, 2, σ. 240-242. - Ἡ Ἐπαναγωγή τῶν νόμων συνετάγη τό 879. Βλ. *Z. von Lingenthal*: Geschichte des Griechisch - Römischen Rechts (Photomechanischer Druck, 1955), σ. 22 - *J. A. B. Mortreuil*: Histoire du droit byzantin, II, σ. 39-46 - *C. Ostrogorsky*: Histoire, σ. 267-268, *C.M.H.* IV, I, σ. 66 - *Pieler*: Byzantinische Rechtsliteratur, σ. 454,457

στασία, κοινόν αγαθόν πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις, μήτε κατά ἀντιπάθειαν τιμωρῶν, μήτε κατά προσπάθειαν ἀγαθοποιῶν, ἀλλ' ἀνάλογός τις ἀγωνοθέτης τά βραβεῖα παρεχόμενος». Σκοπός τοῦ βασιλέως εἶναι «τῶν τε ὄντων καί ὑπαρχόντων δυνάμεων δι' ἀγαθότητος ἢ φυλακή καί ἀσφάλεια, καί τῶν ἀπολωλότων δι' ἀγρύπνου ἐπιμελείας ἢ ἀνάληψις, καί τῶν ἀπόντων διά σοφίας καί δικαίων τροπαίων καί ἐπιτηδεύσεων ἢ ἀνάκτησις»²¹¹.

Ἐπρεπεν ὁ βασιλεὺς νά συγκεντρώνη ὠρισμένης ιδιότητος. Οὕτω ἔπρεπε νά εἶναι ὀρθόδοξος καί νά τηρῇ τά ὑπό τῆς ἀγίας γραφῆς καί τῶν ἐπτὰ συνόδων θεσπισθέντα²¹². Νά εἶναι εὐεργέτης «Τέλος τῷ βασιλεῖ τό εὐεργετεῖν, διό καί εὐεργέτης λέγεται, καί ἡνίκα τῆς εὐεργεσίας ἐξατονήση, δοκεῖ κιθδηλεύειν κατά τούς παλαιούς τόν βασιλικόν χαρακτήρα»²¹³. Νά τηρῇ τούς ρωμαϊκοὺς νόμους²¹⁴, νά ἐρμηνεύη τούς παλαιούς «καί ἐκ τῶν ὁμοίων τέμνειν τά περὶ ὧν οὐ κεῖται νόμος»²¹⁵. Ἐρμηνεύων τούς νόμους πρέπει «καί τῇ συνηθείᾳ προσέχειν τῆς πόλεως. Τό δέ παρά κανόνας εἰσαγόμενον οὐκ ἔσται πρὸς ὑπόδειγμα»²¹⁶. Ἡ ἐρμηνεία τῶν νόμων πρέπει νά γίνεται φιλαγάθως «ἐν γάρ τοῖς ἀμφιβόλοις τήν φιλόκαλον ἐρμηνείαν προσιέμεθα»²¹⁷ καί «οὐ δεῖ μεταποιεῖν τά πρόδηλον ἐρμηνείαν ἔχοντα»²¹⁸.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἔπρεπεν, ἐπίσης, νά εἶναι σοφός, σῶφρων, φιλόανθρωπος²¹⁹, εὐσεβής, νά ἀποφεύγῃ τούς κόλακας, νά μὴ θιάζεται εἰς

211. Ἐπαναγωγή, 2,β.

212. Ἐπαναγωγή, 2,δ «ὑπόκειται ἐκδικεῖν καί διατηρεῖν ὁ βασιλεὺς πρῶτον μὲν πάντα τὰ ἐν τῇ θεῖᾳ γραφῇ γεγραμμένα, ἔπειτα δὲ καί τὰ παρά τῶν ἐπτὰ ἁγίων συνόδων δογματισθέντα...» καί Ἐπαναγωγή, 2,ε «Ἐπισημότατος ἐν ὀρθοδοξίᾳ καί εὐσεβείᾳ ὀφείλει εἶναι ὁ βασιλεὺς, καί ἐν ζήλῳ θεῖῳ διαβόητος, ἐν τε τοῖς ὑπὲρ τῆς τριάδος δογματισθεῖσιν ἐν τε τοῖς ὑπὲρ τῆς οἰκονομίας λαμπρότατα καί ἀσφαλέστατα διά τήν κατά σάρκα οἰκονομίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀρισθεῖσιν...».

213. Ἐπαναγωγή, 2,γ.

214. Ἐπαναγωγή, 2,δ.

215. Ἐπαναγωγή, 2,στ.

216. Ἐπαναγωγή, 2,ζ.

217. Ἐπαναγωγή, 2,η.

218. Ἐπαναγωγή, 2,θ.

219. «It is an echo which comes once again from the time of Constantine; for it was Eusebius, in his Panegyric on Constantine, who had introduced into the sphere of the Christian empire the idea of charity towards mankind, **φιλοανθρωπία**, a trait which the Hellenistic philosophers had already incorporated into their portrait of the ideal ruler. Justinian I stressed the idea that all the obligations of the imperial office derived from **φιλοανθρωπία** by making this the foundation of

τάς ἀποφάσεις του, νά σέβηται πρῶτος τούς νόμους καί νά μὴ προβαίνειν αὐθαρέτως εἰς τήν ἀλλαγὴν αὐτῶν, νά δίδῃ τό καλόν παράδειγμα εἰς ὅλους καί δι' ὅλα, νά ἀμείβῃ τούς δικαίους καί νά τιμωρῇ τούς ἀδίκους, νά συναναστρέφῃται μόνον ἀγαθούς, νά διορίζῃ δικαίους ὑπαλλήλους καί νά φέρῃται πρὸς τούς ὑπηκόους ὡς ἀληθῆς πατήρ. Ἐπρεπε νά εἶναι ὁ ἥλιος ὁ φωτίζων τήν γῆν, καί μάλιστα ἄνευ διακρίσεως πλουσίων καί πτωχῶν. Ἐπρεπε νά κυριαρχῇ, ὄχι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἀλλά τῶν παθῶν του, νά εἶναι αὐτοκράτωρ καί οὐδὲν ἄτοπον νά πράττῃ. Κυρίως, ὅμως, ἔπρεπε νά εἶναι ἰκανός στρατηγός, ἵνα ὑπερασπίζῃ τό Κράτος ἀπὸ τούς ἐχθρούς καί νά ἐπιβάλλῃ τήν εὐρίνην εἰς ὅλους²²⁰.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ ἀπόλυτος μονάρχης, ὁ ὁποῖος συνεκέντρωνεν εἰς χεῖράς του ὅλας τὰς ἐξουσίας. Ἡ παντοδυναμία δὲ αὕτη ἤρετο τὸ ἀπόγειόν της εἰς τούς ἐκπροσώπους τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας²²¹. Τό Κράτος πλέον συγγέεται μὲ τὸν Αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, διότι θεῖα βουλήσει ὑπεδεικνύετο διά τό ὑπατον τοῦτο ἀξίωμα²²² καί ὡς ἐκ τούτου αἱ πράξεις του ὑψηγορεύοντο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ²²³. Πᾶν δὲ ἔχον σχέσιν μὲ τὸν αὐτοκράτορα ἐχαρακτηρίζετο ὡς θεῖον²²⁴. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπρο-

his work as legislator..... From first to last, the idea remained alive in Byzantium that an Emperor who desired to fulfil his mission justly and to the safeguarding of his subjects should be guided by **φιλοανθρωπία**», C.M.H. IV. II, 16. Περὶ τῆς **φιλοανθρωπίας** γενικῶς εἰς τό Βυζάντιον, βλ. D. Constantelos: Byzantine philanthropy and social welfare. New Jersey, 1968.

220. βλ. σχετικῶς Δ. Ξανάλατος: Βυζαντινὰ μελετήματα, σ. 18-20 - L. Bréhier: Les Institutions de l' empire Byzantin, σ. 56-58 - A. Ducellier: Le drame de Byzance. Paris 1976, σ. 119-121. - Περὶ τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι καί τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τῆς ἐπιδράσεως τῶν πολιτικῶν θεωριῶν τῶν ἀναγομένων εἰς Ἑλληνιστικὸς χρόνους περὶ «ἀγαθοῦ βασιλέως» καί ἐν γένει τῆς ἐπιδράσεως ἑλληνικῶν καί ρωμαϊκῶν θεωριῶν ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς πολιτικῆς ἰδεολογίας, βλ. F. Dvornik: Early christian and byzantine political philosophy. Washington D.C. 1966, σ. 659-850.

221. βλ. G. Ostrogorsky: Histoire, σ. 272, - M. Mitard: Le pouvoir impérial au temps de Léon VI le Sage, ἐν Mélanges Diehl I (1930), σ. 217-223.

222. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐχαρακτηρίζετο ὡς Κοσμοκράτωρ καί Χρονοκράτωρ, ἐνῶ Παντοκράτωρ ἀπεκαλεῖτο ἀποκλειστικῶς καί μόνον ὁ Χριστός. βλ. H. Ahrweiler: L' idéologie politique de l' empire byzantin, σ. 139.

223. Περὶ τῆς θεωρίας τῆς θεῖας προελεύσεως τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, βλ. R. Guillard: Le droit divin à Byzance, ἐν Études byzantines, σ. 207-232 - M. Mitard: Le pouvoir impérial, σ. 217 - H. Ahrweiler: L' idéologie, σ. 138 - L. Bréhier: Les Institutions de l' empire byzantin, σ. 14, 16, 19, 21 - A. Ducellier: Le drame de Byzance, σ. 112-115, 155-160.

224. Ἐχαρακτηρίζετο ὡς sacer καί divus ἀπὸ τῆς δεσποτείας. βλ. L. Bréhier: Les Institutions de l' empire Byzantin, σ. 53-56.

στατεύετο υπό του Θεού, ἦτο «ὁ περιφρουρούμενος ταῖς τοῦ Θεοῦ παλάμαις»²²⁵. Τοῦτο ἐπεκαλεῖτο ὁ Κωνσταντῖνος 9ος Μονομάχος, ὁ ὁποῖος δέν ἐλάμβανε πρόνοιαν διά τήν προσωπικήν του ἀσφάλειαν. Ἐάν δέ κανεῖς προσεπάθη νά τόν πείση νά λάβη μέτρα ἀσφαλείας «οὔτε ἠνιάτο, καί ὡς νοσῶν περί τό θεῖον τοὺς λογισμούς ἀπεπέμπετο· ἐβούλετο δέ ὁ λόγος, ὡς παρά του Θεοῦ βασιλεύοι καί παρ' ἐκείνου μόνου φυλάττοιο, καί ὅτι, τῆς τελεωτέρας φρουρᾶς τετυχηκῶς, τῆς ἀνθρωπικῆς καί ἀτελεστερας καταφρονοίη»²²⁶.

Ἐφ' ὅσον δέ ὁ αὐτοκράτωρ ἐκυβέρνα θεία βουλήσει, θεία βουλήσει πάλιν ἡδύνατο νά ἀνατραπῆ. Ἐάν δηλ. ἡ «οἰκονομία» τοῦ αὐτοκράτορος δέν ἐλειτούργει κατά τρόπον ἱκανοποιητικόν ὁ Θεός ἡδύνατο νά ἀποφασίσῃ τήν ἀνάτροπὴν αὐτοῦ. Ἡ μεταβολή αὐτή, ἡ ὁποία ἐνεφανίζετο πάντοτε ὡς ἀταξία²²⁸, δικαιολογεῖ τήν βιαίαν ἀνατροπὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Οὐδεῖς, ὅμως, ἐκ τῶν ὑπηκόων ἡδύνατο νά πράττῃ τι κατά τοῦ αὐτοκράτορος, διότι οὕτω προσέβαλε τόν ἐκλεκτόν του Θεοῦ. Πᾶσα δέ πρᾶξις κατά τοῦ αὐτοκράτορος ἐθεωρεῖτο ἔργον τῶν ἐχθρῶν του Θεοῦ καί τῆς πίστεως. Ὁ Θεός²²⁹ δέ καί ὁ αὐτοκράτωρ ἐτιμῶρει αὐτούς προσηκόντως. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἡ στρεφομένη κατά τοῦ αὐτοκράτορος ἐχαρακτηρίζετο ὡς καθοσίωσις, ἥτοι «παρά τό κατά τοῦ ὀσίου γίνεσθαι, ἥτοι κατά τοῦ βασιλέως»²³⁰, ἀπετέλει δέ ἔγκλημα, τό ἔγκλημα καθοσίωσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΑΘΟΣΙΩΣΕΩΣ.

Εἰς τήν Ρώμην διεμορφώθη κατ' ὀλίγον ἡ ἔννοια τοῦ ἐγκλήματος κατά τῆς Πολιτείας καί τοῦ Πολιτεύματος. Μνεῖα τοῦ ἐγκλήματος τούτου γίνεται εἰς τόν Δωδεκάδελτον²³¹. Εἰς τὰς πηγὰς τό ἔγκλημα τοῦτο ἀπαντᾶ ὑπό διπλῆν ὀνομασίαν: *perduellio* καί *crimen maiestatis populi Romani imminutae*²³². Βραδύτερον ἀπλοποιεῖται εἰς *crimen maiestatis* ἢ ἀπλῶς *maiestas*.

Perduellis ἢ *perduellio* ἦτο ὁ «κακός πολεμιστής», δεδομένου δέ ὅτι πᾶς πόλεμος, τόν ὁποῖον διεξήγον οἱ Ρωμαῖοι ἐθεωρεῖτο δίκαιος, *perduellis* ἐθεωρεῖτο ἀπλῶς ὁ ἐχθρός. Ἐξ ἐπόψεως ποινικοῦ δικαίου, ὁ ἀφηρημένος ὅρος *perduellio* προσδιορίζει ἐχθρικήν πρᾶξιν καί πιθανολογεῖται ὅτι κατ' ἀρχὴν ἐσήμαινε τήν στρατιωτικὴν ἀποστασίαν (λιποταξίαν). Ἐκτοτε διετηρήθη ἡ σημασία αὕτη. *Perduellio* ἦτο συνώνυμος τοῦ *hostis*, ἀφ' ἧς ἀπώλεσε τήν ἀρχικὴν σημασίαν. *Perduellio* ἀναφέρεται εἰς ἐσωτερικόν ἐχθρόν καί *hostis* περιορίζεται εἰς ἐχθρόν, ἂν καί ἀπαντᾶ καί ἡ ἀντίστροφος χρῆσις ἀμφοτέρων τῶν ὄρων τούτων.

Ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως *maiestas* εἶναι προφανής, ἔχει ἀξιολογικόν χαρακτήρα καί προσδιορίζει τήν ἀξίαν αὐτήν, τήν ὁποῖαν πρέπει ἅπαντες νά ὑπολογίζουσι, ὅχι ἀπλῶς ἀνωτέραν ἐξουσίαν, ἀλλ' ὑψηλότερον κῦρος. Ἡ ἔννοια αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν δημάρχων, οἱ ὁποῖοι δέν κατελέγοντο εἰς τοὺς ἄρχοντας τῆς Ρωμαϊκῆς δημοκρατίας. Ἡ παραβίασις τῶν θεμελιωδῶν δικαιωμάτων τῶν πληθείων καί ἡ προσβολή τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν δέν ἦτο δυνατόν νά ὑπάγῃ εἰς τήν ἔννοιαν τῆς *perduellio*, ἐφ' ὅσον τὰ *plebiscita* δέν ἦσαν

225. Κ. Μανασσῆς, ὁ. 267, στ. 6300.

226. Μ. Ψελλός, II, σ. 34.

227. Περί τοῦ βυζαντινοῦ τεχνικοῦ ὄρου «οἰκονομία» καί τήν σημασίαν αὐτοῦ, βλ. H. Ahrweiler: *L' idéologie*, σ. 128 ἐπ.

228. Διά τοὺς ὄρους ἀταξία, ἀκαταστασία, ἀκοσμία - σάλος σύγχυσις, ἀνησυχία, παραχῆ, δημοκρατία, βλ. H. Ahrweiler: *L' idéologie*, σ. 143 - C. Bratianu: *Empire et Démocratie à Byzance*, ἐν B.Z. 37 (1937), σ. 87-91 - A. S. Fotiou: *Byzantine Circus Factions and their riots*, ἐν J.Ö.B. 27 (1978), σ. 9.

229. Τό τραγικόν τέλος πολλῶν φονέων ἢ ἀνατροπέων αὐτοκράτορος ἢ βοηθῶν αὐτῶν χαρακτηρίζεται ὑπό τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων ὡς θεία ἐκδίκησις. Κατά A. Ducellier: *Le drame de Byzance*, σ. 127 ἡ καθοσίωσις χαρακτηρίζεται ὡς ἀποστασία «*entant que révolte contre Dieu*». Περί τοῦ ἐγκλήματος τῆς ἀποστασίας, βλ. Σπ. Τρωϊάνος: *Τά περὶ τήν θρησκείαν ἐγκλήματα εἰς τὰ νομοθετικά κείμενα τῶν μέσων βυζαντινῶν χρόνων*, ἐν Δίπτυχα Α' (1979), σ. 169-171.

230. Suda K 122. Καθοσίωσις (Adler III, 11, 9-15) - A. Ducellier: *Le drame de Byzance*, σ. 126-127: «*Si bien que l' attaque contre l' Empereur passe toujours à Byzance le simple crime de lèse - majesté: significativement, on emploie dans ce cas le terme de «sacrilège» (καθοσίωσις).....*».

231. Τοῦτο ἀναφέρεται εἰς D. 48.4.3. Marcius I. 14 inst. «*Lex duodecim tabularum iubet eum, qui hostem concitaverit quive cive hosti tradiderit.....*».

232. Περί τῆς *perduellio* καί *maiestas*, βλ. Darenberg - Saglio: *Dictionnaire des Antiquités*, s.v. *maiestas* -R.E. s.v. *perduellio* καί s.v. *maiestas*, ἔνθα καί ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

leges καί οἱ δήμαρχοι δέν ἦσαν ἄρχοντες. Ἄλλά οἱ πληθεῖοι διεξεδίκησαν δι' αὐτούς καί τούς ἀρχηγούς των τάς αὐτάς προνομίας, τάς ὁποίας εἶχον οἱ πατρίκιοι καί οἱ ἄρχοντες. Διά τήν προσβολήν τῶν προνομίων αὐτῶν ἐμφανίζεται διά πρώτην φοράν ἡ ἔκφρασις *minuta maiestas tribunicia*. Ἐν συνεχείᾳ ἡ ἔννοια αὐτῆς διηυρύνθη. Ἐφεξῆς ὄχι μόνον ἡ προσβολή τῶν δικαιωμάτων τῶν πληθείων, ἀλλά, ἐπίσης, πᾶσα βλάβη (ζημία) προξενηθεῖσα κατά τοῦ γοήτρου τῆς Ρώμης ἦτο ἀντικείμενον ποινικῆς καταστολῆς ὡς προσβολή τῆς *maiestas populi Romani*. Αἱ γλίσχροι, ὅμως, πηγαί δέν ἐπιτρέπουν νά ἐξαχθῇ σαφῆς ὁρισμός τῆς ἔννοιας αὐτῆς²³³.

Ἡ *perduellio* διακρίνεται τοῦ *crimen maiestatis populi Romani immunitae*: πᾶσα πράξις ἐχθρική ἀποκλητή *crimen maiestatis*, ἐνῶ ἀντιστρόφως πᾶν *crimen maiestatis* δέν ἀφορᾷ εἰς ἐχθρικήν πράξιν. Τό *crimen maiestatis* περικλείει τήν *perduellio* καί ἐπιτρέπει, ἐφ' ὅσον δέν πρόκειται *perduellio*, τήν ἐφαρμογήν διαδικαστικῶν κανόνων διαφορῶν καί ἐλαφροτέρων ποινῶν.

Εἰς τήν Ἑλλάδα δέν ἀπαντῶνται ἀντίστοιχα ἐγκλήματα τῆς *perduellio* καί τοῦ *crimen maiestatis*. Εἰς τήν *perduellio* ὑπάγονται ὠρισμένα ἐγκλήματα, τά σημαντικώτατα, ὡς ἡ προδοσία, στάσις, νεωτερισμός, εἴδη τινά εισαγγελίας. Τό *crimen maiestatis* κατά τήν περίοδον τῆς ἀπολυταρχίας ὀνομάζεται ἑλληνιστί ἀσέβεια²³⁴ καί ἀνήκει εἰς ἐποχήν καθ' ἣν τό κατά τοῦ πολιτεύματος καί τῆς πολιτείας ἐγκλημα ἐθεωρεῖτο ἐγκλημα κατά τοῦ ἡγεμόνος, ὁ ὁποῖος εὕρισκετο ὑπό θεῖαν προστασίαν²³⁵. Κατά τήν βυζαντινήν περίοδον ἐμφανίζεται ὡς ἐγκλημα καθοσιώσεως.

Εἰς τό σύγχρονον ποινικόν δίκαιον, τό ἐγκλημα καθοσιώσεως, ὡς καί ἄλλαι περιπτώσεις τῆς βυζαντινῆς ποινικῆς νομοθεσίας, ἐξ ἐπόψεως ἀντικειμενικῆς ὑποστάσεως ἀντιστοιχεῖ ὄχι πρὸς ἓν, ἀλλά πρὸς πλείονα ἀδικήματα τοῦ συγχρόνου ποινικοῦ δικαίου, ἦτοι ἐσχάτη προδοσία, προδοσία τῆς χώρας, προσβολαί κατά τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας, ἐπιβουλή τῆς δημοσίας τάξεως κ.ο.κ.ε.

233. Βλ. *Th. Mommsen*: Le droit pénal romain, σ. 233-244.

234. «Ἀσέβεια», ὅμως, παραμένει καί τότε ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ἔννοια ὡς μαρτυροῦν ἐπιτάφιοι ἐπιγραφαί. Βλ. *J. Triantaphyllopoulos*: Griechisch-römische Nomokratie vor der Constitutio Antoniniana, ἐν *Akten des VI. Internationalen Kongresses für Griechische und Lateinische Epigraphik*, München 1972, σ. 169-191.

235. «La personne du prince est protégée par cette loi de majesté, que le tribun Saturninus

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΚΑΘΟΣΙΩΣΙΣ ΚΑΙ ΤΥΡΑΝΝΙΣ

Εἰς τās ἐξετασθείσας φιλολογικὰς πηγὰς χρησιμοποιοῦνται διά τās κατά τοῦ αὐτοκράτορος ἀξιοποίνους πράξεις ἀδιακρίτως οἱ ὅροι «καθοσιώσις», «συνωμοσία», «ἀνταρσία», «ἀποστασία», «μοῦλτος», «τυραννίς»²³⁶. Ἀπαντες δηλοῦν πράξεις κατά τῆς ἐξουσίας τοῦ αὐτοκράτορος.

Εἶδομεν ἀνωτέρω τόν ὁρισμόν τόν διδόμενον ὑπό τῆς Σούδας διά τήν καθοσιώσιν. Ἐκ τῶν νομικῶν κειμένων ἡ *Ecloga privata aucta*²³⁷ καί τό *Ἐκλογάδιον*²³⁸ καθορίζουν τήν ἔννοιαν τῆς καθοσιώσεως. Οὕτω *E.P.A.* 17,3 «Ὁ καθοσιώσιν πλημμελῶν ἤγουν κατά βασιλέως φρατριάζων ἢ βουλευόμενος ἢ τῆς αὐτοῦ πολιτείας.....» καί *Ἐκλογάδιον*, 17,4 «Ὁ καθοσιώσιν πλημμελῶν, ἤγουν κατά βασιλέως φρατριάζων ἢ βουλευόμενος ἢ συνωμοσίας κατ' αὐτοῦ ἢ τῆς αὐτοῦ πολιτείας ποιῶν». Ἐκ τῶν διατάξεων τούτων προκύπτει ὅτι εἰς τό

avait imaginée pour assurer la responsabilité des magistrats devant le peuple et qui était devenue, depuis que le prince s' était substitué au peuple, l' instrument de la terreur impériale». *A. Piganiol*: L' empire chrétien, σ. 340.

236. Οἱ ὅροι «ἀνταρσία», «ἀποστασία» σημαίνουν ἐξέγερσιν, στάσιν. Μοῦλτος σημαίνει θόρυβον, ταραχήν, τύρην, στάσιν, αἰφνίδιον πόλεμον. Προέρχεται ἐκ τοῦ λατινικοῦ *tumultus*. Βλ. *A. Sophocles*: Greek Lexicon, s.v. μοῦλτος - *Du Cange*: Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis, s.v. μοῦλτος.

237. Ἡ *Ecloga Privata Aucta* ἀποτελεῖ ἐπεξεργασίαν τῆς *Ἐκλογῆς* τῶν Ἰσαύρων γραφεῖσα παρ' ἀγνώστου συγγραφέως κατά τόν ἔννατον πιθανώτατα αἰῶνα καί περιλαμβάνει τās ὑπό τῆς δικαστηριακῆς πρακτικῆς ἐπενεχθείσας εἰς τήν *Ἐκλογήν* τροποποιήσεις καί προσθήκας. Βλ. *A. Mortreuil*: Histoire du droit byzantin, II, σ. 400.

238. *D. Simon* - *Sp. Troianos*: *Eklogadion und Ecloga privata aucta*, ἐν *Fontes Minores II* (Forschungen zur Byzantinischen Rechtsgeschichte 3), Frankfurt / Mein, 1977. Κατά τούς ἐκδότας τό κείμενον τοῦτο συνετάγη περὶ τās ἀρχάς τοῦ 9ου αἰῶνος. - Περί τῆς καθοσιώσεως κατά τό *Ἐκλογάδιον*, βλ. *Σπ. Τρωϊάνος*: Ὁ «Ποινάλιος» τοῦ *Ἐκλογαδίου*, σ. 10-12.

ἐγκλημα καθοσιώσεως ἐνέχεται ὁ κατὰ βασιλέως «φατριάζων», «βουλεύομενος», «συνωμοσίας ποιῶν».

«Φατριάζων» εἶναι ὁ ποιῶν φατρίας. Οἱ Βαλσαμῶν καὶ Ζωναρᾶς ὀρίζουν τὰς ἐννοίας τῆς φατρίας καὶ συνωμοσίας. Οὕτω κατὰ Βαλσαμῶνα²³⁹ «Φατρία δὲ ἐστὶ τὸ συνελθεῖν καὶ ὁμοφρονῆσαι τινος χάριν τοῦ ποιῆσαι τόδε τι κακόν». - «Συνωμοσία ἐστὶ τὸ κατεμπεδῶσαι τινος κακὰ τινα οἰκεῖα θελήματα μετὰ ὄρκου ἀμοιβαδόν πρὸς ἀλλήλους γενομένου». Κατὰ Ζωναρᾶν²⁴⁰ «φατρία ἐστὶ κακοθελές διαβούλιον, καὶ συμφωνία τινῶν ἐπὶ πράξεσι φαύλαις» καὶ «συνωμοσία ἐστὶ, τὸ τινὰς κατὰ τινων βουλευσασθαι, καὶ ἀλλήλους ὄρκους συνδῆσαι, μὴ ἀποστῆναι τοῦ ἀτόπου βουλεύματος, μέχρις ἂν τοῦτο ἐκτελεσθεῖη».

Ὁ Βαλσαμῶν εἰς σχόλιόν του²⁴¹ διακρίνει τὴν συνωμοσίαν «χάριν ἀγαθοῦ τινος» καὶ τὴν «ἐπὶ κακῶ» γενομένην. Ὡς παράδειγμα συνωμοσίας «χάριν ἀγαθοῦ τινος» φέρει τὸ ἐξῆς: «Ἐάν ὁμογνωμονήσωσι καὶ ὁμόσωσι χωρὶς προστάξεως βασιλικῆς ἢ ἀρχοντικῆς ὑπὲρ καταπολεμουμένης ὑπὸ ἐχθρῶν πόλεως ἀποθανεῖν, ἢ ἀναιρέσαι τινα λυμεῶνα τῆς κατ' αὐτούς πόλεως ἢ ἄλλο τι ἀγαθόν ποιῆσαι». Ἐκ τῆς διακρίσεως αὐτῆς διηρωτήθησαν μετὰ διαφόρων λύσεων ἂν πρέπη νὰ τιμωρῶνται οἱ «χάριν ἀγαθοῦ τινος» συνωμοτοῦντες. Οἱ μὲν ὑπεστήριξαν: «ἐπεὶ σπανίως γίνεται τὸ ὑπὲρ ἀγαθοῦ πράγματος συνομόσασθαι τινος, καὶ οὐδὲν ρητῶς ὑπὸ τῶν νόμων, ἢ τῶν κανόνων τοῦτο ἐπιτέτραπται, κεκώλυται πάντη τὸ συνομνύειν, ἵνα μὴ τῇ προφάσει τοῦ ἀγαθοῦ οἱ πολλοὶ καὶ ἐλαφρότεροι εἰς πολλὰ κακὰ περιπίπτωσι, νομίζοντες ἀγαθόν τι ποιεῖν· περιαιρεθῆ δὲ ἐντεῦθεν καὶ ἡ βασιλικὴ καὶ ἀρχοντικὴ ἐξουσία, ἢ τὰ κακὰ διεκδικούσα καὶ εἰς τὰ κατὰ τὸν δῆμον διεγείρουσα». Οὗτοι ἐβασίσθησαν εἰς τὰ Βασιλικά 60, 36, 3 «περὶ τὰ μέσα κολάζεσθαι τὸν πολεμοῦντα παρά κέλευσιν βασιλέως» καὶ εἰς τὸ αὐτόθι σχόλιον²⁴². Ἄλλοι στηριζόμενοι καὶ ἐπὶ τοῦ λζ' κεφαλαίου τοῦ θ' τίτλου τοῦ νομοκάνονος «διδάσκουσι δι' ὅλου περὶ συνωμοσίας κατὰ τινων τυρευθείσης, ἀντέθεντο μόνας τὰς ἐπὶ κακῶ γενομένης συνωμοσίας, κωλύεσθαι καὶ κολάζεσθαι, οὐ μὴν καὶ

239. *Ράλλης - Ποτλῆς*: Σύνταγμα, 2, σχόλιον κάτωθι ΙΗ' κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, σ. 263-264.

240. *Ράλλης - Ποτλῆς*: Σύνταγμα, 2, σχόλιον κάτωθι ΙΗ' κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, σ. 264.

241. *Ράλλης - Ποτλῆς*: Σύνταγμα, 2, σχόλιον Βαλσαμῶνος κάτωθι ΛΔ' κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου, σ. 382-383.

242. Β. 60.36.3. Καὶ ὁ πολεμῶν παρά κέλευσιν βασιλέως, ἂν νικήσῃ οὗτος τιμωρεῖται.

τὰς χάριν ἀγαθοῦ τινος». Κατὰ δὲ τὸν Βαλσαμῶνα πᾶσα συνωμοσία πρέπει νὰ τιμωρῆται ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπὶ τῷ λόγῳ: «Δι' ἃ τε ἄνωθεν εἴρηται, καὶ διὰ τὸ ἐν ἀδήλῳ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα ταύτης, καὶ μᾶλλον, ὅτι καὶ τὸ συνάγεσθαι ὄχλον ὅπωςδήποτε χωρὶς ἐξουσίας βασιλικῆς, μεγάλως ὑπὸ τοῦ νόμου τιμωρεῖται, κἂν ἐπὶ δοκοῦντι ἀγαθῷ γίνηται ἡ συνωμοσία»²⁴³.

Παράδειγμα συνωμοσίας «χάριν ἀγαθοῦ» ἔχομεν ἐπὶ Κωνσταντίνου Βου²⁴⁴. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνωμοσίας ταύτης Νικηφόρος Κομνηνός δικασθεὶς κατεδικάσθη εἰς τύφλωσιν. Ὅθεν συνάγομεν ὅτι ἡ διάκρισις τῆς συνωμοσίας «χάριν ἀγαθοῦ» καὶ «ἐπὶ κακῶ» εἶχε μόνον θεωρητικὴν βάσιν, διότι εἰς τὴν πράξιν πᾶσα συνωμοσία ἐτιμωρεῖτο.

Ἐνοχος καθοσιώσεως εἶναι καὶ ὁ «βουλευόμενος», ἤτοι ὁ ποιῶν «βουλήν» κατὰ βασιλέως. Τί εἶναι «βουλή» λέγει ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Β' ὁ Σοφός εἰς τὰ Τακτικά του²⁴⁵, «Βουλή ἐστὶ διάσκεψις περὶ τοῦ πράξαι τι ἢ μὴ πράξαι καὶ εἰ μὲν μὴ πράξαι, σιγὴ τὸ ἐντεῦθεν· εἰ δὲ πράξαι, πῶς πράξαι, ἡγουν τὸν τρόπον τῆς πράξεως, πότε πράξαι, ἡγουν τὸν καιρὸν τῆς πράξεως, τί πράξαι, ἡγουν τὸ πρᾶγμα τὸ πραττόμενον, τίς πράξαι, ἡγουν τὸ πρόσωπον τὸ μέλλον τὴν βουλήν εἰς πέρας πράξεως ἀγαγεῖν, διὰ τι πράξαι, ἡγουν τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἢ πράξαι ὀφείλει γενέσθαι». Περὶ ἐγκλήματος βουλεύσεως ὀμιλεῖ ἡ Σούδα²⁴⁶, οὕτω «ἐγκλήματός ἐστιν ὄνομα, ἐπὶ δυοῖν πραγμάτων πραττόμενον. Τὸ μὲν γὰρ ἐστὶν ὅταν ἐξ ἐπιβουλῆς τίς τινα κατασκευάσῃ θάνατον, ἐάν τε ἀποθάνῃ ὁ ἐπιβουλευθεὶς ἐάν τε καὶ μὴ».

Ὅρισμόν τῆς καθοσιώσεως δίδει ὁ Μ. Ψελλός²⁴⁷ εἰς «Πρὸς τὴν σύνοδον κατηγορία τοῦ ἀρχιερέως»²⁴⁸. Προσπαθῶν ὁ Ψελλός νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Πατριάρχης Μιχαὴλ Κηρουλλάριος κατηγορούμενος

243. Κατὰ Δ. *Ξανάλατον*: Βυζαντινὰ μελετήματα, σ. 28 τὰ σχόλια ταῦτα τοῦ Βαλσαμῶνος δεικνύουσιν ὅτι «καὶ αὐτὸ τὸ ζήτημα τῆς στάσεως συνεζητήθη, ἐλάχιστα ὅμως, καὶ εἰς ὀρισμένας ἐποχάς, εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς κύκλους, τῶν ὁποίων εἶναι γνωστὴ ἡ κατὰ περιόδους τάσις πρὸς παντελῆ ἀνεξαρτησίαν».

244. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 53.

245. Λέων Β' ὁ Σοφός: Τακτικά, Γ' γ', στ. 696 ἐν P.G. 107.

246. Suda B 429. Βουλεύσεως (Adler I, 22-31).

247. «Ὁ πανσοφώτατος καὶ τιμιώτατος» Ψελλός, «ὁ πανυπέρτατος φιλόσοφος, ὁ ὑπέρτιμος, ὁ πολὺς τὴν γλῶτταν», πολιτικός, λόγιος καὶ ἐπιστήμων τοῦ 11ου αἰῶνος. Περὶ τοῦ θίου καὶ τῶν σπουδῶν τοῦ Μ. Ψελλοῦ, βλ. Μ. Psellos, Chronographie, I, σ. IX-XXII, ed. E. Renauld.

248. Μ. Ψελλοῦ, Scripta Minora, I, ed. Kurtz-Drexler, σ. 232-328.

μεταξύ τῶν ἄλλων καὶ διὰ τυραννίδα²⁴⁹ εἶναι πράγματι ἔνοχος, ὀρίζει καὶ ἀναλύει τὸν ὄρον «καθοσίωσις». «Ἔστι τοίνυν καθοσίωσις, ὡς αὐτὸ τοῦνομα δηλοῖ, γνώμη πονηρά καὶ θρασεῖα κατὰ βασιλικῆς μελετήσασα ὁσιότητος...». Ἐφ' ᾧ ἀναφέρει τὰς εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς καθοσίωσεως ἐμπιπτούσας πράξεις²⁵⁰:

1. «Τὴν κατὰ βασιλέων ἐπιβουλήν διεσκέψατο καὶ ἐμελέτησεν»,
2. «Τοῖς συνωμόταις ἐσπέισατο»,
3. «Τῷ ληστηρίῳ φέρων ἐπέδωκεν ἑαυτὸν»,
4. «Τὸν κατὰ τῆς ὁσιότητος πόλεμον ἀνερρίπισε»,
5. «Ἐφ' ἑαυτῷ αὐτόχειρ βασιλέως ἐγένετο»,
6. «Τοὺς διαχρησομένους ἔπεμψεν»,
7. «Καθεῖλε τοῦ θρόνου»,
8. «Τὰ σκῆπτρα ἀφείλετο»,
9. «Τοῦ ἀξιώματος κατεβίβασεν»,
10. «Κατήνεγκε βασιλέα τοῦ θρόνου».

Πᾶσαι αἱ πράξεις αὗται τοῦ Πατριάρχου συνιστοῦν καθοσίωσιν.

Ὁ αὐτὸς Ψελλὸς δίδει τὸν ὅρισμόν τῆς τυραννίδος²⁵¹: «τυραννίς δέ αὐτοχειροτόνητος βασιλεία καὶ τῶν καθεστηκότων νόμων ὀλιγωρία», ἐφ' ᾧ ἀναφέρει τὰς εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς τυραννίδος ἐμπιπτούσας πράξεις²⁵²:

1. «Ἐαυτὸν πλάσας ἢ μεταπλάσας καὶ τὴν ὄφρυν μεταλλάξας καὶ σοβαρὰν ἑαυτῷ σκηνὴν διαθέμενος ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀδύτοις τοῖς ὀπλίταις ἑαυτῷ συνεστήσατο».
2. «Ὁ μαχαιροφόρος ἐγγύθεν καὶ ἐκατέρωθεν οἱ δορατοφόροι καὶ μέσος ἀπάντων ὁ νέος Σαμουήλ μονοουκ αἴρων ἐφούδ οὐδὲ μίτρα τὴν κεφαλὴν ἀναδεδεμένος, ἀλλὰ τυραννῶν ἀντικρυς καὶ τὴν βασιλικὴν στεφάνην περινοούμενος»,
3. «ὁ μέγας δεσπότης αὐτόθεν βασιλεύειν ἐτόλμησε καὶ τὰ διηρημένα συνάπτειν ἐπικεχείρηκεν»,
4. «Τοῖς μὲν ἠπειλήσε»,
5. «Τοὺς δὲ τιμαῖς σεμνοτέρους ἀπέδειξε»,
6. «Τοῖς δὲ τὰς οἰκίας κατέστρεψε».

Κατὰ τοὺς λεξικογράφους τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιόδου, τὰ νομο-

249. Μ. Ψελλοῦ, *Scripta Minora*, I, σ. 276-289.

250. Μ. Ψελλοῦ, *Scripta Minora*, I, σ. 286.

251. Μ. Ψελλοῦ, *Scripta Minora*, I, σ. 286.

252. Μ. Ψελλοῦ, *Scripta Minora*, I, σ. 287 καὶ 289.

θετικά κείμενα καὶ τὸν Μ. Ψελλὸν ἀβιάστως προκύπτει ὅτι καθοσίωσις εἶναι πᾶσα σκέψις, μελέτη, μηχανορραφία καὶ πράξις ἀτόμου τινός ἢ ομάδος προσώπων, συνδεδεμένων δι' ὄρκου ἢ μὴ, καὶ στρεφομένων κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ αὐτοκράτορος, τυραννίς δὲ ἢ ἀντιποίησις ὑπὸ τινος τῆς ιδιότητος καὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἢ περιφρόνησις τοῦ νομίμου αὐτοκράτορος καὶ τῶν καθεστηκότων νόμων²⁵³.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι τυραννίς καὶ καθοσίωσις εἶναι ἔννοιαι διάφοροι. Ἡ τυραννίς εἶναι ἔννοια εὐρυτέρα, περικλείει καὶ τὴν καθοσίωσιν²⁵⁴, χρησιμοποιοῦντες δὲ τὸ *argumentum de minore ad maius* δυνάμεθα νὰ ὑπαγάγωμεν τὴν τυραννίδα εἰς τὴν καθοσίωσιν, ὁ «τυραννῶν» θεωρούμενος ἔνοχος καθοσίωσεως νὰ τιμωρῆται ὡς τοιοῦτος καὶ ἐπομένως αἱ περὶ καθοσίωσεως διατάξεις καλύπτουν καὶ τὴν τυραννίδα²⁵⁵.

253. Περὶ τοῦ ὄρου «τύραννος» ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν περίοδον, βλ. *Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου*: Ἐνδειξεις διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, ἐν *Ε.Ε.Β.Σ.* 1966/1967, σ. 49-52. - Ὁ σφετεριστὴς τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν ὀνομάζετο *tyrannus*. Βλ. *C. (Iust.) I. 23. 6: tyrannico spiritu*. Κατὰ *G. Sautel: Usurpations du pouvoir impérial dans le monde romain et «rescissio actorum»*, ἐν *Studi in onore di Pietro di Francisci*, III, σ. 463.: «L' usurpatio du pouvoir impérial ou tyrannie pour employer la terminologie historiquement exacte..... L' idée de tyrannie à l' époque impériale romaine contient donc en elle, autant et peut-être plus que l' idée d' un pouvoir mal ou brutalement exercé, l' idée d' illégitimité de ce pouvoir».

254. Εἰς τὴν «Πρὸς τὴν σύνοδον κατηγορίαν τοῦ ἀρχιερέως» ὁ Κηρουλλάριος κατηγορεῖται καὶ διὰ γραφὴν «τυραννίδος εἶτ' οὖν καθοσίωσεως».

255. Ὡς ἐλέχθη ἤδη εἰς τὰς φιλολογικὰς πηγὰς χρησιμοποιοῦνται ἀδιακρίτως οἱ ὅροι καθοσίωσις, ἐπιβουλή, μελέτη, τυραννίς. Κυρίως, ὅμως, χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος τυραννίς διὰ περιπτώσεις καθαρῶς καθοσίωσεως, ἐνφ' ὧν συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Νομοθετικὸν δὲ κείμενον, τὰ Βασιλικά, 60.36.10. μεταφέρον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τὴν διάταξιν *D.48.4.9.* ἐρμηνεύει τὴν φράσιν «*qui maiestatis crimine damnati sunt*» διὰ τοῦ ὄρου «τῶν τυραννησάντων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΘΟΣΙΩΣΕΩΣ.

Κατά τόν Πανδέκτην Ulp. 1.7 de officio proconsulis 48.4.1: *Maiestatis autem crimen illud est, quod adversus populum Romanum vel adversus securitatem eius committitur καί κατά (Iust.) Inst. 4.18.3: Iulia maiestatis, quae in eos, qui contra imperatorem vel rem publicam aliquid moliti sunt.*

Κατά τοῦ ἐνόχου ἐγκλήματος καθοσιώσεως κινεῖται ὁ «Μαεστάτις Ἰούλιος νόμος»²⁵⁶, ἥτοι ἡ Lex Iulia Maiestatis χρονολογούμενη ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου καί περιλαμβανομένη εἰς C.Th. 9.8. - D. 48.4 = B. 60.36 (Νόμος Ἰουλίου ἀρμόζων κατὰ τῶν ἐπιβούλων) - (Iust.) Inst. 4.18 - Cod. (Iust.) 9.8.

Κατὰ τὰ Βασιλικά²⁵⁷ ἐνέχονται καθοσιώσεως:

1. «Ὁ κατὰ τοῦ Ρωμαϊκοῦ δήμου πλημμελήσας»²⁵⁸.
2. «Ὁ σπουδάσας κατὰ δόλον παρά κέλευσιν τοῦ βασιλέως ἀναιρεθῆναι τοὺς ὁμήρους»²⁵⁹.
3. «Ἡ ἵνα ἐνοπλιοὶ ἄνθρωποι ἐν τῇ πόλει κατὰ τῆς πολιτείας ὦσιν, ἢ ἵνα τόποι καί ἱερά κατασχεθῶσιν, ἢ στασιώδης γένηται σύνοδος, ἢ ἵνα φονευθῆ ὁ ἄρχων»²⁶⁰.

256. Βλ. «Σύνοψιν τῶν νόμων» συνταχθεῖσαν ὑπὸ Μιχαήλ Ψελλοῦ καί ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν βασιλέα Καίσαρα Μιχαήλ τὸν Δοῦκαν (1071-1078), ἔκδ. G. Weiss: Die «Synopsis Legum» des Michael Psellos, ἐν Fontes Minores II, σ. 184, στίχοι 608-611.

«Ὁ Μαεστάτις, δέσποτα, νόμος ἦν Ἰουλίου· κινεῖται δ' εἴ τις ἐπραξέ τι κατὰ βασιλέων, καθοσιώσεως ἐστὶν ἐγκλημα τοῦτο μέγα».

257. B.60.36. - Τὴν λεπτομερῆ αὐτὴν ἀπαρίθμησην τῶν ἐνεχομένων εἰς τὸ ἐγκλημα καθοσιώσεως δίδουν μόνον τὰ Βασιλικά ἐξ ὧν τῶν νομικῶν πηγῶν τῆς ὑπὸ μελέτην περιόδου. - Περὶ τῶν Βασιλικῶν, θλ. B. Pieler: Byzantinische Rechtsliteratur, σ. 455-456.

258. D. 48.4.1 = B. 60.36.1.

259. D. 48.4.1 = B. 60.36.1.

260. D. 48.4.1 = B. 60.36.1.

4. «Ὁ πρὸς τοὺς πολεμίους ἄγγελον ἢ γράμματα πέμψας, ἢ σημεῖον αὐτοῖς δεδωκώς, ἢ ἄλλως βοηθήσας αὐτοῖς»²⁶¹.
5. «Ὁ ὑπονοθεύσας ἢ ἐρεθίσας στρατιώτας πρὸς στάσιν ἢ θόρυβον κατὰ τῆς πολιτείας»²⁶².
6. «Ὁ μετὰ διαδοχὴν μὴ ἀναχωρῶν τῆς ἐπαρχίας»²⁶³.
7. «Ὁ καταλιμπάνων τὸ στρατόπεδον»²⁶⁴.
8. «Ὁ ἰδιώτης φεύγων πρὸς τοὺς πολεμίους»²⁶⁵.
9. «Ὁ γράψας ἢ ἀναγνοὺς τι πλαστόν ἐν χάρτη δημοσίῳ»²⁶⁶.
10. «Ὁ τοὺς πολεμίους ἐρεθίσας, ἢ παραδοὺς αὐτοῖς πολίτην»²⁶⁷.
11. «Ὁ ἐν πολέμοις παραχωρῶν»²⁶⁸.
12. «Ὁ καταλιμπάνων ἀκρόπολιν»²⁶⁹.
13. «Ὁ προδιδοὺς κάστρα»²⁷⁰.
14. «Ὁ πολεμῶν παρά κέλευσιν βασιλέως, ἢ στρατολογῶν»²⁷¹.
15. «Ὁ μὴ παραδιδούς τῷ διαδόχῳ αὐτοῦ τὸ στρατόπεδον»²⁷².
16. «Ὁ πρό διαδοχῆς ἀποστάς, εἴτε πολιτικός, εἴτε στρατιωτικός»²⁷³.

261. D. 48.4.1 = B. 60.36.1.

262. D. 48.4.1 = B. 60.36.1.

263. D. 48.4.2 = B. 60.36.2.

264. D. 48.4.2 = B. 60.36.2.

265. D. 48.4.2 = B. 60.36.2.

266. D. 48.4.2 = B. 60.36.2. Τὸ αὐτόθι σχόλιον ἐρμηνεύει τὴν διάταξιν ταύτην καὶ ἀντιδιαστέλλει τὴν περίπτωσιν τῆς καθοσιώσεως ἀπὸ τὴν τῆς πλαστογραφίας. «Τυχόν εἰρήνης γράμματα ἀπεστάλησαν οἱ ἀντιπασσόμενοι. Ὡ δὲ ἐπεδόθησαν ἀναγνωσθῆναι ὡς τοιούτων τυχόν γραμμάτων εἰδήμονι, ἀλλ' ἐναντίων ἐκείνων ἀνεγνώσθησαν ἐξεπίτηδες, ἵνα ὀργισθεῖς ὁ βασιλεὺς ἴσα τοῦτοις οἷς ἤκουσεν, ἀντιγράφη καὶ ἀντ' εἰρήνης μείζων ἢ στάσις τῶν πολεμίων γένηται.

Τὸ πλαστόν εἶπέ, ὅτι κατὰ τῆς πόλεως ἦν, καὶ ταύτην ἡμελλε θλάπτειν κατὰ τὸν θεματισμὸν τοῦ ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ κειμένου σχολίου ἔξωθεν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο εἶπε, ἐνέχεται τῷ περὶ πλαστογραφίας ὁ ἀναγνοὺς, καὶ οὐ τῷ περὶ καθοσιώσεως. Εἰ γὰρ οὐκ ἦν δημοσίος, ἀλλ' ἰδιωτικός, τῷ περὶ πλαστογραφίας ὑπέκειτο». - Περὶ τοῦ ἐγκλήματος τῆς πλαστογραφίας, θλ. Σπ. Τρωϊᾶνος: Περὶ τοῦ ἐγκλήματος τῆς πλαστογραφίας ἐν τῷ βυζαντινῷ δικαίῳ, ἐν Ε.Ε.Β.Σ. ΛΘ' - Μ', 1972-1973, σ. 181-200.

267. D. 48.4.3 = B. 60.36.3.

268. D. 48.4.3 = B. 60.36.3.

269. D. 48.4.3 = B. 60.36.3.

270. D. 48.4.3 = B. 60.36.3.

271. D. 48.4.3 = B. 60.36.3.

272. D. 48.4.3 = B. 60.36.3.

273. D. 48.4.3 = B. 60.36.3.

17. «Ὁ ἰδιώτης περιποιῶν ἑαυτῷ πλαστὴν ἀρχήν»²⁷⁴.
18. «Ὁ φροντίσας τι ποιῆσαι τῶν προειρημένων (ἤτοι περιπτώσεων 10-17)²⁷⁵.
19. «Ὁ συνωμοσίαν κατὰ τῆς πολιτείας παρασκευάσας γενέσθαι»²⁷⁶.
20. «Ὁ ἐπιβουλεύσας τῷ στρατῷ ἢ τοῖς πολεμίοις αὐτόν προδιδοῦς»²⁷⁷.
21. «Ὁ κατὰ δόλον ἐμποδίσας ὑπὸ Ρωμαίους γενέσθαι τοὺς πολεμίους, ἢ παρασκευάσας αὐτοὺς βοηθηθῆναι πλήθει, ἢ ὄπλοις, ἢ ἵπποις, ἢ χρήμασιν, ἢ ἐτέρῳ τρόπῳ, ἢ τοὺς φίλους τῆς πολιτείας ἐχθροὺς ποιήσας, ἢ κωλύσας ἕτερον ἔθνος πειθαρχῆσαι τῇ πολιτείᾳ, ἢ παρασκευάσας τοῖς ἐχθροῖς δοθῆναι ὀμήρους, ἢ χρήματα, ἢ ὑποζύγια»²⁷⁸.
22. «Ὁ τὸν συνομολογήσαντα κατηγορούμενον τῶν δεσμῶν ἀπολύων»²⁷⁹.
23. «Ὁ τὰς ἀνιερωθείσας στήλας καὶ εἰκόνας βασιλικὰς χωνεύων, ἢ τι πλημμελῶν εἰς αὐτάς»²⁸⁰.
24. «(Ἐνέχεται καὶ) οὐτινος κατὰ δόλον ἐπαρχία ἢ πόλις προεδόθη τοῖς πολεμίοις»²⁸¹.
25. «Ὁ βλάπτων τεῖχος, ἢ δι' αὐτοῦ καὶ μὴ διὰ τῆς πόρτης εἰσιῶν»²⁸².
26. (Ἐάν τις) συνομωσάμενος μετὰ στρατιωτῶν, ἢ ἰδιωτῶν, ἢ βαρβάρων φονεύσῃ ἰλλούστριον ἢ ἀπλῶς οἰονδήποτε συγκλητικόν ἢ στρατιώτην»²⁸³.

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἔχοντων ἔχοντες ἄλλαι δύο περιπτώσεις, τὰς ὁποίας δὲν ἀριθμοῦν τὰ Βασιλικά εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦ Νόμου Ἰουλίου τοῦ ἀρμόζοντος κατὰ τῶν ἐπιβούλων, ἀλλὰ εἰς ἄλλα κεφάλαια. Εἶναι δὲ αὐτὰ αἱ ἐξῆς:

274. D. 48.4.3 = B. 60.36.3. - Τὸ αὐτόθι δὲ σχόλιον: «Εἰ δὲ καὶ τις ἰδιώτης ὦν ἔχων potestatem ἢ ἀρχὴν τινα ἐν εἰδήσει τοῦ μὴ ἔχειν, κατὰ δόλον κακὸν πράξει τι καὶ χειρίσει, τῷ νόμῳ τούτῳ κατέχεται».
275. D. 48.4.3 = B. 60.36.3.
276. D. 48.4.4 = B. 60.36.4.
277. B. 60.36.4.
278. D. 48.4.4 = B. 60.36.4.
279. D. 48.4.4 = B. 60.36.4.
280. D. 48.4.6 = B. 60.36.7.
281. D. 48.4.10 = B. 60.36.11.
282. D. 1.8.11 = B. 60.36.11.
283. C. (Iust.) 9.8.5 = B. 60.36.18.

α. (27). «Ὁ ἄρχων πληρώσας δημόσιον ἔργον καὶ γράψας τὸ ἴδιον ὄνομα, μὴ μνήμην τοῦ βασιλέως ποιησάμενος»²⁸⁴.

β. (28). «Μηδεὶς βαπτέτω ἢ πιπρασκέτω πορφύραν, μήτε ἐν μετάξῃ, μήτε ἐν ἐρίῳ· ὁ δὲ πωλήσας (καὶ δημεύεται καὶ κεφαλικῶς τιμωρεῖται)»²⁸⁵.

Ἡ διάταξις αὕτη ἐθεσπίσθη, διότι ἡ κατασκευὴ τῆς πορφύρας ἦτο μονοπώλιον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ σύμβολον τῆς ἐξουσίας του. Οἰοσδήποτε δὲ ἀντεποιεῖτο τὰ αὐτοκρατορικά σύμβολα, καὶ ἐάν δὲν ὑπῆρχεν ἀρχὴ ἀνταρσίας κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἦτο ἔνοχος καθοσιώσεως.

Τοὺς ἐνόχους καθοσιώσεως περιλαμβάνει συνοπτικῶς ὁ τίτλος τοῦ σχετικοῦ κεφαλαίου τῆς Μεγάλης Συνόψεως τῶν Βασιλικῶν²⁸⁶: «Περὶ ἐπιβούλων τῶν κατὰ οἰονδήποτε τρόπον, εἴτε κατὰ τῆς βασιλείας εἴτε κατὰ τῆς πολιτείας ἢ τοῦ στρατοῦ ἢ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν μελετησάντων ἢ στασιασάντων, ἢ πρὸς τοὺς πολεμίους αὐτομολησάντων ἢ γράμματα στείλάντων, ἢ ἐρεθισάντων στρατιώτας πρὸς στάσιν ἢ θόρυβον, ἢ προδιδόντων κάστρα, ἢ ἀνταιρόντων ἢ συνωμοσίαν ποιοῦντων, ἢ βλαπτόντων τεῖχος ἢ δι' αὐτοῦ καὶ μὴ διὰ τῆς πόρτης εἰσιόντων καὶ τίνες αὐτῶν ὑπόκεινται τῷ τῆς ἱεροουσίας ἐγκλήματι καὶ τίνες τῷ τῶν φονευτῶν».

284. C. (Iust.) 8.12.10 = B. 58.12.8§3.

285. C. (Iust.) 4.40.1 = B. 19.1.8§1 = Ἐπιτομή ἱστ', ν', σ. 378 = Πείρα MB', ιδ', σ. 176. - Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ διάταξις τῆς Ἐπιτομῆς: «Ὁ δὲ πωλήσας δημεύεται καὶ κεφαλικῶς τιμωρεῖται ὡς τυράννου προαίρεσιν ἐσχηκῶς».

Ἐπεὶ ὁ ἐπίσκοπος Κρεμῶνης Λιουππράνδος ἐπεσκέφθη ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἠγόρασε μετὰ τῶν ἄλλων καὶ πέντε τεμάχια ὑφάσματος ἐκ πορφύρας. Ἐδόθη ἀμέσως διαταγὴ νὰ ἐπιστραφοῦν ταῦτα, διότι ἦσαν ἀπηγορευμένα. Εἰς τὴν παρατήρησιν τοῦ Λιουππράνδου ὅτι εἰς τὴν πατρίδα του ἔβλεπε κανεὶς συχνὰ τοιοῦτου εἶδους ἐνδύματα, τὰ ὁποῖα ἔφερον ἐκ Βυζαντίου ἔμποροι ἐκ Βενετίας καὶ Amalfi, οἱ βυζαντινοὶ ἀρμόδιοι τοῦ ἀπήνησαν ὅτι δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ τοῦτο ἐφεξῆς, διότι θὰ κάνουν αὐστηρότατον ἐλεγχον καὶ ἐάν εὐρεθῇ ἔμπορος ἔχων τοιοῦτου εἶδους ὑφασμα θὰ τιμωρηθῇ διὰ δαρμοῦ καὶ κουρᾶς. Βλ. *Λιουππράνδος*: Legatio, σ. 267-269. - Περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως ἐξαγωγῆς τῆς πορφύρας ὁμιλεῖ καὶ τὸ Ἐπαρχικόν Βιβλίον, σ. 376: Περὶ τῶν Βεστιοπρατῶν, §1 καὶ σ. 380 §4. Βλ. σχετικῶς καὶ Νεαρᾶν 80 Λέοντος βου τοῦ Σοφοῦ, ἐπίσης, Ἄν. *Χριστοφιλοπούλου*: Τὸ Ἐπαρχικόν Βιβλίον, σ. 65 ἐπ. καὶ σ. 86. - Βλ., ἐπίσης, A. *Piganiol*: L' empire chrétien, σ. 316-317 - A. *Rambaud*: Constantin Porphyrogénète, σ. 443 - B. *Καραγεώργος*: Λιουππράνδος, σ. 173.

286. Synopsis Maior E. XXXIII, σ. 291. - Περὶ τῆς μεγάλης Συνόψεως, βλ. *Pieler*: Byzantinische Rechtsliteratur, σ. 462.

1
2
2.1
2.2
2.3
2.4

“Ὅθεν ἐκ τῶν Βασιλικῶν ταξινομεῖται ἡ καθοσίωσις εἰς δύο μείζονας κατηγορίας: 1. Αἱ πράξεις αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀσφάλειαν τοῦ Κράτους, 2. Αἱ πράξεις αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν τοῦ Κράτους. Περαιτέρω δὲ ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν εἰς: 1. Πράξεις ἀντιθέτους πρὸς τὸ Πολίτευμα, 2. Πράξεις τῶν ἀρχόντων ἀντιθέτους πρὸς τὰ καθήκοντά των καὶ προσβαλλούσας τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, 3. Παράβασιν νόμων, καθηκόντων καὶ διαταγῶν ἐκ μέρους τῶν πολιτῶν, 4. Προσωπικὰς προσβολὰς καὶ ἐπιθέσεις κατὰ τοῦ βασιλέως ἢ ἄρχοντος.

Περιπτώσεις τινές, αἱ ὁποῖαι ἦτο δυνατόν νά ὑπαχθοῦν εἰς τὰς διατάξεις τοῦ κατὰ τῶν ἐπιβούλων Νόμου ρητῶς ἀποκλείονται. Οὕτω:

1. «Ὁ τὰς βασιλικὰς στήλας ἀποδοκιμασθείσας χωνεύων οὐχ ὑπόκειται τούτῳ τῷ νόμῳ»²⁸⁷.
2. «Ὁ τὰς παλαιὰς ἀνανεῶν φθαρείσας, οὐδὲ ὁ λίθον κατὰ τύχην ρίψας καὶ ἀψάμενος αὐτῶν»²⁸⁸.
3. «Ὁ πωλῶν τὰς μήπω ἀνιερωθείσας βασιλικὰς εἰκόνας»²⁸⁹.
4. «Ἐάν τις κακῶς μνημονεύσῃ τοῦ βασιλέως, οὐχ ὑπόκειται τιμωρία, ἀλλὰ χρή τὸ περί αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ μνησθῆναι. Εἰ γάρ ἀπό κουφότητος ἐξηλθε, καταφρονητέον· εἰ δὲ ἀπό μανίας, ἐλεημοσύνης ἄξιον· εἰ δὲ ἐξ ἀδικίας, συγχωρητέον»²⁹⁰.
5. «Ὡμοσέ τις κατὰ τῆς τοῦ βασιλέως σωτηρίας ἀεὶ χαλεπαίνειν τῷ ἰδίῳ δούλῳ. Οὕτος οὐχ ὑπόκειται κεφαλικῶ ἐγκλήματι»²⁹¹.
6. «Ὁ δικαστὴς ὁ κρίνας παρά τὰς διατάξεις οὐχ ὑπόκειται τῷ περί καθοσιώσεως ἐγκλήματι»²⁹².

Τὰ ἄλλα νομοθετικὰ κείμενα τῶν Μακεδόνων, ἦτοι ὁ Πρόχειρος Νόμος καὶ ἡ Ἐπαναγωγή δέν περιέχουν κεφάλαιον σχετικόν πρὸς τὸ ἐγκλημα καθοσιώσεως. Ὁρισμέναι μόνον διατάξεις περιέχονται εἰς τοὺς περί ποινῶν τίτλους ἀμφοτέρων τούτων τῶν νομοθετημάτων

287. D. 48.4.4 = B. 60.36.4 § 2.

288. D. 48.4.5&1 = B. 60.36.5.

289. D. 48.4.5&2 = B. 60.36.6.

290. C (Iust.) 9.7 = B. 60.36.13.

291. C. (Iust.) 9.8.2 = B. 60.36.15.

292. C. (Iust.) 9.8.1 = B. 60.36.14.

ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰς ὑπ' ἀριθμ. 3, 8, 10, 21 ἀνωτέρω μνημονευθείσας περιπτώσεις τῶν Βασιλικῶν²⁹³.

Νέα διάταξις μὴ περιλαμβανομένη εἰς τὰ Βασιλικά εἶναι: «Ὁ κατὰ τῆς σωτηρίας τοῦ βασιλέως μελετήσας φονεύεται καὶ δημεύεται»²⁹⁴. Εἰς τὰ Βασιλικά δέν ἀνευρίσκομεν διάταξιν ρητὴν διὰ τὸν μελετήσαντα «κατὰ τῆς σωτηρίας τοῦ βασιλέως», εἰ μὴ μόνον εἰς σχόλιον τῶν Βασιλικῶν²⁹⁵ ἔχον ὡς ἐξῆς: «Τὰ χεῖρω τῶν περὶ καθοσιώσεως κεφαλαίων ταῦτα τὰ τρία εἰσίν· ἢ κατὰ βασιλέως ἐπίθεσις.....». Καί εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος λέγοντες καθοσίωσιν ἠννῶουν κυρίως, ὡς ἀνωτέρω ἀπεδείχθη, τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως μελέτην.

Τὸ ἐγκλημα καθοσιώσεως προϋποθέτει δόλον. Αἱ ποιναὶ δὲ ποικίλουν.

293. Πρόχειρος ΛΘ' α' = Ἐπαναγωγή Μ' α' - Πρόχειρος ΛΘ' γ' = Ἐπαναγωγή Μ' γ' - Πρόχειρος ΛΘ' θ' = Ἐπαναγωγή Μ' ια' - Πρόχειρος ΛΘ' ι' = Ἐπαναγωγή Μ' ιθ' - Πρόχειρος ΛΘ' ιζ' = Ἐπαναγωγή Μ' Κ' - Πρόχειρος ΛΘ' ιθ' = Ἐπαναγωγή Μ' Κθ: Βλ. καὶ ἠύξημένη Ἐπαναγωγή ΝΒ: 1,3,8,9,13,15 καὶ Ἐπιτομή ΜΕ' στ', λ', με', μοτ', ξδ', εθ'.

294. Πρόχειρος ΛΘ' ι' = Ἐπαναγωγή Μ' ιθ'.

295. Β. 60.36.1. Σχόλιον: καὶ ἐνέχεται αὐτῷ ὁ κατὰ τοῦ Ρωμαϊκοῦ δήμου πλημμελήςας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Η ΔΙΩΞΙΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΝΑΦΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ.

α) Ἀρμοδιότης καὶ σύνθεσις τοῦ δικαστηρίου.

Εἰς τὸ Βυζάντιον, κληρονόμον τῶν ρωμαϊκῶν θεσμῶν, ἀνώτατος δικαστῆς ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ. Τὸ βασιλικόν δικαστήριον ἢ θῆμα²⁹⁶, συνέχεια τοῦ *consistorium principis*, ἐδίκαζε τὸ ἔκκλητον, ἦτοι τὰς ἐφέσεις. Ἐδίκαζε καὶ ὡς πρωτοβάθμιον δικαστήριον ἐγκλήματα καθοσιώσεως. Πολλάκις αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ διεξήγε τὰς ἀνακρίσεις²⁹⁷, ἐδίκαζεν²⁹⁸, ἢ «βασιλικῆ κελεύσει» ὠρίζετο εἰς ἢ πλείονες πρὸς ἀνάκρισιν καὶ ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως²⁹⁹. Πολλάκις οἱ συλληφθέντες ἐπὶ καθοσιώσει κατεδικάζοντο ἄνευ διεξαγωγῆς ἀνακρίσεων καὶ δίκης³⁰⁰.

Δέν ὑπῆρχε τόπος ὠρισμένος συνεδριάσεως τοῦ αὐτοκρατορικοῦ δικαστηρίου. Ἄλλοτε ἡ δίκη διεξήγετο εἰς τινα αἴθουσαν τῶν ἀνακτόρων³⁰¹, εἰς τὸ ἵπποδρόμιον³⁰², εἰς ἄλλα ἀνάκτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς τῶν Πηγῶν³⁰³ καὶ τῆς Ἱερείας.

Ἐκ τῶν εἰς τὸ πρῶτον μέρος ἐξετασθεισῶν περιπτώσεων προκύπτει ὅτι ἡ ἀνάκρισις, διεξαγωγή τῆς δίκης καὶ ἐπιβολή τῶν ποινῶν ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἀρμοδιότητα τοῦ αὐτοκράτορος.

Εἰδικὴ νομοθετικὴ ρύθμισις ὑπάρχει διὰ τὴν ὑπὸ ἱερέως διαπραχθεῖσαν καθοσίωσιν, ἢ ὁποία κατ' ἐξαίρεσιν — διότι οἱ ἱερεῖς δέν

ὑπάγονται εἰς τὰ λαϊκὰ δικαστήρια — ὑπάγεται εἰς λαϊκὸν δικαστήριον³⁰⁴.

Εἰς δίκην ἐπὶ καθοσιώσει παρεπέμφθη ὁ Πατριάρχης Φώτιος καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Εὐχαΐτων Θεόδωρος Σανταβαρηνός³⁰⁵. Πλήρη περιγραφὴν τῆς δίκης αὐτῆς δίδουν αἱ πηγαί. Αὕτη διεξήχθη εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Πηγῶν ἔνθα ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεμψεν ὡς «ἐξεταστὰς καὶ διαγνώμονας» τῶν κατὰ τῶν δύο ἀνδρῶν κατηγοριῶν τὸν στρατηλάτην Ἀνδρέαν, τὸν μάγιστρον Στέφανον, τοὺς πατρικίους Κρατερόν καὶ Γουβερ ἢ Γουμερ³⁰⁶ καὶ τὸν Ἰωάννην Ἀγιοπολίτην, μέλη τῆς συγκλήτου. Ἐκάθισαν τὸν Πατριάρχην ἐπὶ θρόνου «ἐν τιμῇ» καὶ καθεσθέντες καὶ αὐτοὶ ἀνέκρινον τὸν Πατριάρχην. Δημήφθησαν δέ τὰ ἐξῆς μεταξὺ στρατηλάτου Ἀνδρέου καὶ Πατριάρχου Φωτίου: «Γνωρίζεις, ὦ δέσποτα, τὸν ἄββᾶν³⁰⁷ Θεόδωρον,» Ὁ δέ «ἄββᾶν Θεόδωρον οὐ γνωρίζω»³⁰⁸. Καὶ ὁ Ἀνδρέας «τὸν ἄββᾶν Θεόδωρον τὸν Σανταβαρηνόν οὐ γνωρίζεις;» καὶ ὁ Πατριάρχης «γινώσκω τὸν ἄββᾶν Θεόδωρον ἀρχιεπίσκοπον Εὐχαΐτων». Ἦγαγον δέ καὶ τὸν Σανταβαρηνόν πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθυνόμενος ὁ Ἀνδρέας εἶπε τὰ ἐξῆς: «Ὁ βασιλεὺς σοι δηλοῖ· ποῦ εἰσι τὰ χρήματα καὶ τὰ πράγματα τῆς ἐμῆς βασιλείας;» Ὁ δέ «ὅπου δέδωκεν αὐτὰ ὁ βασιλεὺς, ὁ κατὰ τὴν ἡμέραν εἰσίν. Νῦν δέ ἐπεὶ κελεύει ὁ βασιλεὺς ἀναζητεῖν ταῦτα, ἐξουσίαν ἔχει ἀναλαβέσθαι αὐτά». Καὶ ὁ Ἀνδρέας «εἶπέ, τίνα ἐβουλεύου βασιλέα ποιῆσαι τῷ τοῦ βασιλέως ὑποθείς τοὺς ὀφθαλμούς τὸν ἴδιον ἀποστερεῆσαι υἱόν; Σὸν συγγενὴ ἢ τοῦ πατριάρχου;»³⁰⁹. Ὁ Σανταβαρηνός ἀπήντησεν ὅτι οὐδέν γνωρίζει διὰ τὰς κατηγορίας αὐτάς. Παρενέβη εἰς τὸ σημεῖον αὐτό ὁ μάγιστρος Στέφανος λέγων: «καὶ πῶς ἐμήνυσας τῷ βασιλεῖ ἐλέγξειν περὶ τούτου τὸν πατριάρχην». Ἀκούσας αὐτὰ ὁ Σανταβαρη-

304. Ἐπαναγωγή, ΙΑ' ἰδ' - Ἡυξημένη Ἐπαναγωγή, Θ' 14, σ. 76.

305. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 9.

306. Ὁ πατρικίος οὗτος ἀποκαλεῖται Γουβερ ὑπὸ τῶν Σκυλίτζη - Ἀμαρτωλοῦ, ἐνῶ ὑπὸ τῶν ὑπολοίπων συγγραφέων ἀποκαλεῖται Γουμερ.

307. Ὁ Σκυλίτζης 173, χρησιμοποιοῖ τὴν λέξιν «μοναχόν».

308. Λέων Γραμματικός, 263 - Συνεχιστῆς Γεωργίου Μοναχοῦ, 850 - Γ. Ἀμαρτωλός, 1089 - Συνεχιστῆς Θεοφάνους, 354 - Θ. Μελιτηνός, 184. Κατὰ Σκυλίτζην, 173, ὁ Πατριάρχης ἀπήντησεν ὡς ἐξῆς: «Μοναχοὺς οἶδα Θεοδώρους πολλοὺς. Ποῖον δέ Θεόδωρον λέγεις οὐκ οἶδα».

309. Οἱ Λέων Γραμματικός, Συνεχιστῆς Γεωργίου Μοναχοῦ, Γ. Ἀμαρτωλός, καὶ Θεοδόσιος Μελιτηνός θέτουν τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν εἰς πρῶτον πρόσωπο ὡς ὁ ἐρωτῶν νὰ ἦτο ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ Λέων βος καὶ ὄχι ὁ Ἀνδρέας. Γεννάτι τὸ ἐρώτημα μήπως παρίστατο αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ.

296. Περί τοῦ αὐτοκρατορικοῦ δικαστηρίου, βλ. L. Bréhier: Les Institutions de l'empire byzantin, σ. 185.

297. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 6,29,48,75.

298. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 7,34,48,66.

299. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 4,9,59.

300. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 7,39,74.

301. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 76.

302. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 6.

303. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 4,9.

νός ἔπεσεν εἰς τούς πόδας τοῦ Πατριάρχου λέγων: «ὀρκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ, δέσποτά μου, ἵνα πρῶτον ποιήσης τὴν ἐμὴν καθαίρεισιν· καὶ τότε γυμνόν ὄντα με τῆς ἱερωσύνης κολαζέτωσαν ὡς κακοῦργον· οὐ γάρ τοιαῦτα ἐδήλωσα τῷ βασιλεῖ». Ἐνώπιον πάντων ὁ Πατριάρχης ἦρεν αὐτόν καὶ εἶπεν: «μά τὴν σωτηρίαν τῆς ἐμῆς ψυχῆς, κύρι Θεόδωρε, ἀρχιεπίσκοπος εἶ καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι». Ἀκούσας αὐτὰ ὁ Ἀνδρέας ὠργίσθη καὶ στρεφόμενος πρὸς τὸν Σανταβαρηνόν «καὶ οὐκ ἐμήνυσας, ἀββᾶ, τῷ βασιλεῖ δι' ἐμοῦ, ὅτι ἵνα ἐλέγξω τὸν πατριάρχη ἐν τούτῳ»; Οὗτος ἠρνήθη καὶ πάλιν καὶ ἐδήλωσεν ὅτι οὐδὲν γνωρίζει. Κατόπιν αὐτῶν ἀνήγγειλον τὰ διαδραματισθέντα εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος «ὡς μὴ εὐρών αἰτίαν» κατὰ τοῦ πατριάρχου ἠγανάκτησεν.

Οἱ ὀρισθέντες ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὡς ἀνακριταὶ καὶ δικασταὶ τῆς ὑποθέσεως Φωτίου - Σανταβαρηνοῦ ἦσαν μέλη τῆς συγκλήτου. Ἡ σύγκλητος εἶχε δικαιοδοσίαν ἐπὶ ποινικῶν ἰδίᾳ ὑποθέσεων καὶ δὴ καὶ προκειμένου περὶ σοβαρῶν καὶ ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων. Ἡ σύνθεσις ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἡ σύγκλητος ἢ μέλη αὐτῆς ὡς τοιαῦτα ἀσκοῦν δικαστικά καθήκοντα εἶναι: 1. Ἡ σύγκλητος μόνη, 2. Ἡ σύγκλητος ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς συνόδου καὶ ἐν γένει μελῶν τοῦ κλήρου, 3. Μέλη τῆς συγκλήτου, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ἐκάστοτε ποικίλλει, μετὰ τῆς συνόδου ἢ ἀνωτέρων κληρικῶν, 4. Μέλη τῆς συγκλήτου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκάστοτε ὀριζόμενα. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν ὑπάγεται καὶ ἡ δίκη Φωτίου - Σανταβαρηνοῦ. Διευτυώθη ἡ ὑπόθεσις ὅτι πρόκειται περὶ λειτουργίας τοῦ διὰ διατάξεως Γρατιανοῦ ἔτους 376 συσταθέντος *iudicium quinquenvirale*. Ἡ γνώμη αὕτη δὲν εὐσταθεῖ, διότι ἡ ἰσχὺς τοῦ θεσμοῦ τούτου δὲν ἐπεξετάθη ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς αὐτοκρατορίας οὔτε κατὰ τούς προγενεστέρους τοῦ Ἰουστινιανοῦ χρόνου οὔτε κατὰ τούς μεταγενεστέρους³¹⁰.

Ἐπὶ Ἰωάννου Τζιμισκῆ, τὸ ἔτος 974, διεβλήθη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὁ Πατριάρχης Βασίλειος³¹¹ «ὡς δὴ τινι τῶν μέγα δυναμένων χρᾶ τὴν ἀρχήν». Ἐκλήθη ὁ Πατριάρχης εἰς τὸ βασιλικόν δικαστήριον, ἐζήτησεν, ὅμως, ὅπως συγκληθῆ οἰκουμενικὴ σύνοδος διὰ νά ἐξετασθοῦν τὰ ἐγκλήματα «τοῦτο γάρ βούλεσθαι καὶ τὰ τῶν πατέρων θεόπνευστα παραγγέλματα, οἰκουμενικὴν ἐπὶ πατριάρχου καθαιρέσει

310. Βλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου: Ἡ Σύγκλητος, σ. 96-97. - Περί τοῦ *iudicium quinquenvirale*, βλ. Α. Piganiol: L' empire chrétien, σ. 224 ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

311. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 43.

συγκροτεῖσθαι σύνοδον». Κατὰ Κεδρηνόν, II, 414: «Βασιλείου δὲ τοῦ πατριάρχου ἐπ' αἰτίαις διαβληθέντος καὶ συνοδικῶς καθαιρεθέντος προεβλήθη πατριάρχης Ἀντώνιος ὁ Στουδίτης». Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγομεν ὅτι ὁ Πατριάρχης Βασίλειος παρεπέμφθη εἰς τὴν σύνοδον ὡς εἰς βασιλικόν δικαστήριον. Οὗτος ὑπέβαλεν τὴν ἔνστασιν ὅτι ἔπρεπε νά δικασθῆ ὑπὸ οἰκουμενικῆς συνόδου. Μὴ γενομένης δεκτῆς τῆς ἐνστάσεως αὐτοῦ καθηρέθη συνοδικῶς καὶ περιωρίσθη εἰς Σκάμανδρον διαταγῆ τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἐτέραν περίπτωσιν παραπομπῆς εἰς δίκην ἐπὶ καθοσιώσει ἐπισκόπου κατὰ τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν περίοδον ἔχομεν πάλιν ἐπὶ Ἰωάννου Τζιμισκῆ. Πρόκειται περὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἀβύδου Στεφάνου³¹². Οὗτος συλληφθεὶς παρεπέμφθη εἰς τὸ δικαστήριον καὶ «τῶν πραγμάτων ἐξελεγχθέντων καὶ καταφανοῦς γεγονότος τοῦ δράματος, τὸν μὲν τῆ συνόδῳ τῶν ἐπισκόπων παρέπεμψεν, ἔκπτωσιν τῆς ἱερωσύνης ὑποστησόμενον». Οὕτως ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ χρονογράφου ὁ ἐπίσκοπος Ἀβύδου Στέφανος παρεπέμφθη κατ' ἀρχὴν εἰς κοσμικόν δικαστήριον ἐνθα ἐγένοντο αἱ ἀνακρίσεις καὶ ἀπεδείχθησαν ἀληθεῖς αἱ κατηγορίαι. Ἐν συνεχείᾳ παρεπέμφθη εἰς τὴν σύνοδον τῶν ἐπισκόπων ὑποστὰς τὴν ποινὴν τῆς ἐκπτώσεως τῆς ἱερωσύνης.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξετασθεισῶν περιπτώσεων προκύπτει ὅτι ἡ σύνθεσις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ δικαστηρίου ἐποίκιλλε. Οὕτω ἦτο δυνατόν νά ἀπαρτίζεται ἀπὸ μέλη τῆς συγκλήτου ἢ ἐτέρους ἀξιωματοῦχους, ἦτο δὲ δυνατόν ἢ σύνοδος νά δικάζη ὡς βασιλικόν δικαστήριον.

β) Ποινικὴ δίωξις (ἄσκησις αὐτῆς).

Τὸ δικάζον τὸ ἐγκλημα καθοσιώσεως δικαστήριον ἦτο δημόσιον. Δημόσιον δὲ ἦτο τὸ δικαστήριον εἰς τὸ ὁποῖον πᾶς πολίτης ἠδύνατο νά προσφύγῃ δι' ὠρισμένα ἐγκλήματα περιοριστικῶς ὑπὸ τοῦ νόμου καθοριζόμενα³¹³. Ταῦτα εἶναι τὰ ἐξῆς: 1. τὸ περὶ καθοσιώσεως, 2. τὸ περὶ μοιχείας, 3. τὸ περὶ ἀνδροφόνων καὶ φαρμακῶν, 4. τὸ περὶ πατροκτονίας, 5. τὸ περὶ κλοπῆς ἱερῶν καὶ δημοσίων, 6. τὸ περὶ πλαστογραφίας^{313a}, 7. τὸ περὶ βίας ἰδιωτικῆς, 8. τὸ περὶ βίας δημοσίας, 9. τὸ

312. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 41.

313. D. 48.1.1 = B. 60.33.1 = Synopsis Maior Δ. XXXIV. 2, σ. 227 καὶ K. VIII. 9, σ. 334. - Πρόκειται περὶ εἰδους *actio popularis* (ὁ βουλόμενος καθ' ἑλληνας).

313a. Εἰς D. 48.1.1 τὸ ἔκτον κατὰ σειρὰν ἐγκλημα δὲν εἶναι τὸ περὶ πλαστογραφίας, ἀλλὰ τὸ περὶ διαθηκῶν.

περί δωροδοκίας, 10. τό περί ἀρχόντων ἢ δικαστῶν ἢ καί συνέδρων ἐν δίκη κεκλοφῶτων, 11. τό περί ἀννόνας.

Πᾶς τις (ὁ βουλούμενος), λοιπόν, ἠδύνατο νά κινήσῃ τό περι καθοσιώσεως ἔγκλημα, ἀκόμη καί κεκωλυμένα πρόσωπα³¹⁴, εἰς τά ὁποῖα καταλέγονται οἱ ἄτιμοι, μή ἔχοντες δικαίωμα νά εἶναι κατηγοροὶ ἀδικημάτων, οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ὡς ἀγρυπνοῦντες ὑπέρ τῆς εἰρήνης δέν ἠδύναντο νά κινοῦν ἀλλοτρίας δίκας, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νά πράξουν τοῦτο διά τά γινόμενα πρός βλάβην τῆς πολιτείας. Οἱ δοῦλοι ἠδύναντο, ἐπίσης, νά κινήσουν τήν κατηγορίαν κατά τῶν κυρίων των, οἱ ἀπελεύθεροι κατά τῶν πατρῶνων³¹⁵ των καί αἱ γυναῖκες³¹⁶. Ὡς πρός τοὺς δούλους ρητῶς λέγεται εἰς τά νομικά κείμενα ὅτι δύνανται νά καταμηνύσουν τοὺς κυρίους των διά καθοσίωσιν, ἐνῶ δέν ἔχουν τό δικαίωμα νά πράξουν τοῦτο δι' οἰοδήποτε ἕτερον ἔγκλημα τιμωρούμενοι ἄλλως αὐστηρότατα.

Βασική ἀρχή τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου εἶναι ὅτι ἡ δίωξις παύει διά τοῦ θανάτου τοῦ κατηγορουμένου, πλήν ἐγκλήματος καθοσιώσεως «ἀπό τοῦ κεφαλαίου τῆς προδοσίας καί τῆς κατά βασιλέως ἐπιβουλής. Ἐπί τούτων γάρ ἐάν μή καθορισθῇ ἀπό τῶν κληρονόμων δημεύεται ἡ κληρονομία»³¹⁷. Οὕτω ὁ διαπράξας καθοσίωσιν ἐνέχεται καί μετά θάνατον καί δημεύεται ἡ περιουσία αὐτοῦ. Ἡ διαδικασία εἶναι δυνατόν νά κινήθῃ καί μετά θάνατον, νά καταδικασθῇ ἡ μνήμη τοῦ ἀποβιώσαντος καί τά πράγματα αὐτοῦ «ἐκ τῶν κληρονόμων λαμβάνονται»³¹⁸, διότι «ἀφ' οὗ τήν τοιαύτην ἔννοιαν ὑπεισηλθεν, ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου διά τήν ἔννοιαν ἀξιός ἐστι τιμωρίας».

γ) Ἀποδεικτική διαδικασία.

Ὁ δικαστής ὁ ἔχων νά διαγνώσῃ κατηγορίαν δι' ἐνεργείας κατά τοῦ αὐτοκράτορος πρέπει νά ἐρευνήσῃ πρός ἀνεύρεσιν τῆς ἀλη-

314. B. 60.36.8.

315. D. 48.4.7 = B. 60.36.8.

316. D. 48.4.8 = B. 60.36.9. Τό αὐτόθι σχόλιον τῶν Βασιλικῶν ἀναφέρει ὡς πρός τήν προνομίαν ταύτην τῶν γυναικῶν παράδειγμα εἰλημμένον ἐκ τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας: «Τὴν γάρ συνωμοσίαν Σεργίου Κατλίνα Ἰουλία τις γυνὴ διήλεγξε καί Μάρκον Τύλλιον ὑπάτον δικάζοντα τούτῳ τῷ ἐγκλήματι τά περι τῆς ἀληθείας ἐδίδαξεν».

317. D. 48.4.12 = B. 60.36.12 = Synopsis Maior E. III. 1, σ. 250. - B. 45.1.14.: «Τῶν ὑπεξουσιῶν προτιμάται ὁ δημόσιος ὅτε ὁ πατήρ αὐτῶν μετά θάνατον ἐπὶ τυραννίδι κατακριθῇ».

318. B. 60.36.19.

θείας καί νά μή δεχθῇ πάραυτα ὅτι διεπράχθη τό ἔγκλημα ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ ὅτι τοῦτο στρέφεται κατά τοῦ βασιλέως. Πρέπει δ' ἰδιαίτε- ρως νά προσέξῃ ἂν ὁ κατηγορούμενος ἠδύνατο νά εἶπῃ ἢ νά πράξῃ δι' ὅσα κατηγορεῖται, ἂν εἶχε προηγουμένως πράξει ἢ διανοηθῇ νά πράξῃ τι παρεμφερές καί ἂν καθ' ὄν χρόνον διεπράχθη ἢ καθοσίωσις ἦτο νηφάλιος ἢ εὐρίσκετο ὑπὸ τήν τήν ἐπήρειαν μέθης ἢ ἄλλου πάθους καί γενικῶς ἂν ἦτο διανοητικῶς ὑγιής, ἂν δηλ. ὑπάρχουν περιπτώσεις ἄρσεως τοῦ καταλογιστοῦ ἢ ἐλλείψεως ὑπαιτιότητος. Οὐδ' ὁ φλύαρος πρέπει ἀνεξακριβῶτως νά τιμωρῆται «εἰ μή τοιοῦτόν ἐστι τό ἀμάρτημα, ὅπερ ὁ νόμος ρητῶς ἢ ἐξ ὁμοίου τιμωρεῖται»³¹⁹. Κινεῖται ἡ κατηγορία τραχύτερον κατά τῶν στρατιωτῶν³²⁰. Ἡ προϋπόθεσις τῆς ἐπακριβοῦς διαγνώσεως τῆς κατηγορίας ἀποσκοπεῖ εἰς τό νά μή γίνηται κατάχρησις κατηγορίας καί ἐντεῦθεν ἄδικοι καταδίκαι, διότι ἄλλως ὑπῆρχε κίνδυνος ὁ κατηγορούμενος νά πέσῃ θῦμα τῆς κακοβουλίας τοῦ κατηγοροῦ. Ἡ κατηγορία δηλαδή θά κατήντα εἰς εὐκόλον ὄπλον ἐξοντώσεως τοῦ ἰδίου ἀντιπάλου ἢ ἐχθροῦ.

Ἐπὶ καθοσιώσεως καί μόνον ὁ νόμος ἐπιτρέπει τήν μαρτυρίαν τῆς γυναικός ἢ τοῦ υἱοῦ ἢ τοῦ δούλου ἢ τοῦ ἀπελευθέρου κατά τοῦ ἀνδρός ἢ τοῦ πατρός ἢ τοῦ δεσπότη ἢ τοῦ πάτρωνος. Δικαιολογίαν τῆς τοιαύτης ρυθμίσεως παρέχει ἡ Πείρα³²¹: «ἡ γυνὴ καί ἄκουσα νέμει μαρτύριον κατά τοῦ ἀνδρός ἐν τῷ περι καθοσιώσεως δικαστηρίῳ. Ἄλλ' οὐ τοῦτό φησιν ὁ νόμος· ἐπεὶ εἰ τοῦτο δώσομεν, καί ὁ υἱός καί ὁ δούλος εἴργεται τήν τοῦ πατρός καί δεσπότη ἐκδικεῖν σφαγήν, καί οὔτοι γάρ ἀναγκάζονται μαρτυρεῖν περι καθοσιώσεως κατά τοῦ πατρός καί τοῦ δεσπότη. Ἴνα γάρ μή ἐξῆ τῇ γυναικί καί τοῖς λοιποῖς τοῦ ἀνδρός ὑπεξουσίαις λέγειν, ὅτι δεδιότος τήν ἐξουσίαν τοῦ τῆς φιλίας πατρός ἐσιώπων, ἐδίδαξεν αὐτούς ὁ νόμος ὅτι πρός τό τοῦ βασιλέως κράτος οὐδέν ἐστιν ὁ τῆς φιλίας πατρός, ἀλλά καί οἱ ὑπεξούσιοι ταύτου συνυπεξούσιοι εἰσὶ τούτῳ· δούλος δέ τήν τοῦ συνδούλου κατά τοῦ δεσπότη ἐπιβουλήν καί ὑπεξούσιος τήν τοῦ (συν) ὑπεξουσίῳ ἐπαινετῶς καταμηνύει· ὁ γάρ συνειδῶς ἐν τῷ κατα-

319. D. 48.4.7 = B. 60.36.8.

320. D. 48.4.7 = B. 60.36.8. Καί τό αὐτόθι σχόλιον: τραχύτερον δέ κατά στρατιωτῶν κινεῖται] Τό τῆς καθοσιώσεως ἔγκλημα, ὅταν ἢ ἐξ ὧν γέγονε τι, ἢ ἐξ ὧν ἐχράνθησαν εἰκόνες βασιλικαί, κινῆται, τραχύτερον μάλιστα γίνεται κατά στρατιωτῶν. Καθόλου γάρ οἱ στρατιῶται μειζόνως τῶν ἰδιωτῶν τιμωροῦνται.

321. Πείρα ΞΣΤ' (Περὶ φόνου.....), σ. 244 καί Λ'. (Περὶ μαρτύρων καί μαρτυρίων), ε', σ. 126.

σιωπήσαι τήν πράξιν συγκατακρίνεται. Οὐκοῦν διὰ τό γυναικί καί υἱοῖς καί δούλοις ἐπιτετράφθαι ἀνδρός καί δεσπότου καί πατρός κατηγορεῖν ὑπέρ αὐτοκράτορος, κωλύειν χρή τούτους ὑπέρ ἀνδρός καί πατρός καί δεσπότου ἀγωνίζεσθαι, ἀλλά ἐκεῖνο σκοπεῖν ὡς εἰ δούλω τῆς ἀναιρέσεως ἔνεκε τοῦ δεσπότου κινεῖν ἐφεῖται, πολλῶ μάλλον τῆ γυναικί· οὐ γάρ ἄκουσα τούτου καταμαρτυρεῖ, τό δ' ἀληθές οὐδ' ἐκοῦσα εὐσχημόνως τούτο τελεῖ.....». ε' «Ὅτι ἐπί τῆς καθοσιώσεως καί ἀνὴρ κατὰ γυναικός καί γυνή κατὰ ἀνδρός καί δούλος κατὰ δεσπότου καί υἱός κατὰ πατρός μαρτυρεῖ. Ἴνα γάρ μή, ἐξῆ τῆ γυναικί καί τοῖς λοιποῖς τοῦ ἀνδρός ὑπεξουσίαις {λέγειν}, ὅτι δεδιότες τήν ἐξουσίαν τοῦ τῆς φιλίας πατρός ἐσιώπων, ἐδίδαξαν αὐτούς ὁ νόμος ὅτι πρὸς τό τοῦ βασιλέως κράτος οὐδέν ἐστιν ὁ τῆς φιλίας πατήρ, ἀλλά καί ὑπεξούσιοι τούτου συνυπεξούσιοι εἰσιν αὐτῶ. Δούλος δέ τήν τοῦ συνδούλου κατὰ τῆς δεσποτείας ἐπιβουλήν, καί ὑπεξούσιος τήν τοῦ ὑπεξουσίου ἐπαινετῶς καταμηνύει· ἐν γάρ τῶ σιγῆσαι τήν πράξιν συγκατακρίνεται».

Πρὸς ἐξακρίθωσιν (ἀπόδειξιν) τοῦ ἐγκλήματος καθοσιώσεως ἐφαρμόζονται εἰδικοί κανόνες μή ἰσχύοντες πρὸς ἀπόδειξιν ἄλλων ἐγκλημάτων. Οὕτω πάντες οἱ καλούμενοι πρὸς μαρτυρίαν ἐν τῆ πρὸς βασιλέα φερομένη καθοσιώσει βασανίζονται (ὑφίστανται ἐμβάσανον ἀνάκρισιν), ἐφ' ὅσον, βεβαίως, τούτο καθίσταται ἀπαραίτητον³²². Ὑφίστανται βασάνους καί οἱ κάτω τῶν δεκατεσσάρων ἐτῶν, οἱ ὅποιοι γενικῶς ἀπαγορεύεται νά ὑφίστανται ἐμβάσανον ἀνάκρισιν³²³. Πρὸς ἐξακρίθωσιν καθοσιώσεως βασανίζονται καί «οἱ ἐνάγοντες, εἰ μή φανερούς ἐλέγχους ἔχουσι» καί «οἱ πρὸς τήν κατηγορίαν αὐτοῦς κεννηκότες». Τούτο δέ συμβαίνει «ὅπως ἂν πανταχόθεν τῆς ἀληθείας δεικνυμένης ἐξετασθῆ τό ἐγκλημα»³²⁴. Βασανίζεται «πρὸς τό γνωσθῆναι τήν ἀλήθειαν ὁ ἐνάγων» καί ἐάν ἀκόμη προβάλλῃ τήν ὑπαρξιν προνομίου, διότι οὐδεὶς ἔχων προνόμιον, ἢ ἀξίαν ἢ συγκλητικότητα ὑφίσταται βασάνους ἀνευ βασιλικῆς διαταγῆς, εἰ μή ὁ περὶ καθοσιώσεως «ἐνάγων» καί «ἐναγόμενος». Τίνες ἀπολαύουν τοιούτων προνο-

322. D. 48.18.10 = B. 60.50.9 = Ἐπιτομή MB' νε., σ. 556, θλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 13,31,75.

323. D. 48.18.10 = B. 60.50.9.

324. C. (Iust.) 9.8.3 = B. 60.36.16 καί τό αὐτόθι σχόλιον: «σημειώσαι, ὅτι πᾶσα ψυχὴ ἐπὶ τούτου τοῦ ἐγκλήματος ὑπόκειται βασάνῳ, καί ὅτι ἐπὶ μόνῃς καθοσιώσεως τιμωρεῖται ὁ ὑποβάλλων τινὶ κατηγορησάσῃ».

μίων καθορίζεται εἰς σχόλιον τῶν Βασιλικῶν³²⁵ κατὰ τό ὅποιον «τυχόν ὑπὸ ἀξίας, ἢ στρατείας, ἢ γένους, ὡς υἱός τοῦ βουλευτοῦ, κἂν μή ἔστι βουλευτής, τυχόν γενόμενος ἀπὸ ὑπάτων, ἢ υἱός τοῦ συγκλητικοῦ». Τό αὐτό ἰσχύει καί μνημονεύεται εἰς τὰς πηγὰς διὰ τήν τῶν ὀνύχων τιμωρίαν³²⁶. Περίπτωσιν ἐμβασάνου ἀνακρίσεως συγκλητικοῦ μνημονεύει ὁ Μ. Ψελλός³²⁷. Αὐτός ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέκρινε τόν συγκλητικόν. Ἐπειδῆ, ὅμως, οὗτος οὐδέν «ὕγιές» ἀπεκάλυπτε «βασάνοις αὐτόν πικροτάταις αἰκίζεται, καί γυμνόν ἐπὶ ξύλου μετεωρίσας ἀπὸ θατέρου ποδῶν ἡμιθανῆ ποιεῖται ταῖς μᾶστιξιν...»³²⁸.

325. B. 60.36.17. Τό αὐτόθι σχόλιον: χρήσεται τῶ ἰδίῳ προνομίῳ.

326. C. (Iust.) 9.8.4 = B. 60.36.17. «Πᾶς ὁ μὴ ὑποκείμενος τῆ τῶν ὀνύχων τιμωρίᾳ, εἰ μὴ πρότερον ἐρωτηθῆ βασιλεύς, ἐάν μέλλῃ ταύτην τήν βάσανον ὑφίστασθαι, χρήσεται τῶ ἰδίῳ προνομίῳ, ὑπεξηρημένου τοῦ τῆς καθοσιώσεως ἐγκλήματος· ἐφ' οὗ ἡ προειρημένη διάταξις εἶπε, παντός προνομίου σχολάζοντος γίνεσθαι τήν ἐξέτασιν». - Ὁ Μ. Τουρτόγλου εἰς τήν μελέτην του «Κοινωνικαὶ τινες ἐπιδράσεις ἐπὶ τό βυζαντινόν δίκαιον», ἐν Ἐπ. Κέντρου Ἐρ. Ἰστ. Ἑλλ. δ. Ἀκ Ἀθ. 12 (1965), σ. 169-198 διακρίνει τοὺς βυζαντινοὺς πολίτας εἰς εὐτελεῖς καί λοιποὺς πολίτας. Ἀναφερόμενος δέ εἰς τήν ἐμβάσανον ἀνάκρισιν λέγει, σ. 180-181: «Τέλος ἀξίον μνείας ἐνταῦθα εἶναι ὅτι καί ἡ ἐξέτασις ὡς μαρτύρων τῶν «εὐτελῶν» ἦτο πάντοτε ἐμβάσανος. Ὁ δέ Μ. Ψελλός ἐμμέτρως παρουσιάζει τήν ἐπὶ τοῦ τούτου ἰσχύουσαν νομοθεσίαν:

«Τοὺς εὐτελεῖς δέ μάρτυρας ὁ κριτῆς κολαζέτω, πρὸς ἀληθείας εὐρεῖν καί μηδεὶς αἰτιάσθω».

Ἀντιθέτως, οἱ μὴ εὐτελεῖς, «ἀξίωματικοί», «συγκλητικοί» ἢ καί «τίμιοι» πολῖται οὐδέποτε ὑπέκειντο εἰς βασάνους ἀνευ προηγουμένης βασιλικῆς διαταγῆς. Μόνη ἐξαίρεσις ὑφίστατο εἰς τήν περίπτωσιν τοῦ ἐγκλήματος καθοσιώσεως». - Ἐκ τῶν εἰς τό Α' Μέρος ἐξετασθεισῶν περιπτώσεων ἠύρομεν ἐμβάσανον ἀνάκρισιν εἰς τὰς ὑπ' ἀριθμ. 13,31, καί 75 περιπτώσεις. Οἱ δέ εἰς τὰς ὑπ' ἀριθμ. 13 καί 31 περιπτώσεις ὑποστάντες βασάνους ἦσαν εὐτελεῖς.

327. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 75.

328. Τήν περίπτωσιν ταύτην ἀναφέρει ἡ Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου: Ἡ Σύγκλητος, σ. 125. Ὑπολαμβάνει δέ ὅτι τοῦτο ἐγένετο κατὰ παράβασιν τῆς ἰσχυούσης νομοθεσίας. Ὁ Μ. Τουρτόγλου: Κοινωνικαὶ τινες ἐπιδράσεις, σ. 181 μνημονεύων τήν ἰδίαν περίπτωσιν λέγει: «Ἡ ἐν λόγῳ ὅμως περίπτωσις τοῦ συγκλητικοῦ ἀφεώρα εἰς ἐγκλημα καθοσιώσεως καί συνεπῶς, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατιθεμένων βυζαντινῶν νομοθετικῶν διατάξεων, ἢ ὑποβολῆ τούτου εἰς ἐμβάσανον ἐξέτασιν ἦτο σύμνομος». - Συμφώνως πρὸς τόν νόμον (βλ. ἀνωτέρω σ. 154) ὁ ἔχων προνόμιον ἢ ἀξίαν ἢ συγκλητικότητα δέν βασανίζεται «χωρὶς βασιλικῆς κελεύσεως, εἰ μὴ ὁ ἐναγόμενος περὶ καθοσιώσεως». Εἰς τήν προκειμένην περίπτωσιν συνελήφθη καί κατηγορήθη συγκλητικὸς δι' ἐγκλημα καθοσιώσεως, ὑπεβλήθη δέ εἰς βασάνους μετὰ «βασιλικὴν κέλευσιν». Ἐπομένως, φρονῶ, ὅτι τὰ πάντα ἐγένοντο συμφώνως πρὸς τόν νόμον καί ἡ ἐμβάσανος ἐξέτασις εἰς τήν περίπτωσιν ταύτην οὔτε κατὰ παράβασιν τῆς ἰσχυούσης νομοθεσίας ἐγένετο, οὔτε ἐμπίπτει εἰς τήν ἐξαίρεσιν, τήν ὅποιαν καθιερώνει ὁ νόμος διὰ τό ἐγκλημα καθοσιώσεως.

Οἱ δοῦλοι βασανίζονται διὰ νά καταθέσουν κατά τῶν δεσποτῶν ἐπί ὠρισμένων ἐγκλημάτων, μεταξύ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται τό τῆς καθοσιώσεως³²⁹.

Οἱ ἀξιωματικοί³³⁰ ὑπόκεινται εἰς βασάνους μόνον δι' ἐγκλήματα καθοσιώσεως³³¹.

Ἡ μετά βασάνων γινομένη ἔρευνα ἐκαλεῖτο ἐτασμός³³².

Ὅθεν προκύπτει ὅτι τὰ τῶν ὑποκειμένων εἰς βασάνους κατά τὴν ἐξετάσιν ἐγκλήματος καθοσιώσεως ρυθμίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου εἰδικῶς καὶ δὴ διὰ τοὺς: 1. κάτω τῶν δεκατεσσάρων ἐτῶν, 2. τοὺς ἀπολαύοντας προνομίων, 3. τοὺς δούλους κατά τῶν δεσποτῶν, 4. τοὺς ἀξιωματικούς.

329. Ἐπιτομή ΙΓ' ηθ', σ. 354.

330. Ὁ ὅρος «ἀξιωματικός» ὑποδηλοῖ γενικῶς τοὺς ἐν ἀξιώμασιν. Βλ. R. Guiland: Recherches, I, σ. 161: «Dans son sens large ἀξιωματικός designe tous ceux qui portaient un titre aulique en qui exerçaient ou qui, le plus souvent, étaient à la fois titrés et fonctionnaires. D' une façon générale, οἱ ἀξιωματικοί sont ceux qui sont ἐν ἀξιώμασιν». - F. Dölger: Regesten, No 1301.

331. C. (Iust.) 9.18.7 = B. 60.39.28 = Synopsis Maior Φ. VI. 29, σ. 573.

332. Βλ. Φ. Κουκουλές: Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, 6, σ. 54, ὑποσ. 7. Ἐτάζω καὶ ἀνετάζω παρὰ Βυζαντινοῖς ἐσήμαινε βασανίζω καὶ ἀνετασμός τὴν βάσανον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΔΙΑ ΤΟΝ ΕΝΟΧΟΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΘΟΣΙΩΣΕΩΣ.

Εἰς τὸν καταδικασθέντα ἐπὶ ἐγκλήματι καθοσιώσεως ἐπεβάλλοντο ἀφ' ἑνός μὲν αὐστηρότατοι ποιναί, ἀφ' ἑτέρου δέ ὑφίστατο οὗτος δυσμενεῖς ἀστικές ἢ ἐτέρας συνεπείας.

α) Δυσμενεῖς συνεπείαι ἐξ ἐπόψεως ποινικοῦ δικαίου.

Διάταξις περὶ τῆς ἐπιβαλλομένης εἰς τοὺς ἐνόχους καθοσιώσεως ποινῆς ἀνευρίσκειται εἰς τὸν Πανδέκτην 48.4.3. καὶ 49.16. Οὕτως οἱ καταδικαζόμενοι διὰ τό ἐγκλημα τοῦτο τιμωροῦνται κεφαλικῶς.

Εἰς τὰ νομοθετικά κείμενα τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας αἱ ἐπιβαλλόμεναι ποιναί εἰς τοὺς ἐπὶ ἐγκλήματι καθοσιώσεως καταδικασθέντας ὀρίζονται κατά περίπτωσιν. Οὕτως: «οἱ πολέμοι καὶ οἱ πρὸς αὐτοὺς αὐτομολοῦντες ξίφει τιμωροῦνται»³³³, οἱ αὐτόμολοι καὶ οἱ «τάς ἡμῶν βουλὰς ἐπαγγέλοντες εἰς τοὺς ἐχθροὺς καίονται ἢ φουρκίζονται»³³⁴.

Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων βος ὁ Σοφός ἐμετρίασε δι' ὠρισμένας περιπτώσεις τὰς ποινάς. Οὕτως ἡ Νεαρά ΕΞ³³⁵ ρυθμίζει τὴν περίπτωσιν τῶν αὐτομολησάντων πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐκουσίως ἐπανεληθόντων. Κατ' αὐτὴν ὁ ἀπαξ ποιήσας τοῦτο τυγχάνει συγγνώμης, ὁ δὲ πωλεῖται ὡς δούλος ἐπὶ τριετίαν, ὁ δὲ τρίς πωλεῖται ὡς δούλος εἰς τό διηνεκές. Ἐάν δὲ δέν παλιννοστήσῃ οἰκεία βουλήσει καὶ ἐάν μάλιστα

333. D. 49.16.7 - Πρόχειρος 39. ιθ', σ. 218 - Ἐπαναγωγή 40. Κβ', σ. 361 - Ἡ ὑψημένη Ἐπαναγωγή NB' 15, σ. 202 - Ἐκλογάδιον Ι' 8, σ. 71.

334. D. 48.19.38 & 2 = B. 60.51.34 - Synopsis Maior E. XXXIII. 4, σ. 291 - Πρόχειρος 39. ιζ', σ. 218. - Ἐπαναγωγή 40. η', σ. 361 - Ἐπιτομή ME' ν, σ. 577 - Ἡ ὑψημένη Ἐπαναγωγή NB' 13, σ. 202 ὀρίζει τὸν διὰ ξίφους θάνατον.

335. Νεαρά Λέοντος βου τοῦ Σοφοῦ, ἐκδ. Noailles - Dain, N. ΕΖ', σ. 242-245.

αί χεῖρές του ἔχουν βαφῆ ὑπό αἵματος τῶν συμπολιτῶν του, τότε καταδικάζεται εἰς θάνατον³³⁶.

Ὁ ἐξερεθίζων τοὺς ἐχθροὺς ἢ ὁ παραδιδούς Ῥωμαίους εἰς τοὺς ἐχθροὺς τιμωρεῖται κεφαλικῶς³³⁷, ὁμοίως καὶ ὁ πωλῶν εἰς τοὺς βαρβάρους «ὄπλα εἰργασμένα ἢ ἀνέργαστα ἢ σίδηρον»³³⁸ καὶ ὁ διδάσκων τοὺς βαρβάρους νά κατασκευάζουν ναῦν³³⁹. Ἡπιωτέραν ποινήν ἐθέσπισε πάλιν ὁ Λέων βος ὁ Σοφός διὰ τῆς Νεαρᾶς ΞΓ' ³⁴⁰ εἰς τοὺς εἰσφέροντας ἐξοπλισμὸν εἰς τοὺς ἐχθροὺς καθισταμένους ἰσχυροτέρους.

Οἱ ἐκ τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς ἐχθροὺς φεύγοντες εἶναι δυνατόν νά φονεύωνται ἀτιμωρητῶς ὡς ἐχθροὶ³⁴¹.

«Ὁ τὸν πολέμιον φεύγοντα ἐν εἰδήσει ὑποδεξάμενος» περιορίζεται, ἐξορίζεται δέ «ὁ εἰδῶς αὐτόν εἶναι πολέμιον, καὶ ἐπὶ πολὺ ἀνασχόμενος κρύπτεσθαι»³⁴².

Τιμωρεῖται κεφαλικῶς ὡς ἐχθρὸς καὶ ὁ βλάπτων τεῖχος ἢ δι' αὐτοῦ καὶ μὴ διὰ τῆς πόρτης εἰσελθῶν³⁴³.

Φόνος καὶ δήμευσις προβλέπονται καὶ διὰ τὸν «κατὰ τῆς σωτηρίας τοῦ βασιλέως μελετήσαντα»³⁴⁴.

Ὁ συνωμοτήσας μετὰ στρατιωτῶν, ἢ ἰδιωτῶν, ἢ βαρβάρων καὶ

336. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνει ἡ Ἡύξημένη Ἐπαναγωγή LII. 110, σ. 211 καὶ σχόλιον τῶν Βασιλικῶν ὑπὸ 60.51.34. - Βλ. *Σπ. Τρωϊάνος*: Ὁ «Ποινάλιος» τοῦ Ἐκλογαδίου, Frankfurt 1980, σ. 21-23.

337. D. 48.4.3 = B. 60.36.3. - Πρόχειρος 39. α', σ. 216 - Ἐπαναγωγή 40. α', σ. 360 - Ἡύξημένη Ἐπαναγωγή NB' α', σ. 201 - Ἐπιτομή ME' με', σ. 576.

338. C. (Iust.) 4.41.2. - Πρόχειρος 39. θ', σ. 217 - Ἐπαναγωγή 40. ια', σ. 361 - Ἡύξημένη Ἐπαναγωγή NB' 8, σ. 201 - Ἐπιτομή ME' μστ', σ. 576.

339. C. (Iust.) 9.47.25 = B. 60.51.62 - Synopsis Maior E. XXXIII. 6, σ. 291. - Ἡύξημένη Ἐπαναγωγή NB' 32, σ. 203.

340. Νεαράι Λέοντος βου τοῦ Σοφοῦ, ἐκδ. Noailles - Dain, N. ΞΓ', σ. 230-233.

341. D. 48.8.3 & 6 - Πρόχειρος 39. γ', σ. 216 - Ἐπαναγωγή 40. γ', σ. 360 - Ἡύξημένη Ἐπαναγωγή NB' 3, σ. 201 - Ἐπιτομή ME' εἰδ', σ. 578.

342. D. 48.19.40 = B. 60.51.36. - Synopsis Maior E. XXXIII. 5, σ. 291.

343. D. 1.8.11 = B. 60.36.11. - Ἡύξημένη Ἐπαναγωγή NB. 127, σ. 212. Εἰς τὴν διάταξιν τῆς Ἡύξημένης Ἐπαναγωγῆς προστίθενται ὡς ἐρμηνεῖα τὰ ἐξῆς: «καὶ ρεμὸς ἐφονεύθη θελήσας ὑπερηθῆσαι τείχους», ἀποτελεῖ δὲ ἐπανάληψιν τοῦ Πανδέκτου: «nam et Romuli frater Remus occisus traditur ob id, quod murum transcedere voluerit».

344. Πρόχειρος 39.1, σ. 217 - Ἐπαναγωγή 40. ιβ', σ. 361 - Ἡύξημένη Ἐπαναγωγή NB. 9, σ. 201 - Ἐπιτομή ME' λ', σ. 575 καὶ ME' εἰθ', σ. 578.

φονεύσει ἰλλούστριον ἢ ἀπλῶς συγκλητικόν, ἢ στρατιώτην τὴν δι' αἵματος ὑπομενέτω τιμωρίαν μετὰ δημεύσεως³⁴⁵.

Οἱ ἐρεθίζοντες τὸν δῆμον εἰς στάσιν ἢ θόρυβον «πρὸς τὴν ἀξίαν αὐτῶν ἢ φουρκίζονται, ἢ θηριομαχοῦσι, ἢ περιορίζονται»³⁴⁶.

Κεφαλικῶς τιμωρεῖται καὶ δημεύεται ὁ βάπτων ἢ πωλῶν πορφύραν. Ὁ πωλῶν δημόσιον πρᾶγμα κατεδικάζεται εἰς θάνατον. Ὁ Λέων βος διὰ τῆς Νεαρᾶς ΞΒ' ³⁴⁷ ἐμετρίασε τὴν ποινήν ἐπιβάλλων εἰς τὸν πωλοῦντα τοιαῦτα πράγματα τὴν ἀπόδοσιν τοῦ τετραπλασίου.

Ἐπὶ ἀδικήματος καθοσιώσεως ἐπεβάλλετο ἀδιακρίτως τῆς τάξεως ἢ αὐτῆς ποινῆς κατὰ παρέκκλισην τῶν γενικῶν διατάξεων³⁴⁸.

Κεφαλικὴ ποινή.

Ἐκ τῶν νομικῶν κειμένων προκύπτει ὅτι αἱ ποινὰς διακρίνονται εἰς κεφαλικάς, σωματικὸν σωφρονισμόν, ἐξορίαν καὶ εἰς χρηματικὰς ποινὰς³⁴⁹.

Κεφαλικὴ καταδίκη εἶναι «ἡ θάνατον, ἢ ὑπεύθυνον τιμωρίας, ἢ πολιτείας ἐκπτώσιν ἐπάγουσα»³⁵⁰, ἐπίσης «τό θηρίοις ὑποβληθῆναι, ἢ ἀναιρεθῆναι, ἢ παραπλήσιον τι ὑποστῆναι»³⁵¹. Παραπλήσιοι τῆς θανατικῆς ποινῆς εἶναι «τό φουρκισθῆναι, καὶ καυθῆναι, καὶ ἀποκεφαλίσθῆναι, καὶ μεταλλισθῆναι»³⁵², καὶ περιορισθῆναι..... Τό δὲ προσκαίρως ἢ διηνεκῶς ἐξορισθῆναι, ἢ εἰς δημόσιον ἔργον δοθῆναι, ἢ ροπα-

345. C. (Iust.) 9.8.5 = B. 60.36.18. Εἰδικῶς ρυθμίζεται ἡ περίπτωση τοῦ ἀποκαλύπτοντος τὰ τῆς συνωμοσίας εἴτε πρὶν ἢ ἐκδηλωθῆ αὐτῆς εἴτε ὕστερον. Οὕτως: «Εἰ δὲ τις ἐν προομιῶσι τῆς συνωμοσίας προσαγγεῖλη, ὁ τοιοῦτος προνομίου ἀξιοῦται· ὁ δὲ μετὰ τὸ πρᾶγμα προδεδωκῶς κερδαίνει μόνον τὴν συγχώρησιν τῆς τιμωρίας».

346. D. 48.19.38 & 2 = B. 60.51.34 - Ἡύξημένη Ἐπαναγωγή LII. 98, σ. 209.

347. Νεαράι Λέοντος βου τοῦ Σοφοῦ, N. ΞΒ', ἐκδ. Noailles - Dain, σ. 231.

348. Βλ. *Μ. Τουρτόγλου*: Κοινωνικαὶ ἐπιδράσεις, σ. 170-171 καὶ σ. 185-186. Βλ. ἐπίσης Νεαράν Βασιλείου 2ου, ἐν J. G. I, σ. 270 «μηδὲν ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος ὠφελεῖσθαι, ἀλλ' ὡς ἀναξίου καὶ ἀτίμου κολάζεσθαι καὶ ἀποθνήσκειν».

349. B. 60.33.2 «τῶν ἐγκληματικῶν δικαστηρίων τὰ μὲν κεφαλικά, ὡς τὸν θάνατον ἐπιφέροντα ἢ περιορισμὸν, δι' ὧν ἡ κεφαλὴ ἀπὸ τῆς πολιτείας ἐξαιρεῖται. Τὰ γὰρ ἄλλα οὐ περιορισμοί, ἀλλὰ ἐξορία κυρίως λέγονται. Τὰ δὲ οὐ κεφαλικά, ὡς τὰ ἔχοντα χρηματικὴν ποινήν ἢ σωματικὸν σωφρονισμόν».

350. D. 48.19.2 = B. 60.51.2 = Synopsis Maior Π. XVIII, σ. 469.

351. B. 60.51.11.

352. Περί τοῦ μεταλλισμοῦ, βλ. *Φ. Κουκουλές*: Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς, τ. 6, σ. 63-69.

λισθῆναι, ἢ ἄλλως ὑποστῆναι ποινήν, οὐκ ἔστι κεφαλικόν»³⁵³.

Κατά τὰ Βασιλικά «μόνῳ ξίφει, καί οὐχ ἐτέρῳ ὀργάνῳ οὔτε φαρμάκῳ δεῖ φονεύειν»³⁵⁴.

Περιορισμός.

Ἐκ τῶν κεφαλικῶν ποινῶν ιδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ τοῦ περιορισμοῦ.

Ὁ περιορισμός διαστέλλεται σφόδρα ἀπὸ τῆς ἐξορίας³⁵⁵. Ὁ καταδικασθεὶς εἰς ἀπλήν ἐξορίαν ἢ ἀπηγορεύετο νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ πόλεως τινος ἢ νὰ ὑπερβαίῃ τὰ ὅρια περιφερείας τινος ἢ κατήγετο εἰς νῆσον, ἐάν δὲ δὲν ἐπιθάρχη ὡς βαρυτέραν ποινήν ὑφίστατο τὸν ἐν νήσῳ περιορισμόν. Ὅθεν ὁ περιορισμός ἦτο ὁ συνήθως εἰς νῆσον ἐκτοπισμός τοῦ καταδικασθέντος³⁵⁶. Κατὰ λατινικὴν ὀρολογίαν διὰ μὲν τὴν ἐξορίαν χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος *relegatio* διὰ δὲ τὸν περιορισμόν *deportatio*.

Ὁ περιορισμός εἶναι κεφαλικὴ ποινή³⁵⁷, ἐπιφέρει δὲ ἀπώλειαν τῆς πολιτείας³⁵⁸ καὶ τῆς περιουσίας, ἤτοι σιωπηρὰν δήμευσιν³⁵⁹, ἐνῶ ἡ ἐξορία δὲν ἔχει τοιαῦτα ἀποτελεσμάτα³⁶⁰ «εἰ μὴ ἰδικῶς δήμευ-

353. Β. 60.51.26. - Ἡ κεφαλικὴ ποινὴ κατηγορεῖται ἐσχάτη. Β. 60.51.20 «Μόνος ὁ θάνατος ἔστιν ἐσχάτη τιμωρία». Τὸ αὐτόθι σχόλιον μόνον ὁ θάνατος. Σύν ταῖς ἐν τῷ κεφ. 28 τιμωρίαις, ἤτοι τὰς ἐν Β. 60.51.26 περιλαμβανομένας «τὸ φουρκισθῆναι, καὶ καυθῆναι, καὶ ἀποκεφαλισθῆναι, καὶ μεταλλισθῆναι, καὶ περιορισθῆναι. Ταῦτα γὰρ πλησιάζει καὶ μιμεῖται θάνατον». Καὶ τὸ αὐτόθι σχόλιον «αἱ λοιπὰ δὲ τιμωρίαι εἰς ὑπόληψιν μᾶλλον, οὐκ εἰς κίνδυνον ἀνήκουσιν, ὡς ἡ διηνεκῆς καὶ ἡ πρόσκαιρος ἐξορία, καὶ ἡ εἰς νῆσον ἐξορία, ἢ ὅτι δίδοται τις εἰς ἔργον δημόσιον, ἢ ὅτε τῇ πληγῇ τῶν ροπάλων ὑποβάλλεται».

354. Β. 60.51.8. Τὸ αὐτόθι σχόλιον ἐπεξηγεῖ τί σημαίνει οὐχ ἐτέρῳ ὀργάνῳ «δηλ. πελέκει, ἀκοντίῳ, ροπάλῳ, βρόχῳ ἢ ἐτέρῳ τρόπῳ».

355. D. 48.22.14 = Β. 60.54.14. - Βλ. *Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου*: Βυζαντινὴ Ἱστορία Β1 610-867, Ἀθῆναι 1981, σ. 274-275.

356. Βλ. σχετικῶς καὶ Φ. Κουκουλῆς: Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τ. 6, σ. 57 ἐπ. Κατὰ διάταξιν τῶν Βασιλικῶν 60.54.5 «Ἡ ἐξορία κατὰ τρεῖς γίνεται τρόπους· ἢ γὰρ ρητῶν τις τόπων κωλύεται, ἢ πάντων χωρὶς τινῶν ρητῶν, ἢ ἐνὶ περικλείεται». Βλ. καὶ D. 48.22.5 «Exilium triplex est: aut certorum locorum interdictio, aut lata fuga, ut omnium locorum interdicatur prater certum locum, aut insulae vinculum, id est relegatio in insulam». - Ἐξόριστος εἶναι κατὰ Β. 60.54.14 = D. 48.22.14 «ὁ κωλυόμενος ἐπαρχίας ἢ Ρώμης ἢ τοῦ περὶ τὸ τεῖχος αὐτῆς τόπου, διηνεκῶς ἢ προσκαίρως».

357. D. 48.19.28 = Β. 60.51.26.

358. D. 48.22.6 = Β. 60.51.16 = Β. 60.54.6.

359. C. (Iust.) 9.47.8 = D. 48.22.14 = Β. 60.51.46 = Β. 60.54.14 = Synopsis Maior Π. XIV. 1.

360. Β. 60.54.1 - Β. 60.51.47 - D. 48.22.7&3 = Β. 60.54.7 - D. 48.22.14 = Β. 60.54.14 - D. 48.22.18 = Β. 60.54.18.

θῆ»³⁶¹, τοῦτο δὲ συμβαίνει εἰς περίπτωσιν διηνεκοῦς ἐξορίας.

Οἱ περιοριζόμενοι δὲ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ κληρονομήσουν «καταλιμπάνεται δὲ αὐτοῖς ἐν διαθήκῃ τὰ πρὸς ἀποτροφὴν καὶ τὰς ἄλλας ἀναγκαίας χρείας ἀρκοῦντα»³⁶². Ὁ περιοριζόμενος χάνει μὲν τὴν πολιτείαν, ὄχι, ὅμως, τὴν ἐλευθερίαν³⁶³ «καὶ τῶν μὲν ἰδικῶν νόμων τῆς πολιτείας στερεῖται τοῖς ἐθνικοῖς δὲ κέχρηται. Ἀγοράζει γὰρ καὶ πωλεῖ, μισθοῖ καὶ μισθοῦται, καὶ καταλλάσσει καὶ δάνειον πράττει, καὶ τὰ λοιπὰ παραπλήσια· καὶ τὰ ἐπικτηθέντα ἐνεχυράζει, εἰ μὴ ἐπὶ περιγραφῇ τοῦ δημοσίου τοῦ μέλλοντος αὐτὸν τελευτῶντα διαδέχεσθαι ἠνεχύρασε· τὰ γὰρ πρότερα πράγματα καὶ τὰ δήμευθέντα ἐκποιεῖν οὐ δύναται». Δὲν δύναται, ἐπίσης, νὰ ἐλευθερώσῃ³⁶⁴. Τὰ πράγματα, τὰ ὅποια οἱ περιοριζόμενοι ἐκτήσαντο μετὰ τὴν καταδικὴν δὲν ἀποτελοῦν ἀντικείμενον κληρονομίας, ἀλλὰ δήμεύονται³⁶⁵.

Ἀποτέλεσμα τῆς ἀπωλείας τῆς πολιτείας εἶναι ὅτι ὁ περιορισθεὶς «τῶν ἑαυτοῦ παιδῶν ἀφαιρεῖται, ἅτινα ἔμελλον ἐξ αὐτοῦ διαδέχεσθαι, εἰ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀδιάθετος ἐτελεύτησεν· οἷον τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀπελευθέρους καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις. Ὅσα δὲ μὴ ἀπὸ τοῦ πατρός, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ γένους καὶ τῆς πολιτείας, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως τοῖς παισὶ καταφέρεται, ταῦτα μένει παρ' αὐτοῖς ἐρρωμένα. Τοιγαροῦν οἱ ἀδελφοὶ τοῖς ἀδελφοῖς λεγίτιμοι γίνονται κληρονόμοι, καὶ τῶν ἀδγνάτων ἔχουσι τὰς κληρονομίας καὶ τὰς ἐπιτροπὰς· ταῦτα γὰρ οὐχ ὁ πατήρ, ἀλλ' οἱ πρόγονοι δεδώκασιν αὐτοῖς»³⁶⁶. Ἀντιθέτως οἱ εἰς νῆσον ἐξοριζόμενοι ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν τὰ τέκνα αὐτῶν ὑπεξούσια, καὶ τὰ λοιπὰ δίκαια καὶ πράγματα αὐτῶν «πλὴν εἰ μὴ τίνα αὐτῶν ἀφηρέθησαν. Τοὺς γὰρ διηνεκῶς ἐξοριζόμενους δυνατόν ἀπὸ ψήφου ἐν μέρει δήμεύεσθαι»³⁶⁷.

Δύο «γένη» ὑπάρχουν τοῦ περιορισμοῦ: «ἢ γὰρ εἰς νῆσον τις περιορίζεται, ἢ ἐπαρχίας εἴργεται»³⁶⁸. Ἡ ἐξορία δύναται νὰ εἶναι ἢ

361. D. 48.22.14 = Β. 60.54.14.

362. D. 48.22.16 = Β. 60.54.16 καὶ τὸ αὐτόθι σχόλιον.

363. D. 48.22.15. «Deportatus civitatem omittit, libertatem retinet et iure civili caret, gentium vero utitur..... = Β. 60.54.15 καὶ τὰ αὐτόθι σχόλια.

364. D. 48.22.2 = Β. 60.54.2.

365. C. (Iust.) 9.49.2 = Β. 60.52.13. Καὶ τὸ αὐτόθι σχόλιον Θαλαλαίου.

366. D. 48.22.3 = Β. 60.54.3.

367. D. 48.22.4 = Β. 60.54.4.

368. D. 48.22.7 = Β. 60.54.7.

διηνεκής ἢ πρόσκαιρος³⁶⁹, περιορισμός, ὅμως, πρόσκαιρος δέν ὑπάρχει³⁷⁰.

Τὴν ποινήν τοῦ περιορισμοῦ ἐπέβαλλεν ὁ αὐτοκράτωρ ἢ ὁ ἑπαρχος τῆς πόλεως³⁷¹, ὄχι, ὅμως, οἱ ἄρχοντες τῶν ἐπαρχιῶν. Ἐάν ἄρχων τῆς ἐπαρχίας κρίνει ὅτι πρέπει τις νά περιορισθῆ «τελείως τὰ περὶ αὐτοῦ καὶ τὴν οἰκείαν γνώμην ἀναφέρουσι βασιλεῖ, καὶ αὐτός δοκιμάζει εἰ δεῖ τῇ ψήφῳ τοῦ ἄρχοντος ἀκολουθῆναι, ἐν ὧσιν δέ ὁ βασιλεύς ἀντιγράφει, ἐν φυλακῇ βάλλεται». Ὁ ἄνευ τῆς συμφώνου γνώμης τοῦ βασιλέως ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος περιορισθεὶς κληρονομεῖ καὶ δωρεὰς λαμβάνει³⁷².

Δήμευσις.

Τὴν κεφαλικὴν ποινήν ἀκολουθεῖ ἡ ποινή τῆς δημεύσεως³⁷³. Ἡ δήμευσις ἦτο συνήθως παρεπομένη ποινή, ἐπεβάλλετο, ὅμως, καὶ ὡς κυρία. Ἡ δημευομένη περιουσία μετέβαινεν εἰς τὸ δημόσιον, ἀλλὰ νεωτέρα διάταξις³⁷⁴ ὤρισεν ὅτι ἡ περιουσία τῶν δημευομένων περιήρχετο εἰς τοὺς κατιόντας, ἄλλως εἰς τοὺς ἀνιόντας μέχρι τρίτου βαθμοῦ, ἢ σύζυγος δέ ἀνελάμβανε τὴν προῖκα καὶ τὰς ἐκ τοῦ γάμου προερχομένας δωρεὰς, ἄλλως ἐλάμβανε τὴν νόμιμον μοῖραν, ταῦτα δ' ἀνεξαρτήτως ὑπάρξεως ἢ μὴ τέκνων. Ἐάν μῆτε σύζυγος, μῆτε κατιόντες, μῆτε ἀνιόντες ὑπῆρχον, ἡ δημευομένη περιουσία περιήρχετο εἰς τὸ δημόσιον. Ἐπὶ καθοσιώσεως, ὅμως, ἰσχύουν οἱ παλαιοὶ νόμοι, ἤτοι ἡ δημευομένη περιουσία περιήρχετο εἰς τὸ δημόσιον³⁷⁵.

Ἀπόφανσις Εὐσταθίου τοῦ Ῥωμαίου ρυθμίζει τὸν τρόπον δημεύσεως κληρονομίας καταδικασθέντος ἐπὶ καθοσιώσεως³⁷⁶. Ὁ υἱὸς τοῦ Βούρτζη ὑπέπεσεν εἰς ἀδίκημα καθοσιώσεως³⁷⁷, εἶχε δέ πατρικὴν κληρονομίαν «ρητὴν» καὶ «ὑπὸ αἵρεσιν». Ὁ δικαστὴς ὤρισε τὸν τρόπον ἀφαιρέσεως τῶν περιουσιακῶν στοιχείων. Οὕτως ἀπεφασίσθη

369. D. 48.22.7 & 2-3 = B. 60.54.7.

370. D. 48.22.(18) = B. 60.54.18.

371. D. 48.22.6 = B. 60.54.6 = Synopsis Maior Π. XIV. 2.

372. D. 48.22.15 = B. 60.54.15.

373. D. 48.20.1 = B. 60.52.1 «Ὅτε ζωὴ ἢ πολιτεία ἀφαιρεῖται διὰ ψήφου, παρακολουθεῖ ἡ δήμευσις», θλ. καὶ τὸ αὐτόθι σχόλιον. - Synopsis Maior Δ. VII. 1, σ. 183.

374. Νεαρά Ἰουστινιανοῦ, 134.

375. B. 6.19.9 - Synopsis Maior Δ. VII. 5, σ. 183.

376. Πείρα, Τίτλος Ξ', σ. 231.

377. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 52.

ὅπως τὰ μὲν ρητῶς καταλειφθέντα εἰς τὸν καταδικασθέντα ἐπὶ καθοσιώσει κτήματα δοθοῦν εἰς τὸ δημόσιον, ὡς πρὸς τὴν «ὑπὸ αἵρεσιν» περιουσίαν ὅπως τὸ μὲν δίμοιρον δοθῆ εἰς τὸ δημόσιον, τὸ δὲ τρίτον ἀφεθῆ εἰς τὴν μητέρα αὐτοῦ, ἡ ὁποία θὰ ἐδίδεν ἐγγυήσεις ὅτι θὰ διεφύλαττε τοῦτο, ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν της νά εὑρεθῆ σῶφον διὰ τὸ δημόσιον. Ὡρίζεν, ἐπίσης, ἡ διαθήκη τοῦ πατρός ὅτι ἐάν τις τῶν τέκνων τοῦ ἀποθάνη ἀδιαθέτος ἢ κληρονομία τούτου θὰ ἐδίδοτο εἰς τοὺς ἄλλους παῖδας. Διὰ τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ δικαστὴς ὤρισε ὅτι καὶ ἡ ἀγωγή ἐξ αὐτῆς ἀνήκει εἰς τὸ δημόσιον, οὕτως ὥστε ἐάν τις ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἀποθάνη ἀδιαθέτος νά ὑπεισέλθῃ τὸ δημόσιον καὶ ἀντὶ τοῦ ἐπὶ καθοσιώσει καταδικασθέντος κληρονομήσῃ τὴν «δωρεάν τῆς διαθήκης».

Ἐάν ὁ ἀνὴρ βληθῆ διὰ δημεύσεως τὰ πράγματα τῆς γυναικὸς καὶ ἡ προῖξ αὐτῆς δέν δημεύονται. Ἐάν δέ ἔλαβε παρά τοῦ ἀνδρός δωρεάν ἢ πρό τοῦ γάμου ἢ μετὰ (κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ) τὰ δωρηθέντα παραμένουν εἰς αὐτὴν³⁷⁸.

Καταδικαζομένης τῆς γυναικὸς ἡ περιουσία καὶ ἡ προῖξ αὐτῆς δέν δημεύονται, πλὴν πέντε αἰτιῶν ρητῶς ἀναφερομένων ἐν αἷς ἢ ἐπὶ καθοσιώσει καταδικῆ³⁷⁹.

Ἐάν τις καταδικασθῆ ἐπὶ «τυραννίδι» καὶ δημευθῆ ἡ περιουσία αὐτοῦ οἱ κατέχοντες πράγματα ἀνήκοντα εἰς αὐτόν ὀφείλουν ἐπὶ ποινῇ τοῦ τετραπλασίου οἱ μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβοντες νά ἀναγγεῖλουν αὐτὰ ἐντὸς δύο μηνῶν, οἱ δέ μὴ διατρίβοντες ἐν τῇ βασιλευσίᾳ ἐντὸς ὀκτώ μηνῶν³⁸⁰.

Εἷς τινὰς περιπτώσεις ὁ αὐτοκράτωρ δύναται νά δωρίσῃ τὴν δημευθεῖσαν περιουσίαν εἰς ἰδιώτην³⁸¹ δυνάμενον νά κατέχῃ ταύτην

378. C. (Iust.) 9.49.9 - B. 60.52.16 - Synopsis Maior Δ. VII. 2, σ. 183 καὶ Δ. VII. 7, σ. 184 - Ἐπαναγωγή 18. λα', σ. 286 - Ἡὺξημένη Ἐπαναγωγή ΧVΙΙΙ. 35, σ. 118 καὶ ΧVΙ. 43, σ. 107. - Ἡ Ἐπαναγωγή καὶ Ἡὺξημένη Ἐπαναγωγή ΧVΙ. 43 ρητῶς ἀναφέρουν ὅτι ἀποδίδεται εἰς τὴν γυναῖκα ἢ προῖξ ἐάν ὁ ἀνὴρ καταδικασθῆ καὶ δημευθῆ ἐπὶ καθοσιώσει.

379. D. 48.20.1 - B. 60.52.3 - Ἐπιτομή ΜΑ' λθ', σ. 550. - Αἱ ἄλλα τέσσαρες αἰτίαι διὰ τὰς ὁποίας δημεύεται ἡ γυνὴ εἶναι ἡ καταδικῆ ἐπὶ ἀνδροκτονίᾳ, πατροκτονίᾳ, γοητεία, φόνος καὶ βία δημοσία.

380. C. (Iust.) 9.49.11 - B. 60.52.17 - Synopsis Maior Δ. VII. 3, σ. 183. - De Actionibus, Appendix XXXVIII, σ. 62.

381. Ἐπὶ Μιχαὴλ 4ου αἱ δημευθεῖσαι περιουσίαι τῶν Γουδέλη, Βαϊανοῦ καὶ Προβατὰ ἐδόθησαν εἰς τὸν ἀδελφόν τοῦ αὐτοκράτορος, Κωνσταντίνου. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 62.

ἀκωλύτως. Δέν ἐπιτρέπεται, ὅμως, ἐπί ποινῇ νά αἰτήση τις ὅπως λάβη ταύτην διά νά μή δημιουργῶνται ὑποψίαι ἐκ τοιαύτης αἰτήσεως³⁸².

β) Αἱ κατά τήν ἐποχὴν τῶν Μακεδόνων ἐπιβαλλόμεναι ποιναί εἰς τοὺς ἐπί καθοσιώσει καταδικασθέντας.

Αἱ πράγματι ἐπιβαλλόμεναι ποιναί εἰς τήν ὑπό ἐξέτασιν περίοδον, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἐξετασθειῶν φιλολογικῶν πηγῶν, εἶναι ἡ τύφλωσις³⁸³, ἡ καῦσις³⁸⁴, ὁ ἀνασκολοπισμός³⁸⁵, «τῷ τῆς θαλάσσης ἐναπορριφῆναι θυθῶ»³⁸⁶, ὁ ἀποκεφαλισμός³⁸⁷, ἡ θανάτωσις καί δὴ διά ξίφους³⁸⁸, τό φουρκίζεσθαι³⁸⁹, ὁ θάνατος διά ρίψεως ὡς θρῶμα εἰς τοὺς λέοντας³⁹⁰, ἡ γλωσσοτόμησις³⁹¹, ἡ ἐκκοπή μιᾶς χειρός³⁹², ἡ ἐκκοπή ἑνὸς ὀφθαλμοῦ³⁹³, ἡ ἀποκοπή ρινός καί ὠτων³⁹⁴, τό νευροκοπεῖσθαι³⁹⁵, ὁ περιορισμός³⁹⁶, ἡ κουρά εἰς μοναχόν³⁹⁷, ἡ ἐξορία³⁹⁸, ἡ δήμευσις³⁹⁹, ἡ διαπόμπευσις⁴⁰⁰, τό τύπτεσθαι⁴⁰¹, ἡ κουρά⁴⁰², ἡ καῦσις τῶν περιλειφθειῶν τριχῶν⁴⁰³, ὁ ἐγκλεισμός εἰς μονήν⁴⁰⁴, ἡ μαστίγωσις⁴⁰⁵, ἡ φυλάκισις⁴⁰⁶, ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῆς θέσεως, τήν ὁποία κατεῖχε, τοῦ καταδικασθέντος⁴⁰⁷.

382. C. (Iust.) 10.12.1 = B. 56.7.9.

383. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 2,6,9,15,19,20,25,28,41,43,52,53,54,55,56,58,67,69,71,72,73,42.

384. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 13,31,39.

385. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 3,15,50.

386. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 7.

387. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 8.

388. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 15,51.

389. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 15.

390. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 51.

391. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 56,77.

392. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 4,31.

393. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 4.

394. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 35.

395. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 15.

396. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 43,62,68,78.

397. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 24,29,30,36,51,59,68,72.

398. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 2,4,6,9,11,15,20,22,24,25,27,30,34,35,36,46,58,59,60,61,62,65,72,74,78,79.

399. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 6,11,15,20,25,28,30,42,46,62,65,72,74,78,79.

400. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 2,6,11,15,20,27,34,35,36,51,59,71,72.

401. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 5,6,9,11,15,20,25,27,29,59,35.

402. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 6,11,15,21,27,34.

403. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 6,11.

Ἐκ τῶν ἐξετασθειῶν περιπτώσεων προκύπτει ὅτι αἱ κατ' ἐξοχὴν ἐπιβαλλόμεναι ποιναί εἰς τοὺς ἐπί καθοσιώσει καταδικασθέντας ἦσαν ἡ τύφλωσις καί ἡ ἐξορία. Εἰς σπανίας περιπτώσεις ἐπεβάλλετο κεφαλικὴ ποινή, ὡς ἡ θανάτωσις, «τῷ τῆς θαλάσσης ἐναπορριφῆναι θυθῶ», ὁ ἀποκεφαλισμός, ἡ καῦσις, ὁ ἀνασκολοπισμός, ὁ φουρκισμός, ὁ περιορισμός, τό θηρίοις ὑποβληθῆναι. Ἡ ποινὴ δὲ τῆς διά καύσεως θανατώσεως ἐπεβάλλετο, εἰς τήν ὑπό ἐξέτασιν περίοδον, εἰς εὐτελεῖς.

Ὡς ποινὴ ἐπεβάλλετο, ἐπίσης, ὁ ἀκρωτηριασμός καί δὴ τοῦ προσώπου κατὰ παρέκκλισιν διατάξεως τοῦ ἔτους 315 τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου κατὰ τήν ὁποίαν: quo facies, quae ad similitudinem pulchritudinis est coelestis figurata, minime maculetur⁴⁰⁸.

Κατὰ τήν ὑπό ἐξέτασιν περίοδον ἡ ἀποκοπή τῶν ὀφθαλμῶν, ρινός, ὠτων, χειρός ἐθεωρεῖτο ἡπιωτέρα ποινὴ ἀπὸ τὴν θανατικὴν καί κεφαλικὴν πλέον ποινήν ἐθεώρουν «τόν περιορισμόν, τὴν τύφλωσιν, τὴν ἐκτομήν τῆς χειρός καί τὰ λοιπὰ ὅσα ἐπιστροφῆς καιρόν διδῶσαι τῷ τιμωρουμένῳ», ἐθεώρουν δὲ «μὴ εἶναι τιμωρίαν κεφαλικὴν τόν ἀποκεφαλισμόν, τό καίεσθαι, τό φαρμακίζεσθαι, τό λιθοβολεῖσθαι, τό εἰς θυθὸν ρίπτεσθαι, ἀλλ' ἀπανθρώπινον θάνατον»⁴⁰⁹. Ὅσα δὲ «νόμιμα εὐρίσκονται ἐν τοῖς βασιλικῶν ὑπεναντία τῆ παρούσης διδασκαλία δίγεστά εἰσι, καί οὐκ ὀφείλουσι κρατεῖν· νενόμισται γάρ προτιμοτέρας εἶναι τὰς διατάξεις τῶν διγέστων, ἐνθα περί τοῦ αὐτοῦ καί ἑνός νομοθετοῦσι τι, καί ὅτι τοῖς νόμοις καί πάσαις ταῖς νεαραῖς ἐπὶ τό φιλάνθρωπότερον τοὺς νόμους ἐρμηνεύεσθαι καί οὕτω τὰς ἀποφάσεις γίνεσθαι»⁴¹⁰.

Ὅθεν αἱ εἰλημμένοι ἐκ τοῦ Πανδέκτου διατάξεις τῶν Βασιλικῶν δέν ἐφαρμόζονται αὐτοῦσαι, ἀλλὰ κατόπιν ἐρμηνείας, κατὰ τρόπον πλέον φιλάνθρωπον.

Τύφλωσις.

Ἡ συνηθεστάτη ποινὴ ἡ ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς ἐπί καθοσιώσει

404. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 15.

405. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 15.

406. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 5,64,65,51,59,62.

407. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 5,17,21,29,62.

408. C. (Iust.) 9.47.17.

409. Ράλλης - Ποτλῆς: Σύνταγμα, τ. 1, σ. 190.

410. Ράλλης - Ποτλῆς: Σύνταγμα, τ. 1, σ. 191.

καταδικασθέντας ἦτο ἡ τύφλωσις. Ἡ ποινή τῆς τυφλώσεως ἐπεβάλλετο τῇ συγκαταθέσει ἢ τῇ διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος⁴¹¹ διδομένη γραπτῶς ἢ προφορικῶς. Ἡ ποινή αὕτη «ἀπέβλεπεν εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς τῆ βασιλικῆ ἐξουσία ἐπικινδύνου ἰσχύος καὶ τὴν πλήρη ἐκμηδένισιν τῶν ἐκ τῶν στάσεων ἀπειλῶν τῶν διαφόρων στρατηγῶν ἢ ἄλλων ἀρχόντων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ποινή αὕτη, ἥτις καίτοι δέν ἐπέφερε πάντοτε εἰς τὸν τιμωρούμενον τὸν φυσικὸν θάνατον, ὠδήγει, ὅμως, τοῦτον εἰς παντελῆ σχεδὸν ἀποκλεισμόν ἀπὸ πάσης κοινωνικῆς δράσεως, ἔδει νὰ ἀποφασίζηται οὐχὶ εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ νὰ ἐπιβάλληται μετὰ περισκέψεως καὶ δὴ μετὰ προηγουμένην καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου ὡς καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπικύρωσιν τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάνσεως»⁴¹². Μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου ἢ τοῦ ἐκάστοτε κρατοῦντος, οἱ τυφλοῦμενοι ἐξέπιπτον ἀπὸ τῶν ἀξιωμάτων, τὰ ὅποια μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐκέκτηντο καὶ ἀπώλλυσαν τὴν περιουσίαν των, ἡ ὅποια ἐδημεύετο⁴¹³. Σημειωτέον ὅτι πολλοὶ αὐτοκράτορες ἐπεδεικνυον προτίμησιν εἰς τὴν τύφλωσιν⁴¹⁴ θεωροῦντες αὐτὴν ὡς οὐχὶ βαρεῖαν ποινήν.

Ἡ νομοθεσία οὐδαμοῦ ἀναφέρει τὴν τύφλωσιν ὡς ποινήν τῶν διαπραττόντων καθοσιώσιν. Ἡ τύφλωσις ὡς ποινή ρητῶς ἀναφέρεται διὰ «τούς ἐν θυσιαστηρίῳ εἰσιόντας ἐν ἡμέρᾳ ἢ νυκτί, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἱερῶν τι ἀφελομένους»⁴¹⁵ ὅχι, ὅμως, διὰ τούς ἐπιθούλους. Εἰς τὰ Βασιλικά εὐρίσκομεν τὴν διάταξιν⁴¹⁶ «ὁ περὶ τῶν ἐπιθούλων νόμος ὁμοίός ἐστι τῷ περὶ ἱεροσυλίας». Τὸ αὐτόθι σχόλιον ἐπεξηγεῖ ὅτι «οὐκ ἔχει τὰς αὐτὰς ποινάς, ἅς καὶ ὁ περὶ ἱεροσυλίας, ἀλλ' ὅτι κατὰ ὁσίου ἀμαρτάνει ὁ ἱερόσυλος, καὶ ὁ κατὰ βασιλέως ἐπιθουλεύων κατὰ ὁσίου ἀμαρτάνειν, κατὰ τοῦτο ἔοικεν. Ὅσον γὰρ πρὸς τὴν περὶ τὰ θεῖα τόλμαν, εἰκόσιν, ἐπεὶ καὶ τὰ δημόσια τοῖς θεοῖς εἰκόσιν». Δυνάμεθα παρά ταῦτα νὰ παραλληλήσωμεν τὰς δύο αὐτὰς διατάξεις καὶ ὡς πρὸς τὰς ποινάς. Ἡ ποινή τῆς τυφλώσεως διὰ τούς ἱεροσύλους καθιερώθη ἀπὸ τῆς Ἐκλογῆς τῶν Ἰσαύρων αὐτοκρατόρων,

411. Ὁδ. Λαμψίδης: Ἡ τύφλωσις, σ. 40-41.

412. Ὁδ. Λαμψίδης: Ἡ τύφλωσις, σ. 36-37.

413. Ὁδ. Λαμψίδης: Ἡ τύφλωσις, σ. 63.

414. Ὡς ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος 8ος. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 52.

415. Β. 60.45.12. Βλ. καὶ Σπ. Τρωϊάνος: Τὰ περὶ τὴν θρησκείαν ἐγκλήματα εἰς τὰ νομοθετικά κείμενα τῶν μέσων βυζαντινῶν χρόνων, ἐν Δίπτυχα Α' (1979), σ. 174-179.

416. Β. 60.36.1.

Λέοντος 3ου καὶ Κωνσταντίνου 5ου τὸ 741. Ἡ πρώτη τύφλωσις ὡς ποινή κατὰ στρεφομένων ἐναντίον τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας εἰς τὸ Βυζάντιον ἀναφέρεται ὅτι ἐγένετο τὸ 705⁴¹⁷ καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐγενικεύθη ἐπὶ τῶν Ἰσαύρων. Διὰ τοῦ συσχετισμοῦ, λοιπόν, τῶν διατάξεων τῆς Ἐκλογῆς καὶ τῶν ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν συγγραφῶν μαρτυριῶν καθίσταται πιθανόν ὅτι ἡ τύφλωσις ὡς ποινή καθιερώθη ἐπὶ τῶν Ἰσαύρων νομοθετικῶς διὰ τὴν ἱεροσυλίαν, ἀλλ' ἐπεκράτησεν ἐθιμικῶς καὶ διὰ τὴν καθοσιώσιν ἐφ' ὅσον «ὁ περὶ ἐπιθούλων νόμος ὁμοίός ἐστι τῷ περὶ ἱεροσυλίας» καὶ αἱ ποιναὶ των εἶναι ὅμοιαι, τοὔτεστιν ἡ τύφλωσις, ἡ ὅποια ἔκτοτε ἐθεωρήθη κεφαλικὴ ποινή⁴¹⁸.

Ἡ ποινή τῆς κουρᾶς εἰς μοναχὸν καὶ ὁ ἐγκλεισμός εἰς μονήν.

Συνήθης, ἐπίσης, ποινή ἦτο ἡ κουρά εἰς μοναχόν, διότι οὕτω ἐγκαταλείποντες οἱ καταδικασθέντες ἐπὶ καθοσιώσει τὰ ἐγκόσμια καθίσταντο ἀκίνδουνοι⁴¹⁹. Οἱ ὑποστάντες τὴν ποινήν ταύτην συνήθως ἐνεκλείοντο εἰς μονήν. Κατὰ τὰ φιλολογικὰ κείμενα τῆς ἐποχῆς αἱ μοναὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐνεκλείοντο οἱ ἐπὶ καθοσιώσει καταδικασθέντες ἦσαν ἡ μονὴ τοῦ Δαλμάτου⁴²⁰, ἡ μονὴ τοῦ Στουδίου⁴²¹, ἡ μονὴ τῶν Ἐλεγγῶν⁴²². Περιορισμὸν εἰς μονήν, τὴν μονήν τοῦ Κουζινᾶ⁴²³, ἄνευ κουρᾶς ἔχομεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Πρωτεύοντος⁴²⁴.

Ἐξορία

Αἱ φιλολογικαὶ πηγαὶ τῆς ἐποχῆς διασώζουσι ὡς τόπους ἐξο-

417. Ὁδ. Λαμψίδης: Ἡ τύφλωσις, σ. 15. - Τὸ 705 ὁ Ἰουστινιανὸς 2ος ὁ Ρινόμητος ἐτύφλωσε τὸν πατριάρχην Καλλίνικον, ὁ ὁποῖος κατηγορήθη ὅτι ἐδυσφήμισε τὸν Ἰουστινιανόν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Λεοντίου. Βλ. Α. Στράτος: Τὸ Βυζάντιον τὸν ΣΤ' αἰῶνα, τ. 6ος, Ἀθῆναι 1977, σ. 137.

418. Ράλλης - Ποτλῆς: Σύνταγμα, τ. 1, σ. 190. - Βλ. καὶ Σπ. Τρωϊάνος: Τὰ περὶ τὴν θρησκείαν ἐγκλήματα, σ. 176. - Τὴν τύφλωσιν ὡς ποινήν ἐπιβαλλομένην κατὰ τῶν κατὰ τοῦ βασιλέως στρεφομένων παρέλαβον ἐκ τῶν βυζαντινῶν οἱ Βούλγαροι, Βενετοί, Ἀρμένιοι. Βλ. Α. Rambaud: Constantin Porphyrogénète, σ. 326, 443, 522.

419. Ὁ Νικήτας Μάγιστρος ὑποστὰς τὴν ποινήν τῆς κουρᾶς εἰς μοναχόν (Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 30) θεωρεῖ ὅτι εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν νεκροῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἦτο τελείως ἀκίνδυνος. Βλ. L. G. Westermik: Nicetas Magistros, σ. 109. 41. - Παρά ταῦτα ὁ Λέων Τορνίκιος ἂν καὶ ἐνδυθείς τὸ μέλαν ἐνδυμα κατέστη τύραννος.

420. Περὶ τῆς μονῆς τοῦ Δαλμάτου, θλ. R. Janin: Les Eglises et les Monastères, σ. 86-89.

421. Βλ. ἀνωτέρω ὑποσ. 66.

422. Βλ. ἀνωτέρω ὑποσ. 103.

423. Βλ. ἀνωτέρω ὑποσ. 206.

424. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 78.

ρίας⁴²⁵ τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιόδου τούς κάτωθι: τὰς Ἀθήνας⁴²⁶, τὴν Ἰέρειαν⁴²⁷, τὴν Μεσημβριαν⁴²⁸, τὰς Πριγκηποννήσους (Πρώτην - Τερέβινθον - Ἀντιγόνου⁴²⁹ - Ὁξειαν⁴³⁰ - Πλάτην⁴³¹), τὴν Μυτιλήνην⁴³², τὴν Σαμοθράκην. Πολλάκις, οἱ καταδικαζόμενοι ἐπὶ καθοσιώσεις ἐξωρίζοντο «εἰς τὰ ἑαυτῶν προάστεια»⁴³³.

Παρεπόμεναι ποιναί.

Ἡ δήμευσις, ἡ διαπόμπευσις⁴³⁴, ἡ κουρά (πρὸ τῆς διαπομπέσεως συνήθως) καὶ ἡ κατάφλεξις τῶν περιλειφθησῶν τριχῶν, ὁ δαρμός⁴³⁵, ἡ μαστίγωσις ἀπετέλουν συνήθως παρεπομένας ποινάς.

Αἱ εἰς τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας ἐπιβαλλόμεναι ποιναί.

Εἰς ἣν περίπτωσιν οἱ ὑποπεσόντες εἰς καθοσίωσιν ἦσαν μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας αἱ ποιναί (πάντοτε κατὰ τὰς φιλολογικὰς πηγὰς) ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι: φυλάκισις, ἀφαίρεσις τῶν συμβόλων τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας⁴³⁶, ἀπομάκρυνσις ἐκ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐγκατάστασις εἰς τινα περιοχὴν ὡς τὸ Πετρίον⁴³⁷ ἢ τὴν Πρίγκηπον⁴³⁸, κουρά εἰς μοναχόν⁴³⁹ καὶ τύφλωσις⁴⁴⁰.

Αἱ εἰς τοὺς κληρικούς ἐπιβαλλόμεναι ποιναί.

Αἱ εἰς τοὺς κληρικούς ὑποπεσόντας εἰς καθοσίωσιν ἐπεβάλλοντο κοσμικαὶ ποιναί ὡς ὁ περιορισμός⁴⁴¹ καὶ ἡ τύφλωσις⁴⁴².

425. Περί τῆς ποινῆς ταύτης καὶ τῶν διαφορῶν ἀπὸ τοῦ περιορισμοῦ, βλ. ἀνωτέρω σ. 160-162.

426. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 9,11.

427. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 9. Ἡ Ἰέρεια εὐρίσκετο εἰς τὰ ἀσιατικά προάστεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Βλ. *R. Janin: Constantinople byzantine*, σ. 148-150.

428. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 4.

429. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 24,51.

430. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 56.

431. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 56,62. - Εἰς τὴν νῆσον Πρώτην εἶχεν ἐξορισθῆ ὁ Ῥωμανὸς Λακαπηνός, εἰς δὲ τὴν Τερέβινθον ὁ Κωνσταντῖνος Λακαπηνός. Περί τῶν νήσων τῶν Πριγκήπων. Βλ. *R. Janin: Constantinople byzantine*, σ. 506-512.

432. Εἰς Λέσβον ἐξωρίσθησαν ὁ Στέφανος Λακαπηνός, ὁ Λέων Φωκάς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μονομάχος.

433. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 22,30.

434. Περί τῆς διαπομπέσεως, βλ. ἀνωτέρω ὑποσ. 5 καὶ Φ. *Κουκουλές: Ἡ διαπόμπευσις κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἐν Βυζαντινά - Μεταβυζαντινά*, I., 2 (1949), σ. 75 ἐπ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων προκύπτει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἠδύνατο κατὰ νομοθετικὴν ἐπιταγὴν νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν, εἶχεν, ὅμως, τὴν δυνατότητα διὰ λόγους ἐπιεικειᾶς νὰ μετατρέψῃ ταύτην εἰς ἡπιωτέραν ποινήν ὡς ἡ τύφλωσις⁴⁴³ καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ γενικῶς τὰς «δοκούσας αὐτῶ» ποινάς⁴⁴⁴. Ὡς εἶδομεν δὲ ἀνωτέρω αἱ πράγματι ἐπιβαλλόμεναι ποιναί δὲν ἀνευρίσκονται εἰς τὴν νομοθεσίαν, ἀλλὰ ἐπεβάλλοντο ἄνευ νομοθετικῆς ἐπιταγῆς. Εἶχεν, ἐπίσης, τὴν δυνατότητα νὰ μὴ παραπέμψῃ εἰς δίκην καὶ νὰ μὴ τιμωρήσῃ τὸν ἔνοχον καθοσίωσεως. Τοῦτο προσεπάθησε νὰ ἀποσπάσῃ ἐγγράφως ὁ Ἰωάννης Ὀρφανοτρόφος ἀπὸ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαήλ 5ον τὸν Καλαφάτην. Ὁ Ὀρφανοτρόφος «βουλόμενος πρὸς ἕνα τῶν ἐκείνου ἀνεψιαδῶν, Κωνσταντῖνον οὗτος τὸ ὄνομα καὶ μάγιστρος τὸ ἀξίωμα, τὴν τῶν πραγμάτων μεταθήσειν ἀρχὴν, οὐχ ὡς αὐτὸς τῷ βασιλεῖ ἐπιθησόμενος, ἀλλ' ὡς ἐκείνῳ δώσων τὰς τῆς ἐπιβουλῆς ἀφορμάς, εἶτα δὴ δεδιὼς μὴ ἀλούς ἐκεῖνος τυραννικαῖς αἰτίαις ἔνοχος γένοιτο καὶ οὐκ ἂν φθάσειε αὐτὸς τε ἀπολλύμενος καὶ τὸ λοιπὸν γένος συναπολλύς, προὔφαρπάζει τὸ τέλος, ἵνα δὴ αὐτῷ κατὰ λόγον ἢ ἀρχὴ προχωρήσῃ, καὶ ἐξευμενίζεται τὸν κρατοῦντα πρὸς τὴν συγγένειαν, καὶ πείθει τὰ μὲν δοῦναι, τὰ δὲ ὑποσχέσθαι, ἀλλὰ τε καὶ ἐλευθερίαν ὧν ὁ βίος ἐπιφέρει δεινῶς· ὁ δὲ τέως ἐπινεύει ταῖς ἰκεσίαις καὶ τὰς ὑποσχέσεις ἐν γράμμασι ἐπαγγέλεται, ἵν' ἔχοι ἐχέγγυον τὸ πιστὸν τῆς πρὸς τὸ μέλλον ζωῆς. Ἐπεὶ δὲ ἡ γραφὴ εὐθύς ἐξυφαί-

435. Ἡ ποινὴ τοῦ δαρμοῦ προϋπέθετε (διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς) ὅτι ὁ ἀδικοπραγῆσας ἦτο εὐτελής. Οἱ «ἐντιμοὶ» οὐδέποτε ἐδέροντο, πλὴν ἐὰν οὗτοι καθίσταντο ἔνοχοι ἐγκλήματος καθοσίωσεως, ὡς σαφῶς προκύπτει ἐκ τῆς διατάξεως 60.51.26. τῶν Βασιλικῶν καὶ τοῦ αὐτόθι σχολίου. Βλ. καὶ *M. Τουρτόγλου: Κοινωνικαὶ ἐπιδράσεις*, σ. 179-180.

436. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 6.

437. Τὸ Πετρίον ἦτο περιοχὴ τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Βλ. *R. Janin: Constantinople byzantine*, σ. 407-408. Ἐκεῖ ἐξωρίσθησαν ἡ αὐτοκράτειρα Ζωή, σύζυγος τοῦ Λέοντος 6ου καὶ μήτηρ τοῦ Κωνσταντῖνου 7ου καὶ ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα.

438. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 68.

439. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 56,68.

440. Τύφλωσις ἐπεβλήθη ὅχι εἰς μέλος τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, ἀλλ' εἰς αὐτοκράτορα, διότι οὗτος ἐθεωρήθη παράνομος βασιλεὺς «τύραννος», βλ. *M. Ψελλός, I.*, σ. 100, 102 κ.έ.

441. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 43.

442. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 55.

443. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 2, 41.

444. Σκυλίτζης, σ. 335.

νεται, ἐντίθησί τι λεληθότως τῶν ἀπορρήτων αὐτῇ, ὡς, εἰ καί τις τῶν ἐκείνου ἀνεψιαδῶν ἀλφῆ τυραννικόν βουλευόμενος, μήτε τιμωροῖτο μήτε δικάζοιτο, ἀλλ' ἀχθῆ τό ἀνεξέταστον παρά τοῦ θεοῦ ἐξαίρετον.

Ἐπεὶ οὖν τοῦτο ἐγεγραφήκει, καιρόν φυλαξάμενος ἐπιτήδειον, ὀπηνίκα ἐκείνον εἶδε γράμμασί τισι πάνυ, μή προσέχοντα, δίδωσι τὴν γραφήν· ὁ δὲ βραχύ τι ταύτην παραναγνούς τοῖς διὰ τῆς χειρός θε-
βαιοῖ γράμμασι· καὶ ὁ Ἰωάννης, ὡς μέγα τι ἐφόδιον ἐντεῦθεν κατωρ-
θωκῶς πρὸς τὸν οἰκεῖον σκοπόν, διεχεῖτο τε καὶ ἐγάννυτο, καὶ πρὸς αὐτό τοῦργον ἴσως ἠτύρηστο.....»⁴⁴⁵.

Ποιναὶ ἐπιβαλλόμεναι εἰς τοὺς ἐπιβούλους μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιβουλῆς.

Ὅτε ὁ σκοπὸς τῶν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐνεργειῶν ἐπετύχαι-
νεν καὶ ὁ νόμιμος αὐτοκράτωρ ἀνετρέπετο ἢ ἐφονεύετο τότε «ἡ
τυραννίς τέως εἰς ἔννομον μετεποιεῖτο ἀρχήν»⁴⁴⁶. Εἰς τὰς περιπτώ-
σεις αὐτάς οἱ κατὰ τοῦ νομίμου αὐτοκράτορος ἐνεργήσαντες ὄχι
μόνον δὲν ἐτιμωροῦντο, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀντημείβοντο ὑπὸ τοῦ νέου
αὐτοκράτορος. Παρά ταῦτα δὲν ἔπαυον οὗτοι νὰ εἶναι ἐνοχοὶ καθοσιώ-
σεως, κατὰ τὴν βυζαντινὴν δὲ θεωρίαν⁴⁴⁷ τὴν τιμωρίαν εἰς αὐτοὺς
ἐπέβαλλεν ἡ θεία δίκη⁴⁴⁸. Οὕτω «ὅσοι ἐπέβαλον χεῖρας ἐπὶ τῇ κατα-
βάσει Ρωμανοῦ βασιλέως»⁴⁴⁹ ἀντημείφθησαν μὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκρά-
τορος Κωνσταντίνου 7ου, ἐτιμωρήθησαν δὲ ὑπὸ τῆς θείας δίκης καὶ
«ταῦτα πεπόνθασι». Ὁ μὲν Βασίλειος μάγιστρος εἰσκομισθεὶς καὶ
πομπευθεὶς καὶ ἐξορισθεὶς στένων καὶ τρέμων τὸν βίον αὐτοῦ ἐν
ἐξορίᾳ ἐτέλεσεν⁴⁵⁰. τὸν Μαρριανόν γυνὴ ἀπὸ ὕψους ρίψασα πλάκα
τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν, τὸν μόρον Ἰούδα ἐχρήσατο⁴⁵¹. ὁ δὲ Διογένης

445. Μ. Ψελλός, I, σ. 92 - G. Schlumberger: Ἐροπέε, III, σ. 334.

446. Μ. Ψελλός: Ἐγκωμισαστικός εἰς Κηρουλλάριον, σ. 366. - Βλ. ἐπίσης Μ. Ψελλός: Χρονογραφία, II, σ. 120 «Πρῶτα μὲν γὰρ ἑαυτῷ τὴν βασιλείαν ἀρμόσας, ἀφ' οὗ δὴ περιεστεφάνωτο, καὶ οὕτως τὴν τυραννίδα μετονομάσας.....».

447. Βλ. ἀνωτέρω, Μέρος Β', σ. 142.

448. Τοῦτο προκύπτει καὶ ἐκ τῆς διατυπώσεως τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιόδου. Οὕτω Συνεχιστῆς Θεοφάνους, 436: «ἡ τοῦ θεοῦ δικαία κρίσις, ὡς εἰς Χριστόν τοῦ κυρίου παροινήσαντας καὶ χεῖρας ἀδικῶς ἐπιβαλόντας, τῆς βασιλείας ὀρεγομένους μετῆλθεν· ἐπὶ καθοσιώσει γὰρ καταληφθέντες ἑκάτεροι οἰκτίστῳ θανάτῳ τό ζῆν ἀπέρριξαν».

449. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 32.

450. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 36.

451. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 38.

καὶ στρατηγὸς λογχευθεὶς παρά δύο ἀτζυπάδων τοῦ Μαλεΐνου κακὸν θάνατον ἔδωκεν· ὁ δὲ Κουρτίκης ἀπερχόμενος εἰς Κρήτην μετὰ τοῦ δρομωνίου ἐποντίσθη· ὁ δὲ Κλάδων εὐρεθεὶς εἰς μούλτον ρινοτομη-
θεὶς καὶ τὰ ὦτα αὐτοῦ ἐκτμηθεὶς⁴⁵². ὡσαύτως καὶ ὁ Φίλιππος καὶ οἱ λοιποὶ»⁴⁵³.

Δικαστῆς καὶ τιμωρὸς τῶν δολοφόνων τοῦ αὐτοκράτορος Νικη-
φόρου Φωκᾶ⁴⁵⁴ ἦτο ὁ Πατριάρχης, ὁ ὁποῖος ἠρνήθη νὰ στέψη τὸν Τζιμισκὴν πρὶν οὗτος ἐξαγνισθῆ διὰ τό διαπραχθέν ἐγκλημα. Οὕτω ἐζήτησεν ὅπως ὑποδειχθῆ καὶ τιμωρηθῆ ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ ὁ δολοφό-
νος τοῦ Φωκᾶ καὶ ὅπως ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων ἢ συνερ-
γήσασα εἰς τὴν δολοφονίαν τοῦ Φωκᾶ αὐτοκράτειρα Θεοφανώ. Ὁ Τζιμισκῆς ἠναγκάσθη νὰ συμμορφωθῆ καὶ οὕτως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐτιμώ-
ρησε τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ὑποδειχθέντας ὡς δολοφόνους τοῦ Φωκᾶ, Λέοντα Βαλάντην καὶ Ἀτζυποθεόδωρον⁴⁵⁵, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν Θεο-
φανώ ἀπέστειλεν εἰς τὴν νῆσον Πρώτην⁴⁵⁶. Ἡ ἐνοχὴ τοῦ Τζιμισκῆ ἐξειλῆφθη διὰ τοῦ χρίσματος τῆς βασιλείας «ὡς, ἐπεὶ τό χρίσμα τοῦ ἀγίου βαπτίσματος τά πρό τούτου ἀμαρτήματα ἀπαλείφει, οἷα καὶ ὅσα ἂν ὦσι, πάντως καὶ τό χρίσμα τῆς βασιλείας τὸν πρό ταύτης γεγονότα φόνον παρά τοῦ Τζιμισκῆ ἐξήλειψεν»⁴⁵⁷.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ὁ διαπράξας καθοσίωσιν ἐθεωρεῖ-
το πάντοτε ἐνοχὸς καὶ ἐτιμωρεῖτο κατ' ἐπιταγὴν εἴτε τοῦ ἀνθρωπίνου εἴτε τοῦ θεοῦ δικαίου.

γ) Ἐτεροι δυσμενεῖς συνέπεια διὰ τὸν κατηγορηθέντα καὶ καταδι-
κασθέντα ἐπὶ ἐγκλήματι καθοσιώσεως.

Ὁ ἐπὶ καθοσίωσει κατηγορούμενος δὲν ἔχει τὴν δυγατότητα νὰ
διοικῆ τὰ ἴδια πράγματα καὶ «διδόναί καὶ λαμβάνειν χρεᾶ, ἐάν καλῆ
πίστει αὐτῷ καταβάλωσι» ὡς ἔχει πᾶς ἕτερος πρό τῆς καταδίκης⁴⁵⁸.

Ὁ ὑποπεσὼν εἰς τό ἐγκλημα καθοσιώσεως οὐκέτι δύναται νὰ πω-

452. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 35.

453. Συνεχιστῆς Θεοφάνους, 438.

454. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 40.

455. Βλ. G. Schlumberger: Ἐροπέε, I, σ. 19.

456. G. Schlumberger: Ἐροπέε, I, σ. 20-21.

457. Σχόλια Βαλαμῶνος εἰς τὸν κανόνα 12 Ἀγκύρας ἐν Ράλλη - Ποτλῆ: Σύνταγμα, τ. 3, σ. 44. - Βλ. V. Grumel: Les Regestes, I, II, No 794, σ. 227. - Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου: Ἐκλογή, σ. 109-110.

458. D. 48.20.11 = B. 60.52.11.

λήση ἢ ἐλευθέρωση, ἢ ἄλλως ἀποκτήσῃ τι, οἱ ὀφειλέται δὲ κακῶς καταβάλλουν εἰς αὐτόν. Δέν δύναται νά ἀπελευθερώσῃ «ἀφ' οὗ σῆ γνῶμην τοῦ ἀμαρτήματος»^{458α}. Ἡ διάταξις διευκρινεῖ ὅτι ὁ ἐπί καθοσιώσῃ ἐγκαλούμενος, ἂν καί παραμένῃ κύριος τῶν δούλων του, πρό τῆς καταδίκης του δέν ἔχει δικαίωμα ἀπελευθερώσεως αὐτῶν «ἀφ' ἧς ἡμέρας διά τήν ἐνθύμησιν τῶν ἡμαρτημένων αὐτῷ ἄρρηταί τις ἐνθυμείσθαι τήν μέλλουσαν ἐπιφέρεισθαι κατ' αὐτοῦ τιμωρίαν, ἐπειδή πρό πολλοῦ χρόνου τῆς καταδίκης ἐκ τῆς οἰκείας συνειδήσεως κατακέκριται».

Καί ἀποβιώσαντος τοῦ καθοσιώσαντος φυλάττονται τὰ πράγματα αὐτοῦ, ἐπειδή πρέπει «φανέντος τοῦ κληρονόμου κινήθηναί»⁴⁵⁹.

Κατά τό βυζαντινόν κληρονομικόν δίκαιον ὠρισμένοι πράξεις ἀποτελοῦν αἰτίας ἀχαριστίας διά τὰς ὁποίας δύναται οἱ μὲν γονεῖς νά ἀποκληρώσουν τὰ τέκνα, τὰ δὲ τέκνα τοὺς γονεῖς. Οὕτως ἐάν τὰ τέκνα ἢ οἱ γονεῖς κατηγορήσουν τοὺς γονεῖς ἢ τὰ τέκνα δι' αἰτίας ἐγκληματικὰς, πλὴν κατηγορίας δι' ἐγκλημα καθοσιώσεως⁴⁶⁰, ἀποκληροῦνται. Ἡ κατηγορία, ὅμως, δι' ἐγκλημα καθοσιώσεως δέν ἀποτελεῖ αἰτίαν ἀποκληρώσεως τῶν τέκνων ὑπὸ τῶν γονέων ἢ ἀντιστρόφως.

Καί εἰς τήν οἰκογένειαν ἐπιδρᾷ ἡ καθοσιώσις ἀποτελοῦσης αἰτίας διαζυγίου τῆς ὑπὸ τῆς γυναικός γνώσεως μελετωμένης ἐνεργείας κατά τῆς βασιλείας καί τῆς μή ἐνδείξεως ταύτης εἰς τόν σύζυγον. Εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν ὁ ἀνὴρ δύναται ἀκινδύνως νά διαζευχθῆ παρακρατῶν κατά χρῆσιν τήν προῖκα τῆς γυναικός «φυλαττομένης τῆς ἐπ' αὐτῇ δεσποτείας τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου παισίν». Ἐάν δέν ὑπάρχουν τέκνα παρακρατεῖ ὁ σύζυγος τήν κυριότητα. Ἐάν ἡ γυνὴ ἀποκαλύψῃ εἰς τόν ἀνδρα ὅ τι γνωρίζει διά μελετωμένας ἐνεργείας κατά τῆς βασιλείας καί οὗτος σιωπήσῃ, δύναται ἡ γυνὴ δι' οἰουδήποτε προσώπου νά ἀναγγεῖλῃ τό σχετικόν γεγονός εἰς τόν βασιλέα, ὥστε ὁ ἀνὴρ νά μή εὕρῃ πρόφασιν διαζυγίου ἐκ τοιαύτης αἰτίας⁴⁶¹.

458α. D. 40.9.15 B. 48.7.15 - Synopsis Maior E. XV. 30, σ. 271.

459. B. 60.36.19 & 2 καί & 4.

460. Νεαρά Ἰουστινιανοῦ, 134 - B. 35.8.36 καί 35.8.37 - Synopsis Maior A. LXXI. 1, σ. 118 καί σ. 121 - Πρόχειρος 33.α', σ. 189 καί 33.ιβ', σ. 195. - Ἐπαναγωγή 34.δ', σ. 339 καί 34.ζ', σ. 343 - Ἡὕξημένη Ἐπαναγωγή XXXVII. 3, σ. 159 καί XXXVII. 18, σ. 159 - Ἐπιτομή ΛΕ.α', σ. 492 καί ΛΕ.ιε', καί ιστ', σ. 496.

461. Νεαρά Ἰουστινιανοῦ, 134 - B. 28.7.1 - Synopsis Maior Γ., IV. 1, σ. 142 - Πρόχειρος XI.ε' καί στ', σ. 146-147, Ἐπαναγωγή 21.ε', σ. 303 - Ἡὕξημένη Ἐπαναγωγή XX. 8, σ. 120 - Ἐπιτομή ΚΔ.θ' καί ι', σ. 417.

Ἡ γυνὴ ἐξ ἄλλου δύναται νά ζητήσῃ διαζυγίον ἐάν ὁ ἀνὴρ βουλεῖται κατά τῆς βασιλείας ἢ γνωρίζῃ ὅτι ἄλλα πρόσωπα βουλεύονται κατά τῆς βασιλείας δέν ἀποκαλύψῃ ταῦτα εἰς τόν βασιλέα εἴτε αὐτοπροσώπως εἴτε δι' ἐτέρου προσώπου. Τότε δύναται ἡ γυνὴ νά λάβῃ (ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρός) τήν προῖκα καί νά ἀπαιτήσῃ τήν ἐπιστροφήν τῆς διά τοὺς γάμους δωρεᾶς, φυλαττομένης τῆς ἐπὶ τῆς δωρεᾶς (δώρου) κυριότητος διά τὰ τέκνα, μή ὑπαρχόντων δὲ τέκνων ἀπολαύει ἡ γυνὴ τῆς κυριότητος τῶν δώρων⁴⁶².

Ἐάν ὁ πατρῶν καταδικασθῆ δι' ἐγκλημα καθοσιώσεως τὰ πράγματα τῶν ἀπελευθέρων δίδονται εἰς τὰ τέκνα τοῦ πατρῶνος καί ἐλλείπει τούτων εἰς τό δημόσιον⁴⁶³. Ἐρμηνεία τῆς ρυθμίσεως ταύτης δίδεται εἰς σχόλια τῶν Βασιλικῶν⁴⁶⁴: «Τό γάρ μή κληρονομεῖσθαι τοὺς καθοσιωμένους ἐπὶ τιμωρίᾳ τούτων ὠρίσθη, καί ἀτιμία, οὐ μὴν πρός βλάβην τοσοῦτον τῶν ἑαυτοῦ παίδων. Διό καί τὰ μὲν τῶν ἀπελευθέρων κληρονομηθήσονται παρά τῶν παίδων τῶν ἡμαρτηκῶν καθοσιώσιν. Οἷα μὲν ἀμαρτανόντων τῶν ἀπελευθέρων· τὰ δὲ τῶν οἰκείων γονέων οὐχί, διά ἀτιμίας τῶν τετελευτηκῶν.

.....Δικαίῳ γάρ συγγενικῷ καί οὐχ ὡς κληρονόμοι ταῦτα λαμβάνουσι, τοσοῦτον, ὅτι καί κληρονόμος ἐξωτικός εἰ γένηται τις τοῦ πατρῶνος, λογιζέται πατρῶν, ὅσον εἰς τό μετὰ συγγνώμης καλεῖσθαι, οὐ μὴν καί τό κληρονομαῖον ἔχει, καί τὰ ἄλλα δίκαια πατρωνικά».

Εἰδική νομοθετικὴ ρύθμις τῶν συνεπειῶν διά τὰ τέκνα καί τοὺς συνεργούς τοῦ καταδικασθέντος ἐπὶ καθοσιώσῃ προνοεῖται διά τήν περίπτωσιν τοῦ συνωμοτήσαντος μετὰ στρατιωτῶν, ἢ ιδιωτῶν, ἢ βαρβάρων καί φονεύσαντος ἰλλούστριον ἢ ἀπλῶς συγκλητικόν ἢ στρατιώτην⁴⁶⁵. Οὕτως οἱ υἱοὶ αὐτοῦ οὐδέν ἀξίωμα δύναται νά κατέχουν. Οὐδέν λαμβάνουν «μήτε ἐκ τῆς πατρῶας, μήτε ἐκ τῆς μητρῶας, μήτε ἐκ τῆς παππῶας οὐσίας, ἢ τῆς τῶν ἄλλων συγγενῶν, ἢ καί οἰουδήποτε ἐξωτικοῦ· ἀλλ' ἔστωσαν ἀλλότριον πάσης λήψεως, καί τῆς ἐκ διαθήκης, καί τῆς ἐξ ἀδιαθέτου, μηδεμιᾶ ἐλπίδι τρεφόμενοι τοῦ τυχεῖν ποτε ἀξίας, ἢ τῆς τυχοῦσης στρατείας». Ἦσαν δηλ. καταδικασμένοι νά ζοῦν διά βίου ἐν πενίᾳ καί ἐκτός πολιτείας. Ὁ ἰκετεύσας

462. B. 28.7.1 - Synopsis Maior Γ., IV. 1, σ. 143 - Πρόχειρος 11.ιγ', καί ιδ', σ. 148 - Ἐπαναγωγή 21.στ', σ. 304-305 - Ἡὕξημένη Ἐπαναγωγή XX. 15 καί 16, σ. 121.

463. D. 48.4.9. = B. 60.36.10.

464. Σχόλια κάτωθι B 60.36.10.

465. C. (Iust.) 9.8.5 = B. 60.36.18.

ὑπέρ τοῦ καθοσιούντος ἀτιμοῦται. Αἱ θυγατέρες αὐτῶν λαμβάνουν ἐκ τῆς μητρικῆς περιουσίας «μέχρι τοῦ τρίτου ἢ τοῦ ἡμίσεος μόνον.... τοῦτο μὲν ἐκ διαθήκης τοῦτο δὲ ἐξ ἀδιαθέτου· πλέον δὲ μηδέν». Οἱ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνωμοτήσαντες δὲν ἔχουν δικαίωμα νά καταστήσουν αὐτεξουσίους τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα των. Ἐάν πράξουν τοῦτο ἢ τοιαύτη αὐτεξουσιότης εἶναι ἀνυπόστατος. Ἄνυπόστατοι εἶναι, ἐπίσης, ἡ δωρεά, ἡ προίξ καὶ οἰαδήποτε ἐκποίησης «εἴτε εἰς περιγραφὴν τῆς διατάξεως γέγονεν, εἴτε μή». Ἡ σύζυγος δὲ λαμβάνει τὴν προίκα τῆς καὶ τὴν πρό γάμου δωρεάν «καὶ ἐφ' ὧν θεμάτων ἐμελλε ταύτην φυλάττειν τοῖς ἰδίοις παισὶ· τοῦτέστιν ἐάν ἐδευτερογάμησεν, ἐφ' ὅσον μὲν ζῆ, ἀπολαυέτω τῆς χρήσεως τῆς τοιαύτης προγαμιαίας δωρεᾶς· μετὰ δὲ τὸν ἐκείνης θάνατον αὕτη ἡ δωρεά παρά τῷ δημοσίῳ διοίσει, μόνου δηλαδή τοῦ τρίτου ἢ τοῦ ἡμίσεος τῆς δωρεᾶς καὶ ἐνταῦθα φυλαττομένου ταῖς θυγατράσι τοῦ φατριασαντος· οὐκέτι δὲ καὶ τοῖς υἱοῖς». Αἱ αὐταὶ τιμωρίαι ἰσχύουν διὰ τοὺς ἀκολουθούσους των, τοὺς ὑπηρέτας «τοὺς συνίστορας καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν».

Κατὰ τὴν πρώτην «τῶν πασχαλίων» ἡμέραν καὶ «μὴ βασιλικῆς ἰδικῶς ἐπὶ τούτῳ κελεύσεως, πάντες οἱ ἐν φυλακαῖς ἀπολυέσθωσαν», πλὴν τινῶν κατηγοριῶν καταδίκων ἐν αἷς καὶ οἱ «κατὰ βασιλέως ἢ πόλεως μηχανησάμενοι»⁴⁶⁶.

Τὰ σώματα τῶν καταδικασθέντων εἰς κεφαλικὴν ποινὴν δὲν εἶναι δυνατὸν νά ταφοῦν ἄνευ πρὸς τοῦτο αἰτήσεως καὶ ἀδείας, ἀλλ' ἐπὶ καθοσιώσεως ἀπαγορεύεται παντελῶς ἡ ταφή⁴⁶⁷. Ὁ ἐπὶ καθοσιώσει καταδικασθεὶς δὲν πενθεῖται⁴⁶⁸, ἡ δὲ διαθήκη αὐτοῦ εἶναι ἄκυρος⁴⁶⁹.

δ) Περὶ στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων.

Εἰς τὰ τακτικά τοῦ Λέοντος βου τοῦ Σοφοῦ⁴⁷⁰ καὶ ἄλλα κείμε-

466. C. (Iust.) 3.12.9 – B. 7.17.26 – Synopsis Maior H. I. 7, σ. 314. - Οἱ ἕτεροι μὴ δυνάμενοι νά ἀπολυθῶν κατά τὴν ἡμέραν τῶν πασχαλίων εἶναι: ὁ ἱερόσυλος, ὁ μοιχός, ὁ παρθένων ἄρπαξ, ὁ τυμβωρύχος, ὁ γόης, ὁ φαρμακός, ὁ μονίταν πλαστὴν καταδεξάμενος, ὁ φονεὺς, ὁ πατροκτόνος.

467. D. 48.24.1 = B. 60.69.1 – Synopsis Maior L. III. 3, σ. 409-410.

468. Synopsis Maior Π. XIII. 3, σ. 466 - Ἐπιτομή Κ. ιδ', σ. 402.

469. D. 28.3.6. & 11 - Ἐπιτομή Α. ηβ', σ. 463: «Ὅτε τῷ τῆς καθοσιώσεως ἐγκλήματι κατακρίνεται ἢ τοῦ τελευτήσαντος μνήμη, ἴνριτος τοῦτέστιν ἄκυρος γίνεται ἡ διαθήκη αὐτοῦ».

470. Λέων βος ὁ Σοφός: Τακτικά, ἐν P. C. 107, Διάταξις Η', στ. 764-768.

να⁴⁷¹ ὑπάρχει εἰδικόν κεφάλαιον περὶ στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων, ἐξ ὧν προκύπτει ὅτι διατάξεις τῆς κοινῆς νομοθεσίας ἀφορῶσαι περιπτώσεις καθοσιώσεως ἐπαναλαμβάνονται εἰς τὰ στρατιωτικά ἐπιτίμια, τὰ ὅποια πρέπει νά γνωρίζουν οἱ στρατιῶται καὶ τα ὅποια «δεῖ οὐ μόνον ἐν καιρῷ τῶν ἀληθῶν ἀγώνων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς γυμνασίας, συνηγμένων ἀπάντων τῶν τε ἀρχόντων καὶ τῶν στρατιωτικῶν ταγμάτων, προσκαλεῖσθαι πάντας, καὶ ὑπαναγινώσκειν αὐτοῖς τὰ εἰρημένα νόμιμα στρατιωτικά ἐπιτίμια»⁴⁷².

Οὕτω «ὁ ἁμαρτάνων εἰς βασιλέα φονεύεται καὶ δημεύεται καὶ ἡ μνήμη αὐτοῦ κρίνεται μετὰ θάνατον»⁴⁷³. Ὁ θελήσας νά αὐτομολήσῃ πρὸς τοὺς ἐχθρούς «εἰς κεφαλὴν τιμωρεῖται»⁴⁷⁴. Τιμωρεῖται κεφαλικῶς «εἰ τις παραφυλακὴν πόλεως ἢ κάστρου πιστευθεὶς τοῦτο προδώσει, ἢ δυνάμενος τοῦτο ἐκδικῆσαι ἐκεῖθεν ἐπαναχωρήσει παρά γνώμην τοῦ ἀρχοντος αὐτοῦ ἢ καὶ ἐκτός ἀνάγκης εἰς ζωὴν συντινύουσης.....»⁴⁷⁵.

Ὁ πρὸς τοὺς ἐχθρούς ἀναχωρήσας καὶ ἐπιστρέψας «θασανίζεται καὶ ἡ θηρίος παραδίδεται ἢ εἰς φοῦρκαν καταδικάζεται»⁴⁷⁶. Τιμωρεῖται, ἐπίσης, «ὁ τοὺς πολεμίους ἐρεθίζων ἢ προδιδούς πολεμίους ῥωμαίων.....»⁴⁷⁷.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι περιπτώσεις ἐγκλήματος καθοσιώ-

471. Z. von Lingenthal: Wissenschaft und Recht für das Heer vom 6. bis zum Anfang des 10. Jahrhunderts, ἐν B.Z. 3 (1894), σ. 450-453. - W. Ashburner: The Byzantine Mutiny Act, ἐν The Journal of Hellenic Studies X (1926), Part I, σ. 81-109.

472. Λέοντος βου, Τακτικά Η.α', στ. 764.

473. W. Ashburner: The Byzantine Mutiny Act, ἐ., σ. 90 - Βλ. C. (Iust.) 9.8.6 «Hoc iure uticoerpinus ut... coniucto mortuo memoria eius damnatur et bona eius successoribus eripiantur». - Σχόλιον Θεοδώρου εἰς Βασιλικά ὑπὸ 60.36.19 «ὁ ἁμαρτάνων εἰς βασιλέα δημεύεται καὶ ἡ μνήμη αὐτοῦ κρίνεται μετὰ θάνατον». - Πρόχειρος 39. ι', σ. 217 - Ἐπαναγωγή 40. ιβ', σ. 361.

474. W. Ashburner: The Byzantine Mutiny Act, ιγ', σ. 94 - Λέοντος βου: Τακτικά Η.στ' καὶ ιστ'.

475. Βλ. καὶ Β. 60.36.3.

476. W. Ashburner: The Byzantine Mutiny Act, ιε' - Βλ. καὶ D. 49.16.3 – B. 60.51.34 - Πρόχειρος 39. ιγ' - Περὶ τῆς ἠπιωτέρας μεταχειρίσεως Λέοντος βου διὰ τὴν περίπτωσιν αὐτὴν βλ. ἀνωτέρω σ. 157.

Εἰς τὰς διατάξεις αὐτὰς παρατηροῦμεν τὴν ἐξῆς διαφορὰν ὡς πρὸς τὴν ποινὴν κατὰ τὰ στρατιωτικά ἐπιτίμια ὁ ἔνοχος «ἡ θηρίος παραδίδεται ἢ εἰς φοῦρκαν καταδικάζεται», κατὰ δὲ τὰ Βασιλικά καὶ τὸν Πρόχειρον ἡ ἀνασκοποῖται ἢ καίεται.

477. Βλ. Β. 60.36.3 - Πρόχειρος 39. α', - Ἐπαναγωγή 40. α'.

σεως σχέσιν ἔχουσαι πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἢ ἐξωτερικὴν ἀσφάλειαν τοῦ Κράτους περιέχονται καὶ εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἐπιτίμια καὶ ἐπιβάλλονται αἱ αὐταὶ ποιναὶ καὶ αὐστηρότεραι ἔτι καὶ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐν καιρῷ εἰρήνης ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν πολέμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΚΑΘΟΣΙΩΣΙΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ.

Εἰς τὸ Βυζάντιον αἱ σχέσεις ἐκκλησίας καὶ αὐτοκράτορος, ἐν-
σαρκούντος τὸ Κράτος, εἶναι συγκεχυμένα. Ἡ ἐκκλησία ἐδείχθη ἐξ
ἀρχῆς πρόθυμος εἰς συμβιβασμούς καὶ ὑποχωρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔθι-
γον ἴσως οὐχὶ τὸ γράμμα, ἀλλ' ἀσφαλῶς τὸ πνεῦμα τοῦ θείου κηρύγ-
ματος. Ἐνεγνώρισεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸ δικαίωμα ἐπεμβάσεως
εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς καὶ διαιτησίας εἰς τὰ ζητήματά της. Μόνον
ὅταν οὗτος ἀπεπειρᾶτο νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰ δικαιώματα ταῦτα κατὰ
τρόπον ὑπερβαίνοντα κάθε ὄριον ἀνοχῆς οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κύκλοι
ἀντέδρων καὶ ἐπεχείρουν νὰ ἀπαγορεύσουν εἰς τὸν αὐτοκράτορα
τοιαύτας πρωτοβουλίας.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων Κράτους καὶ Ἐκ-
κλησίας εἰς τὸ Βυζάντιον ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ ἐκάστοτε θρησκευτικοῦ
ποιμένος καὶ τοῦ ἐκάστοτε πολιτικοῦ ἡγέτου, ἄλλως ἐκ τῆς περισσό-
τερον ἢ ὀλιγώτερον ἰσχυρᾶς προσωπικότητος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ
τοῦ πατριάρχου. Ἐπρόκειτο, δηλαδὴ, οὐχὶ περὶ ἀνταγωνισμοῦ θε-
σμῶν, ἀλλὰ περὶ ἀνταγωνισμοῦ προσώπων⁴⁷⁸.

Εἰς νομοθετικὸν κείμενον τῶν Μακεδόνων, τὴν Ἐπαναγωγὴν,

478. Βλ. *J. Καργιαννόπουλος*: Ἡ πολιτικὴ θεωρία τῶν Βυζαντινῶν, ἐν Βυζαντινά, τ. 2 (1970), σ. 61. - *Sr. Trojanos*: Die Sonderstellung des Kaisers im früh- und mittelbyzantinischen Prozess, ἐν Βυζαντινά 3 (1971), σ. 69-80 καὶ δὴ σ. 80, ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. - Εἰς τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν περίοδον ἔχομεν παραδείγματα τὰ ὁποῖα ἐπαληθεύουν τὴν ἀνωτέρω διατυπωθεῖσαν θεωρίαν. Οὕτω ὁ Βασίλειος 1ος καὶ Ῥωμανός 1ος Λακαπηνός διὰ νὰ ἔχουν ὑποτεταγμένην τὴν Ἐκκλησίαν ἔκαμαν Πατριάρχας τοὺς υἱοὺς των. Ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν των εἶχον τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ὁ Βασίλειος 2ος. Ἀντιθέτως ὁ Πατριάρχης Πολύευκτος ἐπεβλήθη εἰς τὸν Τζιμισκῆν. Ἰσχυρὰ προσωπικότης πατριάρχου ἦτο ὁ Φώτιος καὶ ὁ Νικόλαος 1ος ὁ Μυστικός. Βλ. *St. Runciman*: The Byzantine Theocracy. Cambridge, 1977, σ. 104 καὶ 163.

διατυπῶται κατά τρόπον σαφῆ ἡ ἀρχὴ ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πατριάρχης ἀποτελοῦν δύο χωριστάς καὶ διακεκριμένας ἐξουσίας, γίνεται δέ διαχωρισμός τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων τῶν ἀντιπροσώπων τῆς κοσμικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας⁴⁷⁹.

α) Καθοσίωσις διαπραχθεῖσα ὑπὸ κληρικοῦ.

Κατὰ τὴν Ἐπαναγωγὴν⁴⁸⁰ ὁ αὐτοκράτωρ ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ὀρθοδοξίαν. Ἀντιστοίχως ἡ ἐκκλησία ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν αὐτοκράτορα. Ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος εἰσάγονται κανόνες ρυθμίζοντες τὰς ποινὰς τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν τῶν ὑβριζόντων «παρὰ τὸ δίκαιον» τὸν βασιλέα. Οὕτως ἐάν μὲν πρόκειται περὶ κληρικοῦ οὗτος καθαιρεῖται, ἐάν δὲ πρόκειται περὶ λαϊκοῦ ἀφορίζεται⁴⁸¹. Τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχουν σχόλια τῶν Ζωναρᾶ, Βαλασαμῶνος καὶ Ἀριστηνοῦ ἐρμηνεύοντα τὸν ὅρον «παρὰ τὸ δίκαιον».

Ὁ Ζωναρᾶς γράφει: «Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, Ἄρχοντα, φησὶ τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἔρεις κακῶς· καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος, Τὸν βασιλέα τιμᾶτε, φησὶ. Καὶ ὁ μέγας Παῦλος ὑπερεύχασθαι κελεύει τῶν βασιλέων, καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ, καὶ ταῦτα ἀπίστων. Ὑβρίζειν μὲν οὖν κεκώλυται πᾶς τις καὶ βασιλέας καὶ ἄρχοντας· ἐλέγχειν δὲ παρὰ τὸ προσήκον ποιοῦντάς τι, οὐ κωλύεται, κἂν οἱ τῶν ἐλέγχων λόγοι, δριμύτεροι ὄντες ἴσως εἰς ὕβριν τοῖς ἐλεγχόμενοις λογίζονται. Παρὰ τὸ δίκαιον γὰρ ὑβρίζειν οὐ παραχωρεῖ ὁ κανὼν, ὡς ἐξ ἀντιδιαστολῆς νοεῖσθαι, ὅτι ὁ δικαίως καὶ βασιλέων καὶ μεγιστάνων καθαπτόμενος, οὐ κολάσεως ἄξιος. Ὁ δὲ λστ' τίτλος τοῦ ξ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν ἐν κεφαλαίῳ ιγ' τοῦτο φησιν· Ἐάν τις κακῶς μνημονεύσῃ τοῦ βασιλέως, οὐχ ὑπόκειται τιμωρῆ· ἀλλὰ χρὴ τὰ περὶ αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ μνησθῆναι· εἰ γὰρ ἀπὸ κουφότητος ἐξῆλθε καταφρονητέος· εἰ δὲ ἀπὸ μανίας, ἐλεημοσύνης ἄξιος· εἰ δὲ ὡς ἀδικούμενος συγχωρητέος».

Ὁ Βαλασαμῶν μνημονεύει κατ' ἀρχὴν καὶ αὐτὸς τὸν Μωσαϊκόν

479. J. G. τ. 2, σ. 240 καὶ 242. - Διὰ τὰς κεχωρισμένας ἐξουσίας αὐτοκράτορος - πατριάρχου κάμει μνεῖαν καὶ ὁ Μ. Ψελλός, Κατηγορία κατὰ τοῦ ἀρχιερέως, σ. 287: «Καὶ ὁ μὲν θεὸς ἐκεῖνος Σαμουήλ, ἐπειδὴ διεῖλεν ὁ θεὸς ἱερωσύνην καὶ βασιλείαν καὶ τὴν μὲν ἐπὶ τῶν δημοσίων τέθεικε, τῇ δὲ τὴν τῶν ψυχῶν ὑπέθηκεν ἐπιμέλειαν.....». - Τὴν ἀρχὴν αὐτὴν ἠσπάσθη ἐπισημῶς ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Τζιμισκῆς. Βλ. F. Dölger: Regesten, No 726.

480. Ἐπαναγωγὴ Β' δ' καὶ ε'.

481. Κανὼν ΠΔ' τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐν Ράλλης - Ποτλῆς: Σύνταγμα, τ. 2, σ. 108-109.-Βλ. καὶ Σπ. Τρωϊάνος: Ὁ «Ποινάλιος» τοῦ Ἐκλογαδίου, Frankfurt, 1980, σ. 54.

νόμον καὶ συνεχίζει: «Ἀκολουθῶς οὖν αὐτῷ διορίζεται καὶ ὁ παρῶν κανὼν, τὸν ὑβρίζοντα βασιλέα, ἢ ἄρχοντα, κληρικὸν μὲν ὄντα καθαιρεῖσθαι, λαϊκὸν δὲ, ἀφορίζεσθαι. Καὶ τοῦτο μὲν, ὅσον ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Οἱ δὲ πολιτικοὶ νόμοι ἄλλως διευλυτοῦσι τὰ τῆς βασιλικῆς ὕβρεως· καὶ ἀνάγνωθι τὸ λστ' κεφ. θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Τινὲς δὲ ἐρμηνεύοντες τό, Εἴ τις ὑβρίσει βασιλέα, ἢ ἄρχοντα παρὰ τὸ δίκαιον, εἶπον, πολλάκις, ἐκλαμβάνεσθαι καὶ τὸν δίκαιον ἐλεγχον ἀντὶ ὕβρεως. Νομίζω δὲ τοῦτο ἐρμηνεύεσθαι ἀπὸ τοῦ ιγ' κεφ. τοῦ λστ' τίτ. τοῦ ξ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ κατεστρώθη ἐν τῷ λστ' κεφαλαίῳ τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος».

Ὁ Ἀριστηνὸς σχολιάζων τὸν αὐτὸν κανόνα λέγει ὅτι καθαιρεῖται ὁ κληρικὸς, ἀφορίζεται δὲ ὁ λαϊκός, ὅταν ὑβρίζουν βασιλέα ἢ ἄρχοντα «εὐσεβῶς ζῶντας»⁴⁸². Ὁ αὐτὸς κανὼν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Νομοκάνονος τῶν ιδ' τίτλων⁴⁸³.

Οὐδεὶς κανὼν διαλαμβάνει τι διὰ τοὺς ἱερωμένους τοὺς ἐνεχομένους εἰς ἔγκλημα καθοσιώσεως. Ὁ Βαλασαμῶν σχολιάζων τὸν ΙΗ' κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου⁴⁸⁴, ὁ ὁποῖος ὑπαγορεύει τὴν ἔκπτωσιν «πάντη» τοῦ οἰκείου βαθμοῦ διὰ τοὺς κληρικούς ἢ μονάζοντας «συνομνυμένους ἢ φατριάζοντας ἢ κατασκευὰς τυρεύοντας» κατὰ ἐπισκόπων λέγει ὅτι πρέπει νὰ τιμωρῶνται καθ' ὅμοιον τρόπον οἱ ἱερωμένοι οἱ ποιοῦντες «κατὰ λαϊκῶν τοιοῦτό τι», ἥτοι συνωμοσίαν ἢ φατριάν⁴⁸⁵. Ἐάν, ἐπομένως, οὗτοι τιμωροῦνται συνω-

482. Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης εἰς «Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον» (Ράλλης - Ποτλῆς, τ. 6, σ. 124-125) εἰς τὸ στοιχεῖον β', κεφάλαιον Ζ': ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὅτι βασιλέα ὑβρίζειν οὐ δεῖ». Ὡς πρὸς τὴν ἔκφρασιν «παρὰ τὸ δίκαιον» λέγει τα ἐξῆς: «..... παρὰ τὸ δίκαιον δὲ προσθεῖς, (καὶ γὰρ αὐτὸν ἀμεταβλήτως τὸν ἱερόν ἐξεθέμενον κανόνα), τὴν μὲν ἐπεικουῖαν ὕβριν ἀνεῖλεν, οὐ μὲντοι καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἐλεγχον, ὅτε ταύτην καθάπτει τις ἔστιν ἢ παρὰ τὸ προσήκον δρώντων, κἂν εἰς ὕβριν αὐτοῖς οἱ ἐλεγκοὶ λόγοι λογίζονται».

483. Ράλλης - Ποτλῆς, Σύνταγμα, τ. 1, σ. 227.

484. Ράλλης - Ποτλῆς, Σύνταγμα, τ. 2, σ. 263. Ὁ κανὼν οὗτος ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τῆς ἐν Τρούλλῳ Στ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου: Ράλλης - Ποτλῆς, Σύνταγμα, τ. 2, σ. 382-383.

485. Ράλλης - Ποτλῆς: Σύνταγμα, τ. 2, σ. 264: «φησὶ γοῦν, ὡς, ἐπεὶ καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος τοὺς φατριαστάς καὶ συνωμώτας κολάζει, ὀφείλουσι καθαιρεῖσθαι οἱ τοιοῦτόν τι ποιοῦντες κληρικοί ἢ μονάζοντες. Καὶ ὁ μὲν κανὼν τοὺς κατὰ ἐπισκόπων ἢ συγκληρικῶν τυρεύοντας (ἥτοι κατασκευάζοντας, κατὰ τό, ἐτυρώθη ἢ καρδία αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ ἐσκληρύνθη), καθαιρεῖσθαι φησιν· οἶομαι δὲ καὶ τοὺς κατὰ λαϊκῶν τοιοῦτόν τι ποιοῦντας ἱερωμένους ὁμοίως κολάζεσθαι».

μοτουντες κατά λαϊκῶν, πολλῶ μᾶλλον πρέπει νά ὑποστοῦν τήν αὐτήν ποινήν συνωμοτουντες κατά τοῦ αὐτοκράτορος.

Κανῶν Στ' τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων⁴⁸⁶: «Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβάνετω· εἰ δέ μὴ, καθαιρείσθω». Ὁ κανὼν οὗτος ἀπαγορεύει εἰς τοὺς ἱερωμένους νά ἀναμειγνύωνται εἰς τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις, διότι οὗτοι πρέπει νά εἶναι ἀφοσιωμένοι εἰς τὰ πνευματικά καὶ ἐκκλησιαστικά ἔργα των⁴⁸⁷. Ἐάν, ἐπομένως, ἀποδεικνύηται ὅτι ἱερωμένοι ἀνμείχθησαν εἰς καθοσίωσιν ἢ τυραννίδα πρέπει νά ἐφαρμοσθῇ ὁ Στ' κανὼν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Εἰς τήν «Πρὸς τήν Σύνοδον κατηγορίαν τοῦ ἀρχιερέως» ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς προτείνει νά ἐφαρμοσθῇ οὗτος κατά τοῦ Πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλλαρίου. Ὑποστηρίζων δέ τήν ἀποψίν του περὶ ἐφαρμογῆς εἰς τήν συγκεκριμένην περίπτωσιν τοῦ προαναφερθέντος κανόνος λέγει τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά: «Ἐγὼ δέ, εἰ καὶ παράδοξον ἐρῶ λόγον, οὐδὲ προσαρμόττειν φημί τὰ σά τῶ κανόνι, οὐχ ὅτι ἐλλείπει, ἀλλ' ὅτι ὑπερβάλλει. Τούς μὲν γάρ νομοθέτας κοσμικὰς οἶμαι φροντίδας τὰς τελευταίας ὑπολαβεῖν καὶ ὅσαι μερικῶν πραγμάτων προῖστανται· τὸ δὲ σὸν πρᾶγμα παγκόσμιος ἢ υπερκόσμιος ὡπταί φροντίς· τί γάρ τυραννίδος πραγματωδέστερον ἢ τί σοῦ κατά βασιλέων ἐπιχειρεῖν ὀχλωδέστερον ἢ πολυπραγμονέστερον; Σύ δὲ οὐκ ἄμφω πεπραγμάτευσαι; Οὐ πάντα ἐπεβάλου καθέξειν ὡσπερ τινὰ νοσσιάν καὶ ἀρεῖν ὡς καταλελειμμένα ψά καὶ ἀναρτῆσαι σαυτοῦ καὶ τήν γῆν καὶ τήν θάλασσαν. Οὐ τοὺς μὲν ὡπλιζες, τοὺς δὲ μετημφιάζες, τοῖς δὲ ἐπέτρεπες τὰς ἀμφόδους τηρεῖν, περιβάλλειν τοὺς στενοπούς, τὰ τεῖχη κυκλοῦν, τὰς τριήρεις εὐτρεπίζειν, τὰς ἐμβολὰς; Πότερον οὖν πρᾶγματα ταῦτα ἢ ἀπραγμοσύνη καὶ ἐπιστάσια ψυχῶν;».

Ὅθεν κανῶν ἀναφερόμενος ἀποκλειστικῶς εἰς τήν καθοσίωσιν καὶ τήν τυραννίδα καὶ τιμωρῶν τοὺς ἐνεχομένους εἰς ταύτην κληρικούς δὲν ὑπάρχει⁴⁸⁸.

Διὰ τῆς ἐρμηνείας, ὅμως, τοῦ ΙΗ' κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τοῦ Στ' κανόνος τῶν Ἀγίων Ἀποστό-

486. Ράλλης - Ποτλῆς: Σύνταγμα, τ. 2, σ. 9.

487. Μ. Ψελλοῦ, Scripta Minora, I, σ. 288, ἐν δὲ σ. 286: «Οὐδέ τινα τῶν πολιτικῶν νόμων ἢ ἱερατικῶν εὐρεῖν ἄχρι τούτου δεδύνημαι περὶ πατριάρχου διοριζόμενον, εἰ μανῆναι κατά βασιλέως βουλήσεται· τοσοῦτον ὑπερβάλλει τὸ πρᾶγμα καὶ ὁ νομοθέτης ἅπαν κακίας εὐρηκῶς ὕψωμα τοῦτο μόνον οὐκ ᾤθη δεῖν τὸν ἅπαντα χρόνον πραχθήσεται».

488. Βλ. σχόλιον Ἀριστηνοῦ εἰς Ράλλην-Ποτλῆν: Σύνταγμα, τ. 2, σ. 265: «Ἡ συνωμοσία καὶ

λων εἰς τοὺς διὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα ἐνεχομένους κληρικούς ἢ ἐπιβαλλομένη ποινή εἶναι ἢ καθαιρέσεις, ἢ βαρυτάτη δηλαδὴ ποινή, ἀντίστοιχος εἰς βαρύτητα πρὸς τήν ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ νόμου εἰς τοὺς ἐνόχους καθοσιώσεως.

β) Πνευματικά ποινὰ ἐπιβαλλόμενα εἰς λαϊκούς.

Ποινήν πνευματικὴν ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς λαϊκούς προβλέπει Νεαρά τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου 8ου Πορφυρογεννήτου τοῦ ἔτους 1026⁴⁸⁹, ἐπέχουσα δὲ τὰξιν τόμου ὡς ὑπογραφεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου καὶ τῆς Συνόδου. Ὅριζι ἡ νεαρά αὕτη ὅτι ἀναθεματίζονται οἱ ἐπιχειροῦντες ἀποστασίαν κατά τοῦ βασιλέως ἢ ἐπανάστασιν καὶ ἐντεῦθεν οἱ ἀποστατοῦντες ὑπήκοοι κατά τῶν αὐθεντῶν. Ὅριζι δὲ ἐν τέλει μεταξύ ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς: «τοῖς μέλλουσι ἢ ἐπιβουλαῖς ἀπὸ γε τοῦ νῦν ἐπιχειρεῖν ἢ μούλτῳ, ἀνάθεμα. Τοῖς συμπράττουσιν αὐτοῖς καὶ συγκοινωνοῦσι τῇ ἀποστασίᾳ, ἀνάθεμα. Τοῖς συμβουλευούσιν ἢ παρορμῶσιν εἰς τὰ τοιαῦτα, ἀνάθεμα. Τοῖς συνεκστρατεύουσι τούτοις, ἀνάθεμα. Τοῖς δεχομένοις αὐτοὺς ἐν μετανοίᾳ μὴ μεταμελουμένους ἀπὸ τῆς ἀποστασίας καὶ καταλιμπάνοντας αὐτήν, ἀνάθεμα». Ἐπομένως ἀναθεματίζονται πλὴν τῶν αὐτουργῶν καὶ οἱ συναυτουργοί, οἱ ἠθικοὶ αὐτουργοί, οἱ ἄμεσοι καὶ οἱ ἀπλοὶ συνεργοί, ὡς θά ἐλέγομεν σήμερον.

Δὲν γνωρίζομεν πόσον χρόνον ἴσχυεν ἡ διάταξις αὕτη. Πάντως, ὁ Βαλασμών εἰς τὸ σχόλιον τοῦ τρίτου κανόνος τῆς ἐν Γάγγρα συνόδου λέγει ὅτι ὁ τόμος ὁ ὑπογραφεῖς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου 8ου καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξίου δὲν ἴσχυεν πλέον⁴⁹⁰. Ἡ κατάργησις τοῦ

ἡ φρατρία, εἰ ἐπὶ ἀναιρέσει τινός τῶν οἰωνδῆποτε συγκλητικῶν γένηται, μείζονα πάντων τῶν ἄλλων ἐγκλημάτων ἀπὸ τῶν νόμων ἔχει τήν καταδίκην· διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ὁ κανὼν τοῖς κατ' ἐπισκόπων συνωμοσίας ἢ φαρτίας ποιουμένοις, ἐκπτῶσιν τῶν οἰκείων βαθμῶν ὀρίζει».

489. J. G. I, Νεαρά 31, σ. 273-274, V. Grumel: Les Regestes, No 830 - F. Dölger: Regesten, No 823.

490. Βλ. Ράλλης - Ποτλῆς: Σύνταγμα, τ. 3, σ. 103 καὶ τ. 3, σ. 97. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Μανουὴλ 1ου Κομνηνοῦ ἐν ἔτει 1171 ἐξεδόθη ἕτερος παρεμφερῆς τόμος. Ὁ πατριάρχης καὶ ὁ ἀνώτερος κληρὸς διακηρύσσουσιν ἐγγράφως τὴν πίστιν των πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ καταδικάζουσιν τὰς κατά τοῦ αὐτοκράτορος ἐπαναστάσεις. Βλ. V. Grumel: Les Regestes, No 1120 - F. Dölger: Regesten, No 1538. - Ἀνάθεμα κατά τῶν ἐπαναστάσεων εὐρίσκομεν καὶ ἐπὶ Μιχαὴλ 8ου Παλαιολόγου κατά τὴν στέψιν τοῦ υἱοῦ του Ἀνδρονίκου. Βλ. N. Svoronos: Le serment de fidélité, σ. 115.

τόμου τούτου αποδεικνύει τήν αντίδρασιν τῆς Ἐκκλησίας⁴⁹¹. Ὁ Πατριάρχης Φιλόθεος θεωρεῖ ὅτι ὁ τόμος οὗτος καί ἕτεροι δύο παρεμφερεῖς, ἐκδοθέντες βραδύτερον⁴⁹², δέν ἴσχυον ὡς ἀντίθετοι πρὸς τήν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καί κυρίως τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου⁴⁹³. Οἱ αὐτοκράτορες ὅταν ἠγωνίων διὰ τό μέλλον τῆς δυναστείας τῶν⁴⁹⁴ ἤ δέν εἶχον ἐμπιστοσύνην εἰς τό περιβάλλον των ἐζήτουν ἀπό τῆς Ἐκκλησίας νά ἀναθεματίζη τούς ἐπαναστάτας.

491. Χαρακτηριστικόν εἶναι ὅτι ὅτε ὁ Ἀνδρόνικος ἔσπευε συμβασιλέα τόν υἱόν του Μιχαήλ καί ἐζήτησε νά δώσῃ ἡ Ἐκκλησία ὄρκον πίστεως πρὸς αὐτόν καί νά ἐκδώσῃ ἀνάθεμα κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἡ Ἐκκλησία ἐδέχθη μὲν τόν ὄρκον, ἀλλά ἠρνήθη κατηγορηματικῶς νά προσθέσῃ τὰ ἀναθέματα ἰσχυριζομένη ὅτι εἶναι ἀρκεταί αἱ ποιναί αἱ ἐπιβαλλόμεναι ὑπό τῶν νόμων τῆς πολιτείας. Βλ. N. Svoronos: Le serment de fidélité, σ. 115-116.

492. Βλ. ὑποσ. 490.

493. Παρά ταῦτα κατὰ τήν διάρκειαν τῆς διαμάχης Ἀνδρονίκου 2ου - Ἀνδρονίκου 3ου, ὁ γέρον αὐτοκράτωρ ἐζήτησε καί ἔλαβε παρά τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀνάθεμα κατὰ τοῦ ἐγγονοῦ του καί τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, τό ὅποιον ἀνεκλήθη μετὰ τήν συμφιλίωσιν τῶν δύο αὐτοκρατόρων. Βλ. N. Svoronos: Le serment de fidélité, σ. 116.

494. Ὡς ὁ Κωνσταντῖνος 8ος καί Μιχαήλ 8ος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΩΘΟΝ

ΤΡΟΠΟΙ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ.

Οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς εἶχον δημιουργήσει σύστημα κανόνων⁴⁹⁵, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ νά εἶναι εἰς θέσιν νά ἀποτρέπη καί νά καταπολεμᾷ πᾶσαν κατ' αὐτοῦ ἐνέργειαν.

Οὕτω πρῶτον μέλημα τοῦ αὐτοκράτορος εἶναι ἡ εἰς καλήν κατάστασιν διατήρησις τοῦ στρατοῦ του⁴⁹⁶, ὁ ὁποῖος εἶναι «δόξα τοῦ βασιλέως καί τοῦ παλατίου ἢ δύνამις». Παραμελῶν δέ τόν στρατόν του καί ὡς ἐκ τούτου μή ὑπάρχοντος στρατοῦ «οὐδ' ὁ δημόσιος συνίσταται, ἀλλά πάντως ὁ βουλόμενος ἀντιστήσεται σοι». Δέν πρέπει νά συγκεντρώνη πολλάς στρατιωτικὰς μονάδας εἰς ἓνα τόπον ἐάν δέν ὑπάρχη ἰδιαιτέρος λόγος, κυρίως δέ ὅταν δέν ὑπάρχη κίνδυνος ἀπό τῶν ἐχθρῶν. Τοῦτο δέ, «ἵνα μή εὐκαιροῦντες οἱ στρατιῶται εἰς στάσεις καί ἀκαίρους ἐννοίας ἀσχολοῦνται»⁴⁹⁷. Ἐάν δέ ὑπάρξῃ ἀνάγκη νά γίνῃ συγκέντρωσις πολλῶν «χάριν ἀδνουμίου, ἢ ἄλλης ἀναγκαίας αἰτίας» δύο τινά πρέπει νά κάμῃ «ἢ ταχέως τόν στρατόν διαμέριζε, ἢ γύμναζε καί εἰς ἔργα τῶν ὀπλων ἀσχολεῖσθαι παρασκεύαζε....., ἢ γάρ ἀργία κενωτέρας μελέτας ἴσως καί ἐπιβλαβεῖς ἀπογεννᾷ»⁴⁹⁸.

Ὁ στόλος πρέπει νά εἶναι ἐν ἀκμῇ, διότι οὗτος εἶναι «ἡ δόξα τῆς Ρωμανίας»⁴⁹⁹, ἀνατραπέντος δέ τοῦ στόλου «εἰς τό οὐδαμινώτατον σύ ἀνατραπήσῃ καί καταπέσῃ»⁵⁰⁰. Διὰ τοῦτο πρέπει κατ' ἀρχήν νά τοποθετῇ ἀρχηγούς ἀξιούς, ἐμπίστους καί «ἀνωτέρους παντός δώρου

495. Βλ. Ἀνωνύμου: Λόγος νουθετικός πρὸς βασιλέα.

496. Ἀνωνύμου: Λόγος νουθετικός, σ. 101: «Τόν στρατόν σου μή καταδέξῃ καταλυθῆναι καί πτωχεῦσαι, καί πτωχεύσῃ σὺ καί πολλά σεαυτόν ταλανίσῃς».

497. Λέοντος 6ου, Τακτικά Θ' γ', στ. 768.

498. Λέοντος 6ου: Τακτικά Θ' δ', στ. 768.

499. Ἀνωνύμου: Λόγος Νουθετικός, σ. 101.

500. Ἀνωνύμου: Λόγος Νουθετικός, σ. 103.

καί λήμματος»⁵⁰¹. Ἐάν οὗτοι εἶναι «λείξουροι» καί «δωρολήπται» πρέπει νά τούς ἐξουδετερώσῃ ἀκολουθῶν τήν κάτωθι τακτικήν: «στρατείας ἕως ἐξουδετερωθῆσθαι λαμβάνοντες ἐξ αὐτῶν νομίσματα οὐχ ὅσα ἤθελον δοῦναι εἰς τήν ἐπήρειαν τοῦ στόλου, ἀλλ' ἐν διπλῇ ποσότητι, καί γίνεται χελάνδιον ἑλλιπές».

Ὁ αὐτοκράτωρ πρέπει, ἐπίσης, νά ἀπονέμῃ προσοχήν εἰς τά πληρώματα ὥστε «τόν στόλον ἔχειν σῶον καί ἀνελλιπή, μή γογγύζοντα τό οἰονοῦν»⁵⁰². καί νά ἔχη τόν στόλον εἰς τελείαν κατάστασιν, δηλ. νά ὑπάρχουν τοξοί εἰς τά πλοῖα, ὁ δρουγγάριος καί ὁ πρωτονοτάριος τοῦ στόλου νά εἶναι «εὐσεβεῖς, ἐνεργεῖς, ἱκανοί, συνετοί καί φοβούμενοι τόν Θεόν καί τήν βασιλείαν σου, προσέχοντες καί ἐρευνῶντες μετά ἀκριθείας καί τό λεπτότατον ὁ πράττεται εἰς τόν στόλον»⁵⁰³.

Διά νά ἀποφευχθῇ ἀνταρσία ἢ ἐπανάστασις τῶν κατοίκων «ἀλλ' ἐν εἰρηνικῇ καταστάσει ἔσσονται» πρέπει αὐτός ὁ αὐτοκράτωρ νά μὴ παραμένῃ συνεχῶς εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν ὡς εἰς δεσμοτήριον, ἀλλά νά ἐπισκέπτεται τās ὑπ' αὐτόν χώρας καί τῆς ἀνατολῆς καί τῆς δύσεως καί οὕτω ἐξερχόμενος «εἰς τās χώρας τās ὑπό σέ οὔσας καί εἰς τά θέματα καί βλέπε τās ἀδικίας ἅς πανθάνουσιν οἱ πτωχοί, καί τί ἐποίησαν οἱ πράκτορες οἱ παρά σοῦ πεμπόμενοι, καί εἰ ἠδικήθησαν οἱ πένητες, καί διόρθωσε πάντα. Γνώσουσι δέ καί τά θέματα τῶν Ρωμαίων καί αἱ ὑπό σέ τῶν ἐθνῶν χώραι ὅτι βασιλέα ἔχουσι καί αὐθέντην ἐπισκεπτόμενον αὐτάς, γνώσῃ δέ καί σύ δύνάμιν ἐκάστου θέματος καί κάστρου καί χώρας, καί πῶς διάκειται καί εἰς τί βλάπτεται καί εἰς τί ὠφελεῖται»⁵⁰⁴. Ὁ δέ εἰς τήν βασιλεύουσαν καί τό παλάτιον ὑπό τοῦ αὐτοκράτορος καταλειφθεῖς «καί ποιῶν τήν πρόνοιαν τῶν ἐκείσε ὄντων ὑπό τήν χεῖρα αὐτοῦ ἐθνῶν τε καί Ρωμαίων, πάντως ἐνεργῆς καί ἱκανός ὢν, ἐγρηγορέναι μέλλει καί τά ἀρμόζοντα ποιεῖν». Τό κείμενον τοῦτο καταρρίπτει τήν γνώμην τήν διατυπωμένην ὑπό τινων βυζαντινῶν συγγραφέων ὅτι ἐξεληθόντος τοῦ αὐτοκράτορος ἀπό τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἕτερος ἀντί αὐτοῦ βασιλεύσει. Ὑπάρχει, ἐπίσης, τό παράδειγμα τῶν παλαιότερων αὐτοκρατόρων, ὡς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, τοῦ Κωνσταντίου, τοῦ Ἰουλιανοῦ, τοῦ Ἰουβιανοῦ καί τοῦ Θεοδοσίου, οἱ ὅποιοι πότε εἰς τήν δύσιν εὕρισκοντο καί πότε εἰς τήν ἀνατολήν, διέτριβον δέ εἰς τό Βυζάντιον ἐπί βραχῶν

501. Ἄνωνύμου: Λόγος Νουθετικός, σ. 102.

502. Ἄνωνύμου: Λόγος Νουθετικός, σ. 102.

503. Ἄνωνύμου: Λόγος Νουθετικός, σ. 103.

504. Ἄνωνύμου: Λόγος Νουθετικός, σ. 103.

χρονικόν διάστημα. Καί τότε «ἠρέμουν καί αἱ χώραι πᾶσαι, καί Εὐρώπη μὲν πᾶσα καί Λιβύη καί τό τῆς Ἀσίας κάλλιστον μέρος ἕως Εὐφρατησίας καί τῆς τῶν Ἀδιαθηνῶν χώρας, Ἄρμενία τε καί Συρία, Φοινίκη, Παλαιστίνη, Αἴγυπτος τε καί αὐτή ἡ μεγάλη καί θρυλλομένη Βαβυλῶν ὑπόφοροι ἦσαν Ρωμαίοις»⁵⁰⁵.

Ὁ αὐτοκράτωρ πρέπει νά ἀπαγορεύῃ ἀδικίας τῶν συγγενῶν του, διότι θά προκαλέσῃ τό μῖσος πάντων τῶν ὑπηκόων⁵⁰⁶. Ὁ «πρῶτος», ἐπίσης, «ἄνθρωπος τῆς βασιλείας ὁ διοικῶν τά πάντα καθ' ἐκάστην ὑπόθεσιν ὑπομνησκέτω σοι, καί ἔλθῃ πρᾶγμα εἰς ἀκοάς σου καί ἔχεις εἶδησιν αὐτοῦ».

Δέν πρέπει ὁ αὐτοκράτωρ νά ἐπαίρεται λέγων ὅτι οὐδεὶς δύναται νά τόν καταγάγῃ ἀπό τοῦ ὕψους τῆς δόξης του⁵⁰⁷, ἀλλά νά ἔχη ὑπ' ὄψιν του ὅτι ὑπάρχουν οἱ κακοί, τῶν ὁποίων δέν γνωρίζει τās βουλὰς. Ἐχῶν δέ ὑπ' ὄψιν αὐτά πρέπει διαρκῶς νά προνοῇ διά τήν ἄμυνάν του ἔχῶν «γεννήματα πολλά ἐναπόθετα, σοί τε καί τῇ βασιλικῇ αὐλῇ καί τῇ πόλει σου, εἰς χρόνους πέντε ἢ καί ἕξ. Ἔστωσαν δέ σοι καί βέλη καί ὄπλα καί δόρατα καί θώρακες καί κρᾶνη, ἀσπίδες τε καί σπάθη καί ἄλλο εἶ τι ἐν πολέμῳ ἀρμόζῃ».

Ἐάν πληροφορηθῇ ὁ αὐτοκράτωρ ὅτι τις τῶν ἀρχόντων μελετᾷ κατά τῆς βασιλείας κακά «μὴ ἐνεδρεύῃ κακία ἐν τῇ ψυχῇ σου καί ὀρέγῃ τοῦ ἀπολέσαι αὐτόν», ἀλλά πρέπει πρῶτον κρυφίως νά ἐρευνήσῃ τήν ὑπόθεσιν, ἐάν δέ εὕρῃ ὅτι αἱ κατηγορίαι εἶναι ἀληθεῖς, τότε νά τόν δικάσῃ φανερώς καί «ἐκτοτε ποιεῖς οὖν αὐτόν ἐχθρόν καί ἄλλους πολλούς»⁵⁰⁸.

Ὁ Πατριάρχης Φώτιος εἰς ἐπιστολήν του «Πρός Μιχαῆλ τόν ἄρχοντα Βουλγαρίας»⁵⁰⁹ συμβουλεύει αὐτόν νά φέρεται μετά φιλάνθρωπίας εἰς τούς κατ' αὐτοῦ μελετώντας, νά καλύπτῃ ταῦτα διά τῆς

505. Ἄνωνύμου: Λόγος Νουθετικός, σ. 104.

506. Ἄνωνύμου: Λόγος Νουθετικός, σ. 99. - Εἰς τό σημεῖον τοῦτο ὁ συγγραφεὺς φέρει ὡς παράδειγμα τόν αὐτοκράτορα Μιχαῆλ 4ον, ὁ ὁποῖος λόγῳ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου τοῦ Ὀρφανοτρόφου καί τῶν ὑπολοίπων ἀδελφῶν καί ἀνεψιῶν του «μισητός γέγονεν... καί κατηρῶντο πάντες ἐξαλειφθῆναι τήν γενεάν αὐτοῦ».

507. Ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς φέρει ὡς παράδειγμα τήν πτῶσιν τοῦ Μιχαῆλ 5ου τοῦ Καλαφάτου, τόν ὁποῖον εἶδεν «πρωῖ μὲν ἡλίου ἀνίσχοντος κραταῖον ὄντα βασιλέα, πρὸς τρίτην δέ ὥραν τῆς ἡμέρας ἐλεεινόν καί ἔρημον καί τυφλόν». Λόγος νουθετικός, σ. 100. Βλ. καί Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 69.

508. Ἄνωνύμου: Λόγος Νουθετικός, σ. 94.

509. Φωτίου ἐπιστολαί, ἐκδ. Ι. Βαλέττα, σ. 231, λη', σ. 232, μα', μγ', σ. 235, νστ', νζ', νη', σ. 247, ρθ', σ. 244, ργ', ρδ'.

λήθης καί νά ἐπιζητῆ τήν εὐνοίαν τῶν ὑπηκόων του φροντίζων αὐτούς καί οὕτω οὐδεὶς θά τόν ἐπιβουλεύῃ.

Συμβουλᾶς «ὅπως ἂν ἀσασίαστος ἢ ἀρχή τηρηθεῖ» δίδει ὁ Βάρδας Σκληρός εἰς τόν αὐτοκράτορα Βασίλειον 2ον εἰς τήν συνάντησιν, τήν ὁποίαν εἶχον οἱ δύο ἄνδρες μετά τήν κατάπαυσιν ἐκ μέρους τοῦ Σκληροῦ «τῆς τυραννίδος» καί τήν παροχήν ἀμνηστίας ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος εἰς ὅλους τούς ἀκολουθοῦντας τόν Σκληρόν⁵¹⁰. Οὗτος «οὐ στρατηγικήν βουλήν, ἀλλά πανοῦργον εἰσηγεῖται γνώμην» εἰς τόν αὐτοκράτορα. Οὕτω συνεβούλευσεν αὐτόν⁵¹¹:

1. «Καθαίρειν μὲν τὰς ὑπερόγκους ἀρχάς».
2. «Μηδένα τῶν ἐν στρατείαις ἔαν πολλῶν εὐπορεῖν».
3. «Κατατρύχειν ἀδίκους εἰσπράξεις, ἵνα τοῖς ἑαυτῶν ἀσχολοῖντο οἴκοις».
4. «Γυναῖκα εἰς τὰ βασίλεια μὴ εἰσαγαγεῖν».
5. «Μηδενὶ πρόχειρον εἶναι».
6. «Μήτε τῶν ἐν ψυχῇ βουλευμάτων πολλούς ἔχειν εἰδήμονας».

Πολλοὶ ἦσαν εἰς τό Βυζάντιον αἱ κατά τοῦ αὐτοκράτορος συνωμοσῖαι καί ἀνταρσῖαι, αἱ ὁποῖαι, ὅμως, κατεστέλλοντο. Εἰς τήν περίπτωσιν κατά τήν ὁποίαν τις «μουλτεύσῃ» καί «βασιλέα ἑαυτόν ἐπιφημίζῃ» ποῖαν στάσιν ἔπρεπε νά τηρήσῃ στρατηγός τις; Τήν ἀπάντησιν δίδει ὁ Κεκαυμένος⁵¹². Οὕτω ἔάν ὁ στρατηγός δύναται «πολεμῆσαι καί καταβαλεῖν αὐτόν, πολέμησον ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καί τῆς τοῦ παντός εἰρήνης». Ἐάν, ὅμως, δέν δύναται νά πολεμήσῃ τοῦτον, τότε «ἀπόστηθι ἀπ' αὐτοῦ, καί κρατήσας τινός ὀχυρώματος μετά τῶν ἀνθρώπων σου, γράψον πρὸς τόν βασιλέα καί ἀγωνίζου, ὅσον δύνασαι, ποιῆσαι δουλείαν, ὅπως τιμηθῆς καί σύ καί τὰ παιδιά σου καί οἱ ἄνθρωποι σου. Εἰ δέ οὐκ ἔχεις τινάς ἵνα κρατήσῃς ὀχυρώματος, κατάλειπε πάντα καί πρόσφυγε πρὸς τόν βασιλέα». Ἐάν, ὅμως, λόγῳ τῆς οἰκογενείας του δέν τολμᾷ νά φύγῃ νά εἶναι μὲν μετά τοῦ ἐπαναστάτου, ὁ νοῦς του, ὅμως, νά εἶναι πρὸς τόν βασιλέα καί ὅταν δυνηθῇ νά ἐπιδείξῃ ἔργον ἄξιον ἐπαίνου. Οὕτω ὦν μετά τοῦ ἐπαναστάτου «ὑπόσυρόν τινος οὐς ἔχεις φίλους ὑπερψυχίους καί ἔργασαι αὐτόν καί ἔχε πίστιν πρὸς τόν βασιλέα ἐν Κωνσταντινουπόλει καί μὴ διαμάρτη τῆς ἐλπίδος σου». Ἄς γράφῃ δέ εἰς τόν αὐτοκράτορα κρυ-

510. Βλ. Α' Μέρος, ὑπ' ἀριθμ. 50.

511. Ψελλός, Χρονογραφία, I, σ. 17.

512. Κεκαυμένου, Στρατηγικόν, ρξη', σ. 64.

φίως⁵¹³. Καί ἔάν μὲν κατοικῆ εἰς κάστρον τῆς ἀνατολῆς ἢ τῆς δύσεως ἔχον «κουλά» καί γίνῃ ἀποστασία «διανάστηθι καί περισύναξόν τινας καί πολέμησον τῷ ἀποστατήσαντι». Ἐάν δέ ὅλα «καταγύρωθεν» ἀποστατήσουν «περισύναξον τὰ γεννήματά σου καί τὰ παραβλήματά σου ἃ ἔχεις καί εἰσήγαγε αὐτά ἐκεῖσε, καί ἔχε ἐναπόθετον γέννημα ὅσον ἀρκεῖ σοί τε καί τῇ φασιλίᾳ σου καί τοῖς δούλοις καί ἔλευθέροις τοῖς ὀφείλουσι μετά σοῦ ἐποχεῖσθαι τοῖς ἵπποις καί ἐξέρχεσθαι εἰς παράταξιν. Τό δ' αὐτό ποιησάτωσαν καί οἱ λοιποὶ μικροὶ τε καί μεγάλοι τῇ συμβουλῇ σου. Ἐχων δέ ἔνδον τὰ γεννήματά σου ἐν οἴδῃ ὡς ὀπηνίκα δοκιμάσωσιν οἱ ἐναντίοι πολεμησαί σοι, Θεοῦ χάριτι καταβαλεῖς αὐτούς καί φυγάδας ποιήσεις»⁵¹⁴.

Ἐάν δέν εἶναι δυνατόν νά καταπολεμηθοῦν οἱ «τεμουλτεύσαντες» κατά τοῦ βασιλέως οὔτε νά σπεύρουν ἢ νά θερίσουν οἱ ἄνθρωποι τοῦ στρατηγοῦ τότε οὗτοι ἄς ἐπευφημίσουν τόν ἀποστάτην. Αὐτός «καταπραγμάτευσον αὐτόν πῆ μὲν διὰ δώρων πῆ δέ διὰ πανουργίας, καί γράψον πρὸς τόν βασιλέα περὶ πάντων καί τήν σωτηρίαν σου πορίζου»⁵¹⁵. Ὅ,τι δέ γράψῃ ὁ αὐτοκράτωρ πρέπει νά πράξῃ ὁ στρατηγός καί ἄς μὴ ἀπολέσῃ τό κάστρον τοῦ βασιλέως καί τόν λαόν. Πρέπει πάντοτε νά συντάσσῃται μετ' αὐτοῦ καί «εἰς τήν δούλωσιν αὐτοῦ», διότι «ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει καθεζόμενος βασιλεύς παντοτε νικᾷ»⁵¹⁶.

513. Κεκαυμένου, Στρατηγικόν, σ. 64.

514. Κεκαυμένου, Στρατηγικόν, ρξη', σ. 65.

515. Κεκαυμένου, Στρατηγικόν, ρσα', σ. 66.

516. Κεκαυμένου, Στρατηγικόν, σ. 74. - Ὁ αὐτοκράτωρ ἔφερε καί τόν τίτλον «ἀεινικήτορος».

ΠΙΝΑΞ ΠΗΓΩΝ

Ἄρεθας, Scripta Minora		56.7 .9	164 ¹⁷
τ.Ι ἄρ. 8	48,55 ²⁶	58.12.8§3	145
τ.Ι ἄρ. 25	68 ¹³	60.33.1	151 ³⁴
τ.ΙΙ ἄρ. 65	39	60.33.2	159
Ἄνωνύμου: Λόγος νουθετικός πρὸς βασιλέα		60.36	141 ²⁰
σ. 94	185	60.36.1	142,143,147,166
σ. 99	116,185	60.36.2	143
σ. 100	185	60.36.3	138,143,144,175
σ. 101	183	60.36.4	144
σ. 102	184	60.36.4§2	146 ³⁰
σ. 103	183,184	60.36.5	146
σ. 104	185	60.36.6	146
Abulfeda: Μουσουλμανικά χρονικά		60.36.7	144 ³⁵
σ. 388	86 ¹⁴	60.36.8	152,153
Ar-ib, σ. 57-58	52 ¹	60.36.9	152 ³⁰
Ἄτταλειάτης Μ., Ἱστορία		60.36.10	141,173
σ. 8	111 ⁹	60.36.11	144,158
σ. 11	111,115	60.36.13	146 ³³
σ. 13-17	116 ⁶	60.36.14	146 ³⁵
σ. 18	111,118,120 ³¹	60.36.15	146 ³⁴
σ. 20	120	60.36.16	154
σ. 22-30	120 ²⁷	60.36.17	155
σ. 51	128	60.36.18	173
Βασιλικά		60.36.19	152,175 ²⁷
6 .19.9	162 ³⁵	60.36.19§2§4	172
7 .17.26	174	60.39.28	156
19.1.8.§1	145 ²¹	60.45.12	166 ³⁶
28.7 .1	172,173	60.51.2	159
35.8 .36	172 ³³	60.51.8	160
35.8 .37	172	60.51.11	159 ³⁵
45.1 .14	152 ³⁴	60.51.16	160
48.7 .15	172	60.51.20	160

60.51.26	160	σ. 54-55	47
60.51.34	157,158,159 ²⁵ ,175	σ. 60-62	48
60.51.36	158	σ. 72έπ.	49
60.51.46	160	σ. 74έπ.	52
60.51.47	160	σ. 136-140,138	56,55,59 ¹³
60.51.62	158	Βίος Ἡλία Σπηλαιώτου	
60.52.1	162 ²	σ. 870	67 ³
60.52.3	163 ³¹	Βίος Θεοφανοῦς	
60.52.11	171	σ. 7-13,34-39,46,	
60.52.13	161	315	38 ²⁵
60.52.16	163	σ. 10-13	40
60.52.17	163	Βίος Κωνσταντίνου τοῦ Ἑβραίου	
60.54.1	160 ⁴⁰	σ. 648	38,41
60.54.2	161	Βίος Λαζάρου τοῦ ἐν τῷ ὄρει Γαλιλαίῳ	
60.54.3	161	σ. 539-540,540	116,126
60.54.4.	161	σ. 541	123
60.54.5	160	σ. 600	111
60.54.6	160,162	Βίος Λουκά τοῦ Στυλίου	
60.54.14	160,161	σ. 24	85
60.54.15	161,162	σ. 35	75
60.54.16	161	Βίος Λουκά τοῦ νέου	
60.54.18	160,162	σ. 465έπ.	78 ⁸
60.57.7	160,161,162	Βίος Μαρίας τῆς νέας	
60.69.1	174 ³¹	σ. 692	35
Βίος Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου		Βίος Μιχαήλ Μαλεΐνου	
σ. 15	60 ¹⁸	σ. 550	89
σ. 48-49, 49	85,86	σ. 565	75
Παραλλαγή τῆς Βιογραφίας Ἀθανασίου Ἀθωνίτου		σ. 587	88
σ. 295	81 ²¹	σ. 590	60,77 ³
Βίος Βασιλείου τοῦ νέου τοῦ ἀσκητοῦ		Βίος Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε	
σ. 653-656	53 ²⁹	σ. 133	85,86
σ. 656-661	55 ⁷	σ. 177-178	97
σ. 660	58	Βίος Παύλου Ξηροποταμνοῦ	
σ. 661	57	σ. 459	73
§14-18	80 ³⁰	Βίος Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου	
Βίος Εἰρήνης ἡγουμένης Μονῆς Χρυσοβιάντου		σ. LXXXVIII-	
σ. 627-630	43	LXXXIX	81 ²⁶
Βίος Εὐθυμίου		σ. LII-LVI	95
σ. 9-10	43 ³⁶	Βλάσταρης Ματθαῖος, Σύνταγμα κατά Στοιχείων	
σ. 14έπ.	45	Β,κεφ.ζ	179
σ. 20	47	Βραχέα Χρονικά, τ. II	
		χρον. ἀρ. 14	76,86,116

15	86,116	40.γ.	147,158
16	81,115	40.κ	147
Βρυένιος Νικηφόρος, Ὑψηλὴ Ἱστορία		40.ια	147,158
A 17	99 ¹⁶	40.ιβ	147,158,175
Constantinus Porphyrogenitus, De Administrando Imperio		40.κβ	147,157
50	68,69,70	34δ	172 ³⁴
51	70	34ζ	172 ³⁵
Constantinus Porphyrogenitus, De Ceremoniis Aulae Byzantinae		Ἐπιτομή τῆς Ἑπιτομῆς	
I.96, σ. 434-440	81 ¹⁹	ΙΗ:35	163
Χρονογραφία αὐτοκρατόρων		ΙΣΤ:43	163
σ. 1208-1209	86	Κ.8	172
σ. 1213	94 ⁵	Κ.15,16	173
σ. 1221	103,108	ΛΖ:3	172
σ. 1225	115	ΛΖ:18	172
σ. 1228	111,116	ΝΒ:98	159
σ. 1229	118,120	ΝΒ:110	158
De Actionibus, Appendix XXXVIII	163 ³⁴	Θ:14	149
Εἰσηγήσεις		ΝΒ:1,3,8,9,13,15	147
4.18	142 ⁹	ΝΒ.α	158
4.18.3	142 ⁴	ΝΒ.6	158 ³¹
Ἐκλογάδιον		ΝΒ.8	158 ²⁶
ψ:4	137 ¹²	ΝΒ.9	158 ³⁷
ψ:8	157 ²²	ΝΒ.13	157
Ecloga privata		ΝΒ.15	157 ²²
17,3	137	ΝΒ.32	158
Ἐlie de Nisibe		ΝΒ.127	158 ²³
σ. 108	52 ¹	Ἐπιτομή τῶν Νόμων	
Ἐπιτομή τῶν Νόμων		ΙΓ:θ	156
2.6:	132 ²²	ΙΣΤν	145 ²²
2.γ:	132 ³¹	Κθ:ι	172
2.δ:	132,178	Κι:δ	174
2.ε:	132	Ληθ	174
2.στ:	132	ΛΕα:	172
2.ζ	132	ΛΕ,ιε,ιστ:	172
2.η:	132	ΜΑΧθ:	163
2.θ:	132	ΜΒνε:	154
11.ιδ:	149	ΜΕ:στ,λ,με,μστ:	
18.λα:	163	Ξδ,ξθ:	147 ¹⁶
21.ε:	172	ΜΕΑ:	158
21.στ:	173	ΜΕν:	157
40.α:	147,158,175	ΜΕμε:	158
		ΜΕμστ:	158
		ΜΕξδ:	158
		ΜΕξθ:	158

Ἐπαρχιακόν Βιβλίον	σ. 891	67,68	σ. 572-573	86	σ. 245-247	38,40	
σ. 376,380	145 ³⁴	σ. 892-893	70 ¹²	σ. 575	92	σ. 250-252	45
Ἐπιστολαί Νικήτα Μαγίστρου	σ. 896-897	71	σ. 584	108	σ. 257	46	
ἐπ.2,4,11,12,13,	σ. 903	72	σ. 590-591	115,116	σ. 258	47	
14,18,20,21,26,	σ. 908	73	σ. 593	111 ²	σ. 260-261	50	
27	σ. 912	74	σ. 594	118,119	σ. 266-269	51,53	
ἐπ. 6	σ. 921	75 ³	σ. 596	120	σ. 279-281	55	
ἐπ. 7	σ. 921-922	76 ²⁸	σ. 597	125 ¹⁸	σ. 283	59	
ἐπ. 15	σ. 923	78,79 ¹⁴	σ. 599	128	σ. 287-293	60	
ἐπ. 22	Γεώργιος Ἀμαρτωλός, Χρονικόν		Gregorius Abulpharagius: Συριακόν Χρονικόν		σ. 293-295	63	
Ἐπιστολαί Νικολάου Μυστικοῦ	σ. 1064	36 ³	σ. 383	86 ¹⁴	σ. 296	64,65,66	
ἐπ. 5	σ. 1072	37	σ. 384	92	σ. 297	67,68	
ἐπ. 32	σ. 1084	38,40	Ibn al-Atir		σ. 298	70 ¹⁰	
ἐπ. 33	σ. 1085	41	σ. 143	52 ²	σ. 302	71	
ἐπ. 67	σ. 1088	43 ⁴	Ibn al-Qalanisi		σ. 306	72	
ἐπ. 170	σ. 1089-1093	45,149	σ. 293ἐπ.	92 ⁴	σ. 311	73	
Ἐπιστολαί Φωτίου	σ. 1100	46	Hamza al-Isfah-am		σ.315	74	
ἐπ.λη,μα,μγ,νοστ,	σ. 1101-1104	47 ¹⁸	σ. 47	55	σ. 320-325	75,76,77	
νζ,νη,ργ,ρδ,ρθ	σ. 1108ἐπ.	49	Ἰωάννης Κυριώτης Γεωμέτρης		σ. 327	78,79	
Ἐφραίμ	σ. 1116-1117	51	σ. 932	85	σ. 341	80 ³	
σ. 114	σ. 1128-1133	55	Ἐπιτύμβια εἰς Νικηφόρον		σ. 345-350	81	
σ. 115	σ. 1125	55 ²²	σ. 255	86 ¹⁶	σ. 365-378	85,86	
σ. 119	σ. 1133	59	Ἰωήλ, Χρονογραφία		σ. 388-392	88 ⁴	
σ. 123	σ. 1137-1145	60	σ. 56	65,75	σ. 403-404	90	
σ. 128	σ. 1145-1148	63,64	σ. 57	70,75,76	σ. 417	91	
σ. 134	σ. 1149	45,66,67	σ. 59	86,92	σ. 414-415	92,151	
σ. 135	σ. 1152	68,70	σ. 61	108	σ.416-434	94 ³	
σ. 136	σ. 1157	71 ¹¹	σ. 62	116 ⁶	σ. 436-437	97	
σ. 139	σ. 1165	72	Κανόνες:		σ. 451	97	
Γεωργίου Μοναχοῦ Συνεχιστῆς	σ. 1172	73 ⁹	ΣΤ, Ἀγίων Ἀποστόλων	180	σ. 477-478	102	
σ. 833	σ. 1177	74	ΠΔ, Ἀγίων Ἀποστόλων	178	σ. 480-485,486	103,104,105,108	
σ. 846	σ. 1188	75	ΙΗ,(μετά σχολίων) Δ, ἐν Χαλ-		σ. 487-488,497,498	106,107	
σ. 847	σ. 1189	76 ²⁸	κηδόνι οἰκουμενικῆς συνόδου 179,180 ³¹		σ. 501-502	107	
σ. 848	σ. 1192	78,79	ΛΔ, τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου 138,179		σ. 504-505	108	
σ. 850-851	σ. 1200	80	ΙΒ,(σχόλια Βαλσαμώνος) τῆς		σ. 506-510	109	
σ. 855	σ. 1204	81 ¹⁶	ἐν Ἀγκύρῃ συνόδου	180	σ. 523	111 ⁹	
σ. 857-859	Γλυκάς Μιχαήλ, Βίβλος Χρονική		Γ, τῆς ἐν Γάγγρα συνόδου		σ. 527-528	111 ²²	
σ. 861	σ. 550ἐπ.	38,40	(σχόλια) 181		σ. 530	112,114	
σ. 866-868	σ. 552	43	Κεδρηγός Γεώργιος, Σύνοψις Ἱστοριῶν τ. II		σ. 536-539	115,116	
σ. 874-876	σ. 553	45	σ. 198	35	σ. 542	111	
σ. 879	σ. 554	50 ²	σ. 213	41	σ. 545-549	118,119,120	
σ. 883-886	σ. 554	50 ²	σ. 216	40 ²³	σ. 561-566	120	
σ. 887-889,889	σ. 560	75	σ. 231-232	37	σ. 602	123	
σ. 889-890,890	σ. 567	81					

σ. 605	125
σ. 610-611	128

Κεκαυμένου, Στρατηγικόν	
σ. 64	186,187
σ. 65,66,74	187

Κώδιξ Θεοδοσιανού	
9,8	142 ⁸

Κώδιξ Ίουστινιανού	
1.23.6	141
3.12.9	174
4.40.1	145
4.41.2	158
9.8	142
9.8.1	146
9.8.2	146
9.8.3	154
9.8.4	155
9.8.5	144,159,173
9.8.6	175
9.18.7	156 ¹⁸
9.47.8	160
9.47.17	165
9.47.25	158
9.49.2	161
9.49.9	163
9.49.11	163
10.12.1	164

Λέων 6ος ὁ Σοφός, Τακτικά	
Γ,Υ,	139 ³²
Η,	174
Η,α,	175
Η,στ,ιστ,	175
Θ,γ, Θ,δ,	183

Λέων 6ος ὁ Σοφός, Νεαραί	
Ν.ΕΒ,	159
Ν.ΕΓ,	158
Ν.ΕΖ,	157
Ν.Π,	145

Λέων 6ος ὁ Σοφός, Oracula	
στ. 1121	58 ²⁴

Λέων Γραμματικός	
σ. 247	36 ¹
σ. 259έπ.	38,40
σ. 261	41
σ. 262	43
σ. 263-265	45,149
σ. 269	46
σ. 271-273	47
σ. 275έπ.	49
σ. 280-282	51
σ. 286	55 ²³
σ. 288-290	55
σ. 292	59
σ. 295-300	60 ⁴
σ. 300-302	63
σ. 303	64,65,66
σ. 304	67,68
σ. 305	70
σ. 308	71
σ. 314	72
σ. 318	73
σ. 321	74 ⁵
σ. 328-330	75,76,78,79

Λέων Διάκονος, Ίστορία	
σ. 122-124	60,63 ⁹
σ. 31-48	81
σ. 64-66	85 ³
σ. 85-89	86
σ. 113-126	88
σ. 145-146	90
σ. 163	91 ⁶
σ. 168-169	94
σ. 173-174	99
σ. 176-178	92 ²

Λέων Διάκονος, Ήγκώμιον	
σ. 427	96
Λιουππράνδος	
σ. 121-122	60,63
σ. 190έπ.	75,76

σ. 267-269	145 ³²	Θ,λοτ,	179
Μανασσής Κωνσταντίνος, Σύνοψις Ίστορική		Θ,λζ,	138
σ. 227	39	Office inédit en honneur de Nicéphore Phocas	
σ. 232-236	55,63,75	σ. 405	86 ¹⁷
σ. 239	75,76	σ. 418	85 ³⁴
σ. 241-243	81	Πανδέκτης	
σ. 247-249	86	1.8.11	144,158
σ. 252	94	23.3.6.§11	174
σ. 257	103	40.9.15	172
σ. 258	108	48.1.1.	151
σ. 261-264	115,116	48.4	142
σ. 265	111,115 ⁵	48.4.1	142,143
σ. 267	118,134	48.4.2	143
σ. 268	120 ²⁸	48.4.3	135,143,144,157,158
Ματθαίος Ήδέσσης, Χρονικόν		48.4.4	144,146
σ. 5	86	48.4.5§1§2	146
σ. 25	92	48.4.6	144
σ. 34	99	48.4.7	152,153
σ. 51	108	48.4.8	152
σ. 72	115	48.4.9	141,173
σ. 73	116	48.4.10	144
σ. 76	118 ⁷	48.4.12	152
σ. 82-83	121	48.8.3§2	158
Μαυρόπουλος Ίωάννης		48.18.10	154
Λόγος ὑπ' ἄρ. 186 121 ²		48.19.2	159
Μιχαήλ ὁ Σύρος, Χρονογραφία		48.19.28	160
σ. 128	81,86	48.19.38§2	157,159
Μυτιληναῖος Χριστόφορος, Στίχοι διάφοροι		48.19.40	158 ³²
σ. 4-5	108	48.20.1	162
σ. 31	115	48.20.11	171 ³⁷
σ. 32	116	48.22.2	161
σ. 39	118 ⁵	48.22.3	161 ³⁵
Νεαραί:		48.22.4	161
Ίουστινιανού, ἄρ. 134	162,172	48.22.5	160
Κωνσταντίνου 7ου (τόμος ἐνώσεως) I	69 ³⁶	48.22.6	160,162
Ρωμανού 1ου, Κωνσταντίνου 7ου, Χριστοφόρου	70 ³⁰	48.22.7§2-3	160,162,161
Νικηφόρου 2ου, (XVIII,XIX,XX, XXI,XXII)	85	48.22.14	160,161
Βασιλείου 2ου, (XXIX)	96,159	48.22.15	161,162 ³¹
Κωνσταντίνου 8ου, (XXXI)	181	48.22.16	161
Νομοκάνων ιδ', τίτλων, θ'κε:		48.22.18	160,162
(σχόλιον)	190,191	48.24.1	174
		49.16	157 ⁷
		49.16.3	175

49.16.7	157 ²¹	39.θ:	147, 158
Πείρα		39.ι:	147, 148, 175
Λ.ε', ΞΣΤ:	153	39.ιγ':	175
ΜΒ, ιθ':	145	39.ιζ':	157
Ξ:	162	39.ιθ':	147, 157
Ψελλός, Χρονογραφία, τ.Ι		11.ε':	172
σ. 4-7	94	11.στ':	172
σ. 12-14	96 ¹³	11.ιγ, ιδ':	173 ³³
σ. 7-11, 14-17	99, 186	(Ψευδο)Συμεών Μάγιστρος	
σ. 25-26	103	σ. 687	35, 37, 39
σ. 31	105	σ. 699	41, 43
σ. 49-52	108	σ. 700-701	45 ⁶
σ. 92	170	σ. 702	46
σ. 96-100	115	σ. 703	47 ¹⁸
σ. 101-116	116	σ. 704	49, 50
σ. 125	111 ³	σ. 710-711	51
σ. 153-154	118	σ. 717-721	55 ³ , 55 ²²
τ. ΙΙ		σ. 722	59
σ. 6	119 ³⁶	σ. 724-726	60
σ. 14-30	120	σ. 727-730	63, 64
σ. 34-48	124, 125, 134	σ. 731	65, 66, 67
σ. 73	128	σ. 732	68, 70
σ. 120	170	σ. 734	71 ¹¹
Ψελλός, Σύνοψις Νόμων		σ. 739	72
σ. 184	142	σ. 742	73
Ψελλός, Έγκωμιαστικός εις Κηρουλλάριον		σ. 745	74
σ. 313έπ.	112 ³	σ. 751-752	75 ³
σ. 321	113, 115	σ. 753	76
σ. 322-323	116	σ. 754	78, 79
σ. 346-347	121	σ. 759	80 ⁴
σ. 366	170	Συμεών Λογοθέτης, Έπιτάφιος εις Στέφανον Λακαπηνόν	
Ψελλός, Έγκώμιον εις Κωνσταντίνον πατρι- άρχην Κωνσταντινουπόλεως		σ. 578	75, 76
σ. 388-421	122 ³⁶	Σύνοψις Μεγάλη	
Ψελλός, Λόγος πρὸς Μονομάχον		Α. LXXI.1	172 ³³
σ. 22-24	124	Γ. IV.1	172, 173
Ψελλός, Πρὸς τὴν σύνοδον κατηγορία τοῦ ἀρχιερέως		Δ. VII.1	162
σ. 232-328	139	Δ. VII.2	163
σ. 276-289	140, 178	Δ. VII.3	163
Πρόχειρος, Νόμος		Δ. VII.5	162
33.α', 33.ιθ':		Δ. VII.7	163
39.α':	158, 175	Δ. XXXIV.	151
39.γ':	147, 158	Ε. III.	152

Ε. XV.30	172	σ. 311	92
Ε. XXXIII.	145 ³⁸	σ. 314-328	91, 94
Ε. XXXIII.4	157	σ. 331	97
Ε. XXXIII.5	158 ³²	σ. 332-338	95, 169
Ε. XXXIII.6	158 ²⁷	σ. 343	95
Η. I.7	174	σ. 366-367	102 ⁴
Κ. V III.	151	σ. 371	103
Λ. III.3	174	σ. 372	104
Π. XIII.3	174	σ. 376	106, 107, 108
Π. XIV.1	160	σ. 384, 385	106
Π. XIV.2	162	σ. 388	107
Π. XVIII.	159 ³⁴	σ. 389-391	108
Φ. VI.29	156	σ. 392-396, 404	109
Σκυλίτζης 'Ιωάννης, Σύνοψις 'Ιστοριῶν		σ. 405	111
σ. 134	35 ¹⁷	σ. 409	111
σ. 140	41	σ. 412	112, 114
σ. 144	40 ²⁴	σ. 417	115
σ. 156	37	σ. 418-421	116
σ. 167-169	38, 40	σ. 423	111
σ. 173-174	45, 149	σ. 425-428	118 ²
σ. 178	46	σ. 429	119, 120 ¹¹
σ. 179	47	σ. 438-442	120
σ. 181	50	σ. 471	123 ²³
σ. 186-187	51 ³⁴	σ. 473	125 ¹⁷
σ. 197-199	55	σ. 477-479	128
σ. 201	59	Σκουταριώτης Θεόδωρος, Σύνοψις Χρονική	
σ. 204-208	60	σ. 145	38, 39
σ. 209-210	63	σ. 147	55
σ. 211	64, 65, 66	σ. 148-149	60, 63
σ. 213	67, 68	σ. 152	75, 76
σ. 214	70	σ. 154	81 ¹⁷
σ. 217	71 ⁹	σ. 155	86
σ. 221	72	σ. 157	94 ⁵
σ. 225	73	σ. 159	103
σ. 228	74	σ. 161	115, 116
σ. 233-235	75, 76, 77	Σουῦδα	
σ. 238	78	Β 429	139 ³³
σ. 239	79	Κ 122	134 ³⁶
σ. 250	80 ³	Στίχοι πρὸς αὐτὴν τὴν Θεοφανώ καὶ Στίχοι εἰς τὸν βασιλέα 'Ιωάννην	
σ. 255	81	σ. 189, 190	86 ¹⁶
σ. 256-260	81	Tabari	
σ. 272-281	85, 86	σ. 20-21	52
σ. 291-293	88		
σ. 303	90		

Θεοδόσιος Μελιτηνός

σ. 173	36
σ. 179	37
σ. 181	38,40
σ. 182	41
σ. 183	43 ³⁵
σ. 184-185	45,149
σ. 188	46
σ. 189-191	47 ¹⁷
σ. 192έπ.	49
σ. 196-199	51
σ. 202-203	55
σ. 205	59
σ. 212-213	63,64,65
σ. 214	66,67,68
σ. 215	70 ¹²
σ. 218	71
σ. 223	72
σ. 227	73 ⁸
σ. 230	74
σ. 236	75
σ. 237	76
σ. 238	78,79
Θεοφάνους Συνεχιστής, Χρονογραφία	
σ. 238έπ.,263	36 ¹
σ. 277	41
σ. 305-307	37
σ. 348-351	38,40
σ. 354-356	45,149
σ. 360έπ.	46
σ. 362	47
σ. 365	49
σ. 371-373	51
σ. 379	55 ²³
σ. 381-384	55 ²
σ. 386	59
σ. 390-393	60
σ. 394-396	63
σ. 397	64,65,66
σ. 398	67,68
σ. 400	70 ¹⁰
σ. 404	71
σ. 410	72
σ. 417	73

σ. 421	74
σ. 435	75
σ. 436-438	76,170,171
σ. 440	78
σ. 441	79
σ. 479	80 ³
Yahya Ibn Said	
σ. 93-94	75,76,78,79
Ζωναράς Ίωάννης, Έπιτομή Ίστοριών, τ.ΙΙΙ.	
σ. 419	35
σ. 422	41 ²⁵
σ. 423	40
σ. 436-438	38,40
σ. 440έπ.	45 ³
σ. 444	46
σ. 445	47
σ. 447	50
σ. 449-452	51,53
σ. 458-461	55
σ. 464-467	60
σ. 468-469	63,64,65
σ. 470	70
σ. 480-481	75,76,77
σ. 483	78 ⁵
σ. 484	79
σ. 492	80 ⁴
σ. 494-498	81
σ. 516-519	86,87
σ. 525-527	88 ⁴
σ. 536	91,92
σ. 538	90
σ. 539-546	94
σ. 548-549	97
σ. 449-557	99 ¹⁷
σ. 567	102
σ. 569	103 ²⁷
σ. 571	103 ²³
σ. 574,575,579	106,107
σ. 584-585	108 ¹⁰
σ. 588-589	109 ³
σ. 592-593	111 ⁹
σ. 609	115
σ. 610-613	116
σ. 615	111

σ. 621-623	118
σ. 624	119 ²⁶
σ. 625-631	121 ²
σ. 644-646	125 ¹⁸

ΠΙΝΑΞ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΩΝ

Adler A.,	17 1, 134 36, 139 ³³	94 15,99 24 116 18 118 11, 121 14
Ἀντωνιάδη Σ.,	18 17, 94 16, 96 16, 97 4, 99 23, 102 8	131 19 141 16 150 35 155 30, 160 28 31
Adontz N.,	1, 35, 40 36, 77 24, 102 5, 114 4, 121 6, 18 1, 3, 5	Constantelos D., 133 23
Ahrweiler H.,	30, 40 34, 42 34, 48 34, 50 38, 67 25, 70 37, 82 37, 85 16, 24, 133 24, 38, 134 27, 18 6, 8, 11, 13, 14	Costa-Louillet da G., 20, 67 4 73 11, 75 13 78 12, 80 31, 94 11, 98 1, 99 22
Albertoni A.,	18 ¹⁵ , 131 ²²	Dain A., 15 19, 157 26 158 29 159 26
Ashburner W.,	18 19, 175 22, 25, 30, 32	Darenberg Ch. 20, 135 27
Babinger F.,	18 21, 53 32	Darrouzès J., 14, 95 ²⁵ , 98 ³⁶
Βαλέττας Ι.,	16 17, 185 38	Diehl Ch., 20, 39 ¹⁰ , 86 ²¹ , 116 ¹⁶ ,
Barker E.,	18 23 131 13	Dölger F., 20, 63 ¹² , 81 ²⁷ , 85 ¹⁴ , 88 ⁶ , 96 ¹⁶ , 156 ¹⁶ , 178 ³³ , 181 ²⁵ , 35, 31
Beck H.G.,	18 24 82 24	Dolley R.H., 20, 50 ⁷ , 9, 52 ¹⁰ , 54 32
Bekker I.,	13 11, 14 33, 35, 15 2, 5, 16, 27, 16 5, 28, 17 2, 5, 14,	Δουκάκης, 13 27
Bratianu G.,	134 27, 18 26	Drexl 20
Bréhier L.,	61 37, 69 34, 131 19, 133 24, 38, 40, 148 21, 18 28, 19 1	Du Cange, 20
Brokkaar W.G.,	30, 75 ¹⁵ , 78 ⁹ , 81 ²⁴ , 86 ²⁴ , 94 ¹⁰ , 96 ¹⁴ , 34, 19 ³	Ducellier A., 20, 133 25, 29, 134 31, 36
Brooks E.W.,	19, 35 23	Dulaurier, 15 31
Browning R.,	19, 77 30	Dvornik F., 20, 39 7, 41 30, 45 7, 133 29
Burg J.B.,	19, 36 4, 50 37, 67 25, 99 22, 103 28, 108 14, 109 7, 116 16, 121 10, 131 21, 30	Dworschak F., 21, 85 17
Büttner Th.,	17 16	Follieri E., 21, 108 11
Canard M.,	19, 52 11, 80 27, 82 30, 92 4, 94 6, 95 30	Fotiou A.S. 21, 134 28
Chabot J.B.,	16 2	Gaudemet J., 21, 87 34
Charanis P.,	19, 88 30	Gay J., 21, 37 23, 60 11
Χριστοφιλό- πουλος Ἄν.,	19, 85 ¹⁹ , 145 ³⁵	Göllner G., 21, 88 9
Χριστοφιλοπού- λου Αικ.,	20, 40 20, 45 9, 55 15, 56 27, 39, 59 31, 60 15, 61 32, 65 25, 70 29, 75 30, 81 27, 82 1, 27, 88 13, 91 36	Grégoire H., 21, 39 28, 47 37, 54 26, 56 34, 35, 82 32, 34, 88 7, 11, 100 34, 102 5 21, 85 22, 23
		Grierson Ph.,
		Grosdidier de
		Matons J., 22, 49 9, 27
		Grumel V., 22, 39 29, 46 20, 47 28, 49 6, 50 3, 52 4, 55 23, 56 24, 38, 62 37, 171 35, 181 29, 34, 31
		Guilland R., 22, 35, 36 5, 37 3, 30, 38 1, 30, 39 9, 10, 40 28, 41 30, 31, 45 7, 47 23, 48 32, 53 37, 54 35, 55 13, 58 28

	59 31, 60 13, 63 13, 66 10, 67 5, 68 6, 71 14, 72 13, 75 15, 78 10, 80 6 81 25, 82 37, 86 22, 99 20, 101 34 102 6, 103 4, 24, 104 18, 105 2, 106 17, 109 6, 133 36, 156 13, 31	Kurtz E., 13 14, 15 37
Halkin F.,	22, 39 35	Lagarde de P., 15 33
Hannick Chr.,	22, 111 24	Λάμπρου Σπ., 14 8, 24, 49 3
Hasii C.B.,	15 25	Λαμψίδης Ὁδ., 13 26, 36 7, 38 2, 39 11, 41 33, 45 10, 63 14, 64 ³¹ , 65 10, 68 6, 71 15, 82 2, 88 12, 90 9, 103 5, 28, 104 2, 26, 105 3, 116 17, 121 13, 166 32, 33, 34, 167 22, 31
Hausherr I.,	14 13	Laourdas B., 47 22
Heimbach G.E.G.	13 12, 29	Laurent J., 24, 85 27
Hunger H.,	22, 49 10	Laurent V., 25, 85 25
Janin R.,	23, 38 35, 45 28, 46 26, 30, 37, 47 26 50 33, 57 36, 37, 58 36, 66 29, 71 29, 32, 33, 36, 72 31, 73 22, 74 36, 76 35, 77 27, 28, 90 32, 35, 91 32, 105 26, 107 37, 109 5, 29, 110 34, 111 12, 23, 112 5, 114 3, 115 28, 116 14, 167 34, 168 24, 30, 169 28, 171 38, 31	Lefort J., 25, 121 7
Jenkins R.J.H.,	14 21, 39 8, 41 32, 45 9, 11, 23, 46 21 47 20, 22, 29, 35, 48 25, 50 3, 4, 51 7, 52 4, 18, 19, 53 28, 29, 30, 54 24, 30, 36, 55 10, 60 10, 63 23, 68 16, 69 12, 74 9, 29, 75 10, 33, 77 3 78 11, 81 23, 85 5, 12, 86 24, 92 8, 94 12, 97 3, 99 19, 102 8, 103 25, 105 19, 108 13, 115 10, 116 15, 118 10, 121 5, 168 29, 31	Lemerle P., 25, 48 36, 85 30
Jernstedt V.,	13 7, 15 11	Lingenthal von Z. 28, 131 25, 175 21
Καραγεώργος Β	24, 60 16, 79 17, 131 17, 145 37	Lopez R.S., 25, 85 20
Καραγιαννό- πουλος Ι.,	23, 177 18	Meineke A., 14 18
Karlin-Hayter P.,	13 20, 49 8, 52 15, 16, 54 30, 56	Migne J.P., 29
	56 20, 36	Mioni E., 25, 58 29
Kazdan A.P.	24, 52 6, 121 10	Mitard M., 25, 54 28, 133 31, 37
Κυριακίδης Στ.,	24, 37 37	Mommsen Th., 16 13, 25, 29, 136 32
Κόλιας Γ.,	24, 49 35, 55 12, 58 29	Moravcsik G., 13 4, 14 21, 29
Κονιδάρης Δ.,	24, 85 12	Mortreuil J.B., 25, 131 26, 137 25
Κωνσταντινί- δης Ι.,	24, 52 17, 55 14, 28, 56 38, 31	Muralt de E., 25
Κουγέας Σ.	24, 48 35, 68 15, 69 10, 70 28	Nicol D.M., 25, 111 32
Κουκουλές Φ.,	24, 36 32, 156 19, 159 36, 160 30, 168 30	Noailles P., 15 19, 157 26, 158 29, 159 26
Kroll G.,	16 12	Oikonomidés N., 25, 36 31, 37 35, 36 38 27, 29, 32, 36, 40 23, 34, 42 34, 45 27, 47 27, 31, 48 33 55 30, 56 19, 58 37, 60 34, 63 31, 36, 38 64 36, 65 31, 66 32, 68 34, 70 31, 34, 35, 37, 72 24, 26, 29, 73 34, 74 32, 78 28, 29, 31, 79 30, 82 25, 36, 91 35, 94 30, 95 39, 101 35, 103 21, 24 105 27, 106 29, 107 35, 111 31, 119 35, 31
Krüger P.,	14 34, 15 14, 29	Orgels P., 25, 68 19, 69 16
Kubitschek W.,	24, 85 16	Ostrogorsky G., 25, 49 5, 25, 55 10, 60 13, 75 10, 33 77 1, 81 23, 82 31, 85 11, 28, 86 25 88 6, 92 37, 94 10, 96 15, 99 19, 108 14, 112 6, 116 15, 118 9, 121 4 131 14, 27, 133 31, 31 132 3, 85 34, 86 17, 142 16, 16 15 26, 131 27, 142 27, 145 38 26, 18 17, 145 36, 150 36 1716

Polemis D.,	26, 50 ¹² , 51 ^{11,13} , 52 ¹⁰ , 54 ^{33,36} , 55 ¹³ , 57 ^{26,38,39} , 58 ³⁸ , 110 ³⁶ , 31	Svoronos N.,	26, 96 ³⁵ , 103 ¹⁸ , 181 ³⁷ , 182 ^{13,19} 17 ⁹
Ποτλής Μ.,	16 ³¹ , 29, 165 ^{36,37} , 167 ²⁶ , 171 ³⁴ , 178 ³⁶ , 179 ^{25,31,32,33,35} , 180 ^{32,37} 181 ³¹	Tafel Th. F.,	17 ⁹
Ράλλης Γ.Α.,	16 ³¹ , 165 ^{36,37} , 167 ²⁶ , 171 ³⁴ , 178 ³⁶ , 179 ^{25,31,32,33,35} , 180 ^{32,37} 181 ³¹ , 29	Tarkova-Zaimo- va V.,	27, 98 ³⁷
Rambaud A.,	26, 55 ⁹ , 60 ⁹ , 63 ¹¹ , 65 ²⁴ , 66 ⁹ , 67 ¹⁶ , 70 ¹⁵ , 71 ¹³ , 73 ¹⁵ , 74 ⁸ , 75 ¹¹ 77 ¹ , 131 ¹¹ , 145 ³⁶ , 167 ²⁹ , 32	Tarchnichvili P.M	27, 94 ¹³
Reiske I.,	14 ²⁴	Thurn I.,	15 ⁷
Renauld E.,	16 ²⁰ , 139 ³⁶	Toynbee A.,	32, 55 ¹¹ , 60 ¹¹ , 75 ¹²
Runciman St.,	26, 49 ⁶ , 60 ^{9,36} , 63 ¹¹ , 64 ³¹ , 65 ²⁴ , 66 ^{9,33} , 67 ^{6,16} , 70 ¹⁵ , 71 ¹³ , 72 ^{3,13} 73 ¹⁵ , 74 ⁸ , 75 ¹⁷ , 77 ² , 78 ⁹ , 79 ¹⁷ 177 ²⁶ , 32	Τουρτόγλου Μ.,	27, 155 ^{14,32} , 159 ²⁷ , 169 ²⁶
Saglio E.,	135 ²⁷	Triantaphyllo- oulos J.,	136 ³⁴
Σάθας Κ.,	16 ²⁵ , 177, 29	Τριανταφυλλό- πουλος Κ.,	27, 58 ³¹
Sautel G.,	26, 141 ¹⁹	Τρωϊάνος Σπ.,	14 ²⁶ , 58 ³³ , 89 ³² , 109 ³⁰ , 134 ³³ , 137 ^{26,29} , 143 ³¹ , 158 ²¹ , 166 ³⁶ , 167 ²⁶ , 177 ¹⁹ , 178 ³⁷ , 27
Schlumberger G.,	26, 75 ¹⁶ , 76 ¹ , 80 ⁶ , 81 ^{5,22} , 82 ^{31,39} 84 ³⁵ , 85 ^{4,13} , 86 ²¹ , 88 ⁵ , 90 ⁹ , 91 ^{8,30,37} , 92 ^{7,13} , 94 ⁹ , 96 ^{14,33} , 97 ^{3,29} , 98 ¹ , 99 ¹⁸ , 102 ⁵ , 103 ^{4,18,23} , 104 ^{18,26} , 105 ^{1,19} , 106 ^{4,16} , 108 ¹³ , 109 ⁵ , 111 ^{5,11,23} , 112 ⁵ , 114 ³ , 115 ¹⁰ , 116 ¹³ , 118 ⁹ , 119 ²⁷ , 121 ⁴ , 124 ¹³ , 125 ¹⁹ , 128 ^{6,21} , 170 ²⁶ , 171 ^{32,33} , 32	Vanderstuyf S.,	27, 75 ^{14,37} , 85 ¹⁵
Schmalzbauer G.,	111 ²⁴	Vannier J.F.,	27, 50 ¹³ , 54 ³⁷ , 75 ¹⁸ , 81 ²⁵ , 32
Schreiner P.,	14 ¹⁶	Vasiliev A.A.,	17 ¹⁵ , 51 ³⁷ , 55 ⁷ , 75 ^{5,19,32} , 76 ³¹ , 78 ⁷ , 79 ¹⁵
Schütte R.,	26, 121 ³	Vogt A.,	14 ¹ , 32, 35 ³ , 37 ²³ , 39 ^{6,30,32} , 41 ^{29,36} , 47 ³⁷ , 27
Seibt W.,	26, 88 ⁸ , 91 ⁸ , 94 ^{12,31} , 99 ²⁰ , 100 ³⁵ , 101 ³⁸ , 105 ¹ , 107 ²⁶ , 32	Vryonis Sp.,	28, 115 ¹¹ , 116 ¹³
Sevcenko I.,	16 ³³	Wagner G.,	14 ²⁵
Shepard J.,	26, 121 ⁸ , 125 ²⁰	Wartenberg G.,	28, 85 ^{26,28}
Schöll R.,	16 ¹²	Wassilievski B.,	13 ⁶ , 15 ¹¹ , 16 ³⁵
Συκουτρής Ι.,	15 ³⁰ , 96 ³⁰	Weiss G.,	16, 142 ¹⁹
Simon D.,	14 ²⁶ , 137 ²⁶	Westernik L.G.	13 ¹ , 47 ³⁵ , 54 ²⁴ , 72 ^{14,31} , 73 ¹³ , 167 ³² , 168 ¹⁰ , 29, 32
Σοφιανός Δ.,	26, 52 ³⁵	Wright F.,	15 ²³
Sophocles E.A.,	26, 137 ²⁰	Ξανάλατος Δ.,	28, 133 ²⁴ , 139 ²⁷
Στράτος Α.,	26, 167 ²⁴	Ζακυθηνός Δ.,	28, 82 ³³ , 85 ¹² , 94 ¹⁵ , 99 ²³ , 118 ¹¹ 121 ¹² , 32
		Ζαμπέλιος Σπ.,	28, 86 ²⁵ , 87 ²⁸
		Ζέπος Ι.Π.,	29

ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Ἄβησσαλώμ ὁ τοῦ Ἄροτρᾶ,	58 ¹⁰	ἀνασκολοπισμός,	164 ⁷ , 165
Ἄβυδος,	100	Ἀναστάσιος ὁ Τραυλός,	68 ²⁵
Ἀγάπιος (Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας),	101 ¹⁸	Ἀναστάσιος (σακελλάριος),	69 ²⁶ , 70, 71
Ἀγία Εἰρήνη (ἡγουμένη Χρυσοβαλάντου),	43	Ἀναστάσιος (ἐπί. Ἡρακλείας),	77
Ἀγίας Εὐφημίας (Μονή),	66	Ἀ(ν)δράλεστος,	89
Ἀγία Σοφία,	58, 83 ³² , 84 ²⁸ , 90 ³⁵	Ἀνδρέας,	37 ⁹ , 40, 46, 149, 150
Ἅγιοι Ἀπόστολοι,	115 ²¹	Ἀνδρόνικος 2ος,	182
Ἄγιοπολίτης Ἰωάννης,	46, 149 ⁹	Ἀνδρόνικος 3ος,	182
Ἅγιος Μώκιος,	50, 51	Ἀνδρόνικος ὁ Λυδός,	95 ²⁹
Ἅγιος Τρύφων,	45 ¹⁷	ἀνδροκτονία,	163 ³²
Ἅγιος Παῦλος (ὄρφανοτροφεῖον),	67 ³⁰	ἀνησυχία,	134 ²⁶
Ἄδιαθηνῶν (χώρα),	185	ἀνθύπατος,	72
Ἄδριανός ὁ Χάλδος,	71 ¹⁸	ἀνταρσία,	36, 63, 65 ¹⁸ , 67, 71, 74, 83, 98, 99, 102, 106 ²¹ , 111, 137, 145 ⁹ , 186
Ἄδριανούπολις,	121 ³⁵	Ἀντίγονος,	77 ²⁶
Ἀθῆναι,	46 ¹² , 48 ¹⁶ , 168	Ἀντιγόνου (νῆσος),	67, 77 ²⁵ , 102 ²² , 110 ³⁴ , 168
Αἰγίδης,	58 ¹⁵	Ἀντιγούς-Νίγδη,	89 ²⁴
Αἴγυπτος,	185	Ἀντιόχεια,	86 ³⁰ , 94 ²⁶ , 101, 109 ²² , 110
ἀκαταστασία,	134 ²⁶	Ἀντώνιος ὁ Στουδίτης (Πατριάρχης),	96 ⁸ , 151
ἀκοσμία,	134 ²⁶	ἀξιωματικός,	156
Ἀκρίτα,	45 ²⁸	ἀπάθεια,	89 ³¹
actio popularis,	151 ³⁵	ἀπελεύθερος,	152, 153 ¹⁸ , 173
Ἄλ Μουταμίντ,	41 ¹¹	ἀποκεφαλισμός,	164 ⁸ , 165 ⁵
Ἀλανία,	126	ἀποκλήρωσις,	172
Ἀλέξανδρος (αὐτοκράτωρ),	48, 49, 51, 55, 56, 59	ἀποκοπή ρινός καὶ ὠτων,	164 ¹¹
Ἀλέξιος (Πατριάρχης),	116 ²³ , 181 ⁹	Ἀπολογητικός,	68, 69, 70
Amalfi,	145 ³⁰	ἀποστασία,	51 ³³ , 67, 98 ⁹ , 111 ¹⁵ , 119, 120, 134, 135, 137, 181
Ἀμάσεια,	88 ¹⁵	ἀποστάτης,	102 ²⁵ , 122
Ἀμαστριανοῦ (τά),	74	Ἀποσύτης,	37 ²⁰ , 38
Ἀμηράς,	95 ⁶	Ἀποτάγλε,	95 ⁷
Ἀμίδα,	95 ⁶	Ἀποτούλφ,	95 ⁶
ἀμνηστία,	89, 94 ⁵	Ἄραβες,	41 ⁹
Ἄμπελᾶς Συμεών,	88, 89 ²³	Ἀργυρός Βασίλειος,	106 ²⁰
ἀνάθεμα,	181, 182	Ἀργυρός Εὐστάθιος,	51, 54
ἀνάκρισις,	36 ¹⁰ , 42, 74 ²⁴ , 148		
Ἀναράται,	86 ⁸		

- Ἀργυρός Μαρριανός, 75²³, 77¹², 82, 83²⁷, 84, 170
 Ἀργυρός Ρωμανός (αὐτοκράτωρ), 105, 106, 107, 108
 Ἀρέθας (ἐπίσκοπος Καισαρείας), 48, 68, 69, 70
 Ἀρμακούριον, 96
 Ἀρμενιοί, 46³³
 Ἀρμένιοι, 41, 71¹⁸, 94, 167²⁸
 Ἀρμουρόπουλος, 35²⁸
 Ἀρσένιος (Πατρίκιος), 68, 69²⁵
 ἄρχων Μηδίας καὶ Ἀσπρακάνιας, 104
 ἄρχων τοῦ χρυσοχοείου, 70²⁶
 ἀσέβεια, 136
 ἀσηκρήτις, 58
 ἄσυλον, 58³¹
 Ἀσώτης, 41¹⁰
 ἀταξία, 134
 ἄτιμος, 152, 159²⁹
 Ἀτεούς (φρούριον), 64¹⁸
 Ἀτζμωρος, 63²¹
 Ἀτζιποθεόδωρος, 100¹², 171¹⁴
 αὐγούστα, 49¹⁹, 61⁸
 Αὐγουστος, 142⁸
 Βαβούτζικος, 42, 43¹⁵
 Βαβυλών, 185
 Βαγδάτη, 54²¹
 Βαϊανός, 38, 110¹³, 163³⁶
 Βαλάντης Λέων, 171¹⁴
 Βαλάντιος, 63²⁰
 Βαρασθατζέ, 107
 Βαρδάηττα, 89²⁶
 Βάρδας (καῖσαρ), 39, 77²⁶
 Βάρδας ὁ τοῦ Λιθός, 80¹¹
 Βάρδας Μογγός, 95
 Βαρτζαπέδων, 38¹³
 Βαρύς Κωνσταντῖνος, 126
 βάσανοι, 50²⁵, 125¹⁰, 154, 155, 156
 Βασίλειος 1ος Μακεδών, 35, 36, 37, 39, 40³⁵, 41, 43, 65³¹, 74³⁴, 131, 177²²
 Βασίλειος 2ος Βουλγαροκτόνος, 81, 82, 94, 96, 97, 99, 100, 102, 103, 106²¹, 118¹⁷, 177, 186
 Βασίλειος (ἐπίσκοπος Καισαρείας), 77
 Βασίλειος ἐπίεικτος, 47¹⁵, 48
 Βασίλειος Μακεδών, 74
 Βασίλειος (Πατριάρχης), 91, 150, 151
- Βασίλειος (ραίκτωρ), 91
 βασιλεοπάτωρ, 46²⁵, 47, 63¹⁵, 69
 βασιλικόν δικαστήριον, 91, 151, 152
 Βασιλιτζής, 61³¹
 Βατάτζης Ἰωάννης, 123
 Βενετία, 145²⁹
 Βέρθα, 76
 βέστης, 105
 βῆμα, 148
 βία δημοσία, 163³³
 Βιζάλων, 67
 Βιθυνία, 71³³, 73³¹
 Βλαχερνῶν (ἀνάκτορα), 107
 Βογᾶς, 60
 Βοΐλας Βάρδας, 71¹⁷, 72
 Βοΐλας Κωνσταντῖνος, 73
 Βοΐλας Ρωμανός, 124, 125, 126
 Βουκελλάριοι, 106
 Βουλγαρία, 119, 128
 Βούλγαροι, 60, 72, 73, 97, 98, 99, 123, 167
 βουλευόμενος, 139
 βουλευσεως ἐγκλημα, 139²⁰
 βουλή, 139
 βουλόμενος, 151³⁵, 152
 Βούρτζης Κωνσταντῖνος, 103
 Βούρτζης Μιχαήλ, 86²⁸, 87, 94²⁵, 107, 162²⁵
 Βρίγγας Ἰωσήφ, 81, 82, 83, 84
 Βρυέννιος, 128¹⁸
 Γαβράς Μιχαήλ, 114
 Γαβριηλόπουλος, 61
 Γαριδάς Ἰωάννης, 61²⁴
 Γεώργιος (ἄρχων Ἀβασγίας), 102¹¹
 Γεώργιος (Πατρίκιος), 35¹⁶, 36, 37²⁸
 Γεώργιος (Πρωτοσπαθᾶριος καὶ Πιγκέρνης), 78²¹
- Γλαβᾶς, 105¹³
 γλωσσότομησις, 164¹⁰
 Γογγύλης Ἀναστάσιος, 63¹⁸
 Γογγύλης Κωνσταντῖνος, 61, 63
 Γοηλέντος, 64¹⁹
 γοητεία, 163³²
 Γόρδων (μοναστήριον), 46
 Γοῦβερ ἢ Γοῦμερ, 46, 149
 Γουδέλης, 105, 110, 163³⁶

- Γρατιανός, 150²⁴
 Γρηγοράς Νικηφόρος, 40¹⁶
 Γρηγοράς (μάγιστρος), 58
 Γρηγόριος ὁ Μακεδών, 79²¹
 Δαβίδ (ἄρχων Ἰβηρίας), 95²⁰
 Δαλασσηνός Κωνσταντῖνος, 109, 110
 Δαλμάτου (μονή), 46, 58, 167
 Δαμιανοῦ (ἀνάκτορα), 46
 damnatio memoriae 87, 96²⁶
 δάνειον, 161
 δαρμός, 71, 145, 168, 169
 Δάφνη, 71³¹
 Δαφνομήλης Εὐστάθιος, 107
 deportatio, 160¹³
 Δερμοκαϊτης Μιχαήλ, 111
 δεσποτεία, 133⁴⁰
 δήμαρχος, 135, 136
 δήμευσις, 42, 45, 73, 91, 158¹⁷, 160, 162, 164
 δημοκρατία, 134²⁶
 δῆμος, 84, 116³³, 147, 159³
 διαζύγιον, 172, 173
 διαθήκη, 161, 163, 174
 διαπόμπευσις, 36³², 42, 65, 164, 168
 δικαστήριον δημοσίον, 151
 Διογένης (στρατηγός), 75²⁵, 170
 Διογένης Κωνσταντῖνος, 106, 107
 divus, 133⁴⁰
 δομέστικος τῶν ικανάτων, 42³
 δομέστικος τῶν σχολῶν, 40, 60, 61, 71²⁸
 δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, 56, 86
 δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως, 97¹⁰
 Δομίνικος (ἐταιρειάρχης), 59²⁷, 60
 Δορύλαιον, 101
 Δορύστολον, 90
 Δούκας Ἀνδρόνικος, 51, 52, 53, 54, 56
 Δούκας Γρηγοράς, 57
 Δούκας Κωνσταντῖνος, 55, 56, 57, 58, 59, 74
 Δούκας Κωνσταντῖνος (γαμβρός Δαλασση-
 νοῦ), 110
 Δούκας Μιχαήλ, 57
 Δούκας Στέφανος, 58
 Δούλοι, 152, 153, 154, 156, 157, 172
 Δούναβις, 60²⁰
 δούξ, 94, 101, 109²¹
- δρουγγάριος 45, 60
 δρουγγάριος τῆς Βίγλας, 47
 δρουγγάριος τοῦ Πλωϊμου, 60, 62, 90, 184
 Δυρράχιον, 111²⁷
 Δυρραχίου (μητροπολίτης), 107¹²
 Δωδεκάδελτος, 135
 δωρεά, 64, 162, 163, 173, 174
 δωροδοκία, 152
 Ἔβρος, 97⁸
 ἐγκλεισμός εἰς μονήν, 164, 166
 Ἐκκλησία Μεγάλη, 90, 91, 116²⁹
 Ἐκλογή, 137, 166, 167
 εἰσαγγελία, 136²⁰
 ἐκκοπή ὀφθαλμοῦ, 38, 164
 ἐκκοπή χειρός, 38, 164
 Ἐλεγμών (μονή), 71, 117, 74, 167
 Ἐλένη Λακαπηνοῦ, 77¹¹
 Ἐλεφαντῖνος, 74¹⁴
 Ἑλλάς, 98, 99, 136¹⁷
 ἐναγόμενος, 154, 155
 ἐνάγων, 154
 Ἐξκουίτα, 57¹⁴
 ἐξορία, 42, 45, 73, 80, 95, 115, 116, 123, 124, 126, 128, 159, 160, 161, 164, 165, 166, 125, 126, 152, 170, 181
 ἐπαρχος τῆς πόλεως, 58, 74, 116, 162
 ἐπείκτης, 47, 48
 ἐπιθουλή, 35, 36, 38, 41, 42, 43, 46, 47, 48, 59, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 78, 79, 80, 90, 91, 103, 104, 106, 107, 108, 112, 114, 120, 123, 125, 126, 152, 170, 181
 ἐπίβουλος, 65, 110, 144, 145, 170
 Ἐρωτικός Θεόφιλος, 119, 120
 ἐταιρεία, 44, 50³⁶
 ἐταιρεία μικρῆ, 50³⁷
 ἐταιρεία μέση, 50
 ἐταιρεία μεγάλη, 50
 ἐταιρειάρχης, 47, 48, 59, 61
 ἐταιρειάρχης μικρός, 40
 ἐτασμός, 156
 Εὐθύμιος, 123, 124
 Εὐθύμιος (ἐπίτροπος), 61³¹
 Εὐθύμιος (Πατριάρχης), 52, 59
 εὐνούχος, 36, 78³⁰
 Εὐρώπη, 185

Ευστάθιος (ναύαρχος), 54³³
 εύτελεις, 84,155,165,169
 Εύφρατησία, 185
 Ευχάϊτα, 39²⁸
 Ζαούτζας Στυλιανός, 40,46,47,48
 Ζαχαρίας (μοναχός), 105
 Ζωή Ζαούτζα, 47,48,49,
 Ζωή Καρβονοψίνα, 51,59,60,61,62,65,169
 Ζωή Πορφυρογέννητος, 105,106,107,108,115,
 116,117,125
 ζωστή, 106
 Ήλιος Σπηλαιώτης, 67¹⁰
 θέμα, 63³⁸
 Θεόγνωστος, 107
 Θεοδόσιος, 184
 Θεόδοτος ο πρωτοκάραβος, 70,71
 Θεοδώρα (αυτοκράτειρα), 67,106,107,115,116
 117,125,126,128,169
 Θεοδώρητος, 71⁴
 Θεοδωροκάνος Βασίλειος, 111¹⁷
 Θεόδωρος (παιδαγωγός), 61,62,66
 Θεόκλητος (νοτάριος), 65,70²⁵
 Θεοφάνης (παρακοιμώμενος), 78,79
 Θεοφάνης (ο πρώτος των του Στεφάνου ιπ-
 ποκόμων), 79
 Θεοφάνης ο Θεσσαλονικεύς, 107¹⁰
 Θεοφάνης ο Τειχιώτης, 67²¹
 Θεοφανώ (σύζυγος Λέοντος 6ου), 40¹⁶
 Θεοφανώ (αυτοκράτειρα), 81,83,84,86,87,92,
 Θεόφιλος, 67,71³¹
 Θεοφύλακτος (Πατριάρχης), 78,120
 Θεοφύλακτος (πατρίκιος), 66
 Θεοφύλακτος (πρωτοσπαθάρης), 120
 Θεσσαλονίκη, 40,111,128
 Θευδάτος, 105,107⁴
 Θράκη, 88
 Θρακησίων (θέμα), 93,106
 Θωμάς (πριμικήριος), 78²¹
 Θωμάς (έκ Τεγέας πρωτοσπαθάρης), 68³⁰
 Ίθηρες, 95
 Ίθηρία, 121,122
 Ίερεία, 46,168
 Ίερείας (άνάκτορα), 38,148¹⁵

Ιεροσουλία, 166,167
 Ικανάτοι, 42,63³³
 Ίκόνιον, 53
 Ιλλούστριος, 43,144,159,173
 Ίλλυρικόν, 107¹²
 Ίμέριος, 53
 Ίουβιανός, 184
 Ίουλιανός, 184
 Ίουστινιανός, 133,150²⁸
 Ίουστινιανός 2ος, 167
 ίπποκόμος, 38
 Ίσαυροι, 137,166,167
 Ίταλία, 76,118²³
 Ίωάννης, 48¹⁸
 Ίωάννης (δρουγγάριος τής θίγλας), 47
 Ίωάννης Έλλαδās, 61³⁰
 Ίωάννης μυστικός, 63,72,73
 Ίωάννης όρφανοτρόφος, 107,108,109,110,
 114,169,185
 Ίωάννης (πρωτονοτάριος καί σύγκελλος), 107
 Ίωάννης ραϊκτωρ, 61,79²³
 Ίωάννης Χρυσόστομος, 182
 Ίωαννίκιος, 80¹⁵
 iudicium quinquievirale, 150
 Κάβαλλα, 53,54
 Καθαίρεσις, 150,181
 Κάθειρις, 102²³
 Καθοσιώσεως έγκλημα, 38,134,135,136,138,
 142,146,147,148,151,152,154
 Καθοσίωσις, 37,38,97,98,134,137,139,140,141,
 143,145,146,147,148,149,151,152,
 153,154,156,157,159,162,163,164,165,
 167,168,169,170,171,172,173,174,175,
 177,178,180,181
 Καισάρεια, 71,83,88,95¹²
 Καλαθρία, 677
 Καλλίνικος (Πατριάρχης) 167²³
 Καλοκυρός Δελφινάς, 100
 Καλομαρία, 67
 Καλώνυμος (νήσος), 91
 Καμουλιανός Δαυίδ, 64,65
 Κανικλείου, ό επί, 64
 Καππαδοκία, 38,82,83,88,100,102

Κατακοίλας Λέων, 45
 κατάφλεξις κόμης, 168
 κατεπάνω Ίταλίας, 111,118
 κατήγορος, 68,112,152
 Κατουδάρης, 42
 Καῦσις, 164,165
 καῦσις περιλειφθεισῶν τριχῶν, 164
 Κεκαυμένος, 186
 κεφαλική ποινή, 157,158,159,160,162,165,166,
 174,175
 Κηρουλλάριος Μιχαήλ, 112,113,139,180
 Κλάδων, 75,79,171³
 κληρονομία, 152,161,163
 Comes Sacrarum largitionum, 70³²
 Comes Sacrae vestis, 38³¹
 κόμης του στάβλου, 66
 Κομνηνός Μανουήλ, 101
 Κομνηνός Νικηφόρος, 103,104,139
 consistorium principis, 148⁶
 Κοντοστέφανος Στέφανος, 97
 Κοσμάς, 72,73
 κοσμοκράτωρ, 133³³
 Κοτυάειον, 38³
 Κουβάτζης Νικόλαος, 70²⁶
 κουβικουλάρης, 38,48
 Κουζινά (μονή), 128,167
 κουρά, 71,116,145,164,168
 κουρά εις μοναχόν, 45,164,166
 κουράτωρ των Μαγγάνων, 65
 Κουρκούας, 41,42,43
 Κουρκούας Ίωάννης, 66,71²¹
 Κουρκούας Ρωμανός, 83,105
 κουροπαλάτης, 101
 Κουρτικής, 171²
 Κουρτικής Μανουήλ' 75²⁴
 Κουρτικός ό Άρμένιος, 57¹⁸
 Κρατερός, 46⁹,149⁸
 Crimen maiestatis populi Romani imminutae,
 135,136
 Κρήτη, 171²
 Κτηματινός Κωνσταντίνος, 64,65
 Cubiculum, 38²⁸
 Κύζικος, 91³²
 Κύπρος, 119²⁹

Κωνσταντίνος Μέγας, 35,133,165,184³¹
 Κωνσταντίνος 5ος, 167
 Κωνσταντίνος 7ος, 55,56,58,61,62,63,69,70,
 71,75,76,77,78,79,84,87,169³⁰,170²¹
 Κωνσταντίνος 8ος, 81,82,100,101,103,105,107
 108,110,139,166,181,182
 Κωνσταντίνος 9ος Μονομάχος, 110,111,118,
 120,124,125,128,134,168
 Κωνσταντίνος (υιός Βασιλείου 1ου), 39
 Κωνσταντίνος (άδελφός Μιχαήλ 4ου), 110,
 114,117,163
 Κωνσταντίνος (άρχων του τάγματος των ίκα-
 νάτων), 63¹⁹
 Κωνσταντίνος ό Έλλαδικός, 58⁸
 Κωνσταντίνος ό Εύλαμπίου, 58¹²
 Κωνσταντίνος Κόμβος, 63
 Κωνσταντίνος ό Λίψ, 58¹³
 Κωνσταντίνος ό Μαλελίας, 63
 Κωνσταντίνος (μάγιστρος), 169
 Κωνσταντίνος (παρακοιμώμενος), 59,61,62,63
 Κωνσταντινούπολις, 47,56,61,64,67,71,73,74,
 79,82,83,84,90,95,101,104,106,111,116,
 121,122,123,126,145,148,163,168,184,186
 Κωνσταντίνος, 184³²
 Λακαπενίδαι, 76,77
 Λακαπηνός Βασίλειος, 84,87,91,92,93,94,95,
 96,97,101
 Λακαπηνός Κωνσταντίνος, 75,76,77,168
 Λακαπηνός Ρωμανός 1ος (αυτοκράτωρ), 60,
 61,62,63,64,65,66,67,69,70,71,72,73,74,75,
 76,77,78,79,84,168,170,177
 Λακαπηνός Στέφανος, 75,76,77,79,81,168
 Λακαπηνός Χριστόφορος, 70,73
 Λαμπρός, 120
 leges, 136
 Λειχούδης Κωνσταντίνος, 122,
 Lex Iulia Maiestatis, 142
 Λεόντιος, 167
 Λέσθος, 88,89,168³¹
 Λέων 3ος, 167
 Λέων 6ος ό Σοφός, 38,39,40,41,42,43,45,46,47
 48,49,50,51,53,55,56,58,149,157,158,159,
 169,174,175³³

Λέων ὁ αἰχμάλωτος, 95²⁸
 Λέων (Πατρικίος καὶ δρουγγάριος τοῦ Πλω-
 ῖμου), 90,91
 Λέων (Πατρικίος καὶ στρατηγός Μελιτηνῆς),
 120
 Λέων χοιροσφάκτης, 58
 Λιβύη, 185
 Λιουππράνδος, 145
 λογοθέτης τοῦ δρόμου, 72
 Μαγγάνων (οἶκος), 71
 μάγιστρος, 38,46,58,61,62,67,73,97,105,107,
 108,111,149
 μαγλαθίτης, 38,68,71²⁶
 maiestas populi Romani, 135,136
 Μακεδόνες, 84,85,88,121,128
 Μακεδονία, 48
 Μακρεμβολίτης Ἰωάννης, 112
 Μαλακηνός Ἰωάννης, 97,98
 Μαλεῖνος, 171
 Μαλεῖνος Εὐστάθιος, 99³²
 Μαλεῖνος Μιχαήλ, 89³⁴
 Μανιάκης Γεώργιος, 111,118,119,120,121
 Μανιχαῖοι, 35³⁰
 Μανουήλ μάγιστρος, 38
 Μανουήλ 1ος Κομνηνός, 181
 Μανουήλ (μοναστήριον), 106
 Μαργαριτης, 39²⁵
 Μαρτυρόπολις, 95
 μαστίγωσις, 164,168
 Μελισσηνός Λέων, 96,97,101
 Μελιτηνή, 100,120¹⁵
 Μεσάνακτα, 107,114
 Μεσανύκτης Θεοδόσιος, 114
 Μέση, 71
 Μεσημβρία, 38,168
 Μεσοποταμία, 94,95⁸
 μεταλλισμός, 159
 Μήθυμνα, 81⁷
 Μικρά Ἀσία, 74,109¹⁸
 minuta maiestas tribunicia, 136⁴
 Μιχαήλ 3ος, 35,36,37,39,67²⁴
 Μιχαήλ 4ος Παφλαγών, 108,109,110,185
 Μιχαήλ 5ος Καλαφάτης, 110,111,115,116,117,
 119,169,185

Μιχαήλ 8ος, 181,182
 Μιχαήλ (βασιλεύς Βουλγαρίας), 185
 Μιχαήλ (ἔκγονος Μ. Βούρτζη), 107
 Μιχαήλ (ἐταιρειάρχης), 42⁶
 Μιχαήλ (κουράτωρ Μαγγάνων), 64,65
 Μιχαήλ (παῖς Εὐθυμίου), 124
 Μονοκαστάνου (μονή), 72
 μοιχεία, 151²⁹
 Μουζάλων, 67⁷
 μουλτος, 137,171,181
 Μουσουλμάνοι, 52,53,54
 μουσικός, 45,72
 Μυτιλήνη, 77,111,168
 Μωκίου (κινστέρινα), 50
 Μωρογεώργιος Γεώργιος, 104²⁹
 Ναύπακτος, 104
 νευροκοπεῖσθαι, 58,164¹¹
 νεωτερισμός, 136
 Νικήτας (ἀσηκρήτης), 58
 Νικήτας (δοῦξ Ἀντιοχείας), 110
 Νικήτας Ἑλλαδικός, 40
 Νικήτας μάγιστρος, 63,73,167³⁰
 Νικηφόρος 1ος, 42,63³³
 Νικηφόρος (παῖς Εὐθυμίου), 124
 Νικηφόρος Πρωτεύων, 128,167
 Νικόλαος (ἐταιρειάρχης), 47,48
 Νικόλαος (Πατριάρχης), 45,47,50,51,53,54,55,
 57,59,61,177²⁶
 Νικόλαος (πρωτοσπαθάρης), 68³⁰
 νοτάριος, 65,70
 notarius a secretis, 58³⁷
 Ξεφίας Νικηφόρος, 102
 οἰκονομία, 134¹⁰
 Ὀλυμπος, 73,110¹⁸
 Ὄξεϊα (νῆσος), 105,168
 Ὀρέστης, 106²⁰
 Ὀρόντης, 94
 ὄρφανοτρόφος, 67,107,108
 Οὐγος, 76³
 Ὀψίκιον, 66,74
 Παγκάλεια, 95²³
 Παγκρατίδα, 77²³
 Παῖπερτε, 71²⁰
 Παλαιστίνη, 185⁴

Πάνορμος, 67,77
 παντοκράτωρ, 133³³
 Παπίας, 40
 παραδυναστεύων, 72,86
 παρακοιμώμενος, 59,61,62,78,81,82,91,94,96,
 97,101
 Πάρδος, 48,118
 Παρσακουτηνός Θεόδωρος, 88,89
 Παρσακουτηνός Νικηφόρος, 88,89,96⁴
 Πασιλᾶς Λέων, 64²²
 Πασχάλιος, 80,83
 Πατζινάκαι, 60,61,124
 πατρικίος, 35,36,37,42,46,47,58,60,61,66,68,
 72,73,80,82,89,90,96,100,102,105,
 107,109,111,114,120,136,149⁸
 πατροκτονία, 151,163³²
 πάτρων, 152,153,173
 Παῦλος (ὄρφανοτρόφος), 67²¹
 Παῦλος Βωθός, 98
 Παῦλος Μαγλαθίτης, 68
 Παφλαγονία, 58
 Πεδιάσιμος Λέων, 86³
 Πελοπόννησος, 68,70
 perduellio, 135,136
 Περιθεωρίου (ἐπίσκοπος), 107¹³
 περιορισμός, 36,159,160,161,162,164,165,167,
 168
 Πετεινάκης ἢ Πετεινός Βασίλειος, 75,76,77,
 80,170²²
 Πετρίον, 66,106,107,116²⁹,168
 Πέτρος, (ἐπαρχος), 74
 Πέτρος (στρατοπεδάρχης), 95¹²
 Πηγάνης Γεώργιος, 36,37,74³⁴
 Πηγών (ἀνάκτορα), 46,148¹⁵
 Πηλαμύς (μοναστήριον), 90
 πιγκέρνης, 78
 πίστεις, 90
 πλαστογραφία, 143,151
 Πλατεία Πέτρα, 74,96
 Πλάτη, 105,110,168
 plebiscita, 135²⁴
 πληθειοί, 135,136
 Πολύευκτος (πατριάρχης), 82,177²⁵
 πορφύρα, 69,145,159

πορφυρογέννητος, 57,61,69,76³⁷
 πραιπόσιτος, 107
 Πριγκηπόννησοι, 76,77,105,110,168
 Πρίγκηπος, 115,116,168
 Πριμικήριος, 78²¹
 Προβατᾶς, 110,163
 προδοσία, 136,152¹⁷
 πρόεδρος, 91,94²²
 προίξις, 162,163,173,174
 Προκόπιος, 38
 προνόμιον, 155,156,159²³
 Προυσιανός ὁ Βούλγαρος, 104,105,106,107
 Προῦσσα, 72³⁰
 πρωτασηκρήτης, 63
 Πρώτη, 76,91,168,171
 πρωτοβεστιάριος, 38,40
 πρωτοκάραβος, 70
 πρωτονοτάριος, 106²⁵
 πρωτοσπαθάρης, 68,75,78,98,120
 Πύρρος, 84³²
 ραίκτηρ, 79
 relegatio, 160¹³
 Ρόδαντος, 102
 Ροδόπη, 97
 Ρωμαῖος Εὐστάθιος, 162²³
 Ρωμανία, 183
 Ρωμανός 2ος, 76,80,81,82,84,94¹⁹
 Ρώμη, 135,136
 Ρώς, 90¹²
 σακελλάριος, 70
 sacer, 133
 Σαλίθας, 109,110
 σάλος, 134
 Σαμοθράκη, 73,168
 Σαμουήλ (βασιλεύς Βουλγάρων), 97,99
 Σαμουήλ (ἔκγονος Μ.Βούρτζη), 107
 Σαμωνᾶς, 48,53,54
 Σανταβαρηνός Θεόθωρος, 38,39,40,41,43,45,
 46,149,150
 Σαρακηνοί, 104
 Σαρωνίτης Ρωμανός, 80
 σεβαστοφόρος, 119,120
 Σερδική, 97
 Σίγμα, 117

Σικελία, 111
 Σκάμανδρος, 91,151
 Σκληρός Βάρδας, 89,90,91,94,96,99,100,101,102,186
 Σκληρός Βασίλειος, 104,105,107,108
 Σκληρός Ρωμανός, 118
 Σκύθαι, 88¹²
 στάσις, 104,136
 Στέφανος (μάγιστρος), 46,61,62,67,149⁸
 Στέφανος (πατριάρχης), 73
 Στέφανος (μάγιστρος), 111
 Στέφανος (ἐπίσκοπος Ἀθύδου), 88,151
 Στέφανος (ἐπίσκοπος Νικομηδείας), 95
 Στέφανος (σεβαστοφόρος), 119,120
 Στουδίου (μονή), 58,107,117,167¹⁷
 στρατηγός, 37,54,58,71,75,82,96,104,105,106,106,107,111,119,120,121,133,171,186,187
 στρατηγός αυτοκράτωρ, 82
 στρατηγός Πλωμιου, 35
 στρατηλάτης, 37,94,1497
 στρατιώτης, 152,153,158,159,173
 στρατοπεδάρχης, 95¹²
 Στυλιανός, 48,50
 σύγκελος, 106
 σύγκλητος, 40,45,46,50,56,59,82,83,84,86,98,124,149,150,151²²
 σύγχυσις, 134
 συμβασιλεύς, 36,49,62
 Συμβάτιος, 35,36,37,68,69,74³⁴
 Συμεών (βασιλεύς Βουλγαρίας), 57,60,61
 Συμεών (ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου), 64
 Συμεών (ἀδελφός Θεοδώρου παιδαγωγού), 66
 Συμεών (θεράπων), 110
 Συμεών (θεράπων Βάρδα Φωκά), 100²⁷
 Συναδινός Βασίλειος, 111
 σύνοδος, 150,151,181
 σύνοδος οἰκουμενική, 91,150,151⁶
 συνωμοσία, 36,37,42,43,47,48,75,87,103,112,137,138,139,144,159,186
 Συρία, 38,99,107,185
 σφενδόνη ἵππικοῦ, 50,58¹¹
 Σφωρακίου (τά), 90

Τάρας, 38
 ταραχή, 134²⁶
 Ταρσός, 40
 Ταρωνίτης Γρηγόριος, 114
 Τατζάτης ὁ Ἀρμένιος, 71
 Τερέβινθος, 77,168
 Τζιμισκῆς Ἰωάννης, 82,83,86,87,88,89,91,92,93,94,150,151,171,177,178³³
 τόμος ἐνώσεως, 83
 Τορνίκιος Λέων, 77,120,121,122,123,167³²
 Τορνίκιος Νικόλαος, 77¹³
 Τουβάκης Ἰωάννης, 64
 τούρμα, 63
 τουρμάρχης, 63,74
 τραπέζης (ὁ τῆς), 73
 Τρίκοχον, 71
 τύπτεσθαι, 164
 τυραννίς, 68,69,81,88,94,95,96,99,100,104,111,112,118,120,121,123,124,137,140,141,163,170,180,
 τύραννος, 63,64,91,100,141,169³⁴
 τυροποιόν (φρούριον), 100
 τυφλοβιθάρια, 89
 τύφλωσις, 36,42,61,65,103,104,117,123,139,164,165,166,167,168,169
 Φανάριον, 66²⁸
 Φάργανος, 43,44
 φατρία, 138,180,181
 Φέρσης, 102
 Φίλιππος, 75,171⁴
 Φιλιπούπολις, 97¹⁸
 Φιλόθεος, 58,182
 Φιλόθεος (ἐπίσκοπος Εὐχαϊτών), 83
 Φοινίκη, 185
 φόρος Μ.Κωνσταντίνου, 42,71,116
 φόνος, 43,158,163³³
 φουρκίζεσθαι, 58,164,165
 Φυλάκις, 164,168
 Φωκάς Βάρδας (πατὴρ αυτοκράτορος), 77,83
 Φωκάς Βάρδας (ἀνεψιός αυτοκράτορος), 88,89,90,95,96,99,100,101,102
 Φωκάς Λέων (ἀδελφός αυτοκράτορος), 77,88,89,90,168³¹

Φωκάς Λέων, 60,61,62,63,64,65
 Φωκάς Λέων (υἱός Βάρδα Φωκά), 101¹⁵
 Φωκάς Βάρδας, 104
 Φωκάς Νικηφόρος (αὐτοκράτωρ), 77,81,82,83,84,85,86,87,88,89,91,105,145,171,177²⁴
 Φωκάς Νικηφόρος (ἀνεψιός αυτοκράτορος), 88,89,90,100¹³
 Φωκάς Νικηφόρος (υἱός Βάρδα Φωκά), 102
 Φώτιος (Πατριάρχης), 38,39,40,41,42,43,45,46,149,150,177,185
 Χαγές Κωνσταντίνος, 120⁴
 χαλδία, 37,71
 Χάλδος Ἰωάννης, 36,37
 Χαλίφης, 41¹¹
 Χαλκηδών, 45,64,90³²
 Χαλκὴ Πύλη, 57,71
 Χαλκούτζης Νικήτας, 80¹²
 Χαμάρετος, 38
 Χάρπετε ἢ Χάρποτε, 95⁸
 Χαρσιανόν, 99
 Χίος, 90⁴
 Χοσρόης, 95
 Χριστόφορος ἐπείκτης, 95²⁹
 χρονοκράτωρ, 133³³
 χρυσόβουλλον, 64,89
 Χρυσόπολις, 84,100,128
 Χρυσοῦν Κέρας, 46,66,169²⁸
 Χρυσοχόος, 69³
 Ψαμάθια, 58³⁵
 Ὠρούφας, 35
 Ὠρολόγιον, 73⁴